

**Hyvien
toimintatapojen opas**
*Kansainvälisestä
lapsikaappauksesta
Haagissa 25 päivänä
lokakuuta 1980 tehty
yksityisoikeuden alaa
koskeva yleissopimus*

Sovittelu

Hyvien toimintatapojen opas
Kansainvälisestä lapsikaappauksesta
Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980
tehty yksityisoikeuden alaa koskeva
yleissopimus

Sovittelu



Julkaisija:
The Hague Conference on Private International Law
Permanent Bureau
6, Scheveningseweg
2517 KT The Hague
The Netherlands
Puhelin: +31 70 363 3303
Faksi: +31 70 360 4867
Sähköposti: secretariat@hcch.net
Internet: www.hcch.net

© Kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevä Haagin konferenssi 2012

Kaikki oikeudet pidätetään. Materiaalin osittainenkin jäljentäminen, tallettaminen hakujärjestelmään ja edelleenvälittäminen miten ja missä muodossa tahansa, kopiointi ja äänittäminen mukaan luettuina, on kielletty ilman tekijänoikeuden haltijan kirjallista lupaa.

Kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 tehtyyn yksityisoikeuden alaa koskevaan yleissopimukseen perustuvan ”Hyvien toimintatapojen oppaan” taiton ja käännökset (englantia, ranskaa ja espanjaa lukuun ottamatta) sekä jakelun kaikilla Euroopan unionin virallisilla kielillä ja arabiaksi on mahdollistanut Euroopan komission oikeusasioden pääosasto.

Julkaisun viralliset englannin-, ranskan- ja espanjankieliset versiot ovat saatavilla kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin verkkosivuilla (www.hcch.net). Julkaisun muunkielisiä käännöksiä ei ole tarkastettu kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin pysyvässä toimistossa.

ISBN 978-92-79-32397-3

Painettu Belgiassa

Runko

Termistö 7

Tavoitteet ja soveltamisala 12

Johdanto 14

- A Kansainvälistä perheasioiden sovittelua ja muita vastaavia sovinnollisiin ratkaisuihin tähtääviä menettelyjä koskeva taustatyö Haagin konferenssissa 14
- B Muiden elinten työ 18
- C Oppaan rakenne 20
- D Taustaa – Tyypillisiä tapauksia 20

Opas 21

- 1 Sopimusten yleinen merkitys huolto- ja yhteydenpitoa koskevissa valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa 21
- 2 Sovittelun käyttö vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä – Yleiskatsaus erityishaasteisiin 26
- 3 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua koskeva erikoistumiskoulutus ja sovittelun laadun takaaminen 36
- 4 Sovittelun saatavuus 40
- 5 Sovittelun ala kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa 53
- 6 Sovittelun periaatteet, mallit ja menetelmät 55
- 7 Lapsen osallistuminen 66
- 8 Kolmansien henkilöiden mahdollinen osallistuminen 70
- 9 Yhteydenpidon järjestäminen sovittelun aikana lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu 71
- 10 Sovittelu ja syytökset perheväkivallasta 72
- 11 Sovintosopimuksen ehdot – faktojen tarkistaminen 77
- 12 Tavoitteena oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen sopimus 79
- 13 Tuomioistuimen toimivalta ja sovellettava laki 84
- 14 Sovittelun käyttö lapsikaappausten estämiseen 87
- 15 Muut menettelyt sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi 88
- 16 Sovittelun ja vastaavien menettelyjen käyttö sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi muissa kuin vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen alaisissa asioissa 90

Liitteet 93

Sisällysluettelo

Termistö 7

Tavoitteet ja soveltamisala 12

Johdanto 14

- A Kansainvälistä perheasioiden sovittelua ja muita vastaavia sovinnollisiin ratkaisuihin tähtääviä menettelyjä koskeva taustatyö Haagin konferenssissa** 14
- B Muiden elinten työ** 18
- C Oppaan rakenne** 20
- D Taustaa – Tyypillisiä tapauksia** 20

Opas 21

- 1 Sopimusten yleinen merkitys huoltoa ja yhteydenpitoa koskevissa valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa** 21
 - 1.1 Sovinnollisten ratkaisujen edut 21
 - 1.2 Rajat, riskit ja suoja-toimet 23
 - 1.3 Sovittelun kytkeminen oikeusmenettelyihin tärkeää 25
- 2 Sovittelun käyttö vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus-sopimuksen yhteydessä – Yleiskatsaus erityishaasteisiin** 26
 - 2.1 Aikataulu – Kiireelliset menettelyt 27
 - 2.2 Läheinen yhteistyö hallinto- ja oikeusviranomaisten kanssa 30
 - 2.3 Useampi kuin yksi oikeusjärjestelmä; sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuus molemmilla (kaikilla) asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla 30
 - 2.4 Erilaiset uskonnolliset ja kulttuuritaustat 31
 - 2.5 Kielivaikeudet 32
 - 2.6 Välimatka 32
 - 2.7 Viisumi- ja maahanmuuttokysymykset 33
 - 2.8 Rikosoikeudenkäynti lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan 34
- 3 Kansainvälisten lapsikaappaus-tapausten sovittelua koskeva erikoistumiskoulutus ja sovittelun laadun takaaminen** 36
 - 3.1 Sovittelijan koulutus – Nykyiset säännöt ja vaatimukset 36
 - 3.2 Kansainvälisten lapsikaappaus-tapausten sovittelua koskeva erikoistumiskoulutus 38
 - 3.3 Luetteloiden laatiminen sovittelijoista 39
 - 3.4 Sovittelun laadun takaaminen 39
- 4 Sovittelun saatavuus** 40
 - 4.1 Sovittelun saatavuus – Haagin lapsikaappaus-sopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn vaihe; sovitteluun määrääminen tai hakeutuminen 41
 - 4.1.1 Keskusviranomaisen tehtävä 42
 - 4.1.2 Tuomioistuinten ja tuomarien tehtävä 44
 - 4.1.3 Lakimiesten ja muiden ammattihenkilöiden tehtävä 46
 - 4.2 Sovitteluun soveltuvuuden arviointi 47
 - 4.3 Sovittelun kustannukset 49
 - 4.4 Sovittelupaikka 51
 - 4.5 Sovittelusopimus – Tietoon perustuva suostumus sovitteluun 52

- 5 **Sovittelun ala kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa** 53
 - 5.1 Painopiste kiireellisiin asioihin 53
 - 5.2 Vanhempainvastuuseen ja muihin sovintosopimuksessa käsitelyihin kysymyksiin sovellettavan lain ja tuomioistuimen alueellisen toimivallan merkitys 55
- 6 **Sovittelun periaatteet, mallit ja menetelmät** 55
 - 6.1 Sovitteluperiaatteet – Kansainväliset vaatimukset 56
 - 6.1.1 Sovittelun vapaaehtoisuus 56
 - 6.1.2 Tietoon perustuva suostumus 57
 - 6.1.3 Sovitteluun soveltuvuuden arviointi 57
 - 6.1.4 Puolueettomuus, riippumattomuus, tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus 58
 - 6.1.5 Luottamuksellisuus 58
 - 6.1.6 Lapsen edun ja hyvinvoinnin huomioon ottaminen 61
 - 6.1.7 Tietoon perustuva päätöksenteko ja oikeudellisen neuvonnan tarkoituksenmukainen saatavuus 61
 - 6.1.8 Monikulttuuriset taidot 62
 - 6.1.9 Sovittelijoiden tai sovitteluyksiköiden pätevyys – koulutukselle asetettavat vähimmäisvaatimukset 62
 - 6.2 Sovittelumallit ja -menetelmät 62
 - 6.2.1 Suora tai välillinen sovittelu 63
 - 6.2.2 Yksi tai useampi sovittelija 63
 - 6.2.3 Kaksikulttuurinen ja kaksikielinen sovittelu 64
- 7 **Lapsen osallistuminen** 66
 - 7.1 Lapsen osallistuminen vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn ja muihin perheoikeudellisiin menettelyihin 66
 - 7.2 Lapsen ääni sovittelussa 68
- 8 **Kolmansien henkilöiden mahdollinen osallistuminen** 70
- 9 **Yhteydenpidon järjestäminen sovittelun aikana lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu** 71
 - 9.1 Suojatoimet ja uuden kaappauksen estäminen 71
 - 9.2 Läheinen yhteistyö keskusviranomaisen sekä hallinto- ja oikeusviranomaisten kanssa 72
- 10 **Sovittelu ja syytökset perheväkivallasta** 72
 - 10.1 Perheväkivallan käsittely Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä 74
 - 10.2 Suojatoimet sovittelussa – Haavoittuvassa asemassa olevan osapuolen suojelu 75
 - 10.3 Tietoa turvaamistoimista 77
- 11 **Sovintosopimuksen ehdot – faktojen tarkistaminen** 77
- 12 **Tavoitteena oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen sopimus** 79
- 13 **Tuomioistuimen toimivalta ja sovellettava laki** 84
- 14 **Sovittelun käyttö lapsikaappausten estämiseen** 87
- 15 **Muut menettelyt sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi** 88
- 16 **Sovittelun ja vastaavien menettelyjen käyttö sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi muissa kuin vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen alaisissa asioissa** 90

Termistö

Termejä ei ole esitetty aakkosjärjestyksessä vaan aihekohtaisina kokonaisuuksina.

Sovittelu (*mediation*)

Tämän oppaan kannalta on tärkeää erottaa toisistaan ”sovittelu” ja vastaavat menetelmät, joilla helpotetaan riitojen sovinnollista ratkaisua.

Sovittelun määritelmä vaihtelee huomattavasti eri oikeudellisissa teksteissä ja julkaisuissa. Usein määritelmässä otetaan huomioon tietyt sovitteluprosessia ja sovittelijan henkilöä koskevat vähimmäisvaatimukset kyseisellä oikeudenkäyttöalueella. Kun näistä eri määritelmistä tehdään yhteenveto, sovittelu voidaan määritellä vapaaehtoiseksi jäsennellyksi prosessiksi, jossa ”sovittelija”¹ helpottaa riidan osapuolten vuoropuhelua ja antaa heille mahdollisuuden ottaa vastuu ratkaisun etsimiseksi riitaan.² Tässä oppaassa ”sovittelua” käytetään tässä laajassa merkityksessä riippumatta siitä, mitä mallia ja menetelmää käytetään. Muita yleisesti vaadittuja mutta ei yhdenmukaisesti sovellettuja periaatteita, jotka voidaan sisällyttää sovittelun määritelmään, ovat luottamuksellisuus, puolueettomuus ja tasapuolisuus. Niitä käsitellään tämän oppaan luvussa 6.

Sovittelija (*mediator*)

Termin ”sovittelija” eri määritelmät kansallisissa tai alueellisissa asiakirjoissa heijastavat niitä (oikeudellisia) vaatimuksia, jotka henkilön on täytettävä voidakseen toimia ”sovittelijana”, ja tapaa, jolla sovittelu on tehtävä. Yhteisten piirteiden perusteella tässä oppaassa ”sovittelijalla” tarkoitetaan tasapuolista kolmatta osapuolta, joka sovittelee asiaa. Ellei toisin mainita, termiä käytetään riippumatta siitä, mikä on sovittelijan ammatillinen tausta ja mitä erityisvaatimuksia henkilön on täytettävä voidakseen kutsua itseään ”sovittelijaksi” tietyssä oikeusjärjestelmässä.

Termiä ”sovittelija” käytetään tässä oppaassa riippumatta siitä, osallistuuko sovitteluun yksi tai useampi sovittelija. Toisin sanoen tässä oppaassa yksikössä olevalla termillä ”sovittelija” voidaan viitata myös useamman sovittelijan sovitteluun, ellei toisin mainita.

Välitysmenettely (*conciliation*)

Sovittelua ja välitysmenettelyä käytetään toisinaan synonyymeinä³, mikä voi aiheuttaa hämmennystä. Välitysmenettely on nykyisin yleisen määritelmän mukaan ohjaavampi prosessi kuin sovittelu. Tässä oppaassa välitysmenettelyllä tarkoitetaan riitojenratkaisumekanismeja, jossa tasapuolinen kolmas osapuoli toimii aktiivisessa ja ohjaavassa asemassa ja auttaa osapuolia löytämään riitaansa sovinnollisen ratkaisun. Sovittelu voi olla ennakoivaa, mutta ei ohjaavaa. Sovittelussa on korostettava

1 Sovittelua voi hoitaa useampi kuin yksi sovittelija. Katso myös ”sovittelijan” määritelmä jäljempänä ja yhteissovittelua koskeva alaosio 6.2.2.

2 Tiivis vertaileva yleiskatsaus eri maissa käytettäviin sovittelun määritelmiin on teoksessa Hopt K.J. – Steffek F., *Mediation – Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2008, s. 12 ja seur.

3 Katso esimerkiksi YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnan (UNCITRAL) vuonna 2002 hyväksymä *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation* (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf >, viittauspäivä 16.6.2012), 1 artiklan 3 kohta:

Tässä laissa ”välitysmenettelyllä” tarkoitetaan prosessia, jossa osapuolet pyytävät kolmatta henkilöä tai kolmansia henkilöitä (”välittäjiä”) auttamaan heitä pyrkimään sopimus- tai muusta oikeussuhteesta syntyneessä tai sellaiseen liittyvässä riidassa sovintoratkaisuun.

sitä, että sovittelija ei voi tehdä päätöksiä osapuolten puolesta, hän voi ainoastaan auttaa osapuolia löytämään oman ratkaisunsa. Väittäjä voi sitä vastoin ohjata osapuolet käytännön ratkaisuun.⁴ Tätä voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä. Tuomari, jolla on sovittelijan koulutus, voi sovittaa, mutta ainoastaan riidassa, jossa hän ei ole asiaa käsittelevä tuomari ja jossa tuomari pidättyy vaikuttamasta osapuolten riidanratkaisuprosessin lopputulokseen. Asiaa käsittelevä tuomari ei määritelmän mukaan voi koskaan sovittaa asiassa, jota hän käsittelee, eli kun osapuolet tietävät, että tuomari antaa asiassa päätöksen, jos sovinnolliseen ratkaisuun ei päästä.⁵ Menettelystä, jossa asiaa käsittelevä tuomari auttaa osapuolia pääsemään sovinnolliseen ratkaisuun ja saamaan aikaan tuomioistuimessa tehdyn sovinnon, käytetään tässä oppaassa termiä ”välitysmenettely”.⁶

Perheneuvonta (*counselling*)

Sovittelu on pidettävä erillään perheneuvonnasta, jota käytetään parien tai perheiden apuna, kun perheenjäsenten välisissä suhteissa on ongelmia. Päinvastoin kuin sovittelussa, perheneuvonnassa ei yleensä keskitytä löytämään ratkaisua tiettyyn riitaan.

Välimiesmenettely (*arbitration*)

Sovittelun ja välitysmenettelyn erottaa välimiesmenettelystä se, että kaksi ensin mainittua tähtäävät osapuolten väliseen sovinnolliseen ratkaisuun, kun taas välimiesmenettelyssä tasapuolinen kolmas osapuoli (välimies) tekee riidan ratkaisua koskevan päätöksen. Välimiesmenettelyssä ei pyritä sovintoratkaisuun, vaan osapuolten on hyväksyttävä välimiesmenettely ja alistuttava sen tulokseen.⁷

Varhaisvaiheen puolueeton arviointi (*early neutral evaluation*)

Varhaisvaiheen puolueettomassa arvioinnissa osapuolet saavat ei-sitovan asiantuntija-arvion oikeudellisesta tilanteestaan, minkä jälkeen heille annetaan mahdollisuus neuvotella sovinnollinen ratkaisu.⁸

Avustettu sopimusmenettelymalli (*collaborative law*)

Collaborative law -mallissa (avustetussa sopimusmenettelyssä) osapuolia avustavat sopimusmenettelyyn sitoutuneet asianajajat (*collaborative lawyers*), jotka käyttävät intressipohjaiseen ongelmanratkaisuun perustuvia neuvottelutekniikoita riidan ratkaisemiseksi ilman tuomioistuimenmenettelyä.⁹ Jos sopimukseen ei päästä ja asia on ratkaistava oikeudenkäynnissä, sopimusmenettelyyn osallistuneet asianajajat eivät saa jatkaa osapuolten edustajina.

4 Sovittelun ja välitysmenettelyn eroista katso myös vaihtoehtoista riidanratkaisua käsittelevän Australian kansallisen neuvoo-antavan toimikunnan (NADRAC) julkaisema teos *A fair say – A Guide to Managing Differences in Mediation and Conciliation* (elokuu 1999), s. 1 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/AFairSay.aspx> >, viittauspäivä 16.6.2012).

5 Kyseessä on laajalti noudatettu periaate. Vertaileva katsaus eri maissa käytössä olevista sovittelun määritelmistä, katso Hopt K. J. – Steffek F. (alaviite 2) s. 12. Katso myös tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla 21 päivänä toukokuuta 2008 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY (EUVL L 136, 24.5.2008; jäljempänä ”EU:n sovitteludirektiivi”), 3 artikla (saatavana verkko-osoitteessa < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0052:FI:NOT> >, viittauspäivä 6.9.2012).

6 Välitysmenettelyn määritelmiä on kuitenkin erilaisia, katso esimerkiksi *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*, 1 artiklan 3 kappale (esitetty alaviitteessä 3).

7 Lisätietoja sovittelun ja välimiesmenettelyn eroista, katso muun muassa Alexander N., *International and Comparative Mediation*, Austin – Boston – Chicago – New York – Alankomaat, Wolters Kluwer, 2008, s. 26 ja 27.

8 Katso lisätietoja mm. ver Steegh N., ”Family Court Reform and ADR: Shifting Values and Expectations Transform the Divorce Process”, *42 Family Law Quarterly* (2008–2009), s. 659, ks. s. 663.

9 Mts. 667.

Avustettu yhteistyömenettelymalli (*co-operative law*)

Co-operative law -mallissa (avustetussa yhteistyömenettelyssä) noudatetaan *collaborative law* -mallin periaatteita, mutta siihen osallistuvat asianajajat saavat jatkaa osapuolten edustajina, vaikka asia olisi vietävä tuomioistuimeen.¹⁰

Suora tai välillinen sovittelu (*direct or indirect mediation*)

”Suoralla sovittelulla” tarkoitetaan tässä oppaassa sovittelua, jossa molemmat osapuolet osallistuvat suoraan ja samanaikaisesti sovittelukokouksiin sovittelijan kanssa joko saapumalla paikalle henkilökohtaisesti tai osallistumalla etäkokouksiin siten, että viestintään käytetään video- tai puhelinkokouslaitteita tai internetiä.¹¹

Vastaavasti ”välillisellä sovittelulla” tarkoitetaan sovittelua, jossa osapuolet eivät suoraan tapaa toisiaan sovittelun aikana vaan tapaavat kumpikin sovittelijan erikseen. Erilliset kokoukset sovittelijan kanssa voidaan järjestää kahdessa eri valtiossa tai samassa valtiossa, siten, että sovittelu järjestetään eri aikoina tai samaan aikaan eri tiloissa.¹²

On tietenkin mahdollista, että sovitteluprosessiin kuuluu sekä välillistä että suoraa sovittelua. Suoraan sovitteluun voi esimerkiksi liittyä niin kutsuttuja valmistavia kokouksia, joissa sovittelija tapaa kummankin osapuolen erikseen.

Tuomioistuinsovittelu (*court based /court annexed mediation*)

Tässä oppaassa ”tuomioistuinsovittelulla” tarkoitetaan sovittelupalveluja, jotka tuomioistuin hoitaa tai hankkii. Tällaisissa järjestelmissä sovittelun tarjoaa joko tuomioistuimelle työskentelevä sovittelija tai tuomari, jolla on sovittelijan koulutus. Tällöin tuomari voi tietenkin sovittaa vain asioissa, joissa hän ei ole asiaa käsittelevä tuomari. Sovittelupaikkana käytetään usein oikeustaloa.

Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu (*out of court mediation*)

Ilmauksella ”tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu” tarkoitetaan tässä oppaassa sovittelua, jota hoitava elin ei ole suoraan yhteydessä tuomioistuimeen. Siihen voivat osallistua valtion hoitamat tai valtion hyväksymät elimet ja yksittäisten henkilöiden tarjoamat sovittelupalvelut sekä yksityiset sovitteluorganisaatiot.¹³

¹⁰ Mts. 668.

¹¹ Katso Vigers S. (pysyvän toimiston entinen lakimies) *Note on the development of mediation, conciliation and similar means to facilitate agreed solutions in transfrontier family disputes concerning children especially in the context of the Hague Convention of 1980* (jäljempänä ”*Note on mediation*”), valmisteluasiakirja nro 5, lokakuu 2006, Haagin lapsikaappausopimuksen toimivuutta tarkastelevan valiokunnan viidennelle kokoukselle (Haagissa 30.10.–9.11.2006), 4.1, s. 14 (saatavana Haagin konferenssin verkkosivustosta < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*).

¹² Katso mt., 4.1, s. 15.

¹³ Lisätietoja tuomioistuinsovittelusta ja tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta, katso *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters*, valmisteluasiakirja nro 20, maaliskuu 2007, laatinut pysyvä toimisto yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston huhtikuun 2007 kokoukselle, osio 2.4, s. 6 (saatavana verkko-osoitteesta < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

Sovintosopimus (*mediated agreement*)

Tässä oppaassa termillä ”sovintosopimus” tarkoitetaan sovittelun tulosta eli osapuolten sovittelussa aikaansaamaa sovinnollista ratkaisua. On huomattava, että joillakin oikeudenkäyttöalueilla pidetään parempana termiä ”yhteisymmärrysmuistio” (*memorandum of understanding*), kun viitataan sovittelun tulokseen, jotta vältetään väärät oletukset sovittelun tuloksen oikeudellisesta luonteesta. (Katso lisätietoja luvussa 12.)

Sekaannuksen välttämiseksi on huomattava, että tässä oppaassa käytetään myös termiä ”sovittelusopimus”: se on sopimus, jonka sovittelija ja riidan osapuolet tekevät ennen sovittelun aloittamista ja jossa täsmennetään sovittelun kulku sekä kustannukset ja muut määriteltävät asiat.¹⁴

Vanhempainvastuu (*parental responsibility*)

Termi ”vanhempainvastuu” on määritelty vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksessa, jonka mukaan ”käsite sisältää vanhempien huoltajuuteen tai muuhun vastaavaan asemaan perustuvat vanhempien, edunvalvojien tai muiden lapsen laillisten edustajien oikeudet, valtuudet ja velvollisuudet huolehtia lapsesta tai hänen omaisuudestaan”.¹⁵ Toisin sanoen ”vanhempainvastuu” sisältää kaikki vanhemman, holhoojan tai muun laillisen edustajan lasta koskevat oikeudet ja velvollisuudet, joiden tarkoituksena on lapsen kasvattaminen ja hänen kehityksensä varmistaminen. Käsite ”vanhempainvastuu” sisältää sekä lapsen huoltoa että yhteydenpitoa lapseen koskevat oikeudet mutta on näitä kahta paljon laajempi. Kun viitataan vanhempain oikeuksiin ja velvollisuuksiin kokonaisuutena, monissa oikeusjärjestelmissä samoin kuin alueellisissa ja kansainvälisissä sopimuksissa ja asiakirjoissa viitataan nykyisin ”vanhempainvastuuseen”. Näin vältetään termistön keskittyminen tällä oikeuden alalla vanhempain oikeuksiin ja tunnustetaan, että vanhempain velvollisuudet sekä lasten oikeudet ja hyvinvointi ovat yhtä tärkeitä.

Mitä tulee termiin ”tapaamisoikeus”, tässä oppaassa pidetään parempana termiä ”yhteydenpito-oikeus”, joka heijastaa lapsikeskeistä lähestymistapaa samalla lailla kuin nykyaikainen ”vanhempainvastuu”-termi.¹⁶ Termiä ”yhteydenpito” käytetään laajassa merkityksessä, ja se sisältää kaikki eri tavat, joilla se vanhempi, jolla ei ole huoltajuutta (ja joskus joku muu sukulainen tai lapsen vakiintunut ystävä), pitää yllä henkilökohtaisia suhteita lapseen joko tapaamalla tätä säännöllisesti, etäviestinnällä tai muulla tavoin.¹⁷ Oppaassa käytetään ilmausta ”huoltoa koskevat oikeudet” Haagin lapsikaappausopimuksessa käytetyn termistön mukaisesti.

14 Katso osio 3.5.

15 Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 1 artiklan 2 kappale.

16 Tässä noudatetaan termistöä, jota on käytetty teoksessa *General Principles and Guide to Good Practice on Transfrontier Contact Concerning Children*, Jordan Publishing, 2008 (jäljempänä ”valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas”), s. xxvi (myös saatavana Haagin konferenssin verkkosivustossa osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Child Abduction Section* ja sitten *Guides to Good Practice*).

17 Tässä noudatetaan valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen oppaassa käytettyä termistöä (mt.).

Vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, ja lapsen kaapannut vanhempi (*left-behind parent and taking parent*)

Tässä oppaassa ilmausta ”vanhempi, jolta lapsi on kaapattu” käytetään vanhemmasta, joka väittää, että hänen huoltoa koskevia oikeuksiaan on loukattu viemällä lapsi pois luvattomasti tai jättämällä luvattomasti lapsi palauttamatta. Vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen 3 artiklan mukaisesti lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana, jos se loukkaa huoltoon liittyviä oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle elimelle, joko yhdessä tai yksin, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaisesti, missä lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä. Pieni määrä Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan kuuluvia asioita koskee jonkun muun tahon kuin vanhemman huoltoa koskevia oikeuksia, joita on loukattu lapsen luvattomalla poisviemisellä tai palauttamatta jättämisellä, kuten isovanhemman, isä- tai äitipuolen tai muun sukulaisen tai henkilön, joka ei ole sukua, taikka laitoksen tai muun elimen. Jotta vältetään pitkien selitysten käyttö, ellei toisin mainita, ilmauksella ”vanhempi, jolta lapsi on kaapattu” tarkoitetaan kaikkialla oppaassa myös mitä tahansa muuta henkilöä tai elintä¹⁸, jonka huoltoa koskevia oikeuksia väitetään loukatun viemällä lapsi pois luvattomasti tai jättämällä lapsi luvattomasti palauttamatta.

Vanhemmasta, jonka väitetään luvattomasti vieneen lapsen pois tämän asuinpaikasta toiseen valtioon tai jättäneen luvattomasti lapsen palauttamatta tämän ollessa toisessa valtiossa, käytetään tässä oppaassa ilmausta ”lapsen kaapannut vanhempi”. Samalla tavalla kuin ”vanhempi, jolta lapsi on kaapattu”, ilmaus ”lapsen kaapannut vanhempi” käsittää tässä oppaassa, ellei toisin mainita, minkä tahansa henkilön, laitoksen tai elimen¹⁹, jonka väitetään luvattomasti vieneen lapsen pois tai jättäneen palauttamatta.

Perheväkivalta ja lapsen kaltoinkohtelu (*domestic violence and child abuse*)

Termillä ”perheväkivalta” tarkoitetaan eri määritelmissä monenlaisia kaltoinkohtelun tasoja perheessä. Kaltoinkohtelu voi olla fyysistä tai henkistä, ja se voidaan suunnata lapseen (”lapsen kaltoinkohtelu”) ja/tai kumppaniin (joskus käytetään termiä ”puolison kaltoinkohtelu”) ja/tai muihin perheenjäseniin.

Tässä oppaassa termiä ”perheväkivalta” käytetään edellä esitettyssä laajassa merkityksessä, ellei toisin mainita. Lapseen kohdistuva perheväkivalta on oppaassa eroteltu välilliseen ja suoraan väkivaltaan. Välillinen perheväkivalta on väkivaltaa, joka kohdistuu toiseen vanhempaan tai muuhun samassa taloudessa elävään ja vaikuttaa sitä kautta lapseen haitallisesti, ja suora väkivalta on lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Tässä oppaassa ”lapsen kaltoinkohtelulla” tarkoitetaan vain viimeksi mainittua.²⁰

18 On selvää, että jos kyseessä on laitos tai muu elin, sovittelua ei ehkä oteta esiin tai sovittelu voi olla täysin erilaista kuin luonnollisten henkilöiden välinen sovittelu.

19 On selvää, että jos kyseessä on laitos tai muu elin, sovittelua ei ehkä oteta esiin tai sovittelu voi olla täysin erilaista kuin luonnollisten henkilöiden välinen sovittelu.

20 Katso perheväkivaltaa käsittelevä luku 10.

Tavoitteet ja soveltamisala

Tässä oppaassa esitellään hyviä toimintatapoja noudatettavaksi sovittelussa ja muissa menettelyissä, joiden tavoitteena on saada aikaan sovintoratkaisu lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, jotka kuuluvat *kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen* soveltamisalaan (jäljempänä ”vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimus” tai ”Haagin lapsikaappausopimus”). Uudempien perheasioita koskevien yleissopimusten tapaan Haagin lapsikaappausopimuksessa kannustetaan ratkaisemaan perhesuhteisiin liittyvät riidat sovinnollisesti. Haagin lapsikaappausopimuksen 7 artiklan mukaan keskusviranomaisten on ryhdyttävä ”kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin – lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamiseksi tai sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi”. Uusimmissa perheasioita koskevissa Haagin yleissopimuksissa mainitaan erityisesti sovittelun, välitysmenettelyn tai muiden vastaavien menetelmien käyttö.²¹

Tässä oppaassa käsitellään ensisijaisesti sovittelua, joka on eräs suosituimmista vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinoista perheoikeuden alalla. Oppaassa kuitenkin viitataan myös hyviin toimintatapoihin, jotka koskevat muita sovinnollisen ratkaisun helpottamiseksi käytettäviä menettelyjä, kuten välitysmenettelyä. Muita menetelmiä käsitellään omissa luvuissaan²², ja niiden erikoisluonne otetaan asianmukaisesti huomioon. Joitakin sovittelua koskevista, tässä oppaassa suositelluista hyvistä toimintatavoista voidaan kuitenkin soveltaa useisiin muihinkin menettelyihin tai ne voidaan mukauttaa niihin soveltuviksi.

Samalla kun tässä oppaassa korostetaan sovinnollisen riidanratkaisun erikoispiirteitä Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan kuuluvien lapsikaappausten ja tapaamista tai yhteydenpitoa koskevien riitojen yhteydessä, oppaassa esitellään myös periaatteita ja hyviä toimintatapoja, jotka ovat toivottavasti hyödyksi valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa ja vastaavissa menettelyissä yleisesti. Opas on sinällään tarkoitettu vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioiden avuksi, mutta myös muiden sellaisten Haagin yleissopimusten sopimusvaltioille, joissa suositellaan sovittelun, välitysmenettelyn tai muiden vastaavien keinojen käyttöä kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen ratkaisemiseksi sovinnollisesti. Tällaisia yleissopimuksia ovat *toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa Haagissa 19 päivänä lokakuuta 1996 tehty yleissopimus* (jäljempänä ”vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus” tai ”Haagin lastensuojelusopimus”), *aikuisten kansainvälisestä suojelusta Haagissa 13 päivänä tammikuuta 2000 tehty yleissopimus* ja *lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä Haagissa 23 päivänä marraskuuta 2007 tehty yleissopimus*. Lisäksi opas on tarkoitettu avuksi valtioille, jotka eivät ole mainittujen Haagin yleissopimusten sopimuspuolia mutta jotka pohtivat parhaita tapoja kehittää tehokkaita järjestelmiä kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen valtioiden rajat ylittävän sovittelun edistämiseksi. Opas on tarkoitettu hallinnoille ja Haagin lapsikaappausopimuksen ja muiden asiaankuuluvien Haagin yleissopimusten nojalla nimitetyille keskusviranomaisille sekä tuomareille, juristeille, sovittelijoille, valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen osapuolille ja muille asiasta kiinnostuneille.

21 Katso *toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa Haagissa 19 päivänä lokakuuta 1996 tehdyn yleissopimuksen* 31 artiklan b kohta, *aikuisten kansainvälisestä suojelusta Haagissa 13 päivänä tammikuuta 2000 tehdyn yleissopimuksen* 31 artikla sekä *lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä Haagissa 23 päivänä marraskuuta 2007 tehdyn yleissopimuksen* 6 artiklan 2 kohdan d alakohta ja 34 artiklan 2 kohdan i alakohta.

22 Luku 15.

Tämä opas on viides hyviä toimintatapoja koskeva opas, joka on laadittu tukemaan vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen käytännön soveltamista. Neljä aiemmin julkaistua opasta ovat *I osa – Keskusviranomaisten toimintatavat*, *II osa – Täytäntöönpanotoimenpiteet*, *III osa – Ennaltaehkäisevät toimenpiteet* ja *IV osa – Pakkotäytäntöönpano*.²³

Lisäksi valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon yleisperiaatteita ja hyviä toimintatapoja koskeva opas²⁴ liittyy sekä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimukseen että vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimukseen.

Minkään tässä oppaassa ei voida katsoa sitovan vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen tai muiden perheasioita koskevien Haagin yleissopimusten sopimusvaltioita. Tässä oppaassa esitetyt yleisperiaatteet on tarkoitettu puhtaasti neuvoo-antaviksi.

Kaikkia sopimusvaltioita ja erityisesti vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen nojalla nimitettyjä keskusviranomaisia kannustetaan tarkistamaan omia toimintatapojaan ja parantamaan niitä tarvittaessa mahdollisuuksien mukaan. Sekä vakiintuneiden että kehitysvaiheessa olevien keskusviranomaisten olisi nähtävä Haagin lapsikaappausopimuksen täytäntöönpano yhtäjaksoisena, kehittyvänä tai kasvavana prosessina, jota pyritään herkeämättä parantamaan.

••••

Pysyvä toimisto haluaa kiittää monia, myös valtioista riippumattomista järjestöistä olevia asiantuntijoita, joiden viisaus ja kokemus ovat myötävaikuttaneet tämän oppaan syntymiseen.²⁵ Erityiskiitokset annetaan Juliane Hirschille, pysyvän toimiston entiselle vanhemmalle lakimiehelle, joka on tehnyt päätyön tähän oppaaseen, ja Sarah Vigersille, entiselle pysyvän toimiston lakimiehelle, joka valmisti vuonna 2006 vertailevan tutkimuksen sovittelun, välitysmenettelyn ja vastaavien keinojen kehittymisestä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä. Tutkimuksesta saatiin pohjatietoa tähän oppaaseen.

23 *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part I – Central Authority Practice*, Jordan Publishing, 2003 (jäljempänä ”keskusviranomaisten hyvien toimintatapojen opas”), *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part II – Implementing Measures*, Jordan Publishing, 2003 (jäljempänä ”täytäntöönpanotoimenpiteitä koskeva hyvien toimintatapojen opas”), *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III – Preventive Measures*, Jordan Publishing, 2005 (jäljempänä ”ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen opas”), *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part IV – Enforcement*, Jordan Publishing, 2010 (jäljempänä ”pakkotäytäntöönpanoa koskeva hyvien toimintatapojen opas”). Hyvien toimintatapojen oppaat ovat saatavana myös Haagin konferenssin verkkosivustosta osoitteessa < www.hcch.net >: valitse *Child Abduction Section* ja sitten *Guides to Good Practice*.

24 Valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16).

25 Seuraavat henkilöt ovat osallistuneet oppaan valmistelussa avustaneeseen asiantuntijaryhmään: Gladys Alvarez (**Argentiina**), *Honourable Judge* Peter F. Boshier (**Uusi-Seelanti**), Cilgia Caratsch (**Sveitsi**), Eberhard Carl (**Saksa**), Denise Carter (**Yhdistynyt kuningaskunta**), Sandra Fenn (**Yhdistynyt kuningaskunta**), Lorraine Filion (**Kanada**), Danièle Ganancia (**Ranska**), Barbara Gayse (**Belgia**), Ankeara Kaly (**Ranska**), Robine G. de Lange-Tegelaar (**Alankomaat**), tuomari Wilney Magno de Azevedo Silva (**Brasilia**), Lisa Parkinson (**Yhdistynyt kuningaskunta**), Christoph C. Paul (**Saksa**), Toni Pirani (**Australia**), Els Prins (**Alankomaat**), Kathleen S. Ruckman (**Yhdysvallat**), Craig T. Schneider (**Etelä-Afrikka**), Andrea Schulz (**Saksa**), Peretz Segal (**Israel**), Sarah Vigers (**Yhdistynyt kuningaskunta**), Lisa Vogel (**Yhdysvallat**) ja Jennifer H. Zawid (**Yhdysvallat**).

Johdanto

A Kansainvälistä perheasioiden sovittelua ja muita vastaavia sovinnollisiin ratkaisuihin tähtäviä menettelyjä koskeva taustatyö Haagin konferenssissa

- 1 Haagin konferenssissa viime vuosikymmeninä tehty työ kuvastaa sovittelun ja muiden sovinnolliseen ratkaisuun tähtävien menetelmien kasvavaa tärkeyttä kansainvälisessä perheoikeudessa. Useimmissa uudemmissa perheasioita koskevissa Haagin yleissopimuksissa korostetaan sovittelua ja vastaavia menettelyjä asianmukaisten ratkaisujen löytämiseksi valtioiden rajat ylittäviin perhesuhteisiin liittyviin riitoihin. Useissa vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon tukemiseksi laadituissa hyvien toimintatapojen oppaissa kiinnitetään huomiota sovinnollisten ratkaisujen edistämisen tärkeyteen.²⁶
- 2 Samaan aikaan sovittelusta valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa on monien vuosien ajan keskusteltu yhtenä Haagin konferenssin työn tulevana aiheena. Huhtikuussa 2006 Haagin konferenssin jäsenvaltiot valtuuttivat pysyvän toimiston valmistelemaan soveltuvuustutkimuksen valtioiden rajat ylittävästä perheasioiden sovittelusta ja asiaa koskevan sopimuksen kehittämismahdollisuudesta.²⁷
- 3 Valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua koskevassa soveltuvuustutkimuksessa²⁸ tarkasteltiin, mihin suuntaan Haagin konferenssin työtä voitaisiin tulevaisuudessa ohjata rajat ylittävän perheasioiden sovittelun alalla, ja tutkimus esiteltiin konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevälle neuvostolle (jäljempänä ”neuvosto”) huhtikuussa 2007. Neuvosto päätti kehottaa Haagin konferenssin jäseniä esittämään vuoden 2007 loppuun mennessä huomautuksensa valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua koskevasta soveltuvuustutkimuksesta – tavoitteena jatkaa keskustelua aiheesta neuvoston kokouksessa keväällä 2008.²⁹
- 4 Huhtikuussa 2008 neuvosto kehotti pysyvää toimistoa edelleen seuraamaan, miten valtioiden rajat ylittävä perheasioiden sovittelu kehittyi, ja pitämään jäsenet ajan tasalla.³⁰
- 5 Lisäksi pysyvää toimistoa pyydettiin ensimmäisenä vaiheena aloittamaan työ, jonka tavoitteena on laatia hyvien toimintatapojen opas sovittelun käytöstä *kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen yhteydessä*, – tavoitteena luovuttaa opas mainitun yleissopimuksen toimivuutta tarkastelevan valiokunnan seuraavan kokouksen käsiteltäväksi – vuonna 2011.³¹
- 6 Neuvosto vahvisti kyseisen päätöksen vuoden 2009 kokouksen päätelmissä ja suosituksissa:

26 Katso esimerkiksi valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), luku 2, s. 6 ja seur.; keskusviranomaisten hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), vapaaehtoista palauttamista koskeva alaosio 4.12, s. 49 ja seur.; ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), vapaaehtoista sopimista ja sovittelua koskeva alaosio 2.1.1, s. 15 ja 16.

27 *Conclusions of the Special Commission of 3-5 April 2006 on General Affairs and Policy of the Conference*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän valiokunnan päätelmät (3.–5.4.2006), suositus nro 3 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

28 Mt. alaviite 13.

29 *Recommendations and Conclusions adopted by the Council*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston suositukset ja päätelmät (2.–4.4.2007), suositus nro 3 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

30 *Conclusions and Recommendations adopted by the Council*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston suositukset ja päätelmät (1.–3.4.2008), s. 1, kolmas kappale, valtioiden rajat ylittävä perheasioiden sovittelu (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

31 Mt.

Neuvosto vahvisti huhtikuun 2008 kokouksessa tekemänsä päätöksen, joka koski valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua. Se hyväksyi pysyvän toimiston ehdotuksen järjestää vuoden 2010 alkuun mennessä jäsenten keskuudessa kuuleminen hyvien toimintatapojen oppaasta, jossa käsitellään sovittelun käyttöä *kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen* yhteydessä. Tämän jälkeen opas annettaisiin vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan hyväksyttäväksi sen seuraavassa kokouksessa vuonna 2011.³²

- 7 On huomattava, että sovittelun ja muiden vastaavien keinojen käytöstä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä on myös keskusteltu jo monen vuoden ajan. Haagin lapsikaappausopimuksen käytännön toimivuutta tarkasteleva valiokunta on käsitellyt asiaa useissa kokouksissaan. Pysyvä toimisto julkaisi lokakuussa 2006 vertailevan tutkimuksen³³, jossa keskityttiin sovittelujärjestelmiin Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä. Tutkimus oli tarkoitettu vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan käsiteltäväksi loka–marraskuussa 2006.
- 8 Vuonna 2006 valiokunta vahvisti valiokunnan vuoden 2001 kokouksessa annetut suositukset nro 1.10 ja 1.11:
- 1.10 Sopimusvaltioiden olisi mahdollisuuksien mukaan kannustettava vapaaehtoiseen palauttamiseen. Ehdotetaan, että keskusviranomaisten olisi yleisenä toimintamallina pyrittävä saamaan aikaan vapaaehtoinen palauttaminen, kuten Haagin lapsikaappausopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen c kohdassa tarkoitetaan, aina kun se on mahdollista ja asianmukaista, antamalla tätä koskevia ohjeita asiaan osallisille oikeudellisille asiamiehille, olivatpa he valtion oikeudenkäyntiasiamiehiä tai yksityisiä asianajajia, tai ohjaamalla osapuolet kääntymään asianmukaista sovittelupalvelua tarjoavan erikoisorganisaation puoleen. Myös tuomioistuinten tehtävä tunnustetaan tässä suhteessa tärkeäksi.
- 1.11 Toimenpiteet, joilla pyritään edesauttamaan lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamista tai sovintoratkaisun aikaansaamista riitakysymyksissä, eivät saa johtaa palauttamismenettelyn kohtuuttomaan viivästymiseen.³⁴
- 9 Sovittelusta vuoden 2006 valiokunta totesi:
- 1.3.2 Valiokunta suhtautuu myönteisesti sovittelualoitteisiin ja hankkeisiin, joita sopimusvaltiot ovat toteuttaneet vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä. Monia niistä kuvaillaan valmisteluasiakirjassa nro 5 (*Note on the development of mediation, conciliation and similar means to facilitate agreed solutions in transfrontier family disputes concerning children especially in the context of the Hague Convention of 1980*).
- 1.3.3 Valiokunta kehottaa pysyvää toimistoa jatkossakin toimittamaan valtioille ajantasaiset tiedot yhteydenpitoa ja kaappauksia koskevien, valtioiden rajat ylittävien riitojen sovittelun kehittymisestä. Valiokunta toteaa, että yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevä valiokunta antoi pysyville toimistolle huhtikuussa 2006 toimeksiannon laatia yleisluontoinen soveltuvuustutkimus valtioiden rajat ylittävästä perheasioiden sovittelusta, myös mahdollisesta asiaa koskevasta sopimuksesta, ja pysyvä toimisto jatkaa edelleen tätä työtä.³⁵
- 10 Sovittelua vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä koskevaa hyvien toimintatapojen opasta alettiin valmistella vuonna 2009. Valmistelutyöhön kutsuttiin avuksi ryhmä riippumattomia

32 *Conclusions and Recommendations adopted by the Council*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston suositukset ja päätelmät (31.3.–2.4.2009), s. 1 ja 2, valtioiden rajat ylittävä perheasioiden sovittelu (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

33 Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11).

34 Katso *Conclusions and Recommendations of the Fourth Meeting of the Special Commission to Review the Operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction* (22–28 March 2001), vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen toimivuutta tarkastelevan valiokunnan neljännen kokouksen (22.–28.3.2001) päätelmät ja suositukset, huhtikuu 2009. Suositukset on toistettu asiakirjassa *Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children* (30 October – 9 November 2006), vuoden 1980 Haagin lastensuojelusopimuksen toimivuutta ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen käytännön toteutusta tarkastelevan valiokunnan viidennen kokouksen (30.10–9.11.2006) päätelmät ja suositukset, marraskuu 2006, suositus nro 1.3.1. Kummatkin tekstit ovat saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Child Abduction Section*.

35 Katso valiokunnan viidennen kokouksen päätelmät ja suositukset (mt.).

asiantuntijoita³⁶ eri sopimusvaltioista. Opasuonnos³⁷ jaettiin Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioille ja Haagin konferenssin jäsenille ennen vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennen kokouksen I osaa. Valiokunta suhtautui myönteisesti sovittelua Haagin lapsikaappausopimuksen yhteydessä koskevaan hyvien toimintatapojen opasuunnokseen ja pyysi pysyvää toimistoa tarkistamaan opasta valiokunnassa käytyjen keskustelujen pohjalta ottamalla huomioon myös asiantuntijoiden neuvot ja jakamaan tarkistetun version jäsenille ja sopimusvaltioille lopullista kuulemistä varten.³⁸ Hyvien toimintatapojen oppaan tarkistettu versio jaettiin Haagin konferenssin jäsenille ja Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioille toukokuussa 2012 viimeisten kommenttien saamiseksi. Nekin on sittemmin otettu huomioon.

- 11 Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennessa kokouksessa keskusteltiin melko yksityiskohtaisesti sovintosopimusten valtioiden rajat ylittävän täytäntöönpanokelpoisuuden ongelmasta. Valiokunnan suosituksesta neuvosto valtuutti vuoden 2012 kokouksessaan Haagin konferenssin perustamaan asiantuntijaryhmän tekemään lisätutkimusta lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa riidoissa myös sovittelun avulla aikaansaatuisten sopimusten valtioiden rajat ylittävistä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ottamalla huomioon vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen täytäntöönpano ja soveltaminen ja ilmoitti, että tähän työhön sisältyy tämän alan oikeudellisten ja käytännön ongelmien luonteen ja laajuuden selvittäminen ja uuden joko sitovan sopimuksen tai sitomattoman asiakirjan hyötyjen arviointi.³⁹
- 12 Myös sovittelun edistämistä ja perhesuhteisiin liittyvien riitojen valtioiden rajat ylittävien sovittelurakenteiden kehittämistä Maltaan prosessin yhteydessä koskeva Haagin konferenssin toiminta on otettava huomioon.
- 13 Maltaan prosessi koskee Haagin yleissopimukseen kuuluvia valtioita ja tiettyjä yleissopimukseen kuulumattomia valtioita, joissa lainsäädäntö perustuu šariaan tai joissa se on vaikuttanut kyseisten maiden lainsäädäntöön. Käytännössä prosessi muodostuu edellä mainituista maista tulevien tuomarien ja korkeiden virkamiesten välisestä vuoropuhelusta. Siinä pyritään ennen kaikkea etsimään ratkaisuja lasten huoltoon, yhteydenpitoon ja kaappauksia koskeviin valtioiden rajat ylittäviin riitoihin, jotka ovat erityisen vaikeita, koska asiaankuuluvia kansainvälisiä oikeusjärjestelmiä ei voida soveltaa. Maltalla järjestettiin asian käsittelyn edistämiseksi kolme konferenssia vuosina 2004, 2006 ja 2009.
- 14 Maltaan kolmannen konferenssin⁴⁰ suosituksen perusteella neuvosto antoi 2009 valtuutuksen perustaa Maltaan prosessin yhteydessä työryhmän, jonka tehtävänä on edistää sovittelurakenteiden kehittämistä lasten huoltoon ja yhteydenpitoon lapsiin koskevien valtioiden rajat ylittävien riitojen ratkaisemisen helpottamiseksi. Työryhmään kutsuttaisiin asiantuntijoita useista Maltaan prosessiin osallistuvista valtioista, sekä valtioista, jotka ovat vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioita, että yleissopimukseen kuulumattomista valtioista.⁴¹
- 15 Työryhmä perustettiin kesäkuussa 2009. Siihen kuului pieni määrä riippumattomia sovittelun asiantuntijoita sekä asiantuntijoita Australiasta, Egyptistä, Intiasta, Jordaniasta, Kanadasta, Malesiasta, Marokosta, Pakistanista, Ranskasta, Saksasta, Yhdistyneestä kuningaskunnasta ja Yhdysvalloista.

36 Luettelo oppaan valmisteluun osallistuneen riippumattoman asiantuntijaryhmän jäsenistä on alaviitteessä 25.

37 *Draft Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Part V – Mediation*, valmisteluasiakirja nro 5, toukokuu 2011, laatinut pysyvä toimisto vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kesäkuun 2011 kokoukselle (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Child Abduction Section*).

38 Katso *Conclusions and Recommendations of the Sixth Meeting (Part I) of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children*, vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennen kokouksen I osassa (1.–10.6.2011) hyväksytyt päätelmät ja suositukset, suositus nro 58 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Child Abduction Section*).

39 *Conclusions and Recommendations adopted by the Council*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston päätelmät ja suositukset (17.–20.4.2012), suositus nro 7 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

40 Lisätietoja Maltaan prosessista ja Maltaan konferensseista on Maltaan julkilausumissa (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Child Abduction Section*). Katso myös *The Judges' Newsletter on International Child Protection*, nide XVI, kevät 2010, valtioiden rajat ylittäviä perheoikeudellisia kysymyksiä käsittelevä Maltaan kolmas oikeudellinen konferenssi 23.–26.3.2009 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Publications*).

41 Neuvoston vuoden 2009 kokouksessa hyväksytyt päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 32), s. 2.

Viimeksi mainittuun luetteloon kuuluu sekä vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen sopimusvaltioita että siihen kuulumattomia valtioita. Työryhmä järjesti kaksi puhelinneuvottelua 30. heinäkuuta ja 29. lokakuuta 2009 sekä yhden henkilökohtaisen tapaamisen 11.–13. toukokuuta 2010 Ottawassa Kanadassa. Ennen työryhmän puhelinneuvotteluja jaettiin kaksi kyselylomaketta, joista toinen koski nykyisiä sovittelumekanismeja ja toinen sovintosopimusten täytäntöönpanokelpoisuutta. Vastaukset kyselylomakkeisiin on julkaistu Haagin konferenssin verkkosivustossa.⁴² Toisen puhelinneuvottelun jälkeen laadittiin luonnos sovittelurakenteiden perustamista koskeviksi periaatteiksi, joista sitten keskusteltiin ja jotka viimeisteltiin Ottawassa pidetyssä työryhmän henkilökohtaisessa tapaamisessa. Periaatteet ja niitä koskeva selitysmuistio viimeisteltiin syksyllä 2010. Molemmat tekstit ovat saatavana Haagin konferenssin verkkosivustossa englanniksi, ranskaksi ja arabiaksi.⁴³

- 16 Vuoden 2011 alussa eräät valtiot alkoivat panna periaatteita täytäntöön omilla oikeudenkäyttöalueillaan nimittämällä kansainvälistä perheasioiden sovittelua varten keskusyhteydspisteen.⁴⁴ Huhtikuussa 2011 neuvosto ilmoitti suhtautuvansa myönteisesti Maltan prosessiin liittyviin sovittelurakenteiden perustamista koskeviin periaatteisiin ja sopi siitä, että periaatteet olisi annettava valiokunnan kuudennen kokouksen käsiteltäväksi.⁴⁵ Samalla neuvosto antoi työryhmälle toimeksiannon jatkaa työtään sovittelurakenteiden toteuttamiseksi Maltan prosessin yhteydessä.⁴⁶
- 17 Vuosien 1980 ja 1996 käytännön toimivuutta tarkasteleva valiokunta pani kesäkuun 2011 kokouksessaan merkille tietyissä valtioissa jo tehdyn työn keskusyhteydspisteen perustamiseksi periaatteiden mukaisesti ja kannusti valtioita harkitsemaan tällaisen keskusyhteydspisteen perustamista tai keskusviranomaisen nimittämistä keskusyhteyspisteeksi.⁴⁷
- 18 Työryhmä keskusteli valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelua varten perustettavia rakenteita koskevien periaatteiden täytäntöönpanon seuraavista vaiheista henkilökohtaisessa tapaamisessa 16. huhtikuuta 2012 ja raportoi siitä vuoden 2012 neuvostolle. Neuvosto oli tyytyväinen raporttiin ja tulevalle työlle asetettuihin suuntaviivoihin ja sopi, että työryhmä jatkaa sovittelurakenteiden toteutusta koskevaa työtään. Neuvosto odottaa saavansa työryhmältä saavutettua edistystä koskevan jatkoraportin neuvoston vuoden 2013 kokoukseen.⁴⁸

42 Valitse verkko-osoitteessa < www.hcch.net > linkki *Child Abduction Section*, sitten *Cross-border family mediation (Questionnaire I ja Questionnaire II)*.

43 ”Sovittelurakenteiden perustamista Maltan prosessin yhteydessä koskevat periaatteet”, marraskuu 2010, laatinut sovittelua Maltan prosessin yhteydessä käsittelevä työryhmä pysyvän toimiston avustuksella, jäljempänä ”Sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet”, esitetty liitteessä 1 (saatavana myös verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Child Abduction Section* ja sitten kohdassa *Cross-border family mediation* linkki *Principles for the Establishment of Mediation Structures in the context of the Malta Process*).

44 Tällaisia valtioita ovat **Australia, Pakistan, Ranska, Saksa ja Yhdysvallat**. Lisätietoja keskusyhteyspisteistä on saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Child Abduction Section* ja sitten *Cross-border family mediation*.

45 *Conclusions and Recommendations adopted by the Council*, konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevän neuvoston päätelmät ja suositukset (5.-7.4.2011), suositus nro 8 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, valitse linkki *Work in Progress* ja sitten *General Affairs*).

46 Mt.

47 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 61.

48 Neuvoston vuoden 2012 kokouksessa hyväksytyt päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 39), suositus nro 9.

B Muiden elinten työ

- 19 Myös muissa monenvälisissä sopimuksissa ja aloitteissa edistetään sovittelua ja muita vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja.
- 20 Eräs esimerkki alueellisesta sopimuksesta, jossa kannustetaan sovittelun ja vastaavien menettelyjen käyttöön, on Euroopan neuvoston valmistelema, 25. tammikuuta 1996 hyväksytty lasten oikeuksien käyttöä koskeva eurooppalainen yleissopimus.⁴⁹
- 21 Toinen esimerkki on tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27 päivänä marraskuuta 2003 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 (jäljempänä ”Bryssel IIa -asetus”).⁵⁰
- 22 Samaan aikaan sovittelun lisääntynyt käyttö kansallisessa ja kansainvälisessä kauppa- ja siviilioikeudessa on johtanut useaan kansainväliseen ja alueelliseen aloitteeseen, joiden tavoitteena on kehittää sovitteluprosessia varten sääntöjä ja vähimmäisvaatimuksia.⁵¹
- 23 Euroopan neuvosto antoi 21. tammikuuta 1998 perheasioiden sovittelua koskevan suosituksen nro R (98) 1⁵², jossa valtioita kannustetaan ottamaan käyttöön sovittelu perheasioissa ja edistämään sen käyttöä tai lujittamaan jo käytössä olevaa perheasioiden sovittelua, samalla kun vaaditaan sellaisten periaatteiden noudattamista, joilla varmistetaan sovittelun laatu ja asianomaisten haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojelu. Periaatteet koskevat yhtä lailla kansallista kuin kansainvälistä perheasioiden sovittelua.
- 24 Euroopan neuvosto antoi 18. syyskuuta 2002 riita-asioiden sovittelua koskevan suosituksen Rec (2002)10.⁵³ Suositus on soveltamisalaltaan edellistä laajempi, ja siinä esitetään lisää periaatteita, jotka ovat tärkeitä, jotta sovittelua voidaan edistää vastuullisella tavalla.
- 25 Lainsäädännön yhdenmukaisuudesta Yhdysvaltain liittovaltion tasolla huolehtiva elin *The National Conference of Commissioners on Uniform State Law* on vuonna 2001 laatinut yhdenmukaista sovittelua koskevan mallilain,⁵⁴ jolla pyritään lisäämään sovittelun tehokasta käyttöä ja varmistamaan kaiken sovitteluun liittyvän yhteydenpidon lakisääteinen luottamuksellisuus. Useat Yhdysvaltain osavaltiot ovat tällä välin panneet nämä säännöt täytäntöön omilla oikeudenkäyttöalueillaan.⁵⁵ Yhdysvaltain välimiestuomioistuin AAA (*American Arbitration Association*), Yhdysvaltain lakimiesliiton ABA:n

49 Euroopan neuvosto – ETS-nro 160, saatavana verkko-osoitteessa < http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110013/20110013_2 > (viittauspäivä 8.9.2012), 13 artikla (Sovittelu tai muut riidanratkaisumenettelyt):

”Riitojen estämiseksi tai ratkaisemiseksi tai lasta koskevien oikeudenkäyntien välttämiseksi sopimuspuolten tulee suosia sovittelua tai muita riidanratkaisumenettelyjä ja niiden käyttöä sovintoon pääsemiseksi sopimuspuolten määrittelemissä sopivissa tapauksissa.”

50 Katso Bryssel IIa -asetus, johdanto-osan 25 kappale:

”Keskusviranomaisten olisi tehtävä yhteistyötä sekä yleisellä tasolla että yksittäistapauksissa, ja siinä olisi pyrittävä myös edistämään vanhempainvastuuta koskevien riita-asioiden ratkaisemista sovintoteitse. Tätä varten keskusviranomaisten olisi osallistuttava siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellisen verkoston perustamisesta 28 päivänä toukokuuta 2001 tehdylle neuvoston päätöksellä 2001/470/EY perustetun siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellisen verkoston toimintaan.”

Katso myös 55 artiklan e alakohta:

”Keskusviranomaisten on toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen tai sen pyynnöstä, jolla on vanhempainvastuu, tehtävä yhteistyötä yksittäisissä tapauksissa tämän asetuksen tarkoituksen toteuttamiseksi. Niiden on sitä varten jäsenvaltionsa henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä noudattaen joko suoraan taikka viranomaisten tai muiden elinten välityksellä ryhdyttävä kaikkiin asianmukaisiin toimiin: – e) sen helpottamiseksi, että vanhempainvastuunkantajat pääsevät sopimukseen sovittelun tai muiden keinojen avulla, ja valtioiden rajat ylittävän yhteistyön helpottamiseksi tätä tarkoitusta varten.”

51 Monet näistä alueellisista ja kansainvälisistä asiakirjoista keskittyvät vaihtoehtoiseen riidanratkaisuun kaupallisissa asioissa, katso esimerkiksi *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation* (alaviite 3) ja välitysmenettelyjä koskevat vuonna 1980 annetut UNCITRALin säännöt, jotka ovat saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/conc-rules/conc-rules-e.pdf> > (viittauspäivä 16.6.2012).

52 *Recommendation No R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on family mediation* (saatavana verkko-osoitteessa

< <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> >, viittauspäivä 16.6.2012).

53 *Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member States on mediation in civil matters* (saatavana verkko-osoitteessa < <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM> >, viittauspäivä 16.6.2012).

54 *Uniform Mediation Act* (jäljempänä ”USA:n sovittelulaki”) on elokuussa 2003 muutetussa versiossa saatavana *Uniform Law Commission* -elimen verkkosivustosta osoitteessa < <http://www.uniformlaws.org> >.

55 Katso lisätietoja *Uniform Law Commission* -elimen verkkosivustosta osoitteessa < <http://www.uniformlaws.org> >.

- (*American Bar Association*) riidanratkaisujaosto ja vaihtoehtoista riidanratkaisua edistävä järjestö ACR (*Association for Conflict Resolution*) ovat vuonna 2005 hyväksyneet sovittelutoiminnan mallivaatimukset, jotka perustuvat vuodelta 1994 olevan vaatimusten vanhemman version tarkistukseen.⁵⁶ Mallivaatimusten on määrä toimia ohjeistuksena sovittelijoille, ja samalla niiden avulla halutaan antaa sovittelusta tietoa sovittelleille osapuolille ja lisätä yleistä luottamusta sovitteluun.⁵⁷
- 26 Euroopan komission avustuksella sidosryhmät ovat laatineet *Eurooppalaiset menettelysäännöt sovittelijoille*.⁵⁸ Ne julkistettiin 2. heinäkuuta 2004. Eurooppalaisissa menettelysäännöissä on vahvistettu joukko periaatteita, joihin siviili- ja kauppasioiden sovittelua hoitavat yksittäiset sovittelijat voivat sitoutua vapaaehtoisesti ja omalla vastuullaan.
- 27 Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat 21. toukokuuta 2008 direktiivin tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla.⁵⁹ Direktiivin 12 artiklan mukaan EU:n jäsenvaltioiden ”on saatettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 21 päivänä toukokuuta 2011, lukuun ottamatta 10 artiklaa, jonka noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on saatettava voimaan viimeistään 21 päivänä marraskuuta 2010.”⁶⁰ Tässä yhteydessä on mainittava toinenkin Euroopan unionin aloite: Euroopan unionin puheenjohtajavaltio Belgia järjesti 14. lokakuuta 2010 asiaa koskevan ministeritason seminaarin, ja tämän jälkeen siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudelliseen verkostoon perustettiin perheasioiden sovittelua kansainvälisten lapsikaappausten yhteydessä käsittelevä työryhmä.⁶¹ Sen tarkoituksena on yhdistää asiaan liittyvät eri aloitteet ja toimet sekä ehdottaa tapoja edistää ja parantaa sovittelun käyttöä.
- 28 Lisäksi on laadittu useita kahdenvälisiä järjestelyjä, joilla pyritään edistämään valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovintoratkaisuja.⁶²

56 *Model Standards of Conduct for Mediators*, jäljempänä ”USA:n käytäntösäännöt” (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/2011_build/dispute_resolution/model_standards_conduct_april2007.authcheckdam.pdf >, viittauspäivä 16.6.2012).

57 Katso USA:n käytäntösääntöjen johdanto-osa, mt.

58 Saatavana verkko-osoitteessa < http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_fi.pdf > (viittauspäivä 11.9.2012).

59 EU:n sovitteludirektiivi (alaviite 5).

60 Direktiivin noudattamiseksi Euroopan unionin jäsenvaltioissa toteutettavat toimenpiteet, katso Euroopan siviilioikeudellinen atlas verkko-osoitteessa < http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_fi.htm >, linkki ”Sovittelu (direktiivi 2008/52/EY)” (viittauspäivä 11.9.2012).

61 Lisätietoja siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellisesta verkostosta on Euroopan komission verkkosivustossa osoitteessa < http://ec.europa.eu/civiljustice/index_fi.htm > (viittauspäivä 8.9.2012).

62 Katso esimerkiksi Kairossa 22.10.2000 tehty Australian liittovaltion ja Egyptin arabitasavallan sopimus yhteistyöstä lasten hyvinvoinnin suojelemiseksi (*Agreement between the Government of Australia and the Government of the Arab Republic of Egypt regarding cooperation on protecting the welfare of children*), 6 artikla; Algerissa 21.6.1988 tehty Ranskan tasavallan ja Algerian demokraattisen kansantasavallan sopimus ranskalais-algerialaisten eronneiden parien lapsista (*Convention entre le gouvernement de la République française et le gouvernement de la République algérienne démocratique et populaire relative aux enfants issus de couples mixtes séparés franco-algériens*), 2 artikla; Rabat'ssa 29.4.1981. tehty Belgian kuningaskunnan ja Marokon kuningaskunnan yhteistyöpöytäkirja neuvoo-antavan komitean perustamisesta yksityisoikeuden alalle (*Protocole d'accord instituant une commission consultative belgo-marocaine en matière civile*), 2 artikla. Kaikkien näiden kahdenvälisen sopimusten tekstit ovat saatavana verkko-osoitteessa < www.incadat.com >, valitse *Legal Instruments* ja sitten *Bilateral Arrangements*.

C Oppaan rakenne

- 29 Tässä oppaassa periaatteita ja hyviä toimintatapoja käsitellään seuraavassa järjestyksessä:
- Luvussa 1 esitetään yleiskatsaus sovittelun käytön etuihin ja riskeihin kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa.
 - Luvussa 2 tutkitaan niitä erityishaasteita, joita sovittelulla on vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.
 - Luvussa 3 käsitellään kansainvälisten lapsikaappausten sovittelussa vaadittavaa erikoisosaamista.
 - Luvuissa 4–13 seurataan kansainvälisen lapsikaappausten sovittelua kronologisessa järjestyksessä alkaen sovittelun saatavuudesta sovittelun tulokseen ja sen oikeusvaikutuksiin.
 - Viimeisissä luvuissa käsitellään sovittelun käyttöä lapsikaappausten ennalta ehkäisemiseksi (luku 14), muiden vaihtoehtoisten riidanratkaisumekanismien käyttöä sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa (luku 15) ja lopuksi erityiskysymyksiä, jotka liittyvät sovittelun käyttöön tapauksissa, jotka eivät kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan (luku 16).

D Taustaa – Tyypillisiä tapauksia

- 30 Joillakin tyypillisillä todellisilla tilanteilla voidaan havainnollistaa sovittelun hyödyllisyyttä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa.
- a Kansainvälisen lapsikaappausten yhteydessä sovittelu lapsen kaappauksen vanhemman ja vanhemman, jolta lapsi on kaapattu, välillä voi helpottaa lapsen vapaaehtoista palauttamista tai muuta sovinnollista lopputulosta. Sovittelu voi myös edistää osapuolten suostumukseen perustuvan palauttamismääräyksen saamista tai muuta tuomioistuimessa tehtyä sovintoa.
 - b Sovittelusta voi olla hyötyä myös, jos vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, on kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa periaatteessa halukas sopimaan lapsen asuinpaikan muuttamisesta edellyttäen, että hänen yhteydenpito-oikeutensa taataan riittävällä tavalla. Tällöin sovinnollisella ratkaisulla voidaan välttää lapsen palauttaminen asuinvaltioonsa ennen sitä mahdollisesti seuraavaa muuttoa toiseen valtioon.
 - c Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn yhteydessä sovittelun avulla voidaan vähentää riitaisuutta ja helpottaa menettelyn aikana yhteydenpitoa lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu.⁶³
 - d Palauttamismääräyksen antamisen jälkeen vanhempien välinen sovittelu saattaa edistää lapsen nopeaa ja turvallista palauttamista.⁶⁴
 - e Hyvin varhaisessa lasta koskevan perhesuhteisiin liittyvän riidan vaiheessa sovittelu voi auttaa estämään kaappauksen. Kun vanhempien suhde rikkoutuu ja toinen vanhemmista haluaa poistua maasta lapsen kanssa, sovittelulla voidaan auttaa vanhempia harkitsemaan lapsen asuinpaikan muutosta ja sen vaihtoehtoja ja auttaa heitä pääsemään sovinnolliseen ratkaisuun.⁶⁵

63 Tätä aihetta käsitellään myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen oppaassa (mt. alaviite 16).

64 Tätä aihetta käsitellään myös pakkotäytäntöönpanoa koskevassa hyvien toimintatapojen oppaassa (mt. alaviite 23).

65 Tätä aihetta käsitellään myös ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen oppaassa (mt. alaviite 23).

Opas

1 Sopimusten yleinen merkitys huoltoa ja yhteydenpitoa koskevissa valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa

- 31 Sovittelua ja vastaavia menettelyjä käytetään monissa maissa yhä enemmän sovintoratkaisujen edistämiseksi perheoikeuden alaan kuuluvissa riidoissa. Samaan aikaan yhä useampi valtio sallii osapuolten toimia entistä autonomisemmin perhesuhteisiin liittyvien riitojen ratkaisemisessa kuitenkin siten, että kolmansien osapuolten ja varsinkin lasten oikeudet turvataan.

1.1 Sovinnollisten ratkaisujen edut

→ **Lasta koskevan valtioiden rajat ylittävän perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolia olisi kaikin keinoin kannustettava etsimään riitaansa sovinnollinen ratkaisu.**

- 32 Sovintoratkaisujen edistäminen on osoittautunut erityisen hyödylliseksi lasta koskevissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, joissa riidan osapuolten on yleensä jatkuvasti tehtävä yhteistyötä. Riidassa, joka syntyy vanhempien eron myötä, sovinnollinen ratkaisu voi erityisesti auttaa turvaamaan lapsen oikeuden ”säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa” lapsen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen mukaisesti.⁶⁶
- 33 Sovinnolliset ratkaisut ovat kestävämpiä, koska on todennäköisempää, että molemmat osapuolet noudattavat niitä. Samalla niiden avulla on mahdollista luoda vähemmän riitaisa ilmapiiri huoltajuuden ja yhteydenpidon hoitamista varten. Siten ne ovat erittäin vahvasti lapsen edun mukaisia.⁶⁷ Lisäksi osapuolet kokevat sovinnolliset ratkaisut tyydyttäväksi, koska kumpikin voi vaikuttaa tulokseen ja sitoutua sellaisen ratkaisun etsimiseen, joka on oikeudenmukainen kummankin osapuolen kannalta. Riitojen ratkaiseminen sopimalla estää sen, että lopputuloksena toinen osapuoli koetaan ”voittajaksi” ja toinen ”häviäjäksi”. Huoltoa ja yhteydenpitoa koskeva tuomioistuinmenettely voi päinvastoin heikentää vanhempien välistä suhdetta, minkä tuloksena lapsille todennäköisesti aiheutuu henkistä kärsimystä.⁶⁸
- 34 Perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnollisessa ratkaisemisessa käytettävien menetelmien joukossa sovittelulla on erityisiä etuja: sillä helpotetaan osapuolten vuoropuhelua epävirallisessa ilmapiirissä, jolloin osapuolet voivat kehittää omat strategiansa riidan ratkaisemiseksi. Sovittelu on jäsenelty, mutta silti joustava prosessi, jota voidaan helposti mukauttaa kunkin yksittäisen tapauksen tarpeisiin. Sovittelussa on mahdollista keskustella samanaikaisesti sekä oikeudellisista että muista näkökohdista. Sovitteluun voi myös osallistua (kolmansia) henkilöitä, joilla ei ole asiassa oikeudellista asianosaiskelpoisuutta.⁶⁹ Yksi sovittelun hyvin tärkeä etu on, että se voimaannuttaa

66 Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus, tehty 20 päivänä marraskuuta 1989, lapsen oikeuksista, katso 10 artiklan 2 kappale. Teksti on saatavana osoitteessa < http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 > (viittauspäivä 8.9.2012).

67 Duncan W., *Transfrontier Access / Contact and the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Final Report*, valmisteluasiakirja nro 5, heinäkuu 2002, valiokunnan syys-lokakuun 2002 kokoukselle, kohta 89 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*); katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 2.1, s. 6.

68 Katso esimerkiksi **Saksassa** tehdyt havainnot: **Saksan** oikeusministeriön tilaamassa arviointiraportissa vertailtiin sovittelua ja oikeudenkäyntiä kansallisissa huoltajuutta ja yhteydenpitoa koskevissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, ks. Greger R., *Mediation und Gerichtsverfahren in Sorge- und Umgangsrechtskonflikten*, tammikuu 2010, s. 118 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.reinhard-greger.de/ikv3.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012).

69 Katso Alexander N. (mt. alaviite 7), s. 48.

osapuolia kohtaamaan tulevia ristiriitoja aiempaa rakentavammalla tavalla.⁷⁰ Lisäksi sovittelun aloittamiskynnys on yleensä matalampi kuin tuomioistuimenmenettelyn, joten sovittelusta voi olla apua riidan varhaisvaiheessa, ennen kuin vastakkainasettelu kärjistyy. Sovittelun ansiosta osapuolet saattavat välttää hankalan oikeudenkäynnin. Lasta koskevissa valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa toisessa maassa järjestettyä oikeudenkäyntiä saattaa seurata saman riidan toista näkökulmaa koskeva oikeudenkäynti toisessa maassa, minkä takia sopimukseen perustuva ratkaisu voi olla erityisen hyödyllinen.

- 35 Tähän liittyy sovittelun toinen mahdollinen etu, kustannustehokkuus. Sovittelun ansiosta saatetaan ehkä välttää kallis oikeudenkäynti – kallis sekä asianosaisille että valtiolle.⁷¹ Sovittelun kustannukset kuitenkin vaihtelevat valtavasti oikeudenkäyttöalueelta toiselle ja joillakin oikeudenkäyttöalueilla oikeudenkäyntiin annetaan oikeusapua mutta sovitteluun ei, joten ei voida sanoa, että sovittelu olisi kaikissa tapauksissa osapuolille edullisempi kuin oikeudenkäynti. Kun kustannuksia yksittäisessä tapauksessa vertaillaan, on kuitenkin otettava huomioon, että sovittelulla on todennäköisempää päästä kestäväan ratkaisuun ja sitä kautta välttää mahdollinen oikeudenkäynti samojen osapuolten välillä tulevaisuudessa. Toisaalta sovittelun kustannuslaskelmaan on sisällytettävä kustannukset, joita tarvitaan, jotta sovintosopimuksesta tulee sitova ja täytäntöönpanokelpoinen kummallakin kyseisellä oikeudenkäyttöalueella, mikä saattaa vaatia oikeusviranomaisten osallistumista.⁷²
- 36 Sovittelun mahdollisia etuja kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa havainnollistetaan seuraavalla esimerkillä:

- *Vuonna 2005 isä ja äiti, naimisissa ja valtion A kansalaisia, muuttavat valtiosta A kaukana sijaitsevaan valtioon Z yhdessä kaksivuotiaan tyttärensä kanssa. Heillä on tyttären yhteishuoltajuus sekä valtion A että valtion Z lakien mukaan. Syy muuttoon on isän työpaikka valtiossa Z sijaitsevassa yrityksessä. Seuraavina vuosina perhe asettuu valtioon Z, vaikka äidin on vaikeaa sopeutua uuteen ympäristöön kieli- ja kulttuurierojen takia. Koska valtio A sijaitsee tuhansien kilometrien päässä, sukulaisten vierailut ovat harvinaisia, ja äidinpuoleiset isovanhemmat painostavat äitiä palaamaan valtioon A. Parisuhdeongelmien takia äiti päättää lopulta muuttaa takaisin valtioon A vuonna 2010. Hän tekee valmistelut salaa ja viettää vuoden 2010 joululoman vanhempiensa kotona valtiossa A yhdessä lapsen kanssa. Sen jälkeen hän ilmoittaa miehelleen, että hän ja lapsi eivät palaa valtioon Z. Isä on järkyttynyt ja kuultuaan vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksesta, joka on voimassa valtioiden A ja Z välillä, hän tekee lapsen palauttamista koskevan hakemuksen, ja palauttamismenettely aloitetaan valtiossa A. Samaan aikaan isä tekee valtiossa Z tuomioistuimelle tyttärensä väliaikaista yksinhuoltajuutta koskevan hakemuksen.*

Sen lisäksi, että sovinnollisella ratkaisulla on tällaisessa tapauksessa ilmeisiä etuja lapsen kannalta, koska henkilökohtaiset suhteet ja suora yhteydenpito vanhempien välillä säilyvät, sovintoratkaisu voi auttaa osapuolia välttämään hankalan ja pitkän oikeuskäsittelyn kyseisten kahden valtion tuomioistuimissa. Nimittäin: 1) palauttamismenettelyn valtiossa A, joka johtaa lapsen kiireelliseen palauttamiseen valtioon Z, ellei palauttamista koske yksikään rajoitetuista poikkeuksista, 2) vireillä olevan huoltajuuskäsittelyn valtiossa Z, jota mahdollisesti seuraa 3) äidin vireille panema asuinpaikan muutosta valtiossa Z valtioon A koskeva oikeudenkäynti. Vanhempien riitaa koskeva pitkälinen oikeuskäsittely kuluttaa osapuolten rahavarat, minkä lisäksi se todennäköisesti syventää vanhempien välistä ristiriitaa. Lisäksi, jos palauttamismenettely valtiossa A päättyy palautuksen epäamiseen, jatkokäsittelyjä (eli huoltoa ja yhteydenpitoa koskevia oikeudenkäyntejä) todennäköisesti seuraa, jos vanhempien välistä riitaa ei saada sovittua.

Jos vanhemmat onnistuvat pääsemään sovinnolliseen ratkaisuun, he voivat kumpikin siirtyä elämässään eteenpäin ja keskittyä hoitamaan vanhempainvastuunsa sovinnossa.

Sovittelu on joustavaa ja mukautuu kunkin erikoistapauksen tarpeisiin. Sovitteluprosessiin voi esimerkiksi sisältyä keskusteluja äidinpuoleisten isovanhempien kanssa, jos kumpikin osapuoli suostuu siihen ja sitä pidetään asianmukaisena ja toteuttamiskelpoisena. Oikeudenkäynnissä isovanhemmilla

70 Katso myös Hopt K.J. – Steffek F. (mt. alaviite 2), s. 10.

71 Katso esimerkiksi **Saksassa** tehdyt havainnot: Saksan oikeusministeriön tilaamassa arviointiraportissa vertailtiin sovittelua ja oikeudenkäyntiä kansallisissa huoltoa ja yhteydenpitoa koskevissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, Greger R. (mt. alaviite 68), s. 115; katso myös **Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti ja Wales)**: kansallisen tilintarkastusviraston raportti *Legal aid and mediation for people involved in family breakdown*, maaliskuu 2007, s. 8 ja 10 (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.nao.org.uk/publications/0607/legal_aid_for_family_breakdown.aspx >, viittauspäivä 16.6.2012).

72 Lisätietoja sovittelun kustannuksista on osiossa 4.3.

ei olisi asianosaiskelpoisuutta⁷³, vaikka heillä on voimakas vaikutus toiseen osapuoleen. Jos riidan ratkaisulle saadaan isovanhempien tuki, ratkaisu saattaa olla kestävämpi. Sovittelu voi olla hyödyksi myös organisatorisella tasolla, koska sovittelukokoukset voidaan järjestää valtioiden rajojen yli esimerkiksi videoyhteydellä, jos osapuolten osallistuminen henkilökohtaiseen tapaamiseen ei ole toteutettavissa. ■

1.2 Rajat, riskit ja suoja-aimet

→ Käytössä on oltava suoja-aimet ja takeet, jotka estävät sen, että sovitteluun osallistumisesta aiheutuisi haittaa jommallekummalle osapuolelle.

- 37 Sovittelulla tai vastaavalla riidanratkaisumekanismeilla aikaansaatavaan sovinnolliseen ratkaisuun voi liittyä rajoituksia ja riskejä. Niiden ei yleensä kuitenkaan pitäisi johtaa näiden keinojen välttämiseen. Olisi kuitenkin tiedostettava, että suoja-aimia voidaan tarvita.
- 38 Kaikkia perheriitoja ei voida ratkaista sovinnollisesti. Tämä on itsestään selvää, mutta sitä on syytä korostaa. Joissakin tapauksissa oikeusviranomaisen on puututtava asiaan. Syytä voivat olla riidan luonne, osapuolten erityistarpeet tai asiaan liittyvät erityisolosuhteet ja tietyt lakiin perustuvat vaatimukset. Osapuolilta, jotka tarvitsevat oikeudellisen ratkaisun, ei pitäisi evätä oikeutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Arvokasta aikaa saatetaan hukata sovitteluyrityksiin tapauksissa, joissa toinen osapuoli ei selvästi ole halukas sitoutumaan sovitteluprosessiin, tai tapauksissa, jotka muutoin eivät sovellu soviteltaviksi.⁷⁴
- 39 Silloinkin, kun molemmat osapuolet suostuvat sovitteluun, on kiinnitettävä huomiota erityisolosuhteisiin, kuten mahdollisiin viitteisiin perheväkivallasta.⁷⁵ Tällöin pelkästään osapuolten yhteinen tapaaminen sovittelun aikana saattaa vaarantaa toisen osapuolen tai jopa sovittelijan henkisen tai fyysisen koskemattomuuden. Lisäksi on otettava huomioon se mahdollisuus, että toisen osapuolen huumausaineiden tai alkoholin väärinkäyttö voi johtaa kyseisen henkilön kyvyttömyyteen suojella omia etujaan.
- 40 Soviteltavaksi soveltuvuuden arviointi on olennainen väline, jotta voidaan tunnistaa tapaukset, joihin liittyy erityisiä riskejä.⁷⁶ Sovitteluun mahdollisesti otettavat tapaukset olisi arvioitava analyttisesti, jotta voidaan havaita perheväkivalta, huumausaineiden ja alkoholin väärinkäyttö sekä muut olosuhteet, jotka voivat vaikuttaa siihen, soveltuuko asia sovitteluun. Jos sovittelua pidetään kaikesta huolimatta toteuttamiskelpoisena perheväkivaltatapauksessa,⁷⁷ on toteutettava tarvittavat suoja-aimet väkivallan uhrien turvallisuuden takaamiseksi. Lisäksi on otettava huomioon erot neuvotteluvalmiuksissa, johtuivatpa ne perheväkivallasta tai muista olosuhteista taikka yksinkertaisesti osapuolten luonteista.
- 41 Lisäksi riskinä saattaa olla, että sovinnollisella ratkaisulla ei ole oikeusvaikutusta eikä se siten turvaa osapuolten oikeuksia, jos riita jatkuu. Tähän on monia mahdollisia syitä. Sovintosopimus tai sen osa saattaa olla ristiriidassa sovellettavan lain kanssa, tai se ei ole oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen sen takia, että sitä ei ole rekisteröity, hyväksytty tuomioistuimessa ja/ tai sisällytetty tuomioistuimen määräykseen, jos tätä edellytetään. Tässä yhteydessä on korostettava sitä, että useilla oikeudenkäyttöalueilla tiettyihin perheoikeuden näkökohtiin liittyvää osapuolten autonomiaa on rajoitettu.⁷⁸ Joissakin järjestelmissä esimerkiksi vanhempainvastuuta koskevilla sopimuksilla ei ole oikeusvaikutusta, ellei niitä ole hyväksytty tuomioistuimessa. Lisäksi monissa oikeusjärjestelmissä rajoitetaan vanhemman oikeutta rajoittaa lapselle maksettavan elatusavun määrää sopimuksella.
- 42 Erityisesti valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa oikeudellinen tilanne on monimutkainen. Kahden tai useamman oikeusjärjestelmän vuorovaikutus on otettava huomioon. On tärkeää, että vanhemmat ovat hyvin perillä siitä, mitä lakia sovittelussa käsiteltäviin asioihin ja itse sovitteluprosessiin sovelletaan, luottamuksellisuus mukaan luettuna, ja kuinka sopimukset saavat oikeusvaikutuksen molemmissa (kaikissa) asianomaisissa oikeusjärjestelmissä.⁷⁹

73 Joissakin valtioissa isovanhemmilla saattaa olla oma yhteydenpito-oikeus, ja he voivat siten olla asianosaisia oikeudenkäynnissä, joka koskee yhteydenpitoa lapseen.

74 Tapausten soveltuvuutta sovitteluun käsitellään yksityiskohtaisesti osiossa 4.2.

75 Katso perheväkivaltaa käsittelevä luku 10.

76 Katso lisätietoja osiosta 4.2.

77 Katso perheväkivaltaa käsittelevä luku 10.

78 Katso lisätietoja luvusta 12.

79 Katso osio 6.1.7, tietoon perustuva päätöksenteko, sekä luvut 12 ja 13.

- 43 Seuraavassa havainnollistetaan joitakin riskejä, joita saattaa esiintyä, jos sopimukset tehdään ottamatta huomioon kaikkia tarvittavia oikeudelliseen tilanteeseen liittyviä näkökohtia. Käytämme edellä kohdassa 36 annetun esimerkin muunnelmia.

MUUNNELMA 1

Sen jälkeen, kun äiti on luvottomasti vienyt lapsen valtiosta Z valtioon A, vanhemmat sopivat, että äiti palaa lapsen kanssa valtioon Z sillä edellytyksellä, että isä huolehtii tarvittavasta elatuksesta, jotta palaava vanhempi voi asua valtiossa Z lapsen kanssa. Lisäksi sovitaan, että äiti voi käyttää perheen kotia siihen asti, kunnes huoltajuuskäsittely valtiossa Z saadaan päätökseen, samalla kun isä lupaa asua muualla lisäriitojen välttämiseksi. Tämän jälkeen sopimukseen luottava äiti palaa valtioon Z lapsen kanssa, mutta isä kieltäytyy jättämästä perheen kotia ja tukemasta äitiä taloudellisesti. Kun vanhempien välistä sopimusta ei ole saatettu täytäntöönpanokelpoiseksi sen enempää valtiossa A kuin valtiossa Z ennen sen täytäntöönpanoa ja kun kumpikaan valtio ei katso tällaisella vanhempien välisellä sopimuksella olevan oikeusvaikutusta ilman tuomioistuimen hyväksyntää, toinen vanhempi voi helposti vetäytyä sopimuksesta toisen haitaksi.

MUUNNELMA 2

Sen jälkeen, kun äiti on luvottomasti vienyt lapsen valtiosta Z valtioon A, vanhemmat sopivat, että lapsi jää äidin kanssa valtioon A ja viettää osan koulun lomista joka vuosi isän kanssa valtiossa Z. Kolmen kuukauden kuluttua luvottomasta poisviemisestä lapsi matkustaa valtioon Z viettääkseen pääsiäisloman isän kanssa. Loman lopulla isä kieltäytyy lähettämästä lasta takaisin valtioon A. Hän väittää, että hän ei ole luvottomasti jättänyt palauttamatta lasta vaan että lapsi on nyt palannut asuinpaikkaansa, josta hän on ollut poissa vain siksi, että äiti on vienyt lapsen pois luvottomasti. Isä viittaa myös väliaikaiseen yksinhuoltajuusmääräykseen, jonka toimivaltainen tuomioistuin valtiossa Z oli myöntänyt hänelle heti sen jälkeen, kun äiti oli vienyt lapsen luvottomasti pois maasta. Tapauksissa, joissa soviteltua sopimusta ei ole saatettu oikeudellisesti sitovaksi asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla ennen sen käytännön toteutusta, jompikumpi vanhemmista voi helposti jättää noudattamatta sitä.

MUUNNELMA 3

Lapsi viedään luvottomasti valtiosta Z kolmanteen valtioon T, johon äiti haluaa muuttaa työllisyysyistä. Vaikka naimattomalla isällä, jolta lapsi on kaapattu, on ex lege huoltoa koskeva oikeus valtioiden A ja Z lakien mukaan, hänellä ei ole huoltajan oikeuksia valtion T lakien mukaan. Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus ei ole voimassa näiden valtioiden välillä. Isä ei ole tietoinen tästä, ja hän antaa suostumuksensa äidin ja lapsen muutolle valtioon T sillä edellytyksellä, että hän voi pitää säännöllisesti yhteyttä lapseen. Sovintosopimusta, joka on laadittu ottamatta huomioon oikeudellista tilannetta, ei rekisteröidä eikä virallisteta millään lailla, joten sillä ei ole oikeusvaikutusta valtioiden Z tai T lain mukaan. Vuotta myöhemmin äiti keskeyttää isän ja lapsen yhteydenpidon. Valtion T lakia sovelletaan nyt huoltoa ja yhteydenpitoa koskeviin oikeuksiin, koska lapsen asuinpaikka on muuttunut, ja sen mukaan naimattomalla isällä ei ole vanhemman oikeuksia lapseen.⁸⁰

80 Jos vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus olisi voimassa valtioiden T ja Z välillä, isän lainmukainen vanhempainvastuu säilyisi, katso yleissopimuksen 16 artiklan 3 kappale. Katso myös Lagarde P, "Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention", *Proceedings of the Eighteenth Session (1996)*, II nide, *Protection of children*, Haag, SDU, 1998, s. 535–605, ks. s. 579 ja 581 (saatavana myös verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, kohdassa *Publications*).

- 44 Toinen vaikea kysymys huoltoa ja yhteydenpitoa koskevien kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa on, kuinka asianomaisten lasten oikeudet voidaan parhaiten turvata. Useimpien maiden lakien mukaan tuomioistuimien ottaa huoltoa tai yhteydenpitoa koskevassa ratkaisussa huomioon lapsen edun, ja monilla oikeudenkäyttöalueilla lasta kuullaan tässä yhteydessä joko suoraan tai välillisesti lapsen ikä ja kypsyys huomioon ottaen. Sovittelu eroaa huomattavasti tuomioistuimenmenettelystä siinä, kuinka lapsen mielipide otetaan huomioon. Tuomari voi lapsen iän ja kypsyysasteen mukaan kuulla lasta henkilökohtaisesti tai pyytää, että asiantuntija haastattelee lasta siten, että lapsen henkinen koskemattomuus turvataan asianmukaisesti. Tuomari voi siten ottaa lapsen näkemykset välittömästi huomioon. Sovittelijan toimivalta menettelyssä on sitä vastoin rajoitettu. Hänellä ei ole toimivaltaa kuulustella eikä hän voi, kuten tuomarit eräissä maissa, haastaa lasta kuultavaksi tai määrätä asiantuntijaa haastattelemaan lasta.⁸¹ Lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin suojelemiseksi sovittelussa on toteutettava suojatoimia.⁸²

1.3 Sovittelun kytkeminen oikeusmenettelyihin tärkeää

- **Sovittelu ja muut menettelyt sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa olisi yleisesti nähtävä oikeusmenettelyjen täydennyksenä, ei niiden korvikkeena.**
 - **Mahdollisuutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi ei pitäisi rajoittaa.**
 - **Kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa on otettava huomioon asiaankuuluvat kansalliset ja kansainväliset lait, jotta sovintosopimuksen perusta on asiaankuuluvien lakien mukainen.**
 - **Sovintosopimuksen oikeusvaikutuksen varmistamiseen olisi oltava käytettävissä oikeusmenettelyjä.**
- 45 On tärkeää huomata, että sovittelua ja vastaavia menettelyjä, joilla helpotetaan sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamista, ei pitäisi nähdä oikeudenkäynnin korvikkeena vaan sen täydennyksenä.⁸³ Näiden menettelyjen kytkeminen tiiviisti toisiinsa voi olla monella tavalla hedelmällistä ja auttaa samalla paikkaamaan tiettyjä puutteita, joita on sekä oikeuskäsittelyissä että sovinnollisissa riidanratkaisumekanismissa, kuten sovittelussa.⁸⁴ On korostettava, että jopa silloin, kun kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan varhaisvaiheessa käyttöön otetulla sovittelulla ja vastaavilla menettelyillä pystytään välttämään riita-asian vireillepano, täydentävää oikeusprosessia tarvitaan usein, jotta sovinnollisesta ratkaisusta tulee oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen kaikissa asianomaisissa oikeusjärjestelmissä.⁸⁵
- 46 Kun kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolille tarjotaan sovittelua, heille on ilmoitettava, että sovittelu ei ole ainoa heidän käytettävissään oleva oikeussuojakeino. Tuomioistuimenmenettelyn on oltava käytettävissä.⁸⁶
- 47 Oikeudellinen tilanne kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa on usein monimutkainen. On tärkeää, että osapuolilla on käytettävissään asiaankuuluvat oikeudelliset tiedot.⁸⁷

81 Katso myös termistöosa, kohta ”Sovittelu”.

82 Katso osio 6.1.6, lapsen etua ja hyvinvointia sovittelussa koskevat näkökohdat, ja luku 7 lapsen osallistumisesta.

83 Katso myös Euroopan neuvoston suositus Rec (2002)10 sovittelusta riita-asioissa (alaviite 53). Suosituksen johdanto-osassa todetaan, että vaikka sovittelu voi auttaa vähentämään riitoja ja tuomioistuinten työtaakkaa, sillä ei voida korvata tehokasta, oikeudenmukaista ja helposti saatavissa olevaa oikeusjärjestelmää. Suosituksen III periaate (sovittelun järjestäminen), kolmas kappale kuuluu seuraavasti:

”Vaikka osapuolet käyttäisivät sovittelua, on oltava mahdollista saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, koska näin taataan viime kädessä osapuolten oikeuksien suojeleminen.”

84 On lisättävä, että jos vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja käytetään kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, läheinen yhteys oikeudenkäyntiin ei ole pelkästään hedelmällinen vaan lähes välttämätön. Katso tarkemmin jäljempänä, erityisesti osiossa 2.2.

85 Menettelyt, joiden avulla sovintosopimuksesta saadaan oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen, ovat erilaisia eri oikeusjärjestelmissä. Lisätietoja aiheesta on luvuissa 12 ja 13.

86 Katso myös Euroopan neuvoston suositus R (2002) 10 sovittelusta riita-asioissa (alaviite 53), III periaate (Sovittelun järjestäminen): Vaikka osapuolet käyttäisivät sovittelua, on oltava mahdollista saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, koska näin taataan viime kädessä osapuolten oikeuksien suojeleminen. Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.1, s. 17.

87 Katso alaosio 6.1.7 sekä luvut 12 ja 13. Lisätietoja keskusviranomaisten ja muiden elinten tehtävistä tiedonsaannin helpottamisessa sekä osapuolten edustajien tehtävistä on osiossa 4.1.

- 48 Kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa on erityisen tärkeää varmistaa, että sovintosopimuksella on oikeusvaikutus asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla, ennen kuin sopimuksen täytäntöönpano aloitetaan.⁸⁸ Asianmukaisia menettelyjä olisi oltava käytettävissä, jotta sovintosopimus saa oikeusvaikutuksen, tapahtuipa se tuomioistuimen hyväksynnällä, tuomioistuimen rekisteröinnillä tai muutoin.⁸⁹ Sovittelijoiden ja osapuolten oikeudellisten edustajien välinen läheinen yhteistyö voi olla tässä suhteessa erittäin hyödyllistä, samoin kuin se, että keskusviranomaiset tai perheasioiden kansainvälisen sovittelun keskusyhteyshenkilöt antavat asiaankuuluvia tietoja.⁹⁰

2 Sovittelun käyttö vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussovimuksen yhteydessä – Yleiskatsaus erityishaasteisiin

- 49 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussovimuksessa kannustetaan pyrkimään sovintoratkaisuihin. Haagin lapsikaappaussovimuksen 7 artiklan mukaan keskusviranomaisten on ryhdyttävä ”kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin – lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamiseksi tai sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi”, mikä osittain toistetaan 10 artiklassa: ”Sen valtion keskusviranomaisen, missä lapsi on, tulee ryhtyä tai huolehtia siitä, että ryhdytään kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi vapaaehtoista tietä.”
- 50 Tämän oppaan luvussa 2 pyritään kiinnittämään huomio niihin erityishaasteisiin, joita sovittelun käytöllä on vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussovimuksen soveltamisalaa kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.
- 51 On syytä korostaa, että kansallinen ja kansainvälinen perheasioiden sovittelu ovat eri asioita. Kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelu on paljon monimutkaisempaa ja edellyttää sovittelijalta asiaankuuluvaa lisäkoulutusta. Kahden eri oikeusjärjestelmän sekä eri kulttuurien ja kielten vuorovaikutuksen takia sovittelu on tällaisissa tapauksissa paljon vaikeampaa. Samalla riskit, jotka liittyvät siihen, että osapuolet luottavat sovintosopimukseen, joissa ei oteta huomioon oikeudellista tilannetta ja joilla ei ole oikeusvaikutusta asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla, ovat paljon suurempia. Osapuolet eivät ehkä ole tietoisia siitä, että henkilöiden tai tavaroiden siirtyminen heidän suostumuksellaan valtioiden rajojen yli johtaa niiden oikeudellisen tilanteen muuttumiseen. Esimerkiksi asuinpaikkaa käytetään kansainvälisessä yksityisoikeudessa laajasti liittymäperusteena huolto- ja yhteydenpito-oikeuksia koskevissa asioissa. Näin ollen lapsen asuinpaikan vaihtuminen maasta toiseen vanhempien välisen sopimuksen täytäntöönpanon jälkeen voi vaikuttaa oikeudenkäyttöalueeseen sekä huoltoon ja yhteydenpitoon sovellettavaan lakiin, ja sitä kautta se voi vaikuttaa osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien oikeudelliseen arviointiin.⁹¹
- 52 Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa osapuolten välillä on tyyppillisesti erittäin suuria jännitteitä. Vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, on usein sokissa äkillisen menetyksen takia ja pelkää ehkä, ettei koskaan enää näe lastaan, kun taas lapsen kaapannut vanhempi voi toimintansa täydet seuraukset ymmärrettyään pelätä oikeudenkäyntiä, pakkopalauttamista ja mahdollista kielteistä vaikutusta huoltajuusoikeudenkäyntiin. Sen lisäksi, että vanhempien sitouttamisessa rakentavaan sovitteluprosessiin on käytännön ongelmia, kaiken ohi menee tarve toteuttaa toimia kiireellisesti. Lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan lapsen asuinpaikkavaltiossa aloitettu rikosoikeudenkäynti sekä viisumi- ja maahanmuuttokysymykset saattavat aiheuttaa lisävaikeuksia.

88 Katso myös jäljempänä liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet; katso jäljempänä luvut 11, 12 ja 13.

89 Katso myös EU:n sovitteludirektiivi (alaviite 5), 6 artikla (Sovittelulla aikaansaatu sopimusten täytäntöönpano):
 ”1. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että osapuolet voivat tai yksi osapuolista voi toisten nimenomaisella suostumuksella pyytää sovittelulla aikaansaadun kirjallisen sopimuksen sisällön vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi. Tällaisen sopimuksen sisältö vahvistetaan täytäntöönpanokelpoiseksi, paitsi jos kyseisessä tapauksessa joko sopimuksen sisältö on sen jäsenvaltion lainsäädännön vastainen, jossa pyyntö esitetään, tai jos kyseisen jäsenvaltion lainsäädäntö ei mahdollista sen täytäntöönpanoa.
 2. Sopimuksen sisällön täytäntöönpanokelpoisuus voidaan vahvistaa tuomioistuimen tai jonkin muun toimivaltaisen viranomaisen antamalla tuomiolla, päätöksellä tai virallisella asiakirjalla sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jossa pyyntö on esitetty.
 3. Jäsenvaltiot ilmoittavat komissiolle ne tuomioistuimet tai muut viranomaiset, joilla on toimivalta vastaanottaa 1 ja 2 kohdan mukaisia hakemuksia.
 4. Tämä artikla ei vaikuta sääntöihin, joita sovelletaan 1 kohdan mukaisesti täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistetun sopimuksen tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon toisessa jäsenvaltiossa.”

90 Lisätietoja keskusviranomaisten ja muiden elinten tehtävistä tiedonsaannin helpottamisessa sekä osapuolten edustajien tehtävistä on osiossa 4.1.

91 Katso luvut 12 ja 13.

2.1 Aikataulu – Kiireelliset menettelyt

- Sovittelu on kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa tehtävä kiireellisesti.
- Sovittelu ei saisi johtaa vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn viivästymiseen.
- Osapuolten olisi mahdollisimman varhain saatava tietää käytettävissä olevista sovittelumahdollisuuksista.
- Asian soveltuvuus sovitteluun olisi arvioitava tapauskohtaisesti.
- Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelupalveluissa sovittelukokoukset on voitava aikatauluttaa lyhyellä varoitusajalla.
- Lapsen palauttamista koskevan menettelyn vireillepanoa olisi syytä harkita ennen sovittelun alkamista.

- 53 Aika on lapsikaappaustapauksissa ratkaisevassa asemassa. Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksessa pyritään varmistamaan lapsen pikainen palauttaminen valtioon, jossa lapsella on asuinpaikka.⁹² Haagin lapsikaappaussopimuksen tarkoituksena on palauttaa kaappausta edeltänyt tilanne mahdollisimman nopeasti, jotta luvattoman poisviemisen tai palauttamatta jättämisen haitalliset vaikutukset lapseen jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Haagin lapsikaappaussopimuksella suojellaan lapsen etuja estämällä vanhempaa saamasta hyötyä siitä, että luodaan keinotekoisia yhteyksiä oikeudenkäyttöalueeseen tavoitteena saada lapsen (yksin)huoltajuus.⁹³
- 54 On korostettava sitä, että kaappaustapauksissa aika on lapsen kaapanneen vanhemman puolella; mitä pitempään lapsi oleskelee kaappausmaassa siten, että taustalla olevaa perhesuhteisiin liittyvää riitaa ei saada ratkaistua, sitä vaikeampaa on palauttaa entiselleen suhde lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu. Viive voi vaikuttaa sen vanhemman oikeuksiin, jolta lapsi on kaapattu, mutta ennen kaikkea sillä heikennetään kyseisen lapsen oikeutta olla jatkuvasti yhteydessä kumpaankin vanhempaansa, mikä on lapsen oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa taattu oikeus.⁹⁴
- 55 Jos lapsen palauttamista koskeva menettely aloitetaan tuomioistuimessa yli vuoden kuluttua kaappauksesta, vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimus sallii tuomioistuimen harkintansa mukaan kieltäytyä palauttamisesta edellyttäen, että osoitetaan lapsen sopeutuneen uuteen ympäristöönsä (12 artiklan toinen kappale).
- 56 Sovittelu on tehtävä lapsikaappaustapauksissa nopeasti, aloitettiinpa se missä vaiheessa tahansa. Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen kiertäminen asianomaisten lasten haitaksi on eräs tärkeimmistä riskeistä, joita vastaan sovittelun käytössä on turvauduttava.⁹⁵ Vaikka onkin kaikkien edun mukaista yrittää päästä kansainvälisluonteisessa perhesuhteisiin liittyvässä riidassa sovintoratkaisuun, on estettävä se, että toinen vanhempi käyttää sovittelua väärin viivytelytaktiikkana.

92 Katso Haagin lapsikaappaussopimuksen johdanto-osa.

93 Katso Pérez-Vera E., ”Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention”, *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, II nide, *Child abduction*, Haag, Imprimerie Nationale, 1998, s. 425–476, ks. s. 428, kohta 11 (saatavana myös verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Publications*).

94 Katso lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappale.

95 Katso myös Vigers S., *Mediating International Child Abduction Cases – The Hague Convention* (jäljempänä ”*Mediating International Child Abduction Cases*”, Hart Publishing, Oxford, 2011, s. 42 ja seur.

- 57 Saatuaan palauttamishakemuksen tehtäväkseen vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaiset keskusviranomaiset yrittävät yleensä heti, kun lapsen olinpaikka on tiedossa, saada aikaan lapsen vapaaehtoisen palauttamisen (7 artiklan toisen kappaleen c kohta ja 10 artikla). Jo tässä hyvin varhaisessa vaiheessa olisi ehdotettava sovittelua, jos asianmukaisia palveluja lapsikaappauksia varten on saatavana. Katso myös luku 4 (Sovittelun saatavuus).
- 58 Kussakin lapsikaappaustapauksessa olisi tarpeettomien viivästysten välttämiseksi arvioitava sovittelun soveltuvuus, ennen kuin sitä yritetään.⁹⁶
- 59 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen alaan kuuluvien lapsikaappaustapausten sovittelupalveluissa sovittelukokoukset on voitava aikatauluttaa lyhyellä varoitusajalla. Tämä vaatii mukana olevilta sovittelijoilta paljon joustavuutta. Taakkaa voidaan kuitenkin helpottaa, jos käytettävissä on ryhmä päteviä sovittelijoita, jotka ovat sitoutuneet toimintaan lyhyellä varoitusajalla.
- 60 Joissakin valtioissa kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia varten erityisesti kehitetyt sovittelujärjestelmät tarjoavat jo onnistuneesti tällaisia palveluja.⁹⁷ Tavallisesti ne voivat tarjota kahdesta kolmeen sovittelukokousta vähintään kahden (usein peräkkäisen) päivän sisällä siten, että jokainen kokous kestää enintään kolme tuntia.⁹⁸

96 Lisätietoja alustavasta analyttisestä tarkastelusta sekä erityisesti siitä, mitkä kysymykset voivat vaikuttaa sovittelun soveltavuuteen ja kuka voi tehdä tarkastelun, on osiossa 4.2.

97 Esimerkiksi **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)** valtiosta riippumaton järjestö *reunite International Child Abduction Centre* (jäljempänä ”reunite”) on tarjonnut erikoistuneita sovittelupalveluja kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa yli kymmenen vuoden ajan, katso reunite-verkkosivusto osoitteessa < www.reunite.org >; katso myös lokakuussa 2006 julkaistu raportti *Mediation In International Parental Child Abduction – The reunite Mediation Pilot Scheme*, jäljempänä ”2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme”, (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.reunite.org/edit/files/Library%20-%20reunite%20Publications/Mediation%20Report.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012). **Saksassa** yleishyödyllinen järjestö MiKK e.V., jonka **saksalaiset** yhdistykset BAFM ja BM perustivat vuonna 2008, jatkaa viimeksi mainittujen yhdistysten työtä kansainvälisluonteisten vanhempia ja lasta koskevien riitojen sovittelussa myös tarjoamalla erikoistunutta sovittelua Haagin lapsikaappaus sopimuksen alaan kuuluvissa kaappaustapauksissa. Sovittelupalveluja on tällä hetkellä saatavana neljässä kahden maan yhteisessä yhteissovitteluohjelmassa: **saksalais-puolalainen** (vuonna 2007 aloitettu) hanke, **saksalais-amerikkalainen** (vuonna 2004 aloitettu) hanke, **saksalais-brittiläinen** (vuosina 2003–2004 aloitettu) hanke yhteistyössä reuniten kanssa ja **saksalais-ranskalainen** hanke, jolla jatketaan **Saksan** ja **Ranskan** oikeusministeriöiden (2003–2006) järjestämän ja rahoittaman **ranskalais-saksalaisen** sovittelujärjestelmän työtä. Viides hanke on valmisteilla. Se koskee **saksalaisia** ja **espanjalaisia** sovittelijoita, katso < www.mikk-ev.de >. **Alankomaissa** valtiosta riippumaton järjestö *Centrum Internationale Kinderontvoering* (IKO) tarjoaa erikoistuneita sovittelupalveluja Haagin lapsikaappaus sopimuksen alaan kuuluvissa lapsikaappaustapauksissa sovittelutoimistonsa välityksellä 1. marraskuuta 2009 alkaen, katso < www.kinderontvoering.org > (viittauspäivä 16.6.2012); katso myös de Lange-Tegelaar R. G., ’Regiezittingen en mediation in internationale kinderonvoeringszaken’, *Trema Special*, nro 33, 2010, s. 486 ja 487.

98 Katso esimerkiksi reuniten **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)** tarjoamat sovittelupalvelut (< www.reunite.org >) ja *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 11. Katso myös MiKK e.V. -järjestön **Saksassa** tarjoamat sovittelupalvelut sekä Kiesewetter S. – Paul C. C., ”Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines” teoksessa Paul C. C – Kiesewetter S. (toim.), *Cross-Border Family Mediation – International Parental Child Abduction, Custody and Access Cases*, Wolfgang Metzner Verlag, 2011, s. 39 ja seur. Katso myös sovittelun kokeiluohjelma **Alankomaissa**. Ohjelmassa käytetään kolme kertaa kolmen tunnin kokouksia kahden päivän kuluessa, katso Bakker I. – Verwijs R. ja muut, *Evaluatie Pilot Internationale Kinderontvoering*, heinäkuu 2010, s. 77.

- 61 Kannattaa harkita vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn vireillepanoa ennen sovittelun aloittamista. Monissa maissa saatu kokemus on osoittanut, että palauttamismenettelyn välitön aloittaminen toimii hyvin, ja tarvittaessa⁹⁹ se voidaan keskeyttää sovittelun ajaksi.¹⁰⁰ Tällä toimintamallilla on useita etuja:¹⁰¹
- Se voi vaikuttaa myönteisesti lapsen kaapanneen vanhemman motivaatioon sitoutua sovintoratkaisun etsimiseen, kun vaihtoehtona on käytännössä tuomioistuinmenettely.
 - Tuomioistuin voi asettaa selkeän aikataulun, jossa sovittelukokoukset on järjestettävä. Näin vältetään sovittelun väärinkäyttö viivytelytaktiikkana, eikä lapsen kaapannut vanhempi pysty saamaan etua vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen 12 artiklan toisen kappaleen käytöstä.
 - Tuomioistuin voi toteuttaa tarvittavat turvaamistoimet, joilla estetään lapsen kaapannutta vanhempaa viemästä lasta kolmanteen maahan tai piilottamasta tätä.
 - Vanhemman, jolta lapsi on kaapattu, mahdollinen läsnäolo maassa, johon lapsi on kaapattu, Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista tuomioistuinkäsittelyä varten voidaan hyödyntää järjestämällä lyhyt sarja henkilökohtaisia sovittelutapaamisia aiheuttamatta lisämatkakuja vanhemmalle, jolta lapsi on kaapattu.
 - Tuomioistuin, jossa asia on vireillä, voisi, jos sillä on asiassa toimivaltaa, päättää väliaikaisista yhteydenpitojärjestelyistä lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu, mikä estää vieraantumista ja saattaa vaikuttaa myönteisesti myös sovitteluprosessiin.
 - Tuomioistuinsovitteluun saattaa saada rahoitusta.
 - Lisäksi se seikka, että osapuolilla on todennäköisesti tässä vaiheessa oikeudellinen asiantuntijaedustus, auttaa varmistamaan, että osapuolet saavat asiaankuuluvat oikeudelliset tiedot sovittelun aikana.
 - Sitä paitsi tuomioistuin voi seurata sovittelun tulosta ja varmistaa, että sopimuksella on oikeusvaikutus siinä oikeusjärjestelmässä, johon lapsi on kaapattu, muuttamalla sopimus tuomioistuimen määräykseksi tai muilla toimenpiteillä.¹⁰² Tuomioistuin voi myös auttaa varmistamaan, että sopimuksella on oikeusvaikutus toisella asiaankuuluvalla oikeudenkäyttöalueella.
- 62 Kysymykseen siitä, koska lapsen palauttamista koskeva menettely olisi pantava vireille, jos sovittelu on vaihtoehto, voidaan kuitenkin vastata myös toisin. Sen mukaan, kuinka vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukainen palauttamismenettely on järjestetty oikeusjärjestelmässä ja mitkä ovat tapauksen olosuhteet, voidaan sovittelu vaihtoehtoisesti aloittaa ennen palauttamismenettelyn vireillepanoa. Esimerkiksi Sveitsin lainsäädännössä, jolla vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimus on pantu täytäntöön, säädetään nimenomaan keskusviranomaisen mahdollisuudesta aloittaa välitystai sovittelumenettelyt ennen palauttamismenettelyn vireillepanoa.¹⁰³ Lisäksi yleissopimuksen täytäntöönpanevassa Sveitsin lainsäädännössä korostetaan olevan tärkeää yrittää päästä riidassa sovintoratkaisuun edellyttämällä, että tuomioistuin, jossa palauttamismenettely on pantu vireille, aloittaa sovittelu- tai välitysmenettelyt, ellei keskusviranomainen ole sitä vielä tehnyt.¹⁰⁴

99 Valtioita, joissa palauttamismenettelyä ei keskeytetä sovittelun ajaksi, ovat muun muassa **Ranska, Saksa ja Alankomaat**. **Saksassa ja Alankomaissa** sovittelu kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa on sisällytetty tuomioistuinmenettelyn aikatauluun. Toisin sanoen sovittelu toteutetaan lyhyellä kahden–kolmen viikon jaksolla ennen (seuraavaa) tuomioistuinkäsittelyä. Tästä syystä oikeudenkäynnin keskeyttäminen ei ole näissä valtioissa tarpeen. **Ranskassa** sovittelu käydään rinnan Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn kanssa ja siitä riippumatta, eli palauttamismenettely noudattaa tavanomaista aikatauluun riippumatta siitä, käydäänkö sovittelu. Sovittelun rinnakkaisprosessissa aikaansaatu sovinto voidaan ottaa huomioon palauttamismenettelyssä milloin tahansa.

100 Esimerkiksi **Saksa ja Yhdistynyt kuningaskunta**, katso myös Vigers S., *Mediating International Child Abduction Cases* (mt. alaviite 95), s. 45 ja seur.

101 Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 2.4, s. 10.

102 Lisätietoja sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuuden varmistamisesta ja tuomioistuimen alueellisesta toimivallasta on luvuissa 12 ja 13.

103 Katso *Bundesgesetz über internationale Kindesentführung und die Haager Übereinkommen zum Schutz von Kindern und Erwachsenen (BG-KKE) vom 21 Dezember 2007*, 21. joulukuuta 2007 annettuna ja 1. heinäkuuta 2009 voimaan tulleena kansainvälisiä lapsikaappauksia ja lasten ja aikuisten suojelusta tehtyjä Haagin yleissopimuksia koskevan **Sveitsin** valaliiton lain 4 § (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/211.222.32.de.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012, epävirallinen englanninkielinen toisinto saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.admin.ch/ch/e/rs/2/211.222.32.en.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012). Katso myös Bucher A., ”The new Swiss Federal Act on International Child Abduction”, *Journal of PIL*, 2008, s. 139 ja seur., ks. s. 147.

104 **Sveitsin** valaliiton lain (ks. alaviite 103) 8 §.

- 63 Riippumatta siitä, aloitetaanko sovittelu tai vastaavat menettelyt vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaus sopimuksissa ennen palauttamismenettelyn vireillepanoa vai sen jälkeen, on äärimmäisen tärkeää, että sopimusvaltioilla on tarvittavat takeet sen varmistamiseksi, että sovittelu ja vastaavat menettelyt toteutetaan erittäin selkeässä ja rajallisessa aikataulussa.
- 64 Sovittelussa on löydettävä asianmukainen tasapaino, jotta osapuolet saavat riittävästi aikaa keskinäiseen vuoropuheluunsa ilman, että mahdollista palauttamismenettelyä viivytetään.¹⁰⁵

2.2 Läheinen yhteistyö hallinto- ja oikeusviranomaisten kanssa

→ **Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelua tarjoavien sovittelijoiden ja elinten olisi tehtävä läheistä yhteistyötä keskusviranomaisten ja tuomioistuinten kanssa.**

- 65 Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelua tarjoavien sovittelijoiden ja organisaatioiden olisi tehtävä läheistä yhteistyötä keskusviranomaisten ja tuomioistuinten kanssa organisatorisella tasolla, jotta varmistetaan asian nopea ja tehokas ratkaiseminen. Sovittelijoiden olisi parhaansa mukaan tehtävä sovittelumenettelyn organisatorisista puolista mahdollisimman avoimia, samalla kun sovittelun luottamuksellisuus turvataan. Muun muassa keskusviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jossa asia on vireillä, olisi ilmoitettava, käydäänkö asiassa sovittelua. Sama koskee sovittelun päättymistä tai keskeyttämistä. Tieto olisi välitettävä nopeasti keskusviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jossa asia on vireillä. Siitä syystä kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa on suositeltavaa, että keskusviranomainen ja/tai asiaankuuluva tuomioistuin pitävät hallinnon tasolla tiivistä yhteyttä erikoistuneisiin sovittelupalveluihin.¹⁰⁶

2.3 Useampi kuin yksi oikeusjärjestelmä; sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuus molemmilla (kaikilla) asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla

→ **Sovittelijoiden on oltava tietoisia siitä, että kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelu käydään tilanteessa, jossa kaksi tai useampia oikeusjärjestelmiä on vuorovaikutuksessa ja taustalla vaikuttaa sovellettava kansainvälinen oikeudellinen kehys.**

→ **Osapuolten on saatava asiaankuuluvat oikeudelliset tiedot.**

- 66 Sovitteluprosessin erityisvaikeudet saattavat johtua siitä, että asiaan liittyy useampi kuin yksi oikeusjärjestelmä. Jotta osapuolille löydetään kestävä ratkaisu, jolle on mahdollista saada oikeusvaikutus, on tärkeää ottaa huomioon molempien (kaikkien) oikeusjärjestelmien lait, samoin kuin asiaan sovellettava alueellinen tai kansainvälinen oikeus.
- 67 Osiossa 1.2 korostettiin jo sitä, kuinka vaarallista voi olla, jos osapuolet luottavat sovintosopimuksiin, joilla ei ole oikeusvaikutusta asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla. Lasta koskevien kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelijoilla on vastuu kiinnittää osapuolten huomio siihen, kuinka tärkeää on saada asiaankuuluvat oikeudelliset tiedot ja oikeudellista asiantuntijaneuvontaa. Tässä yhteydessä on korostettava sitä, että sovittelijat eivät voi antaa osapuolille oikeudellista neuvontaa, vaikka heillä olisikin asiaankuuluva oikeudellinen erikoistumiskoulutus.
- 68 Oikeudellinen tieto on erityisen tärkeää kahdessa suhteessa: ensinnäkin sovintosopimuksen sisällön on vastattava oikeudellisia vaatimuksia, ja toiseksi on tiedettävä, kuinka sovintosopimus saa oikeusvaikutuksen asianomaisissa kahdessa tai useammassa oikeusjärjestelmässä. Nämä kaksi näkökohtaa liittyvät läheisesti yhteen.
- 69 Osapuolet olisi saatava tietoisiksi siitä, että oikeudellinen asiantuntijaneuvonta saattaa olla tarpeen, jotta tiedetään, kuinka asiaankuuluvissa oikeusjärjestelmissä määritetään sovittelussa käsiteltäviin asioihin sovellettava laki. Lapsen huoltoa ja yhteydenpitoa lapseen koskevissa sopimuksissa vanhempien autonomiaa on saatettu rajoittaa siten, että laissa säädetään tällaisen sopimuksen

105 Katso luku 5. Katso myös valiokunnan neljännen kokouksen päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 34), suositus nro 1.11: lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamiseen tai riita-asian sovinnolliseen ratkaisuun tähtäävät toimenpiteet eivät saisi johtaa palauttamismenettelyn aiheettomaan viivästymiseen. Suositus on toistettu valiokunnan viidennen kokouksen päätelmissä ja suosituksissa, suosituksessa nro 1.3.1.

106 Esimerkiksi **Saksassa** keskusviranomainen on tehnyt yhteistyösopimuksen erikoistuneen sovitteluorganisaation MiKK e.V.:n kanssa. Siihen sisältyvät muun muassa nopeaa tiedonvaihtoa organisatorisella tasolla koskevat ehdot.

pakollisesta hyväksynnästä tuomioistuimessa, jotta lapsen etu voidaan turvata.¹⁰⁷ Samalla vanhempien olisi ymmärrettävä, että sen jälkeen, kun sovintosopimuksella on oikeusvaikutus yhdellä oikeudenkäyttöalueella, saatetaan tarvita lisätoimia, jotta se saa oikeusvaikutuksen muissa asiaan liittyvissä oikeusjärjestelmissä.¹⁰⁸

- 70 Ihannetapauksessa osapuolilla on saatavana olennaiset oikeudelliset tiedot koko sovitteluprosessin ajan. Tästä syystä monet kansainvälisten lapsikaappausten alalla työskentelevät sovittelijat kannustavat osapuolia käyttämään oikeudellisia asiantuntijaedustajia koko sovitteluprosessin ajan. Myös keskusviranomaiset tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteet voivat antaa asiaankuuluvia tietoja.¹⁰⁹

2.4 Erilaiset uskonnolliset ja kulttuuritaustat

→ **Kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa olisi otettava asianmukaisesti huomioon osapuolten mahdollisesti erilaiset uskonnolliset ja kulttuuritaustat.**

- 71 Eräs kansainvälisen perheasioiden sovittelun erityishaaste on yleensä se, että osapuolilla on usein erilaiset uskonnolliset ja kulttuuritaustat. Monet vanhempainvastuun harjoittamiseen liittyviä näkökohtia, kuten lasten koulutusta, koskevat arvot ja odotukset saattavat olla täysin erilaisia.¹¹⁰ Osapuolten uskonnollinen ja kulttuuritausta saattaa myös vaikuttaa tapaan, jolla he kommunikoivat keskenään ja sovittelijan kanssa.¹¹¹ Sovittelijan on oltava tietoinen siitä, että perhesuhteisiin liittyvä riita voi osittain aiheutua väärinkäsityksistä, jotka johtuvat osapuolten kyvyttömyydestä tunnistaa toisen osapuolen kulttuurista erilaisuutta.¹¹²
- 72 Tällaisissa tapauksissa sovittelijoiden olisi ymmärrettävä hyvin osapuolten kulttuureja ja uskonnollista taustaa,¹¹³ ja heidän olisi saatava erityiskoulutusta sitä varten.¹¹⁴ Jos käytettävissä on erikoistuneita sovittelijoita, joista osapuolet voivat valita, voi olla eduksi käyttää osapuolten uskonnollisiin ja kulttuuritaustoihin perehtynyttä sovittelijaa tai sovittelijaa, jolla on yhteinen tausta toisen osapuolen kanssa ja joka on perehtynyt hyvin toisen osapuolen kulttuuriin ja uskontoon.

107 Katso luku 12.

108 Katso luvut 12 ja 13.

109 Lisätietoja keskusviranomaisten ja muiden elinten tehtävistä tiedonsaannin helpottamisessa sekä osapuolten edustajien tehtävistä on osiossa 4.1.

110 Katso esimerkiksi Kovach K.K., *Mediation in a nutshell*, St. Paul, 2003, s. 55, 56; Ganancia D., *La médiation familiale internationale*, Érès, Ramonville Saint-Agne 2007, s. 132; Chouchani Hatem R., ”La différence culturelle vécue au quotidien dans les couples mixtes franco-libanais”, *Revue Scientifique de LAIFI*, nide 1, nro 2, syksy 2007, s. 43–71; Kriegel K., ”Interkulturelle Aspekte und ihre Bedeutung in der Mediation”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.), *Mediation bei internationalen Kindschaftskonflikten – Rechtliche Grundlagen, Interkulturelle Aspekte, Handwerkszeug für Mediatoren, Einbindung ins gerichtliche Verfahren, Muster und Arbeitshilfen*, Verlag C.H. Beck, 2009, s. 91–104; Kucinski M. A., ”Culture in International Parental Kidnapping Mediations”, *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 2009, s. 555–582, ks. s. 558 ja seur.

111 Katso esim. Kovach K.K. (alaviite 110, mp.), jossa huomautetaan, että katsekontaktia voidaan joissakin kulttuureissa pitää loukkaavana tai osoituksena kunnioituksen puutteesta, kun taas useimmissa länsimaisissa kulttuureissa sitä pidetään päinvastoin merkinä aktiivisesta kuuntelemisesta. Ganancia D., *La médiation familiale internationale* (mt.), s. 132 ja seur.

112 Kovach K. K. (mt. alaviite 110), s. 56.

113 Katso myös alaosio 6.1.8.

114 Katso sovittelijan koulutusta koskeva luku 3.

- 73 Joissakin sovittelujärjestelmissä on onnistuneesti noudatettu niin sanottua kahden maan yhteistä sovittelua, joka on kehitetty erityisesti eri valtioista syntyään olevia vanhempia koskevia kansainvälisiä lapsikaappauksia varten.¹¹⁵ Vaatimus, jonka mukaan sovittelijan on ymmärrettävä hyvin osapuolten kulttuuritaustoja, täyttyy tässä sillä, että yhteissovittelussa käytetään kahta sovittelijaa, jotka ovat kyseisistä kahdesta valtiosta ja jotka kumpikin tuntevat hyvin toisen kulttuurin. Tässä yhteydessä ”kahden maan yhteinen” voi tarkoittaa samaa kuin ”kahden kulttuurin välinen”. On tärkeää korostaa, että sovittelija on puolueeton ja tasapuolinen eikä hän edusta kumpaakaan osapuolta.¹¹⁶

2.5 Kielivaikeudet

→ **Sovittelussa kummankin osapuolen pitäisi mahdollisuuksien mukaan saada käyttää kieltä, jota hän tuntee osaavansa hyvin.**

- 74 Kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa lisähaastetta tuo se, että riidan osapuolilla on eri äidinkieli. Jos osapuolet puhuvat eri kieltä, he saattavat ainakin väliaikaisesti haluta puhua myös sovittelussa omaa äidinkieltään. Näin voi olla, vaikka toinen osapuoli osaisi hyvin toisen kieltä tai pystyisi käyttämään muuta kuin omaa äidinkieltään osapuolten arkipäivän suhteissa. Riidasta käytävissä keskusteluissa olosuhteet ovat emotionaalisesti stressaavia, jolloin osapuolet saattavat haluta puhua omaa äidinkieltään, ja se voi myös antaa tasa-arvoisuuden tunteen.
- 75 Toisaalta osapuolet, joilla on eri äidinkieli, voivat tulla sovittelussa hyvin toimeen kolmannella kielellä, joka ei ole kummankaan äidinkieli, tai toinen osapuoli voi suostua puhumaan toisen kieltä. Joka tapauksessa sovittelijan on oltava tietoinen siitä, että kielivaikeudet lisäävät väärinkäsitysten riskiä.
- 76 Osapuolten toivomuksia sovittelussa käytettävästä kielestä (käytettävistä kielistä) olisi noudatettava mahdollisimman pitkälle. Ihannetapauksessa sovittelija pystyy (sovittelijat pystyvät) ymmärtämään ja puhumaan kyseisiä kieliä.¹¹⁷ Yhteissovittelussa sovittelijoilla voi olla samat äidinkielet kuin osapuolilla ja samalla he voivat puhua sujuvasti kyseistä toista kieltä tai hallita sen hyvin (niin sanottu kaksikielinen yhteissovittelu).¹¹⁸ Yhteissovitteluun voi myös osallistua yksi sovittelija, joka puhuu vain toisen osapuolen äidinkieltä, ja toinen, joka puhuu sujuvasti kumpaakin asiaankuuluvaa kieltä. Tällöin kuitenkin kahta kieltä puhuva sovittelija toimii osittain tulkin roolissa.
- 77 Parasta on tietenkin, jos osapuolille voidaan tarjota mahdollisuus käyttää sovittelun aikaisissa keskusteluissa haluamaansa kieltä. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Myös tulkkauksen avulla voidaan helpottaa yhteydenpitoa halutulla kielellä. Jos tulkkausta harkitaan, tulkki on valittava huolella ja hänen on oltava hyvin valmistautunut ja tietoinen keskustelun erittäin arkaluontoisesta luonteesta ja sovittelun tunnepitoisesta ilmapiiristä, jotta ei lisittäisi väärinymmärrysten riskiä ja vaarannettaisi sovintoratkaisua. Lisäksi sovittelun luottamuksellisuutta koskevat takeet on ulotettava koskemaan myös tulkkia (tulkkeja).¹¹⁹

2.6 Välimatka

→ **Riidan osapuolten maantieteellinen etäisyys on otettava huomioon, kun järjestellään sovittelukokousta ja sovitaan sovintosopimuksen täytäntöönpanosta.**

- 78 Toinen sovittelun haaste, joka on kohdattava, kun käsitellään lapsikaappaustapauksia maasta toiseen, on osapuolten maantieteellinen etäisyys. Etäisyys lapsen asuinpaikkavaltioista, jossa se vanhempi asuu, jolta lapsi on kaapattu, valtioon, johon lapsi on kaapattu, voi olla hyvinkin pitkä.

115 Kahden maan yhteistä ammatillista sovittelua koskeva **ranskalais-saksalainen** hanke (2003–2006), kahden maan yhteistä sovittelua koskeva **amerikkalais-saksalainen** hanke ja kahden maan yhteistä sovittelua koskeva **puolalais-saksalainen** hanke. Katso myös alaosio 6.2.3.

116 Katso lisätietoja luvusta 6, alaosio 6.2.3.

117 Katso myös osio 3.3., sovittelijaluettelot.

118 Alaviitteessä 115 mainitut kahden maan yhteiset sovitteluohjelmat ovat kaikki kaksikielisiä sovitteluohjelmia.

119 Luottamuksellisuus, katso alaosio 6.1.5.

- 79 Välimatka voi vaikuttaa sovittelukokousten käytännön järjestelyihin. Toisaalta välimatka voi vaikuttaa sovintosopimuksen sisältöön, sillä siinä on ehkä otettava huomioon mahdollisuus, että vanhempien välinen maantieteellinen etäisyys pysyy tulevaisuudessakin huomattavana. Viimeksi mainittu koskee esimerkiksi tapauksia, joissa vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, suostuu lapsen muuttamiseen lapsen kaapanneen vanhemman luo toiseen valtioon tai joissa lapsi palautetaan asuinpaikkavaltioonsa mutta lapsen kaapannut vanhempi päättää jäädä ulkomaille.
- 80 Sovittelukokouksen järjestelyissä osapuolten välimatka ja mahdollisesti korkeat matkakustannukset vaikuttavat asianmukaisen sovittelupaikan valintaan ja siihen, käytetäänkö suoraa vai välillistä sovittelua. Kumpaakin kysymystä käsitellään yksityiskohtaisesti jäljempänä (sovittelupaikkaa osiossa 4.4. ja suoraa tai välillistä sovittelua osiossa 6.2). On selvää, että nykyaikaisia viestintäkeinoja, kuten videoyhteyttä tai internetviestintää, voidaan käyttää apuna sovittelussa.¹²⁰
- 81 Sopimuksessa, joka mahdollistaa huoltoa ja/tai yhteydenpitoa koskevien oikeuksien käytön valtioiden rajojen yli, on otettava asianmukaisella tavalla huomioon maantieteellinen etäisyys ja siihen liittyvät matkakustannukset. Sovittavien järjestelyjen on oltava realistisia ja toteutuskelpoisia sekä ajan että kustannusten kannalta. Aihetta käsitellään tarkemmin luvussa 11 (Faktojen tarkistaminen).

2.7 Viisumi- ja maahanmuuttokysymykset

- **Olisi kaikin keinoin pyrittävä varmistamaan, että vanhempi, joka haluaa osallistua henkilökohtaiseen sovittelutapaamiseen toisessa valtiossa, saa tarvittavat matkustusasiakirjat.**
 - **Olisi kaikin keinoin pyrittävä varmistamaan, että vanhempi, jonka on saavuttava toiseen maahan käyttääkseen lapsen huoltoa tai yhteydenpitoa lapseen koskevaa oikeuttaan, saa tarvittavat matkustusasiakirjat, kuten viisumin.**
 - **Keskusviranomaisen olisi toteutettava kaikki tarvittavat toimet auttaakseen vanhempia saamaan tarvittavat asiakirjat antamalla tietoja ja neuvoja tai välittämällä erikoispalveluja.**
- 82 Viisumi- ja maahanmuuttokysymykset lisäävät usein kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen ongelmia. Voidakseen edistää kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnollista ratkaisua valtioiden olisi toteutettava toimenpiteet, joilla varmistetaan, että vanhempi, jolta lapsi on kaapattu pystyy saamaan tarvittavat matkustusasiakirjat osallistuakseen sovittelukokoukseen maassa, johon lapsi on kaapattu, tai osallistuakseen oikeudenkäyntiin.¹²¹ Samalla valtioiden olisi toteutettava toimenpiteitä helpottaakseen lapsen kaapanneen vanhemman matkustusasiakirjojen saantia, jotta tämä pääsee takaisin lapsen asuinpaikkavaltioon sovittelukokousta ja/tai oikeudenkäyntiä varten.¹²²

¹²⁰ Lisätietoja on osiossa 4.4.

¹²¹ Tietoja mahdollisesta avusta viisumi- ja maahanmuuttokysymyksissä on vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiileissa, jotka pysyvä toimisto on laatinut ja jotka on viimeistelty vuonna 2011 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*). Katso osan 10.3 kohta j ja osan 10.7 kohta l.

¹²² Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 31.

- 83 Matkustusasiakirjojen saannilla voi olla tärkeä merkitys myös kansainvälisluonteista vanhempien riitaa koskevan oikeudenkäynnin tai sovittelun lopputuloksen kannalta. Jos lapsi esimerkiksi määrätään palautettavaksi Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä, lapsen kaapannut vanhempi voi tarvita matkustusasiakirjat päästäkseen takaisin lapsen asuinpaikkavaltioon yhdessä lapsen kanssa. Valtioiden olisi helpotettava tarvittavien matkustusasiakirjojen saantia tällaisissa tapauksissa. Sama koskee tapauksia, joissa lapsen kaapannut vanhempi päättää palauttaa lapsen vapaaehtoisesti, myös jos lapsen ja vanhemman paluusta on sovittu sovittelussa. Viisumi- ja maahanmuuttokysymykset eivät myöskään saisi estää yhteydenpito-oikeuksien käyttöä valtioiden rajojen yli. Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen mukainen lapsen oikeus pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa on taattava.¹²³
- 84 Keskusviranomaisen olisi avustettava vanhempia saamaan viipymättä tarvittavat matkustusasiakirjat antamalla tietoja ja neuvoja tai antamalla apua tarvittavan viisumihakemuksen tekemiseen.¹²⁴

2.8 Rikosoikeudenkäynti lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan

- **Kansainvälisten lapsikaappaus tapausten sovittelussa on otettava huomioon lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan mahdollisesti vireille pantu rikosoikeudenkäynti maassa, josta lapsi on kaapattu.**
- **Jos rikosoikeudenkäynti on pantu vireille, asiaa on käsiteltävä sovittelussa. Läheistä yhteistyötä asiaankuuluvien oikeus- ja hallintoviranomaisten kanssa tarvitaan ehkä sen varmistamiseksi, että käynnissä oleva rikosoikeudenkäynti ei tee tyhjäksi sovittelussa mahdollisesti aikaansaataavaa sopimusta.**

- 85 Vaikka vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksessa käsitellään kansainvälisiä lapsikaappauksia vain yksityisoikeudelliselta kannalta, rikosoikeudenkäynti lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan lapsen asuinpaikkavaltiossa saattaa vaikuttaa Haagin lapsikaappausopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn.¹²⁵ Rikossyytteet voivat koskea lapsikaappausta, oikeuden halventamista ja passirikkomuksia. Vireillä oleva rikosoikeudenkäynti valtiossa, jossa lapsella oli asuinpaikka ennen kaappausta, voi – tietyissä olosuhteissa – johtaa siihen, että tuomioistuimissa, jossa Haagin lapsikaappausopimuksen mukainen lapsen palauttamista koskeva hakemus on käsiteltävänä, kieltäytyy lapsen palauttamisesta. Näin voi olla erityisesti tapauksissa, joissa lapsen on kaapannut tämän varsinainen hoivaaja, ja palauttamismääräys johtaisi varsinaisen hoivaajan ja lapsen eroon,¹²⁶ joka muodostaisi – lapsen iän tai muiden olosuhteiden takia – vakavan ruumiillisten tai henkisten

123 Katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 4.4, s. 21 ja 22.

124 Mt. Katso myös valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 31:

Jos on viitteitä siitä, että maahantulovaikeudet voivat vaikeuttaa (kansalaisuutta vailla olevan) lapsen tai kaappauksen tehneen vanhemman paluuta pyynnön esittäneeseen valtioon tai henkilön mahdollisuutta käyttää huoltoa tai tapaamista koskevaa oikeutta, keskusviranomaisen olisi vastattava viipymättä pyyntöihin saada tietoja, joilla henkilöä autetaan samaan oikeudenkäyttöalueellaan asianmukaisilta viranomaisilta viipymättä tarvittavat luvat (viisumit). Valtioiden olisi toimittava mahdollisimman kiireellisesti myöntäessään lupia tai viisumeja tähän tarkoitukseen, ja niiden olisi korostettava kansallisille maahanmuuttoviranomaisille, kuinka olennainen asema niillä on Haagin lapsikaappausopimuksen tavoitteiden saavuttamisessa.

125 Vuoden 2006 kyselylomakkeeseen saadut vastaukset osoittivat, että rikosoikeudenkäynnillä katsotaan yleisesti mutta ei välttämättä olevan kielteinen vaikutus. Katso *Questionnaire concerning the practical operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (Including questions on implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children)* (vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen käytännön toimivuutta koskeva kyselylomake, joka sisältää myös kysymykset vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen täytäntöönpanosta), valmisteluasiakirja nro 1, huhtikuu 2006, laatinut pysyvä toimisto vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen toimivuutta tarkastelevan valiokunnan loka–marraskuun kokoukselle 2006, ks. kysymys nro 19. Katso myös *Report on the Fifth Meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006)*, vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan viidettä kokousta koskeva raportti, laatinut pysyvä toimisto, maaliskuu 2007, s. 56. Molemmat asiakirjat ovat saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*.

126 Koska vanhemman ainoat vaihtoehdot olisivat joko olla palaamatta lapsen kanssa tai vangitseminen paluun yhteydessä.

- vaurioiden vaaran Haagin lapsikaappaus sopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tarkoittamassa merkityksessä.¹²⁷
- 86 Oikeusjärjestelmästä ja tapauksen olosuhteista riippuu, millä tavoin lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan voi nostaa rikossyytteen sekä onko vanhemmalla, jolta lapsi on kaapattu, mahdollisuuksia vaikuttaa lapsikaappaukseen liittyvän rikosoikeudenkäynnin vireillepanoon, ja jos on, missä määrin. On huomattava, että myös tapauksissa, joissa rikosoikeudenkäynti on pantu vireille sen vanhemman aloitteesta tai suostumuksella, jolta lapsi on kaapattu, saattaa olla yksin syyttäjän tai tuomioistuimen asia ratkaista, voidaanko rikosoikeudenkäynti lopettaa. Tämä merkitsee, että jos rikosoikeudenkäynti lapsen kaapannutta vanhempaa vastaan osoittautuisi mahdolliseksi lapsen palauttamisen esteeksi, vanhemmalla, jolta lapsi on kaapattu, saattaa olla vain vähän vaikutusvaltaa esteen poistamiseen riippumatta siitä, onko rikossyyte nostettu hänen aloitteestaan tai suostumuksellaan.
- 87 Kansainvälisten lapsikaappaus tapausten sovittelussa on tärkeää ottaa huomioon, että rikosoikeudenkäynti on saatettu panna vireille tai että se voidaan panna vireille myöhemmin, jopa sen jälkeen, kun on sovittu lapsen kaapanneen vanhemman ja lapsen paluusta, varsinkin jos rikosoikeudenkäyntiin liittyy uhka lapsen kaapanneen vanhemman vangitsemisesta. Oikeudenkäynnin mahdollisten seurausten takia asiaa on ratkaisevan tärkeää käsitellä sovittelussa.
- 88 Keskusviranomaisten ja asiaa käsittelevien tuomioistuinten olisi niin paljon kuin mahdollista tuettava osapuolia, jotta he saavat kaiken yleisen tiedon rikosoikeudenkäynnin vireillepanoa ja lopettamista koskevista laeista sekä rikosoikeudenkäynnin erikoisasemasta. Läheinen yhteistyö oikeus- ja hallintoviranomaisten välillä saattaa olla tarpeen, jotta voidaan varmistaa, että rikosoikeudenkäyntiä ei ole vireillä, ennen kuin sovintosopimus, jonka mukaan lapsen kaapannut vanhempi tai lapsi matkustaa valtioon, jossa lapsen asuinpaikka oli ennen kaappausta, pannaan täytäntöön, tai että tällaista oikeudenkäyntiä ei voida panna vireille sen jälkeen, kun lapsen kaapannut vanhempi ja lapsi ovat palanneet. Tuomarien kansainvälinen verkosto *International Hague Network of Judges* voi olla erityisen hyödyllinen oikeusviranomaisten yhteistyössä.¹²⁸
- 89 Yleistä tietoa kansainvälisten lapsikaappausten rikosoikeudellisista näkökohdista eri sopimusvaltioissa on vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofileissa, myös tiedot siitä, kuka voi panna vireille lapsen luvattomaan poisviemiseen tai palauttamatta jättämiseen liittyvän rikosoikeudenkäynnin tai peruuttaa taikka keskeyttää sen.¹²⁹

127 Tämä ongelma on joskus ratkaistu keskeyttämällä palautusmääräyksen täytäntöönpano, kunnes kaappauksen tehnyt vanhempi vastaan nostetut syytteen on peruutettu, katso valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 4.4, s. 21 ja 22 sekä alaviite 118.

128 Lisätietoja *International Hague Network of Judges* -toiminnasta ja oikeusviranomaisten suorasta yhteydenpidosta, katso *Emerging rules regarding the development of the International Hague Network of Judges and draft General Principles for judicial communications, including commonly accepted safeguards for direct judicial communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges*, valmisteluasiakirja nro 3 A, maaliskuu 2011, latinut pysyvä toimisto, ja Lortie P., *Report on Judicial Communications in relation to international child abduction*, valmisteluasiakirja nro 3 B, huhtikuu 2011. Molemmat asiakirjat on tarkoitettu valiokunnan kokoukselle kesäkuussa 2011, ja ne ovat saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*.

129 Katso Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofilit (alaviite 121), osa 11.3.

3 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua koskeva erikoistumiskoulutus ja sovittelun laadun takaaminen

3.1 Sovittelijan koulutus – Nykyiset säännöt ja vaatimukset

- 90 Sovittelun laadun takaamiseksi on välttämätöntä, että sovittelua hoitavilla henkilöillä on asianmukainen koulutus. Joissakin valtioissa on annettu lainsäädäntöä¹³⁰, jolla säännellään sovittelijan koulutusta tai pätevyyttä taikka kokemusta, joka henkilöllä on oltava voidakseen käyttää tiettyä nimikettä, rekisteröityä sovittelijaksi tai hoitaa sovittelua tai tiettyjä sovittelun muotoja (kuten valtion rahoittamaa sovittelua).
- 91 Muun muassa Itävalta on vuonna 2004 perustanut sovittelijarekisterin. Rekisteröinti edellyttää, että sovittelijat täyttävät säädetyt koulutusvaatimukset.¹³¹ Rekisteröinti on voimassa vain viiden vuoden ajan, ja sen uusiminen edellyttää laissa säädettyä täydennyskoulutusta.¹³²
- 92 Myös Ranskassa on annettu lainsäädäntöä perhe- ja rikosasioiden sovittelua koskevasta koulutuksesta.¹³³ Perheasioiden sovittelun valtioneuvosto otettiin käyttöön vuonna 2004.¹³⁴ Vain ehdokkaat, joilla on ammatillista kokemusta ja/tai kansallinen tutkinto sosiaali- tai terveysalalta, hyväksytään,¹³⁵ ja heidän pitää myös läpäistä valintaprosessi.¹³⁶ Yksityiskohtaisesti säänneltyyn opetusohjelmaan sisältyy muun muassa oikeustieteen, psykologian ja sosiologian opetusta 560 tuntia, joista 70 tuntia on omistettu käytännön harjoittelulle.¹³⁷ Toinen tapa suorittaa tutkinto on ammatillisen kokemuksen tunnustamisen kautta.¹³⁸
- 93 Monissa oikeusjärjestelmissä, joissa sovittelijan koulutusta ei ole säädetty laissa, sovitteluorganisaatiot ja -järjestöt ovat sovittelun laadun takaamiseksi laatineet vähimmäiskoulutusvaatimukset, jotka sovittelijoiden on täytettävä päästäkseen mukaan verkostoon. Koulutusvaatimuksia koskevaa yhtenäistä toimintamallia ei kuitenkaan ole, mikä johtuu usein siitä, että oikeudenkäyttöalueella ei ole koulutusvaatimuksia käsittelevää keskushallintoa.

130 Seuraavat valtiot ovat ilmoittaneet Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiileissa (alaviite 121), että sovittelua koskevassa lainsäädännössä käsitellään sovittelijoilta edellytettävää koulutusta ja kokemusta (joissakin valtioissa on erityisesti perheasioiden sovittelua koskevaa lainsäädäntöä): **Argentiina, Belgia, Espanja, Kreikka, Norja, Panama, Paraguay, Puola, Ranska, Romania, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Unkari ja Yhdysvallat.**

131 Katso *Bundesgesetz über die Mediation in Zivilrechtssachen*, sovittelusta riita-asioissa annettu Itävallan tasavallan laki, (ZivMediatG), 6.6.2003 (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_29_1/2003_29_1.pdf >, viittauspäivä 16.6.2012) ja *Zivilrechts-Mediations-Ausbildungsverordnung*, riita-asioiden sovittelua koskevasta koulutuksesta annettu asetus, (ZivMediatAV), 22.1.2004 (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2004_II_47/BGBLA_2004_II_47.html >, viittauspäivä 16.6.2012).

132 Katso ZivMediatG, 13 ja 20 § (alaviite 131).

133 Katso Deckert K., ”Mediation in Frankreich – Rechtlicher Rahmen und praktische Erfahrungen”, teoksessa Hopt K.J. – Steffek F. (mt. alaviite 2), s. 183–258, ks. s. 242 ja 243.

134 Katso *Décret No 2003-1166 du 2 décembre 2003 portant création du diplôme d’État de médiateur familial* (perheasioiden sovittelijan valtioneuvoston asetus nro 2003-1166) ja *Arrêté du 12 février 2004 relatif au diplôme d’État de médiateur familial – Version consolidée au 28 juillet 2007* (perheasioiden sovittelijan valtioneuvoston asetus nro 2003-1166) ja *Arrêté du 12 février 2004 relatif au diplôme d’État de médiateur familial – Version consolidée au 28 juillet 2007* (perheasioiden sovittelijan valtioneuvoston asetus nro 2003-1166) (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.legifrance.gouv.fr> > (viittauspäivä 16.6.2012); katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 7, s. 22.

135 Katso tarkemmin Ranskassa perheasioiden sovittelijan valtioneuvoston asetuksen määräyksen (alaviite 134) 2 §.

136 Mainitun määräyksen 3 §.

137 Mainitun määräyksen 4 § ja seur.

138 Ammatillisen kokemuksen tunnustaminen on kaksivaiheinen: ensin viranomaiset arvioivat hakijan hakukelpoisuuden ja sen jälkeen tutkintoraati arvioi kokemuksella hankittujen taitojen kehityksen. Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 7, s. 22.

- 94 Eräs esimerkki oikeudenkäyttöalueesta, jolla keskeiset koulutusvaatimukset on kehitetty välillisesti itsesääntelyn kautta, on Englanti ja Wales, jossa vain sellaiset sovittelijat saavat hoitaa julkisrahoitteista sovittelua, jotka ovat suorittaneet oikeusapujärjestelmää hoitavan elimen LSC:n (*Legal Services Commission*) tunnustaman koulutuksen ja läpäisseet perheasioiden sovittelua koskevan LSC:n pätevyysarvioinnin.¹³⁹
- 95 Lisäksi sovittelijan koulutusta käsitellään useissa kansallisissa¹⁴⁰ ja alueellisissa ei-sitovissa asiakirjoissa, kuten sovitteluvaatimuksissa ja käytännesäännöissä¹⁴¹ tai suosituksissa¹⁴². Sovittelijan koulutusta edistävissä elimissä ei kuitenkaan välttämättä ole yhteisymmärrystä koulutusvaatimuksista. Monissa säännöissä ja vaatimuksissa sovittelijan koulutusta käsitellään sitä paitsi yleisesti, eikä niissä keskitytä erityisesti perheasioiden sovittelukoulutukseen, saati kansainvälisen perheasioiden sovittelun koulutukseen.
- 96 Eräs aloitteista, jolla pyritään edistämään perheasioiden sovittelijakoulutusta koskevia alueellisia vaatimuksia, on AIFI¹⁴³, monialainen valtioista riippumaton järjestö, jolla on jäseniä Euroopassa ja Kanadassa. Perheasioiden sovittelun hyviä toimintatapoja koskevassa AIFIn oppaassa, joka on laadittu vuonna 2008, käsitellään kansainvälisen perheasioiden sovittelun erikoiskoulutusta ja akkreditointia.¹⁴⁴ Toinen tällä sovittelun alalla aktiivinen organisaatio on tuomarien eurooppalainen sovittelujärjestö (GEMME, *Groupement Européen des Magistrats pour la Médiation*)¹⁴⁵, jolla on useita kansallisia osastoja. Järjestö yhdistää tuomareita eri Euroopan valtioista tavoitteena edistää vaihtoehtoisia riidanratkaisumenetelmiä ja erityisesti sovittelua. GEMME:n Ranskan osasto julkaisi vuonna 2006 tuomioistuinsovittelua koskevan käytännön oppaan, jossa käsitellään myös sovittelijan koulutusta ja ammattietiikkaa.¹⁴⁶
- 97 Joissakin sovittelua koskevissa ei-sitovissa alueellisissa asiakirjoissa kannustetaan valtioita perustamaan asiaankuuluvat rakenteet sovittelun laadun varmistamiseksi. Esimerkiksi perheasioiden sovittelua koskevassa Euroopan neuvoston suosituksessa nro R (98) 1 kannustetaan valtioita varmistamaan, että käytössä on sovittelijoiden valintaa, koulutusta ja pätevyyttä koskevat menettelyt, ja korostetaan, että kansainvälisen sovittelun erikoisluonteen takia kansainvälisiltä sovittelijoilta olisi edellytettävä erikoiskoulutusta.¹⁴⁷ Lisäksi riita-asioiden sovittelua koskevassa Euroopan neuvoston suosituksessa Rec (2002)10 pyydetään valtioita harkitsemaan toimenpiteitä myös kansainvälisluonteisia asioita käsittelevien sovittelijoiden valintaa, tehtäviä, koulutusta ja pätevyyttä koskevien asianmukaisten vaatimusten hyväksymiseksi.¹⁴⁸ Myös alueellisesti sitovassa asiakirjassa, EU:n sovitteludirektiivissä, edellytetään, että Euroopan unionin jäsenvaltioiden on ”edistettävä sovittelijoiden perus- ja jatkokoulutusta sen varmistamiseksi, että sovittelu hoidetaan riidan osapuolten kannalta tehokkaasti, puolueettomasti ja asiantuntevasti.”¹⁴⁹

139 Katso LSC, *Mediation Quality Mark Standard*, toinen laitos, syyskuu 2009 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.justice.gov.uk/downloads/legal-aid/quality/mediation-quality-mark-standard.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012).

140 Esimerkiksi Israelin oikeusministeriön kansallisen sovittelu- ja riidanratkaisukeskuksen laatima koulutusmalli, katso Liebermann E. – Foux-Levy Y. – Segal P., ”Beyond Basic Training – A Model for Developing Mediator Competence”, *Conflict Resolution Quarterly* 23 (2005), s. 237–257.

141 Esimerkiksi *Eurooppalaisissa menettelysäännöissä sovittelijoille* (alaviite 58) esitetään joukko periaatteita, joihin yksittäiset sovittelijat voivat sitoutua vapaaehtoisesti. Käytännesääntöjen mukaan ”[s]ovittelijalla on oltava tehtävän edellyttämä pätevyys ja hänen tulee olla perehtynyt sovittelumenettelyyn”. Lisäksi käytännesäännöissä korostetaan, että ”[t]ällä tarkoitetaan asianmukaista koulutusta ja sen jatkuvaa ylläpitoa sekä kokemusta sovittelusta – –”; katso kohta 1.1.

142 Katso myös *Legislating for Alternative Dispute Resolution – A Guide for Government Policy-Makers and Legal Drafters*, marraskuu 2006, s. 49 ja seur., latinut vaihtoehtoisista riidanratkaisua käsittelevä Australian kansallinen neuvoo-antava toimikunta NADRAC (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/AFairSay.aspx> >, viittauspäivä 16.6.2012).

143 *Association Internationale Francophone des intervenants auprès des familles séparées*.

144 *Guide de bonnes pratiques en médiation familiale à distance et internationale*, katso 5 artikla.

145 GEMME:n verkkosivusto on osoitteessa < www.gemme.eu/en >.

146 Opas on saatavana GEMME:n verkkosivustossa osoitteessa < <http://www.gemme.eu/nation/france/article/le-guide> > (viittauspäivä 16.6.2012).

147 Alaviite 52, katso II kohdan c alakohta ja VIII kohdan e alakohta.

148 Alaviite 53, katso V periaate.

149 Katso EU:n sovitteludirektiivi (alaviite 5), 4 artikla.

3.2 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua koskeva erikoistumiskoulutus

- Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelijoiden olisi oltava kokeneita perheasioiden sovittelijoita, joilla mielellään on erikoiskoulutusta kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovitteluun.
- Tällä alalla työskentelevien sovittelijoiden olisi saatava täydennyskoulutusta ammatillisen pätevyyden ylläpitämiseksi.
- Valtioiden olisi tuettava koulutusohjelmien ja vaatimusten luomista valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua ja kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua varten.

- 98 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelun erikoisluonteen vuoksi vain kokeneiden perheasioiden sovittelijoiden, joilla mielellään on erikoiskoulutus kansainväliseen perheasioiden sovitteluun ja erityisesti kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovitteluun, olisi hoidettava tällaisten tapausten sovittelu.¹⁵⁰ Vähän kokemusta omaavien sovittelijoiden olisi mielellään toimittava vain yhteissovittelussa kokenempien kollegoiden kanssa.
- 99 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua koskevan koulutuksen olisi tavanomaisen sovittelijakoulutuksen pohjalta valmistettava sovittelija kohtaamaan edellä esitellyt, valtioiden rajat ylittävien lapsikaappaustapausten erityishaasteet.¹⁵¹
- 100 Sovittelijalla on yleensä oltava suuria ristiriitoja käsittelevien perheasioiden sovitteluun tarvittava sosiaalipsykologinen ja oikeudellinen tietämys. Sovittelijalla on oltava riittävä koulutus voidakseen arvioida, soveltuuko yksittäinen tapaus sovitteluun. Hänen on myös voitava arvioida osapuolten sovitteluvalmiudet eli muun muassa tunnistettava henkinen vajaakykyisyys ja kielivaikeudet, ja hänen on kyettävä tunnistamaan perheväkivallan ja lasten kaltoinkohtelun käyttäytymismallit ja tekemään tarvittavat päätelmät.
- 101 Lisäksi kansainvälistä perheasioiden sovittelua koskevaan koulutukseen olisi sisällytettävä tarvittavien monikulttuuristen taitojen ja kielitaitojen kehittäminen tai vahvistaminen.
- 102 Samalla koulutuksessa on opittava tuntemaan ja ymmärtämään asiaankuuluvia alueellisia ja kansainvälisiä oikeudellisia sopimuksia ja asiakirjoja sekä sovellettavaa kansallista lakia. Vaikka sovittelijan tehtävä ei ole antaa oikeudellista neuvontaa, oikeudellinen perustietämys on ratkaisevan tärkeää valtioiden rajat ylittävissä perheasioissa. Sen ansiosta sovittelija pystyy ymmärtämään laajoja kokonaisuuksia ja hoitamaan sovittelua vastuullisesti.
- 103 Kansainvälisten lapsikaappaustapausten vastuulliseen sovitteluun kuuluu, että vanhempia kannustetaan keskittymään lasten tarpeisiin ja että heille muistutetaan heidän päätehtävänsä olevan lasten hyvinvointi. Vastuullisessa sovittelussa korostetaan vanhemmille, että heidän on pidettävä lapset ajan tasalla ja kysyttävä lasten mielipidettä, ja kiinnitetään osapuolten huomio siihen, että sovinnollinen ratkaisu voi olla kestävä vain, jos se on molempien (kaikkien) asiaankuuluvien oikeusjärjestelmien mukainen ja saatetaan oikeudellisesti sitovaksi kyseisissä oikeusjärjestelmissä, mihin tarvitaan oikeudellista asiantuntijaneuvontaa. Erikoiskoulutusta tarvitaan myös, jotta lapsi voi lapsikaappaustapauksissa osallistua sovitteluun ja hänen näkemyksensä voidaan ottaa huomioon.
- 104 Kansainvälisten lapsikaappausten alalla työskentelevien sovittelijoiden olisi saatava täydennyskoulutusta ammatillisen pätevyyden ylläpitämiseksi.

150 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), VIII kohta (kansainväliset asiat): e. Kansainvälisen sovittelun erikoisluonteen takia kansainvälisiltä sovittelijoilta olisi edellytettävä erikoiskoulutusta.

151 Esimerkki erikoiskoulutusohjelmasta on EU:n yhteisrahoittama hanke TIM (*Training in international family mediation*), jonka tavoitteena on luoda Eurooppaan kansainvälisten perheasioiden sovittelijoiden verkosto. Katso verkoston sivusto osoitteessa < <http://www.crossbordermediator.eu> >. TIM-hankkeen toteuttavat Belgiassa toimiva valtioista riippumaton järjestö *Child Focus* yhteistyössä Leuvenin katolisen yliopiston (*Katholieke Universiteit van Leuven*) ja saksalaisen sovitteluun erikoistuneen järjestön MiKK e.V.:n kanssa. Hanketta tukee kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia käsittelevä keskus **Alankomaissa** (*Centrum Internationale Kinderontvoering*). Lisätietoja hankkeesta on MiKK e.V.:n verkkosivustossa osoitteessa < <http://www.mikk-ev.de/english/eu-training-project-tim/> > (viittauspäivä 16.6.2012).

- 105 Valtioiden olisi tuettava sovittelukoulutusohjelmien perustamista ja valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua ja kehitettävä edelleen kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelua koskevia vaatimuksia.

3.3 Luetteloiden laatiminen sovittelijoista

→ Valtiot voisivat tukea perheasioiden sovittelijoiden julkisten luetteloiden laatimista, jotta erikoistuneet sovittelijat olisi mahdollista löytää.

- 106 Valtioiden rajat ylittävien perheasioiden sovittelurakenteiden edistämiseksi valtiot voisivat kannustaa kansallisella tai ylikansallisella tasolla perheasioiden sovittelijoiden julkisten luetteloiden laatimista, jotta erikoistuneet sovittelijat olisi mahdollista löytää.¹⁵² Luetteloissa olisi hyvä olla sovittelijoiden yhteystiedot, tiedot erikoistumisalasta (-aloista), koulutuksesta, kielitaidosta, monikulttuurisista taidoista ja kokemuksesta.
- 107 Valtiot voivat helpottaa tiedonsaantia omalla oikeudenkäyttöalueellaan saatavana olevista kansainväliseen perheasioiden sovitteluun erikoistuneista palveluista myös kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen kautta.¹⁵³

3.4 Sovittelun laadun takaaminen

→ Puolueettoman elimen olisi suotavaa seurata valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa käytettäviä sovittelupalveluja ja arvioida niiden toimintaa.

→ Valtioita kannustetaan tukemaan sovittelupalvelujen arvioinnin yhteisten vaatimusten laatimista.

- 108 Kansainvälisen perheasioiden sovittelun laadun takaamiseksi mielellään puolueettoman elimen olisi seurattava ja arvioitava sovittelupalveluja. Jos tällaista elintä ei ole, sovittelijoiden ja sovitteluorganisaatioiden olisi itse laadittava palvelujen seuranta ja arviointia koskevat avoimet säännöt. Osapuolten olisi erityisesti voitava antaa palautetta sovittelusta, ja kantelujen tekemistä varten pitäisi olla käytettävissä oma menettely.
- 109 Kansainvälisten lapsikaappausten alalla työskentelevillä sovittelijoilla ja sovitteluorganisaatioilla pitäisi olla jäsennelty ja ammattimainen toimintamalli hallintoa, tietojen säilyttämistä ja palvelujen arviointia varten, ja niiden olisi saatava tarvittavaa hallinnollista ja ammatillista tukea.¹⁵⁴
- 110 Valtioiden olisi pyrittävä laatimaan yhteiset vaatimukset sovittelupalvelujen arviointia varten.

152 **Ranska** oli eräs ensimmäisistä valtioista, joihin on perustettu kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste, ja siellä valmistellaan erikoistuneiden sovittelijoiden keskusluettelo. **Itävalta** perusti vuonna 2004 sovittelijoiden keskusrekisterin (lisätietoja kohdassa 91), joka on saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.mediatoren.justiz.gv.at/mediatoren/mediatorenliste.nsf/contentByKey/VSTR-7DXPU8-DE-p> > (viittauspäivä 16.6.2012). Lisäksi Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofileissa (alaviite 121) mainitaan sovittelijaluetteloiden saatavuus seuraavissa oikeusjärjestelmissä (kyseessä ei välttämättä ole yksi keskusluettelo) ja ilmoitetaan, miltä elimeltä luettelot voi saada: **Argentiina, Belgia, Espanja, Irlanti, Kiina (Hong Kongin erityishallintoalue), Kreikka, Norja, Panama, Paraguay, Puola, Ranska, Romania, Slovenia, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari, Viro, Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti ja Wales, Pohjois-Irlanti) ja Yhdysvallat.**

153 Lisätietoja kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteestä on osiossa 4.1.

154 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet.

4 Sovittelun saatavuus

- **Keskusviranomaisen tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen olisi annettava tietoja kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa saatavana olevista sovittelupalveluista ja muita sovitteluun liittyviä tietoja, kuten sovittelukustannuksia koskevat tiedot.**
- **Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen ja muiden asiaankuuluvien Haagin yleissopimusten¹⁵⁵ sopimusvaltioita kannustetaan perustamaan kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste, jotta saatavana olevista sovittelupalveluista ja muista asioista, jotka liittyvät lasta koskeviin valtioiden rajat ylittäviin perhesuhteisiin liittyviin riitoihin, olisi helpompi saada tietoa, tai antamaan tiedottamistehtävää keskusviranomaisille.**

- 111 On tärkeää helpottaa sovittelun saatavuutta. Se aloitetaan antamalla sovittelua harkitseville osapuolille tietoja asiaankuuluvalla oikeudenkäyttöalueella saatavana olevista sovittelupalveluista ja muita asiaan liittyviä tietoja.
- 112 On huomattava, että sovittelutyöryhmän Maltan prosessin yhteydessä laatimissa sovittelurakenteiden perustamista koskevissa periaatteissa¹⁵⁶, joiden tavoitteena on valtioiden rajat ylittävien perheasioiden sovittelurakenteiden perustaminen, periaatteita noudattavia valtioita pyydetään perustamaan kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste, jonka tehtävänä olisi muun muassa ”antaa tietoja kyseisessä maassa saatavana olevista perheasioiden sovittelupalveluista”, kuten luettelo kansainvälistuonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa sovittelua tarjoavista organisaatioista ja sovittelijoista, tietoa sovittelukustannuksista ja muita yksityiskohtaisia tietoja. Lisäksi periaatteissa edellytetään, että keskusyhteyspiste ”antaa tietoja siitä, mistä voi saada perheoikeutta ja oikeusmenettelyjä koskevaa neuvontaa, – – kuinka sovintosopimuksesta saadaan sitova, sekä sovintosopimuksen täytäntöönpanosta”.
- 113 Periaatteiden mukaan ”tiedot olisi annettava kyseisen valtion virallisella kielellä sekä englanniksi tai ranskaksi”. Lisäksi periaatteissa vaaditaan, että ”Haagin konferenssin pysyväle toimistolle olisi ilmoitettava keskusyhteyspisteen yhteystiedot, myös postiosoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite, sekä vastuullisen henkilön nimi (vastuullisten henkilöiden nimet) ja tiedot käytettävistä kielistä” ja että ”keskusyhteyspisteelle osoitetut tieto- ja avustuspyyntöjä olisi käsiteltävä nopeasti”.
- 114 Vaikka periaatteet on laadittu valtioiden rajat ylittävien sovittelurakenteiden perustamiseksi vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen soveltamisalan ulkopuolella, niillä on merkitystä myös yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa. Perheasioiden sovittelupalvelut ovat kehittyneet viime vuosina nopeasti ja eri suuntiin, joten on vaikea saada yleiskäsitystä tarjotuista palveluista tai arvioida, mitkä palveluista sopusivat valtioiden rajat ylittävien lapsikaappaustapausten sovitteluun. Siksi olisi äärimmäisen hyödyllistä, jos Haagin lapsikaappaussopimuksen ja/tai muiden asiaankuuluvien Haagin yleissopimusten sopimusvaltiot keräisivät ja antaisivat tietoa omalla oikeudenkäyttöalueellaan saatavana olevista kansainvälisistä perheasioiden sovittelupalveluista sekä muita asiaankuuluvia tietoja, joilla on merkitystä valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa ja erityisesti kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.
- 115 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen sopimusvaltioissa yleissopimuksen mukainen keskusviranomaisen sopisi ehkä parhaiten hoitamaan tätä tehtävää.¹⁵⁷ Joissakin Haagin lapsikaappaussopimuksen sopimusvaltioissa pidetään kuitenkin ehkä parempana perustaa asiaankuuluvia tietoja antamaan riippumaton kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste. Siinä tapauksessa keskusviranomaisen voisi ohjata asiasta kiinnostuneet osapuolet kääntymään kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen puoleen edellyttäen, että keskusviranomaisen ja keskusyhteyspisteen yhteistyö on organisatorisella tasolla siten säänneltyä, että yhteyspisteeseen ohjaaminen ei viivästytä palauttamishakemuksen käsittelyä.

155 Sovittelun edistäminen muissa Haagin yleissopimuksissa, katso edellä luku ”Tavoitteet ja soveltamisala”.

156 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet. Katso myös liitteessä 2 oleva sovittelurakenteiden perustamista Maltan prosessin yhteydessä koskeva selitysmuistio (saatavana myös verkkosivustossa < www.hcch.net >: valitse linkki *Child Abduction Section* ja sitten *Cross-border family mediation*).

157 Vuosien 1980 ja 1996 yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkasteleva valiokunta kannusti kokouksessaan kesäkuussa 2011 valtioita harkitsemaan tällaisen keskusyhteyspisteen perustamista tai keskusviranomaisen nimeämistä keskusyhteyspisteeksi, katso valiokunnan kuudennen kokouksen päätelmät ja suosituksen (mt. alaviite 38), suositus nro 61.

- 116 Jos ulkoinen elin nimitetään kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteeksi, olisi toteutettava toimenpiteet eturistiriitojen välttämiseksi, etenkin jos elin tarjoaa itse sovittelupalveluja.
- 117 On huomattava, että myös vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaiset maaprofiilit, jotka pysyvät toimisto on laatinut ja viimeistellyt vuonna 2011 ja joihin sopimusvaltiot ovat lisänneet omat tietonsa, saattavat olla hyödyllinen tiedonlähde kyseisissä valtioissa saatavana olevista sovittelupalveluista.¹⁵⁸

4.1 Sovittelun saatavuus – Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn vaihe; sovitteluun määrääminen tai hakeutuminen

- **Mahdollisuudesta sovittelun tai muiden sovinnolliseen ratkaisuun tähtäävien menettelyjen käyttöön olisi ilmoitettava lasta koskevien kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen osapuolille mahdollisimman varhain.**
- **Sovittelun tai muiden sovinnolliseen ratkaisuun tähtäävien menettelyjen käyttöä ei pitäisi rajoittaa oikeudenkäyntiä edeltävään vaiheeseen, vaan niiden pitäisi olla käytettävissä koko oikeudenkäynnin ajan, myös täytäntöönpanovaiheessa.**
- 118 Mahdollisuus sovittelun tai muiden vaihtoehtoisten riidanratkaisukeinojen käyttöön olisi tuotava esille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Sovittelua voidaan tarjota jo perhesuhteisiin liittyvän konfliktin varhaisvaiheessa ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä lapsikaappauksen välttämiseksi.¹⁵⁹ Tämä on erityisen tärkeää tapauksissa, joissa parin eron jälkeen toinen vanhemmista harkitsee muuttoa toiseen maahan. Vaikka on lisättävä tietoisuutta siitä, että toinen vanhempi ei yleensä saa lähteä maasta ilman huoltoa koskevien (tosiasiallisesti käytettyjen) oikeuksien toisen haltijan suostumusta tai toimivaltaisen viranomaisen lupaa,¹⁶⁰ sovittelu voi toimia arvokkaana apuna sovintoratkaisun löytämiseksi.
- 119 On korostettava, että on hyvin tärkeää, millä tavoin vanhempia pyydetään harkitsemaan sovittelua.¹⁶¹ Se saattaa olla jopa ratkaiseva sovittelun onnistumisedellytyksiä ajatellen.¹⁶² Koska sovittelu on monilla oikeudenkäyttöalueilla edelleen suhteellisen uutta, vanhemmille on suoraan ja perinpohjaisesti selitettävä, mitä sovittelu on ja mitä se ei ole, jotta heillä on sovittelusta asianmukaiset odotukset.¹⁶³
- 120 Lapsikaappauksen jälkeen vanhemmille olisi tiedotettava sovittelumahdollisuudesta niin pian kuin mahdollista, jos tällaisia tapauksia varten on saatavana erikoistuneita sovittelupalveluja. Olisi kuitenkin korostettava, että sovittelu ei ole vanhempien ainoa oikeussuojakeino ja että sovittelun saatavuus ei vaikuta vanhempien oikeuteen aloittaa oikeudenkäynti, jos he pitävät sitä parempana.¹⁶⁴

158 Katso Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), V osa.

159 Katso myös ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), osio 2.1, s. 15 ja 16. Katso myös luku 14.

160 Katso *Washington Declaration on International Family Relocation* (julkilausuma perheiden kansainvälisistä muutoista), International Judicial Conference on Cross-Border Family Relocation, Washington, D.C., **Yhdysvallat**, 23.–25. maaliskuuta 2010, järjestetty yhdessä Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin ja kansainvälisen kadonneiden ja hyväksikäytettyjen lasten keskuksen ICMEC:n (*International Centre for Missing and Exploited Children*) kanssa Yhdysvaltojen ulkoasiainministeriön tuella:

Valtioiden olisi varmistettava, että käytettävissä on oikeusmenettelyjä, joilla toimivaltaiselta viranomaiselta voidaan hakea oikeutta lapsen muuttoon. Osapuolia olisi voimakkaasti kannustettava käyttämään oikeusmenettelyjä ja välttämään yksipuolista toimintaa. Washingtonin julkilausuma on saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*.

161 Katso Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.1, s. 17.

162 *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 8.

163 Katso Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.1, s. 18.

164 Katso Vigers S., *Note on mediation*, mt., 5.1, s. 17.

- 121 Jotta riidan sovinnolliset ratkaisumahdollisuudet paranevat, sovittelun tai vastaavien keinojen olisi oltava käytettävissä paitsi ennen tuomioistuinmenettelyä myös koko oikeudenkäynnin ajan, täytäntöönpanovaihe mukaan luettuna.¹⁶⁵ Se, mikä on kulloisessakin menettelyn vaiheessa asianmukaisin saatavana olevista sovinnollista ratkaisua helpottavista menettelyistä, riippuu olosuhteista.
- 122 On äärimmäisen tärkeää toteuttaa suojatoimia sen varmistamiseksi, että lapsen kaappanut vanhempi ei voi käyttää sovittelua viivyttelytaktiikkana, kuten on jo yksityiskohtaisesti selitetty osiossa 2.1 (Aikataulu ja kiireelliset menettelyt). Tämän takia voi olla hyödyllistä panna vireille lapsen palauttamista koskeva menettely ja tarvittaessa keskeyttää se sovittelun ajaksi.¹⁶⁶

4.1.1 KESKUSVIRANOMAISEN TEHTÄVÄ

- **Keskusviranomaisen toteuttaa joko suoraan tai jonkin avustajan välityksellä asianmukaiset toimenpiteet riidan sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi.**
 - **Kun keskusviranomaisen pyynnön vastaanottaneessa valtiossa saa lapsen palauttamista koskevan hakemuksen, sen olisi helpotettava tiedonsaantia vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien valtioiden rajat ylittävien lapsikaappaus tapausten käsittelyyn sopivista sovittelupalveluista, jos sellaisia on saatavana kyseisellä oikeudenkäyttöalueella.**
 - **Valtioiden olisi sisällytettävä keskusviranomaisen henkilöstön koulutukseen sovittelua ja vastaavia menettelyjä koskevat tiedot.**
- 123 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen mukaiset keskusviranomaiset ovat keskeisessä asemassa, kun kannustetaan pääsemään sovintoratkaisuun lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa. Sekä vuoden 1980 että 1996 Haagin yleissopimuksessa tunnustetaan tarve edistää sovinnollisia ratkaisuja ja edellytetään, että keskusviranomaiset toimivat aktiivisesti tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Haagin lapsikaappaus sopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen c kohdan mukaan keskusviranomaisen on ryhdyttävä ”kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin – lapsen vapaaehtoisesta palauttamisen turvaamiseksi tai sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi”. Vastaavasti Haagin lastensuojelusopimuksen 31 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdassa edellytetään, että keskusviranomaiset ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin ”edistääkseen välitysmenettelyn, sovittelun tai muiden vastaavien keinojen avulla sovinnollisia ratkaisuja lapsen tai hänen omaisuutensa suojelemiseksi tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa”.
- 124 Kummankin yleissopimuksen mukaisten keskusviranomaisen olisi siten mahdollisimman varhaisessa vaiheessa helpotettava tiedonsaantia sovittelupalveluista tai vastaavista saatavana olevista keinoista, joilla voidaan edistää sovinnollisen ratkaisun aikaansaamista, jos osapuolet hakevat keskusviranomaiselta tukea valtioiden rajat ylittävässä perhesuhteisiin liittyvässä riidassa.¹⁶⁷ Tällaisia tietoja ei kuitenkaan pidä antaa Haagin yleissopimusten mukaisia menettelyjä koskevien ja niihin liittyvien muiden tietojen sijasta, vaan pikemminkin niiden lisäksi.

165 Katso myös pakkotäytäntöönpanoa koskeva hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), osiot 5.1 ja 5.2, s. 25.

166 Katso osio 2.1.

167 Keskusviranomaisen voi tässä suhteessa toimia sovittelurakenteiden perustamista koskevissa periaatteissa tarkoitettuna keskusyhteyspisteinä (katso liite 1). Lisätietoja periaatteista on luvun 4 johdannossa. Katso myös alaosio 4.1.4.

- 125 Esimerkiksi, jos vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, ottaa kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa yhteyttä pyynnön vastaanottaneen valtion keskusviranomaiseen (joko suoraan tai keskusviranomaisen välityksellä), tämän olisi annettava vanhemmalle tiedot oikeudenkäyttöalueella saatavana olevista sovittelu- ja muista vastaavista palveluista yhdessä Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaista menettelyä koskevien tietojen kanssa. Samalla, kun keskusviranomainen ottaa yhteyttä lapsen kaappaneeseen vanhempaan kannustaakseen palauttamaan lapsen vapaaehtoista tietä,¹⁶⁸ se voi ilmoittaa tälle sovittelun ja muiden vastaavien menettelyjen käyttömahdollisuuksista sovinnollisen ratkaisun helpottamiseksi. Myös pyynnön esittäneen valtion keskusviranomainen voi antaa vanhemmalle, jolta lapsi on kaapattu, tiedon menetelmistä, joilla riita voidaan ratkaista sovinnollisesti, yhdessä Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaista menettelyä koskevien tietojen kanssa. Asiaankuuluvia sovittelupalveluja koskevien tietojen antaminen voidaan antaa myös muun elimen tehtäväksi.¹⁶⁹
- 126 Keskusviranomaisen velvollisuutta käsitellä lapsen palauttamista koskevat hakemukset kiireellisesti ei kuitenkaan saa vaarantaa. Keskusviranomaisilla on erityinen velvollisuus korostaa, että kaappaustapauksissa aika on merkityksellinen tekijä. Jos keskusviranomainen antaa sovittelupalveluja koskevien tietojen antamisen toisen elimen tehtäväksi, keskusviranomaisen on varmistettava, että osapuolten ohjaaminen kyseiseen elimeen ei aiheuta viivästystä. Lisäksi jos vanhemmat päättävät yrittää sovittelua, heille olisi ilmoitettava, että sovittelu ja palauttamismenettely voivat edetä rinnakkain.¹⁷⁰
- 127 Vuonna 2006 toteutetussa vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimukseen liittyvien sovittelujärjestelmien vertailevassa tutkimuksessa¹⁷¹ havaittiin, että eräät keskusviranomaiset edistävät sovittelua aktiivisesti joko tarjoamalla sovittelua itse tietyissä tapauksissa tai käyttämällä paikallista sovittelupalvelua. Kuten myös Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisissa maaprofiileissa¹⁷² ilmoitetaan, yhä suurempi määrä keskusviranomaisia toimii nykyään ennakoivasti kannustamalla osapuolia yrittämään sovittelua tai vastaavia menettelyjä riidan sovinnolliseksi ratkaisemiseksi.¹⁷³
- 128 Valtioita kannustetaan sisällyttämään keskusviranomaisen henkilöstön koulutukseen sovittelua ja vastaavia menettelyjä koskevia yleisiä tietoja sekä kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa saatavana olevia sovittelu- ja muita vastaavia palveluja koskevia yksityiskohtaisia tietoja.

168 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen c kohta ja 10 artikla.

169 Pynnön vastaanottanut valtio voi esimerkiksi olla nimennyt muun elimen kuin keskusviranomaisen kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteeksi (katso kohta 111 ja seur.), ja se voi olla antanut keskusyhteyspisteeseen tehtäväksi antaa saatavana olevia erikoistuneita sovittelupalveluja koskevia tietoja sekä tapauksissa, jotka eivät kuulu Haagin lapsikaappaussopimuksen soveltamisalaan, että Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.

170 Lisätietoja siitä, mitä etuja on Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen menettelyn vireillepanosta ennen sovittelun aloittamista, on osiossa 2.1.

171 Katso Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 2.4, s. 10.

172 Katso alaviite 121.

173 Esimerkiksi **Ranskassa** keskusviranomainen otti huhtikuussa 2007 hoitaakseen tehtävät, jotka perheille kansainvälistä sovittelua tarjonnut MAMIF (*Mission d'aide à la médiation internationale pour les familles*) oli aiemmin hoitanut. Virasto oli perustettu edistämään sovittelua valtioiden rajat ylittävissä perheasioissa, ja se oli osallistunut onnistuneeseen **ranskalais-saksalaiseen** kahden maan yhteiseen sovitteluohjelmaan. Lisätietoja kansainvälisestä perheasioiden sovittelusta, jota nyt hoitaa **Ranskan** keskusviranomainen, on verkko-osoitteessa < <http://www.justice.gouv.fr/justice-civile-11861/enlèvement-parental-12063/la-médiation-21106.html> > (viittauspäivä 16.6.2012). **Sveitsissä** 21.12.2007 annetun ja 1.7.2009 voimaan tulleen kansainvälisissä lapsikaappauksissa ja lasten ja aikuisten suojelusta tehtyjä Haagin yleissopimuksia koskevassa Sveitsin valaliiton laissa (alaviite 103) asetettiin Sveitsin keskusviranomaiselle käytännön velvoitteet edistää sovittelua ja välitysmenettelyjä, katso 3 ja 4 §. **Saksassa** keskusviranomainen ilmoittaa vanhemmille sovittelumahdollisuudesta. Lisäksi seuraavat valtiot ovat ilmoittaneet vuoden 1980 yleissopimukseen liittyvissä maaprofiileissa (alaviite 121), että niiden keskusviranomaiset antavat tietoja sovittelusta: **Belgia, Espanja, Kiina (Hong Kongin erityishallintoalue), Kreikka, Paraguay, Puola** (vain hakijalle), **Romania, Slovenia, Tšekki, Unkari, Venezuela, Viro, Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti ja Wales, Pohjois-Irlanti)** ja **Yhdysvallat. Argentiinassa** ja **Tšekissä** keskusviranomainen tarjoaa sovittelua, katso maaprofiilit (mt.), osa 19.3.

4.1.2 TUOMIOISTUINTEN JA TUOMARIEN TEHTÄVÄ

- 129 Tuomioistuinten tehtävä perhesuhteisiin liittyvissä riita-asioissa on viime vuosikymmeninä muuttunut huomattavasti monissa oikeusjärjestelmissä. Sovintoratkaisujen edistäminen on saanut monissa valtioissa lakisääteisen aseman riita-asioiden oikeudenkäynneissä yleensä ja erityisesti perheoikeuden alaan kuuluvissa oikeudenkäynneissä.¹⁷⁴ Nykyään tuomareilla on usein velvoite yrittää saada riita-asiaa aikaan sovintoratkaisu. Lasta koskevissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa osapuolten on joissakin oikeusjärjestelmissä jopa pakollista tietyissä olosuhteissa osallistua sovittelua koskevaan tiedotuskokoukseen tai yrittää sovittelua tai muita menettelyjä sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi.¹⁷⁵
- **Kansainvälistä lapsikaappaustapausta käsittelevän tuomarin olisi harkittava, onko sovitteluun ohjaaminen toteuttamiskelpoista käsiteltävänä olevassa asiassa, edellyttäen, että kyseisellä oikeudenkäyttöalueella on saatavana asianmukaisia sovittelupalveluja vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen soveltamisalaan kuuluvia valtioiden rajat ylittäviä lapsikaappaustapauksia varten. Sama koskee muita saatavana olevia sovinnolliseen ratkaisuun tähtääviä menettelyjä.**
 - **Valtioita kannustetaan sisällyttämään tuomarien koulutukseen tiedot sovittelusta ja vastaavista menettelyistä sekä niiden mahdollisesta yhdistämisestä oikeudenkäyntiin.**
- 130 Tuomioistuimilla on kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa tärkeä asema sovinnollisten ratkaisujen edistämisessä. Riippumatta siitä, onko toimivaltainen keskusviranomaisena jo ehdottanut sovittelua, tuomioistuimen, jossa Haagin lapsikaappaussopimuksen mukainen palauttamismenettely on vireillä, olisi harkittava osapuolten ohjaamista sovittelu- tai vastaaviin palveluihin, jos niitä on käytettävissä ja se katsotaan asianmukaiseksi. Tässä harkinnassa on monien muiden tekijöiden ohella otettava huomioon kysymykset, jotka vaikuttavat siihen, soveltuuko yksittäinen tapaus sovitteluun.¹⁷⁶ Lisäksi on otettava huomioon asianmukaisten sovittelupalvelujen saatavuus eli sellaisten palvelujen, jotka voidaan sovittaa yhteen tiukan aikataulun ja kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelun muiden erityisvaatimusten kanssa. Jos sovittelua on jo yritetty siinä onnistumatta, ennen kuin Haagin

174 Esimerkiksi **Israelissa** riita-asiaa käsittelevät valtion tuomioistuimet voivat oikeudenkäynnin missä vaiheessa tahansa ehdottaa riidan osapuolille, että asia tai osa siitä siirretään sovitteluun, 10.8.1993 annetun **Israelin** valtion asetuksen nro 5539 3 §. **Australiassa** perheoikeutta koskevan Australian liittovaltion lain *Family Law Act 1975* (jota on viimeksi muutettu 2010 annetulla lailla nro 147) 13 c §:n ja sitä seuraavien pykälien mukaan tämän lain mukaisessa oikeudenkäynnissä toimivaltainen tuomioistuin voi missä tahansa oikeuskäsittelyn vaiheessa antaa yhden tai useamman seuraavista määräyksistä: – – b) oikeudenkäynnin osapuolten on osallistuttava perheasioiden riidanratkaisumenettelyyn, johon sisältyy sovittelua. Koko lakiteksti on saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.comlaw.gov.au/Details/C2010C00870> > (viittauspäivä 16.6.2012). Katso myös yleistietoja vaihtoehtoisten riidanratkaisukeinojen edistämisestä Australiassa vaihtoehtoista riidanratkaisua käsittelevän **Australian** kansallisen neuvonantajan toimikunnan NADRAC:n verkkosivustosta osoitteessa < <http://www.nadrac.gov.au/> >; NADRAC (*National Alternative Dispute Resolution Advisory Council*) on vuonna 1995 perustettu riippumaton elin, joka antaa Australian oikeusministerille päätöksentekoa varten vaihtoehtoisen riidanratkaisun kehittämistä koskevaa neuvontaa. **Etelä-Afrikassa** lapsia koskeva Etelä-Afrikan tasavallan laki nro 38 vuodelta 2005 (*Children's Act 38 of 2005*, viimeksi muutettu vuonna 2008) kannustaa myös sovintoratkaisuihin perheasioissa ja antaa tuomareille oikeuden ohjata tietyt asiat sovitteluun tai vastaaviin menettelyihin (saatavana verkko-osoitteessa <http://www.justice.gov.za/legislation/acts/2005-038%20childrensact.pdf> >, viittauspäivä 16.6.2012).

175 Katso esimerkiksi **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissä)** 6.4.2011 voimaan tullut oikeusvirastolle tarkoitettu sovittelua koskeva tiedottamista ja arviointia käsittelevä käytännön ohje (*Practice Direction 3A – Pre-Application Protocol for Mediation Information and Assessment – Guidance for HMCS*) (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/family/practice_directions/pd_part_03a >, viittauspäivä 16.6.2012), jossa annetaan perheasioiden oikeudenkäyntiä varten seuraava ohje, ellei sovelleta jotakin ohjeessa mainituista poikkeuksista:

Ennen kuin hakija tekee tuomioistuimelle hakemuksen saadakseen määräyksen asiaankuuluvassa perheasioiden oikeudenkäynnissä, hakijan (tai tämän asianajajan) olisi otettava yhteyttä perheasioiden sovittelijaan, jotta hakija voi osallistua perheasioiden sovitteluun ja muita vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja koskevaan tiedotuskokoukseen (jota kutsutaan tässä ohjeessa sovittelun tiedotus- ja arviointikokoukseksi).

176 Katso osio 4.2.

- lapsikaappausopimuksen mukainen palauttamismenettely on pantu vireille, ohjaaminen sovitteluun uudelleen ei ehkä ole asianmukaista.
- 131 Kun tuomari ohjaa asian sovitteluun, tuomarin on pidettävä aikataulu hallinnassaan. Tuomari voi sovellettavan prosessioikeudellisen lainsäädännön mukaan joko keskeyttää oikeudenkäynnin¹⁷⁷ sovittelun takia lyhyeksi ajaksi tai jos keskeyttämistä ei tarvita, määrätä seuraavan tuomioistuinkäsittelyyn, jota ennen sovittelu on saatava päätökseen kohtuullisen lyhyessä ajassa eli kahden–neljän viikon kuluessa.¹⁷⁸
- 132 Lisäksi jos tuomari ohjaa asian sovitteluun, on suotavaa, että tuomari pitää asian yksin hallinnassaan jatkuvuuden takaamiseksi.
- 133 Oikeudenkäyntivaiheessa tehtävää sovittelua on kahta lajia: tuomioistuinsovittelu ja tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu.¹⁷⁹
- 134 Riita-asioita ja myös perheasioita varten on kehitetty useita tuomioistuinsovittelujärjestelmiä.¹⁸⁰ Järjestelmissä sovittelua tarjoaa joko tuomioistuimelle työskentelevä sovittelija tai tuomari, jolla on sovittelijan koulutus mutta joka ei ole asiaa oikeudenkäynnissä käsittelevä tuomari.¹⁸¹ Useimmissa valtioissa tällaiset tuomioistuinsovittelupalvelut on kuitenkin perustettu selkeästi kansallisia riita-asioita silmällä pitäen eli riita-asioita, joilla ei ole kansainvälisiä yhteyksiä. Siitä syystä on harkittava huolella, vastaavatko olemassa olevat tuomioistuinsovittelujärjestelmät kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen erityistarpeita, erityisesti riitojen, jotka kuuluvat vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan. Ohjaamista tuomioistuinsovittelupalveluun olisi Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä harkittava ainoastaan, jos kyseinen palvelu täyttää tässä oppaassa esitetyt pääkriteerit, joita pidetään lapsikaappaussovittelujärjestelmissä keskeisinä.
- 135 Tuomioistuinmenettelyvaiheessa on mahdollista ohjata myös tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun eli sovitteluun, jota hoitavat sovittelijat tai sovitteluorganisaatiot eivät ole suoraan sidoksissa tuomioistuimeen.¹⁸² Samoin kuin tuomioistuinsovittelupalvelun, myös tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelupalvelun soveltuvuus kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen erityistarpeisiin on huolellisesti arvioitava.
- 136 Useat erityisesti vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamisalaan kuuluvia lapsikaappaustapauksia varten kehitetyistä sovittelujärjestelmistä ovat nykyisin tuomioistuinten ulkopuolista sovittelua.¹⁸³

177 Esimerkiksi **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)** Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä käsittelevä tuomioistuin voi ohjata osapuolet sovitteluun, jonka ajaksi oikeudenkäynti keskeytetään. Katso Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.2, s. 18, jossa viitataan **Yhdistyneeseen kuningaskuntaan** ja sovittelun reunite-kokeilujärjestelmään (alaviite 97). Lisätietoja siitä, mitä etuja on Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisen menettelyn vireillepanosta ennen sovittelun aloittamista, on osiossa 2.1. Pakollisia sovittelukokouksia käsitellään alaosiassa 6.1.1.

178 Esimerkiksi **Uuden-Seelannin** perhetuomioistuimen toimintatapamuistiossa *Hague Convention Cases: Mediation Process – Removal, Retention And Access*, määrätään 7–14 päivän pituinen ajanjakso Haagin yleissopimuksen alaan kuuluvien lapsikaappaustapausten sovittelua varten (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.justice.govt.nz/courts/family-court/practice-and-procedure/practice-notes/> >, viittauspäivä 16.6.2012).

179 Katso termistöosa; katso myös Euroopan neuvoston suositus Rec (2002)10 sovittelusta riita-asioissa (alaviite 53), III periaate (sovittelun järjestäminen): 4. Sovittelua voidaan käydä osana oikeudenkäyntiä tai sen ulkopuolella.

180 Valtioita, joissa on tuomioistuinsovittelujärjestelmä, on paljon, muun muassa seuraavat: **Argentiina** (*Ley 26.589 -Mediación y Conciliación*, 3.5.2010, *Boletín Oficial*, 6.5.2010, joka korvaa aiemman lainsäädännön vuodelta 1995; sovitteluun osallistuminen on pakollista useimmissa riita-asioissa tiettyjä poikkeuksellisia asioita, kuten huoltajuutta, lukuun ottamatta, katso lain 1 ja 5 §); **Saksa** (tuomioistuinsovittelujärjestelmiä on riita-asioissa käytössä useissa osavaltioissa (*Bundesländer*), katso muun muassa Ala-Saksin oikeus-, talous- ja kulttuuriministeriön tilaama raportti sovittelun pilottihankkeesta Ala-Saksissa, Spindler G., *Gerichtsnähe Mediation in Niedersachsen*, Göttingen, 2006; ja **Meksiko** (katso *Ley de Justicia Alternativa del Tribunal Superior de Justicia para el Distrito Federal*, annettu 8.1.2008, *Gaceta Oficial del Distrito Federal* nro 248, 8.1.2008, viimeksi tarkistettu 8.2.2011, *Gaceta Oficial del Distrito Federal* nro 1028 8.2.2011): Sovittelua välittää vaihtoehtoinen riidanratkaisukeskus *Centro de Justicia Alternativa*, joka toimii osana osavaltion korkeinta tuomioistuinta (*Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal*). Keskus hallinnoi sovitteluprosesseja, mihin kuuluu myös sovittelijan nimittäminen rekisteröityjen sovittelijoiden luettelosta.

181 Katso termistöosasta, mitä eroa on tuomarin sovittelulla ja tuomarin välitysmenettelyllä.

182 Katso termistöosa. Katso myös *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters* (mt. alaviite 13), osio 2.4, s. 6.

183 Esimerkiksi **Saksassa, Alankomaissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)**, katso tarkemmin alaviite 97.

- 137 Sen jälkeen, kun osapuolet ovat päässeet sopimukseen sovittelussa tai muilla vastaavilla keinoilla, Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä käsittelevää tuomioistuinta voidaan pyytää muuttamaan sopimus tuomioistuimen määräykseksi, jos sopimuksen sisältö ja tuomioistuimen alueellinen toimivalta¹⁸⁴ sen mahdollistavat.
- 138 On erittäin tärkeää, että kansainvälisluonteisia perhesuhteisiin liittyviä riitoja käsittelevät tuomarit ovat hyvin perillä sovittelun ja vastaavien sovinnollista ratkaisua helpottavien menettelyjen käytöstä ja niiden mahdollisesta yhdistämisestä oikeudenkäyntiin. Valtioita kannustetaan siksi sisällyttämään tällaisia asioita koskevat yleiset tiedot tuomarien koulutukseen.
- 139 Erityisesti Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä koskevaan tuomarikoulutukseen olisi sisällytettävä yksityiskohtaiset tiedot sovittelujärjestelmistä ja vastaavista menettelyistä, jotka sopivat käytettäväksi kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.

4.1.3 LAKIMIESTEN JA MUIDEN AMMATTIHENKILÖIDEN TEHTÄVÄ

- 140 Lakimiesten tehtävä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa on viime vuosina monilla oikeudenkäyttöalueilla muuttunut samoin kuin tuomioistuinten siten, että sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamista korostetaan aiempaa enemmän. Perhesuhteiden vakaan ja rauhallisen perustan tärkeys on tunnustettu, ja lakimiehet pyrkivät nykyisin aiempaa enemmän edistämään sovinnollista ratkaisua sen sijaan, että he puhtaasti puolustaisivat oman asiakkaansa etua.¹⁸⁵ Lakimiehen avustuksella toteutettavien riidanratkaisumenettelyjen¹⁸⁶ (*collaborative law, co-operative law*) kehittyminen ja sovittelijan koulutuksen saaneiden lakimiesten kasvava määrä heijastavat tätä suuntausta.

- **Sovittelua ja vastaavia menettelyjä koskevat tiedot olisi sisällytettävä lakimiesten opetusohjelmaan.**
- **Lakimiesten ja muiden kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolten kanssa toimivien ammattihenkilöiden olisi mahdollisuuksien mukaan kannustettava ratkaisemaan riita sovinnollisesti.**
- **Jos kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolet päättävät yrittää sovittelua, oikeudellisten edustajien olisi tuettava osapuolia antamalla oikeudelliset tiedot, joita osapuolet tarvitsevat voidakseen tehdä tietoon perustuvan päätöksen. Lisäksi oikeudellisten edustajien on autettava osapuolia hankkimaan sovintosopimukselle oikeusvaikutus molemmissa (kaikissa) asiaan liittyvissä oikeusjärjestelmissä.**

- 141 Samoin kuin edellä korostettiin tuomarikoulutuksen yhteydessä, on tärkeää, että valtiot lisäävät oikeusammattien harjoittajien keskuudessa tietoisuutta vaihtoehtoisista riidanratkaisukeinoista. Sovittelua ja vastaavia menettelyjä koskevat tiedot olisi sisällytettävä lakimiesten opetusohjelmaan.
- 142 Lakimiehen, joka edustaa lasta koskevan kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolta, olisi oltava tietoinen siitä, että hänen vastuunsa asiakastaan kohtaan kattaa tietyn vastuun asianomaisen lapsen edusta ja hyvinvoinnista. Koska sovinnollinen ratkaisu on yleensä lapsen edun mukainen, oikeudellisen edustajan pitäisi tehdä läheistä yhteistyötä toisen osapuolen oikeudellisen edustajan kanssa toimeksiantonsa sallimissa rajoissa ja tukea sovittelua, jos vanhemmat ovat halukkaita sitä yrittämään.
- 143 Sen jälkeen, kun osapuolet ovat päättäneet sovittelun aloittamisesta, oikeudellisilla edustajilla on tärkeä tehtävä antaa osapuolille tarvittavat oikeudelliset tiedot tietoon perustuvien päätösten tekemiseksi ja varmistaa, että sovintosopimuksella on oikeusvaikutus molemmissa (kaikissa) asianomaisissa oikeusjärjestelmissä. On korostettava sitä, että kansainvälisissä perheasioissa oikeudellinen tilanne on niin monimutkainen, että lakimiehen ei pitäisi suostua edustamaan osapuolta tällaisessa asiassa, ellei hänellä ole tarvittavaa erityisasiantuntemusta. Jos kansainväliseen lapsikaappausasiaan osallistuva lakimies ei ole asiantuntija, se voi vaikuttaa kielteisesti ja luoda lisäesteitä sovintoratkaisun aikaansaamiselle. Sovittelussa se voi lisätä vallan epätasaista jakautumista osapuolten välillä.

184 Katso luvut 12 ja 13.

185 Katso ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 666 ja seur., lisää viitteitä.

186 Luvussa 15 tarkastellaan muita sovinnollisia riidanratkaisukeinoja ja niiden soveltuvuutta kansainvälisiin lapsikaappaustapauksiin.

- 144 Sen mukaan, kuinka sovitteluprosessi on organisoitu ja kuinka sovittelija(t) ja osapuolet haluavat edetä, oikeudelliset edustajat voivat olla läsnä kaikissa sovittelukokouksissa tai osassa niitä. On kuitenkin tärkeää, että lakimiehet, jotka osallistuvat sovittelukokoukseen yhdessä asiakkaansa kanssa, ymmärtävät, että heidän tehtävänsä sovittelukokouksessa on hyvin erilainen kuin oikeudenkäynnissä ja luonteeltaan tukitehtävä.
- 145 Läheinen yhteistyö oikeudellisten asiantuntijaedustajien kanssa on erityisen tärkeää silloin, kun on arvioitava, täyttääkö osapuolten suosima ratkaisu oikeudelliset vaatimukset kummallakin oikeudenkäyttöalueella, ja kun on määritettävä, mitä lisätoimia ehkä tarvitaan, jotta sovinnollisesta ratkaisusta tulee oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen.
- 146 Lakimies voi tietenkin hoitaa sovittelua itse, jos hänellä on sovittelijana toimimiseen oikeudenkäyttöalueella tarvittavat edellytykset. Lakimies ei kuitenkaan eturistiriidan takia saa sovittella asiassa, jossa hän edustaa jompaakumpaa osapuolta.¹⁸⁷
- 147 Lakimies voi osallistua perhesuhteisiin liittyvän riidan sovinnolliseen ratkaisuun myös muilla tavoilla. Luvussa 15 esitellään muita järjestelyjä, joilla kannustetaan sovinnollisia ratkaisuja, kuten *co-operative law*.

4.2 Sovitteluun soveltuvuuden arviointi

→ **Yksittäisen tapauksen soveltuvuus sovitteluun on aluksi arvioitava analyttisen tarkastelun avulla.**

- 148 Ennen kuin kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa aloitetaan sovittelu, on analyttisesti arvioitava kunkin yksittäisen tapauksen soveltuvuus sovitteluun.¹⁸⁸ Näin vältetään viipeet, joita voi aiheutua, jos sovittelua yritetään tapauksissa, jotka sopivat siihen huonosti. Samalla alustavassa analyttisessä tarkastelussa voidaan tunnistaa tapaukset, joihin liittyy erityisriskejä, kuten tapaukset, joihin liittyy perheväkivaltaa tai alkoholin tai huumausaineiden väärinkäyttöä, jolloin on toteutettava erityisiä varotoimenpiteitä tai sovittelu ei ehkä ole lainkaan asianmukaista.¹⁸⁹
- 149 Tässä yhteydessä esiin nousee kaksi tärkeää kysymystä: 1) mitä kysymyksiä olisi käsiteltävä, kun soveltuvuutta sovitteluun arvioidaan, ja 2) kuka voi tai kenen pitäisi tehdä arviointi.
- 150 Asian soveltuvuus sovitteluun on päätettävä tapauskohtaisesti. On huomattava, että asiasta ei ole mitään yleispäteviä sääntöjä. Asian soveltuvuus sovitteluun riippuu kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteista ja tietyssä määrin saatavana olevista palveluista ja sovittelun erityispiirteistä sekä sovittelijan/sovitteluorganisaation tällaisissa asioissa soveltamista vaatimuksista.

187 Lakimies ei voi samaan aikaan olla puolueeton ja tasapuolinen kolmas osapuoli ja kunnioittaa ammatillista velvoitettaan suojella asiakkaansa etuja.

188 Katso Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofilien (alaviite 121) osan 19.4 kohdista c ja d lisätietoja siitä, kuinka yleissopimuksen eri sopimusvaltioissa arvioidaan soveltuvuutta sovitteluun.

189 Katso myös sovittelua ja perheväkivaltasyytöksiä koskeva luku 10.

- 151 Muun muassa seuraavat seikat vaikuttavat siihen, soveltuuko kansainvälinen lapsikaappaustapaus sovitteluun:
- osapuolten halukkuus sovittelulla¹⁹⁰
 - ovatko toisen tai kummankin osapuolen näkemykset liian jyrkästi vastakkaisia sovittelua ajatellen
 - viitteet perheväkivallasta ja väkivallan aste¹⁹¹
 - alkoholin tai huumausaineiden väärinkäytöstä johtuva kyvyttömyys suojella omia etujaan¹⁹²
 - muut viitteet osapuolten neuvotteluvaihtoehtojen vakavasta epätasapainosta
 - viitteet lapsen kaltoinkohtelusta.
- 152 Soveltuvuusarviointiin olisi sisällytettävä luottamuksellinen keskustelu kummankin osapuolen kanssa erikseen, jotta osapuolet voivat vapaasti ilmaista sovittelua koskevat mahdolliset huolenaiheensa ja epäilyksensä.
- 153 Kun osapuolten kanssa käydään keskustelu, jotta voidaan arvioida tapauksen soveltuvuus sovitteluun, voidaan samalla käsitellä logistisia kysymyksiä, esimerkiksi sellaisia, jotka johtuvat toisen osapuolen vammasta ja jotka on ehkä otettava huomioon sovittelukokousten käytännön järjestelyissä. Alustavassa keskustelussa voidaan käsitellä myös sovittelussa käytettävää kieltä (käytettäviä kieliä). Samalla voidaan arvioida, olisiko järjestettävä alustava yhteydenpito lapsen kanssa ja voidaanko lapsen omat näkemykset ottaa huomioon hänen ikänsä ja kypsyystasonsa huomioon ottaen. Lapsen kuulemista sovittelussa käsitellään tarkemmin luvussa 7.
- 154 Alustava analyttinen haastattelu on myös erinomainen tilaisuus antaa osapuolille yksityiskohtaisia tietoja sovitteluprosessista ja siitä, kuinka sovittelu ja Haagin lapsikaappaussopimuksen mukainen palauttamismenettely vaikuttavat toisiinsa.¹⁹³
- 155 Tapauksen sovitteluun soveltuvuuden arviointi olisi annettava sovittelijalle tai muulle ammattihenkilölle, joka ymmärtää, kuinka kansainvälinen perheasioiden sovittelu toimii. Asianmukaista koulutusta tarvitaan, jotta pystyy tunnistamaan tapaukset, joihin liittyy erityisriskejä, ja viitteet neuvotteluvaihtoehtojen eroavuuksista. Riippuu erittäin paljon tavasta, jolla sovittelu on kullakin oikeudenkäyttöalueella järjestetty, tekeekö arvioinnin sovittelupalveluun yhteydessä oleva henkilö vai keskusviranomaisen, muun keskuselimen tai tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö. Toiset sovittelijat korostavat olevan tärkeää, että arvioinnin tekee sovittelija, jota (tekevät sovittelijat, joita) pyydetään sovitteluun asiassa.¹⁹⁴ Toiset sovittelijat pitävät parempana, että arvioinnin tekee sovittelijakollega, joka tuntee osapuolille ehdotetun sovittelupalvelun.

190 Jos osapuolella ei ole mitään tietoa sovitteluprosessista ja hän vastustaa ajatusta sovittelusta, on tietenkin mahdollista, että yksityiskohtaisten tietojen antaminen siitä, kuinka sovittelu toimii, voi saada osapuolen suhtautumaan myönteisemmin sovittelun yrittämiseen. Katso kuitenkin osio 6.1, sovittelun vapaaehtoisuusperiaate.

191 Esimerkiksi tapauksissa, joihin liittyy väitteitä perheväkivallasta, toiset sovittelijat yleensä kieltäytyvät sovittelusta. Toiset voivat pitää tapausta, johon liittyy väitteitä perheväkivallasta, soveltuvana sovitteluun sen mukaan, mikä on väitetyn perheväkivallan aste ja mitä turvaamistoimia on käytettävissä, jotta vältetään sovitteluprosessiin liittyvät riskit, katso luku 10.

192 Jos yksittäisen tapauksen katsotaan tästä huolimatta soveltuvan sovitteluun, on ehkä toteutettava suojatoimia, jotta vältetään kyseisen osapuolen joutuminen epäedulliseen asemaan.

193 Katso myös tietoon perustuvaa suostumusta käsittelevä alaosio 6.1.2.

194 Tässä yhteydessä on korostettava, että se haluaako sovittelija ottaa yksittäisen tapauksen soviteltavakseen, on eri asia kuin tapauksen soveltuvuus sovitteluun. Sen jälkeen, kun soveltuvuus sovitteluun on vahvistettu, sovittelija, jota osapuolet lähestyvät, voi yleensä edelleen vapaasti harkita, ottaako hän tapauksen soviteltavakseen.

- 156 Jos tapauksen soveltuvuutta sovitteluun arvioi henkilö, joka ei tunne kyseistä sovittelupalvelua, on olemassa riski, että tarvitaan uusi arviointi, jonka tekijä tuntee asiassa sovitteluun pyydetyn sovittelupalvelun tai sovittelijan (pyydetty sovittelijat). Tämä voi johtaa tarpeettomiin viivytyksiin ja mahdollisesti lisäkustannuksiin.
- 157 Monet vakiintuneet kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelupalvelut käyttävät alustavaa analyysia menestyksekkäästi.¹⁹⁵ Joissakin ohjelmissa soveltuvuuden arviointiin käytetään kirjallista kyselylomaketta yhdessä puhelinhaastattelun kanssa.

4.3 Sovittelun kustannukset

- Olisi kaikin keinoin pyrittävä välttämään sitä, että sovittelun kustannuksista muodostuu sovittelun käytön este tai pelote.
- Valtioiden olisi harkittava oikeusavun saatavuutta sovitteluun kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.
- Tiedot sovittelun kustannuksista ja muista mahdollisista kustannusvaikutuksista olisi annettava avoimella tavalla, samoin kuin sovittelukustannusten vuorovaikutus Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn kustannusten kanssa.

- 158 Sovittelun kokonaiskustannukset vaikuttavat todennäköisesti osapuolten halukkuuteen yrittää sovittelua. Näitä kustannuksia voivat olla tapauksen soveltuvuuden alustavasta arvioinnista aiheutuvat kustannukset, sovittelijan palkkio, matkakulut, sovittelua varten varattavista tiloista aiheutuvat kustannukset, mahdolliset tulkin tai muiden asiantuntijoiden palkkiot ja mahdolliset kustannukset oikeudellisesta edustuksesta. Sovittelijan palkkiot saatetaan laskuttaa tunneittain tai päivittäin, ja ne saattavat vaihdella valtavasti oikeudenkäyttöalueelta toiselle ja eri sovittelupalvelujen välillä.
- 159 Joissakin kokeiluhankkeissa, jotka on erityisesti suunniteltu kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovitteluun, sovittelua on tarjottu osapuolille maksutta.¹⁹⁶ Monilla oikeudenkäyttöalueilla on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi varmistaa tällaisten osapuolille maksuttomien palvelujen rahoitus pitkällä aikavälillä.
- 160 Monilla oikeudenkäyttöalueilla sovittelijoiden palkkioita ei ole rajoitettu laissa, vaan kysymys on jätetty ”markkinoiden” itsesääntelyn varaan.¹⁹⁷ Monet sovittelijat kuitenkin liittyvät palkkiojärjestelmään samalla kuin sovittelujärjestöön, tai he sitoutuvat käytännösääntöihin, joissa edellytetään, että sovittelija laskuttaa kohtuullisen palkkion ottamalla huomioon asian laji ja monimutkaisuus, sovitteluun odotetusti tarvittava aika ja sovittelijan suhteellinen asiantuntemus.¹⁹⁸ Samaan aikaan monissa käytännösäännöissä korostetaan, että sovittelijan palkkio ei saa riippua sovittelun lopputuloksesta.¹⁹⁹ Toisissa valtioissa sovittelupalkkiot on säännelty laissa, tai tuomioistuin voi määrittää ne ja jakaa osapuolille.²⁰⁰

195 Esimerkiksi reunite-järjestelmä **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)**, katso sovittelua koskeva esite, joka on saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.reunite.org/edit/files/Downloadable%20forms/Mediation%20Leaflet.pdf> > (viittauspäivä 16.6.2012). Katso myös *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 10 ja 13, jossa seuraavien seikkojen katsotaan olevan merkki lapsikaappaustapausten soveltumattomuudesta sovitteluun: 1) toinen vanhemmista ei halua osallistua sovitteluun, 2) vanhempien näkemykset ovat liian jyrkästi vastakkaiset, 3) tapaukseen liittyy epäilyksiä perheväkivallasta tai perheväkivallan väitetty aste), 4) tapaukseen liittyy väitteitä lapsen kaltoinkohtelusta.

196 Esimerkiksi **ranskalais-saksalaisessa** kahden maan yhteisessä sovitteluhankkeessa. Katso myös *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97). Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.3, s. 19: Nutfield Foundation myönsi kokeiluhankkeen aloittamiseen tutkimusapurahan. Kaikki sovitteluun liittyvät kustannukset, mukaan lukien matkustaminen **Yhdistyneeseen kuningaskuntaan** ja sieltä pois, maksettiin hakijana toimivalle vanhemmalle kokonaan tiettyyn ylärajaan asti. Myös hotellimajoitus ja lisämatkustus- ja elinkustannukset korvattiin kokonaan. Apuraha kattoi myös sovittelijan palkkiot, hallinnolliset maksut ja tulkkien palkkiot. Myös **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** asuvalle vanhemmalle korvattiin kaikki matkustus- ja elinkustannukset ja tarvittaessa hänelle tarjottiin majoitus.

197 Katso myös Hopt K.J. – Steffek F. (mt. alaviite 2), s. 33.

198 Katso *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters* (mt. alaviite 13), alaosio 2.7.3, s. 12.

199 Mt., alaosio 2.7.3, s. 12 ja 13, lisäviitteitä.

200 Katso Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.3, s. 19, jossa viitataan muun muassa **Ranskaan**. Siellä tuomioistuinsovittelun palkkiot määrittää tuomioistuin. Katso myös lisää esimerkkejä teoksessa Hopt K.J. ja Steffek F. (mt. alaviite 2), s. 34.

- 161 Kaikki keinot olisi käytettävä sen varmistamiseksi, että sovittelun kustannukset eivät muodosta sovittelun käytön estettä tai pelotetta. Toisissa valtioissa on tunnustettu sovittelun edistämisen edut kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, ja niissä tarjotaan sovittelua näissä asioissa maksutta tai niiden oikeusapujärjestelmä käsittää myös sovittelun.²⁰¹ Valtioissa, jotka eivät vielä ole tehneet niin, olisi harkittava, olisiko sovitteluun toivottavaa saada oikeusapua, tai muutoin varmistettava, että sovittelupalveluja on saatavana joko maksutta tai kohtuulliseen hintaan osapuolille, joiden varat ovat vähäiset.²⁰²
- 162 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen suuri ansio on, että lapsen palauttamista koskeva menettely on joissakin valtioissa hakijalle täysin maksuton;²⁰³ toisissa valtioissa kansallista oikeusapujärjestelmää voidaan käyttää Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisissa menettelyissä.²⁰⁴ Olisi rohkaisevaa, jos myös sovittelulle annettaisiin kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa vastaavaa tukea Haagin lapsikaappaussopimuksen yhteydessä.
- 163 Sovitteluun liittyvät kustannukset ovat käytännössä sovittelun saatavuuden kannalta olennainen näkökohta. Sovittelukustannuksia ja muita asiaan liittyviä kuluja koskevat tiedot ovat tärkeitä, kun osapuolet päättävät sovittelun yrittämisestä. Tällaisia ovat muun muassa maksut, jotka aiheutuvat sovintosopimuksen saattamisesta sitovaksi molemmissa (kaikissa) asianomaisissa oikeusjärjestelmissä.
- 164 Siitä syystä vanhemmille olisi annettava yksityiskohtaiset ja selkeät tiedot kaikista sovitteluun mahdollisesti liittyvistä kuluista, jotta he voivat asianmukaisesti arvioida siitä heille aiheutuvan taloudellisen rasituksen.²⁰⁵
- 165 Usein suositellaan, että tällaiset tiedot annetaan kirjallisena ennen sovittelua²⁰⁶. Ne voidaan sisällyttää sovittelusopimukseen, jollainen usein laaditaan sovittelijan ja osapuolten välillä ennen sovittelun aloittamista.²⁰⁷

-
- 201 Sovittelua on vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa saatavana maksutta muun muassa seuraavissa valtioissa: **Tanska, Ranska** (keskusviranomaisen järjestää sovittelun), **Israel** (sovittelu tuomioistuimen avustussyksikön kautta), **Norja** ja **Ruotsi** (jos tuomioistuin nimittää sovittelijan). Katso myös Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 19.3, kohta d. Oikeusapua kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovitteluun saa tietyn edellytyksin muun muassa **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)**, jossa sovittelijat tai sovitteluorganisaatiot, joilla on oikeusapujärjestelmää hoitavan elimen LSC:n (*Legal Services Commission*) myöntämä julkisen rahoituksen edellyttämä toimilupa (*Public Funding Franchise*), voivat tarjota julkisrahoitteista sovittelua asiakkaille, jotka ovat oikeusapukelpoisia, katso < <http://www.legalservices.gov.uk> >. Vastaavasti **Alankomaissa** saa oikeusapua sovittelukustannuksiin edellyttäen, että sovittelua hoitavat sovittelijat on rekisteröity **Alankomaiden** oikeusapulautakunnassa (virallinen verkkosivusto < www.rvr.org >), katso **Alankomaiden** oikeusapulaki (*Wet op de rechtsbijstand*). Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiilien (mt.) mukaan oikeusapu voi lisäksi kattaa sovittelukustannukset kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa muun muassa seuraavilla oikeudenkäyttöalueilla: **Argentiina, Israel, Slovenia, Sveitsi ja Yhdistynyt kuningaskunta (Pohjois-Irlanti)**.
- 202 Katso myös Euroopan neuvoston suositus Rec (2002)10 sovittelusta riita-asioissa (alaviite 53), III periaate (sovittelun järjestäminen):
9. Valtioiden olisi harkittava mahdollisuutta perustaa sovittelupalvelu ja tarjota sovittelua kokonaan tai osittain maksutta tai antaa sovitteluun oikeusapua erityisesti, jos toinen osapuolista tarvitsee erityissuojelua.
 10. Jos sovittelu aiheuttaa kustannuksia, niiden olisi oltava kohtuullisia ja oikeasuhteisia asian merkitykseen ja sovittelijan työmäärään nähden.
- 203 Haagin lapsikaappaussopimuksen 26 artiklan toisessa kappaleessa vaaditaan, että sopimusvaltiot ”eivät saa etenkin vaatia hakijalta maksuja [yleissopimuksen mukaisesta] menettelystä aiheutuvista kustannuksista ja kuluista”, mutta monet sopimusvaltiot ovat käyttäneet mahdollisuutta tehdä 26 artiklaa koskeva varaus ja ovat siten tehneet Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisista menettelyistä oman oikeudenkäyttöalueensa tavanomaisten oikeusapusääntöjen alaisia. Lisätietoja Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofileissa (alaviite 121).
- 204 Katso myös *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters* (mt. alaviite 13), alaosio 2.7.3, s. 12. Lisätietoja on myös Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofileissa (alaviite 121).
- 205 Katso myös *Eurooppalaiset menettelysäännöt sovittelijoille* (alaviite 58), kohta 1.3 (Palkkiot):
- ”Sovittelijoiden on aina kerrottava osapuolille palkkionsa määrätymisperusteet, jos asiasta ei ole ilmoitettu muilla tavoin. He eivät saa suostua toimimaan sovittelijana ennen kuin kaikki asianomaiset osapuolet ovat hyväksyneet palkkion määrätymisperusteet.”
- 206 Katso *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters* (mt. alaviite 13), osio 2.7, s. 12.
- 207 Katso sovittelusopimusta koskeva osio 4.5.

4.4 Sovittelupaikka

- 166 Kuten osiossa 2.6 huomautettiin, maantieteellinen etäisyys asettaa kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelussa erityishaasteita. Yhden tai useamman henkilökohtaisen sovittelukokouksen järjestäminen saattaa olla kallista ja aikaavievää. Siitä huolimatta monet kokeneet sovittelijat suosittelivat henkilökohtaisia tapaamisia, jos ne ovat toteutettavissa.
- **Kummankin vanhemman näkemykset ja huolenaiheet on otettava huomioon, kun määritetään, missä valtiossa henkilökohtaiset sovittelutapaamiset olisi kutsuttava koolle.**
 - **Henkilökohtaisiin sovittelutapaamisiin valittavan paikan on oltava puolueeton ja sovelluttava yksittäisen tapauksen sovitteluun.**
 - **Jos molempien osapuolten fyysinen läsnäolo sovittelukokouksessa ei ole asianmukaista tai toteutettavissa, olisi harkittava välillistä tai etäsovittelua.**
- 167 Sovittelijoiden, joita pyydetään sovittelemaan kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa, on keskusteltava henkilökohtaisten sovittelutapaamisten toteuttamiskelpoisuudesta osapuolten kanssa, samoin kuin tällaisten henkilökohtaisten tapaamisten asianmukaisesta paikasta. Ne riippuvat kumpikin jokaisen yksittäisen tapauksen olosuhteista.
- 168 Hyvin usein sovittelukokoukset järjestetään lapsikaappaustapauksissa siinä maassa, johon lapsi on kaapattu. Tällaisen järjestelyn eräs etu on mahdollisuus järjestää alustava yhteydenpito lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu, sinä aikana, jonka viimeksi mainittu vanhempi oleskelee maassa. Se voi vaikuttaa myönteisesti sovitteluun.²⁰⁸ Toinen etu on, että näin sovitteluprosessin yhdistäminen Haagin yleissopimuksen mukaiseen tuomioistuinmenettelyyn on helpompaa. Jos sovittelupaikaksi valitaan valtio, johon lapsi on kaapattu, vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, saattaa kuitenkin kokea sen lisävääryydeksi, kun hän voi jo pitää sovittelun yrittämistäkin lisämyönnytyksenä (sen sijaan, että hän noudattaisi pelkästään Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaista palauttamismenettelyä). Käytännön esteiden kuten matkustuskulujen lisäksi vanhemmalla, jolta lapsi on kaapattu, saattaa olla viisumi- ja maahantulo-ongelmien takia myös oikeudellisia vaikeuksia päästä valtioon, johon lapsi on kaapattu (katso osio 2.7). Toisaalta jos vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, tulee valtioon, johon lapsi on kaapattu, sen takia, että hän osallistuu Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn (johon olisi myös myönnettävä viisumi – katso osio 2.7), sitä voidaan käyttää mahdollisuutena yrittää sovittelua kyseisessä valtiossa. Tällaisessa tapauksessa vanhemmalle ei ainakaan aiheudu lisää matkustuskustannuksia.
- 169 Henkilökohtaisen sovittelutapaamisen järjestäminen siinä valtiossa, josta lapsi on luvatta viety, saattaa sitä vastoin aiheuttaa joitakin käytännön lisähaasteita. Lapsen kaapannut vanhempi voi saada kyseisessä maassa rikossyytteen (katso osio 2.8), tai hän voi olla haluton jättämään lasta kolmannen henkilön hoiviin poissaolonsa ajaksi.
- 170 Poikkeuksellisissa olosuhteissa saatetaan harkita henkilökohtaisen sovittelutapaamisen järjestämistä kolmannessa ”puolueettomassa” maassa. Matkustuskustannukset ja viisumiongelmat voivat kuitenkin estää sen.
- 171 Henkilökohtaisen sovittelutapaamisen varsinaisen paikan on tietenkin oltava puolueeton, kuten oikeustalon tilat tai sovittelupalvelua tarjoavan riippumattoman elimen tilat. Osapuolet voivat pitää myös uskonnollista tai yhteisön rakennusta puolueettomana. Sovittelukokouksen sijainnin on sovittava yksittäiselle tapaukselle siten, että esimerkiksi osallistuvien henkilöiden turvallisuus voidaan tarvittaessa varmistaa.²⁰⁹

208 Kiesewetter S. – Paul C. C., “Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 46 ja 47.

209 Katso esim. perheväkivaltatapausten erityistarpeet, luku 10.

- 172 Vaikka sovittelijat yleensä katsovat, että henkilökohtaisten tapaamisten ilmapiiri on otollinen sovintoratkaisulle, yksittäisen tapauksen olosuhteet määräävät, mikä vaihtoehto on toteutettavissa ja asianmukaisin. Jos henkilökohtainen sovittelutapaaminen ei ole asianmukainen tai toteutettavissa, etäsovittelu saattaa olla vaihtoehto. Nykyaikaisen tekniikan avulla voi olla suhteellisen helppoa järjestää virtuaalisia henkilökohtaisia tapaamisia.²¹⁰ Joissakin valtioissa, kuten Australiassa, etäsovittelupalvelut puhelimitse, videoyhteydellä tai verkossa (”verkkovälitteinen riidanratkaisu”) ovat kehittyneet viime vuosina nopeasti pitkien etäisyyksien vuoksi.²¹¹
- 173 Etäsovittelulla on kuitenkin monia erityishaasteita²¹², joista eräs on sovittelukokouksen luottamuksellisuuden varmistaminen. Samalla sovittelukokouksen käytännön järjestelyjä on harkittava huolellisesti. Jotta voidaan esimerkiksi välttää sovittelun oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta koskevat epäilykset, voi yhden sovittelijan sovittelussa olla hyödyksi välttää sitä, että sovittelija ottaisi videoyhteyden yhdessä toisen osapuolen kanssa (toisin sanoen samassa huoneessa osapuolen kanssa).
- 174 Etäsovittelusta saattaa olla etua myös tapauksissa, joissa esitetään väitteitä perheväkivallasta ja toinen osapuoli ilmoittaa, että vaikka hän haluaa sovittelua, hänen olisi hyvin vaikea olla samassa huoneessa toisen osapuolen kanssa.²¹³

4.5 Sovittelusopimus – Tietoon perustuva suostumus sovitteluun

- **Sovittelijan ja osapuolten välille voi olla suotavaa tehdä sopimus (sovittelusopimus), jotta varmistetaan, että osapuolet ovat hyvin perillä sovittelupalvelun ehdoista.**
 - **Sovittelusopimuksen olisi oltava selkeä, ja siinä olisi annettava sovitteluprosessista tarvittavat tiedot, myös yksityiskohtaiset tiedot mahdollisista kustannuksista.**
 - **Jos sovittelusopimusta ei tehdä, on varmistettava, että osapuolet ovat muutoin hyvin perillä sovittelupalvelun ehdoista ennen sovittelun aloittamista.**
- 175 Jotta varmistetaan, että osapuolet ovat hyvin perillä sovittelupalvelun ehdoista, olisi harkittava sovittelijan ja osapuolen kirjallista sopimusta sovittelupalvelun ehdoista, ellei kyseisessä oikeusjärjestelmässä ole toisin säädetty.²¹⁴ Sovittelusopimuksen olisi oltava selkeä, ja siinä olisi annettava sovitteluprosessista tarvittavat tiedot.
- 176 Sopimuksessa olisi selitettävä sovittelijan tehtävä puolueettomana ja tasapuolisena kolmantena osapuolena. Olisi korostettava, että sovittelija vain auttaa osapuolten välisissä neuvotteluissa eikä hän edusta (kumpaakaan) osapuolta. Viimeksi mainittu seikka on erityisen tärkeä, jos sovittelua käydään kahden maan yhteisenä, kaksikielisenä yhteissovitteluna valtioiden rajat ylittävässä perheasiassa, jossa osapuolet saattavat helposti tuntea läheistä yhteyttä sovittelijaan, joka puhuu samaa kieltä ja jakaa saman kulttuuritaustan.²¹⁵

210 Tekniikan käytöstä kansainvälisessä perheasioiden sovittelussa, katso esimerkiksi Kucinski M., “The Pitfalls and Possibilities of Using Technology in Mediating Cross-Border Child Custody Cases”, *Journal of Dispute Resolution*, 2010, s. 297 ja seur., ks. s. 312.

211 Perhesuhteisiin liittyvien riitojen verkkovälitteisten ratkaisupalveluiden kehittymisestä **Australiassa**, katso esimerkiksi Casey T. – Wilson-Evered E. – Aldridge S., “The Proof is in the Pudding: The Value of Research in the Establishment of a National Online Family Dispute Resolution Service”, *11th Australian Institute of Family Studies conference proceedings* (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.aifs.gov.au/conferences/aifs11/> >, viittauspäivä 16.6.2012).

212 Etäsovittelun erityishaasteista, katso *Draft Principles for Good Practice on “Dispute Resolution and Information Technology”*, NADRAC, 2002, (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.nadrac.gov.au/publications/PublicationsByDate/Pages/PrinciplesonTechnologyandADR.aspx> >, viittauspäivä 16.6.2012).

213 Katso myös sovittelua ja perheväkivaltasyytöksiä koskeva luku 10.

214 Katso myös alaosio 6.1.2.

215 Katso myös alaosio 6.2.3, kahden kulttuurin välisen kaksikielisen yhteissovittelun käsite.

- 177 Kansainvälisluonteista perhesuhteisiin liittyvää riitaa varten laaditussa sovittelusopimuksessa olisi kiinnitettävä huomiota asiaankuuluvien oikeudellisten tietojen ja neuvojen hankintaan vanhempien sopimusta ja sen täytäntöönpanoa varten asianomaisissa oikeusjärjestelmissä, samalla kun siinä olisi huomautettava, että sovittelija ei anna oikeudellista neuvontaa vaikka viittaisikin oikeudellisiin tietoihin.²¹⁶ Läheinen yhteistyö osapuolten oikeudellisten asiantuntijaedustajien kanssa voi olla avuksi, ja/tai osapuolet voidaan ohjata riippumattoman oikeudellisen asiantuntijaneuvonnan lähteille.
- 178 Sovittelusopimuksessa olisi korostettava sovitteluprosessin luottamuksellisuuden tärkeyttä, ja siinä olisi kiinnitettävä huomiota sovellettaviin säädöksiin.²¹⁷ Lisäksi sopimus saattaa sisältää ehtoja, joissa osapuolet veloitetaan olemaan haastamatta sovittelijaa oikeuteen.²¹⁸
- 179 Sopimuksessa olisi viitattava käytettäviin sovittelumenetelmiin tai -malleihin ja sovittelun alaan.²¹⁹
- 180 Sopimuksessa olisi myös annettava yksityiskohtaiset tiedot sovittelun mahdollisista kustannuksista.²²⁰
- 181 Jos sovittelusopimusta ei laadita, edellä mainitut tiedot olisi joka tapauksessa annettava osapuolille kirjallisina, esimerkiksi esitteen, henkilökohtaisen kirjeen tai verkkosivustossa annettavien yleisehtoien muodossa, jolloin ehtoihin viitataan ennen sovittelun aloittamista.

5 Sovittelun ala kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa

- 182 Seikka, jota aina korostetaan, kun viitataan sovittelun etuihin tuomioistuinmenettelyyn verrattuna, on sovittelun ala. Sanotaan, että sovittelussa voidaan paremmin käsitellä kaikkia riidan puolia, koska sovittelu voi käsittää myös aiheita, joilla ei ole oikeudellista merkitystä ja joilla siten ei olisi sijaa tuomioistuin käsittelyssä. Perhesuhteisiin liittyvän riidan sovittelu voi auttaa selvittämään vanhoja pitkään kestäneitä perheriitoja, joista nykyinen riita on ehkä vain oire. Tämä voi kuitenkin merkitä aikaa vievän prosessin aloittamista.

5.1 Painopiste kiireellisiin asioihin

- Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelun on noudatettava hyvin tiukkoja aikavaatimuksia, ja siksi sovittelun alaa on ehkä rajoitettava.
- On saatava aikaan asianmukainen tasapaino, jossa sovitteluun voidaan sisällyttää kestävänsä sovinnollisen ratkaisun edellyttämät aiheet tiukkojen aikavaatimusten asettamissa rajoissa.

- 183 Kansainvälisen lapsikaappauksen erityisolosuhteissa sovittelussa on otettava huomioon sovellettava kansainvälinen oikeudellinen kehys. Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisessa sovittelussa on noudatettava hyvin tiukkoja aikavaatimuksia, ja siksi sovittelun alaa on mahdollisesti rajoitettava. Haagin lapsikaappaussopimus voi lisäksi antaa viitteitä sovittelussa käsiteltävistä aiheista.

216 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita: x. Sovittelija voi antaa oikeudellista tietoa, mutta hänen ei pitäisi antaa oikeudellista neuvontaa. Hänen olisi asianmukaisissa tapauksissa ilmoitettava osapuolille mahdollisuudesta kysyä neuvoa asianajajalta tai muulta asiaankuuluvalla ammatinharjoittajalta.

217 Lisätietoja luottamuksellisuudesta on alaosiassa 6.1.5.

218 Esimerkiksi pelotemääräys, jonka mukaan osapuolen on maksettava sovittelijan asianajokulut, jos osapuoli haastaa sovittelijan oikeuteen eikä todistaminen ole pakollista, siinä tapauksessa, että laki ei suojaa sovittelun luottamuksellisuutta, katso Kovach K. K. (mt. alaviite 110), s. 197 ja 198.

219 Sovittelun alasta katso luku 5.

220 Katso myös USA:n käytännössä (alaviite 56), VIII sääntö.

- 184 Tärkein asia on tietenkin lapsen palauttaminen. Kuten valiokunnan vuoden 2006 kokousta varten valmistellussa vertailevassa tutkimuksessa tässä yhteydessä korostetaan:
 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukainen hakemus koskee pääasiassa sopimusvaltiosta, jossa lapsella on asuinpaikka, toiseen sopimusvaltioon luvattomasti viedyn tai sieltä palauttamatta jätetyn lapsen palauttamista. – Yleissopimuksen peruslähtökohta on, että valtiolla, jossa lapsella on asuinpaikka, on toimivalta päättää huoltoon ja yhteydenpitoon liittyvistä asioista ja että lapsen pikainen palauttaminen kyseiseen valtioon mahdollistaa tällaisten päätösten tekemisen kiireellisesti lapsen edun mukaisesti, jottei lapsi ehdi sopeutumaan toisessa valtiossa asumiseen.²²¹
- 185 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimus tähtää kaappausta edeltäneen tilanteen pikaiseen palauttamiseen, jolloin huoltoa ja yhteydenpitoa koskevat pitkäkestoiset päätökset, myös lapsen asuinpaikan mahdollinen muutos, jätetään toimivaltaiselle tuomioistuimelle eli vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen ja muiden periaatetta tukevien sopimusten mukaisesti tuomioistuimelle valtiossa, missä lapsella on asuinpaikka. Ellei mitään poikkeusta sovelleta, Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaista lapsen palauttamista koskevaa hakemusta käsittelevän tuomarin on määrättävä lapsen palauttaminen.
- 186 Näin ollen voitaisiin kysyä, pitäisikö vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen alaan kuuluvissa lapsikaappaustapauksissa sovittelu rajoittaa keskusteluihin lapsen välittömästi palauttamisesta toimivaltaiselle oikeudenkäyttöalueelle. Selkeä vastaus on ei. Haagin lapsikaappaus sopimuksen yhteydessä sovittelussa voidaan keskustella myös palauttamatta jättämisen mahdollisuudesta, sen ehdoista, menettelytavoista ja muista asiaan liittyvistä kysymyksistä eli lapsen asuinpaikan muutosta koskevasta pitkän aikavälin päätöksestä. Kyseisten asioiden käsittely sovittelussa ei ole periaatteessa Haagin lapsikaappaus sopimuksen tai muiden asiaankuuluvien sopimusten vastaista, vaikka oikeudellinen kehys luonnollisesti vaikuttaa siihen, mistä käytännössä voidaan sopia.²²²
- 187 On huomattava, että sovittelulla ei ole samoja toimivaltaan liittyviä rajoituksia kuin oikeudenkäynnillä. Tuomioistuinmenettelyssä voidaan käsitellä vain asioita, joissa tuomioistuimella on (kansainvälinen) toimivalta, kun taas sovittelua ei ole samalla lailla rajoitettu, vaikka toimivaltaan liittyvillä kysymyksillä on merkitystä, kun sovintosopimuksesta on saatava oikeudellisesti sitova asianomaisissa oikeusjärjestelmissä. Siitä syystä on laajasti hyväksytty, että kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelussa voidaan palauttamisen tai palauttamatta jättämisen ehtojen ja menettelytapojen lisäksi käsitellä myös osapuolten vanhempainvastuuseen vaikuttavia pitkäkestoisia kysymyksiä, kuten huoltajuutta, yhteydenpitoa ja jopa lapsen elatustukijärjestelyjä.
- 188 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä ei sitä vastoin yleensä voida käsitellä huoltoa koskevan oikeuden perusteita. Haagin lapsikaappaus sopimuksen 16 artiklassa todetaan, että ”jos sen sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomainen, minne lapsi on viety tai mistä lapsi on jätetty palauttamatta, on saanut tiedon siitä, että kysymyksessä on – – luvaton lapsen poisvieminen tai palauttamatta jättäminen, se ei saa antaa ratkaisua lapsen huoltoa koskevasta oikeuksista ennen kuin on selvitetty, että tämän sopimuksen mukaisia edellytyksiä lapsen palauttamiselle ei ole olemassa – –”. Tässä suhteessa vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus on samalla linjalla Haagin lapsikaappaus sopimuksen kanssa: pitkäkestoiset lapsen huoltoa koskevat päätökset jätetään sen valtion toimivaltaisen tuomioistuimen toimivaltaan, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen kaappausta. Haagin lapsikaappaus sopimuksen 16 artiklan mukaan mahdollisuus siirtää toimivalta huoltajusasioissa pyynnön vastaanottaneen valtion tuomioistuimille syntyy yleensä vasta, kun vireillä oleva Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukainen palauttamismenettely on päättynyt.²²³

221 Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 3.1, s. 10 ja 11.

222 Katso myös Vigers S., *Mediating International Child Abduction Cases* (mt. alaviite 95), s. 39 ja seur.; katso myös Carl E. – Erb-Klünemann M., ”Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 59-76.

223 Tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintasääntöjä käsitellään luvussa 13. Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus sopimuksen 7 artiklan mukainen toimivallan siirto, katso myös *Practical Handbook on the 1996 Hague Child Protection Convention*, luku 13 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Publications*).

- 189 Kun päätetään, mitä kysymyksiä yksittäisen kansainvälisen lapsikaappaustapauksen sovittelussa tarkalleen käsitellään, on saatava aikaan vakaa tasapaino, jotta sovitteluun voidaan sisällyttää kestävänsä sovinnollisen ratkaisun edellyttämät aiheet ja samalla mukautua tiukkoihin aikavaatimuksiin. Lisäksi, kun sovittelun alasta päätetään, on harkittava huolellisesti, mitä mahdollisia (lisä)vaiheita tiettyä asiaa koskevan sopimuksen saaminen oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi kummassakin oikeusjärjestelmässä edellyttää. Voidaan esimerkiksi ajatella, että yksittäisessä tapauksessa elatusapua koskevien kysymysten sisällyttäminen lapsen palauttamista koskevaan sopimukseen saattaa toimivaltaan liittyvien monimutkaisten kysymysten takia viivyttää huomattavasti sovintosopimuksen täytäntöönpanokelpoiseksi saattamisprosessia kyseisissä kahdessa oikeusjärjestelmässä.²²⁴ Näin ollen saattaa olla suotavaa erottaa elatusapuasia muista kansainvälisessä lapsikaappaustilanteessa tärkeistä kysymyksistä, joita ovat lapsen palauttaminen tai palauttamatta jättäminen ja vanhempainvastuuta koskevat siihen mahdollisesti liittyvät kysymykset. Osapuolet olisi saatava tietoisiksi siitä, että jonkin asian jättäminen sovittelun ulkopuolelle tässä vaiheessa ei muodosta estettä kyseisen asian käsittelemiselle sovittelukokouksissa myöhemmässä vaiheessa.

5.2 Vanhempainvastuuseen ja muihin sovintosopimuksessa käsiteltyihin kysymyksiin sovellettavan lain ja tuomioistuimen alueellisen toimivallan merkitys

→ **Kansainvälisessä perheasioiden sovittelussa on otettava huomioon sovittelussa käsiteltävien asioiden sekä tuomioistuimen alueellisen toimivallan ja sovellettavan lain välinen suhde.**

- 190 Kansainvälisessä perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelussa on otettava huomioon sovittelussa käsiteltävien asioiden sekä toimivallan ja sovellettavan lain välinen vuorovaikutussuhde. Jotta sovintosopimus saa oikeusvaikutuksen, tarvitaan usein tuomioistuimen osallistumista joko rekisteröintiä varten tai sopimuksen muuttamiseksi tuomioistuimen määräykseksi. Näin ollen on tärkeää pohtia, millä tuomioistuimella (tuomioistuimilla) on mahdollisesti toimivalta sovintosopimukseen sisällytettävissä asioissa, samoin kuin sitä, mitä lakia on sovellettava. Jos sovintosopimus kattaa useita eri asioita, tarvitaan ehkä useamman kuin yhden oikeus- tai hallintoviranomaisen osallistumista, jotta sopimuksen sisältö saa oikeusvaikutuksen.²²⁵

6 Sovittelun periaatteet, mallit ja menetelmät

- 191 Jotta sovittelun laatu voidaan taata, on kehitetty useita sovitteluperiaatteita, joista monet on otettu mukaan sovittelua koskevaan lainsäädäntöön, käytännönsäätöihin tai muihin asiakirjoihin. Jotkin periaatteet, kuten tasapuolisuus ja puolueettomuus, sisältyvät usein jo sovittelun määritelmään.
- 192 Vaikka eri oikeudenkäyttöalueilla ja yksittäisissä sovitteluelimissä suositut sovitteluperiaatteet saattavat vaihdella, monia yhteisiä elementtejä voidaan tunnistaa. Tässä oppaassa esitetyt hyvät toimintatavat koskevat yleisimmin tuettuja periaatteita, jotka ovat erityisen merkittäviä kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelussa.
- 193 Eri valtioissa ja eri sovittelujärjestelmissä käytettäviä sovittelun malleja ja menetelmiä on vielä enemmän, eikä tässä oppaassa voida antaa niistä kattavaa yleiskatsausta. Oppaassa kunnioitetaan moninaisuutta sovittelun menetelmissä ja malleissa, mutta samalla pyritään kiinnittämään huomiota tiettyihin hyviin toimintatapoihin, jotka ovat kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelussa hyödyllisiä.

224 Katso osio 5.2 sekä lisätietoja tuomioistuimen toimivaltaan liittyvistä kysymyksistä luvussa 13.

225 Katso luku 13, tuomioistuimen toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskevat kysymykset.

6.1 Sovitteluperiaatteet – Kansainväliset vaatimukset

6.1.1 SOVITTELUN VAPAAEHTOISUUS

- **Sovittelu on vapaaehtoinen prosessi.**
- **Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen lapsen palauttamista koskevan menettelyn aloittamista ei pitäisi tehdä riippuvaksi osallistumisesta sovitteluun tai sovittelua koskevaan tiedotustilaisuuteen.**
- **Sovitteluhalukkuus tai -haluttomuus ei saisi vaikuttaa Haagin yleissopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn.**

- 194 Sovittelun luonteeseen kuuluu nimenomaan osapuolten sitoutuminen vapaaehtoiseen prosessiin, jotta heidän riitaansa voidaan löytää sovintoratkaisu. Vapaaehtoisuus on sovittelun määritelmässä yleisesti käytetty kiistaton peruseriaate, ja siitä syystä se on sisällytetty myös tässä oppaassa annettuun sovittelun määritelmään.²²⁶
- 195 Vapaaehtoisuusperiaate ei ole ristiriidassa joillakin oikeudenkäyttöalueilla voimassa olevien sovittelua koskevien pakollisten tiedotustilaisuuksien kanssa.²²⁷ Jopa oikeudenkäyttöalueilla, joilla riidan osapuolten on pakko yrittää sovittelua,²²⁸ voidaan perustellusti sanoa, että se ei ole ristiriidassa sovittelun vapaaehtoisen luonteen kanssa niin kauan, kuin osapuolten ei ole tosiasiaassa pakko sopia riitaansa sovittelussa.
- 196 Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelun käyttö ei saisi viivyttää kiireellistä palauttamismenettelyä, ja siitä syystä pakollisia toimenpiteitä sovittelun edistämiseksi on huolellisesti harkittava.
- 197 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen, lapsen palauttamista koskevan menettelyn aloittaminen ei saisi riippua siitä, että molemmat osapuolet osallistuvat sovittelua koskevaan tiedotustilaisuuteen, etenkin jos sen perusteella lapsen kaapannut vanhempi saisi mahdollisuuden yksipuolisesti viivyttää menettelyn vireillepanoa. Lisäksi pakollisissa toimenpiteissä, joilla kannustetaan vanhempia sovitteluun, ei voida jättää huomiotta kansainvälisten kaappaustapausten erikoisolosuhteita. Valtioiden on harkittava, ovatko kansallisten perheoikeudellisten riitojen käsittelyssä sovittelun edistämiseksi käytettävät mekanismit asianmukaisia Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.
- 198 Näissä asioissa toistuva kaava on esimerkiksi se, että vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, ei tunne pyynnön vastaanottaneen valtion (eli valtion, johon lapsi on kaapattu) oikeusjärjestelmää eikä puhu kyseisen valtion kieltä, kun taas lapsen kaappaneella vanhemmalla on tavallisesti ainakin kieliyhteys kyseiseen valtioon. Jos vanhempaa, jolta lapsi on kaapattu, tällöin painostetaan sovitteluun, jota on saatavana vain pyynnön vastaanottaneen valtion kielellä eli siten, että mainittu vanhempi ei voi käyttää omaa äidinkieltään, hän kokee tilanteen todennäköisesti omalta kannaltaan kohtuuttomaksi. Jos vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, saa tällaisessa tilanteessa vaikutelman, että vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn aloittaminen riippuu siitä, yrittääkö hän sovittelua, vanhempi saattaa hyvin pitää sitä epäasianmukaisena painostuksena, joka vaikuttaa siten kielteisesti.

226 Katso termistöosa.

227 Esimerkiksi **Ranskassa** ja **Saksassa** tuomari voi lapsia koskevassa vanhempien välisessä riidassa velvoittaa vanhemmat osallistumaan sovittelua koskevaan tiedotustilaisuuteen mutta ei voi velvoittaa heitä osallistumaan sovitteluun. Katso **Ranskan** tasavallan siviililain (*Code civil*) 373-2-10 § (viimeksi muutettu 2004) ja 255 § (viimeksi muutettu 2002) sekä perheoikeudellisia menettelyjä koskevan **Saksan** liittotasavallan lain (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, FamFG) 156 §:n 1 momentin kolmas virke (viimeksi muutettu 2012) ja 81 §:n 2 momentin 5 alakohta (viimeksi muutettu 2012). Myös **Australiassa** tuomioistuin voi määrätä menettelyn osapuolet osallistumaan perhesuhteisiin liittyvien riitojen ratkaisuun, johon kuuluu sovittelu. Katso perheoikeutta koskevan lain (*Family Law Act 1975*) 13 c § ja sitä seuraavat pykälät (viimeksi muutettu lailla nro 147, 2010) (alaviite 174). Lisätietoja riita-asioiden sovittelua koskevista pakollisista kokouksista on myös teoksessa Hopt K. J. ja Steffek F. (alaviite 2), s. 12.

228 Katso Joyce H., "Comment: Mediation and Domestic Violence: Legislative Responses", 14 *J. Am. Acad. Matrimonial Law* (1997), s. 451.

- 199 Molemmille vanhemmille on tiedotettava, että sovittelu on vain vaihtoehto, joka on olemassa vuoden 1980 Haagin lapsikaappauspöytäkirjan mukaisen palauttamismenettelyn käyttämisen ohella. Vanhempien halukkuus tai haluttomuus aloittaa sovittelu tai jatkaa jo aloitettua sovittelua ei saisi vaikuttaa tuomioistuimen päätökseen.²²⁹

6.1.2 TIETOON PERUSTUVA SUOSTUMUS

→ **Sovittelun aloittamista koskevan päätöksen olisi perustuttava osapuolten tietoon perustuvaan suostumukseen.**

- 200 Osapuolille olisi ennen sovitteluprosessia annettava kaikki tarvittavat sovittelua ja siihen liittyviä asioita koskevat tiedot, jotta osapuolet voivat tehdä tietoon perustuvan päätöksen sovittelun aloittamisesta.²³⁰ Tällaisia tietoja ovat muun muassa seuraavat: yksityiskohtaiset tiedot sovitteluprosessista ja prosessia määrittävistä periaatteista, kuten luottamuksellisuudesta, tiedot käytettävästä menetelmästä ja mallista sekä tiedot käytännön menettelytavoista ja osapuolille mahdollisesti aiheutuvista kustannuksista. Lisäksi olisi annettava tieto sovittelun ja oikeudenkäynnin vuorovaikutuksesta. Osapuolille olisi ilmoitettava, että sovittelu on vain yksi vaihtoehto eikä sovittelun yrittäminen vaikuta mahdollisuuteen aloittaa oikeudenkäynti.
- 201 Jos sovittelijan ja osapuolten välillä tehdään sovittelun ehtoja koskeva sovittelusopimus, asiaankuuluvat tiedot voidaan esittää sopimuksessa; katso myös sovittelusopimusta koskeva osio 4.5.
- 202 Koska oikeudellinen tilanne on kansainvälisuhteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa erityisen monimutkainen, osapuolten huomio olisi kiinnitettävä siihen, että sovittelussa käytävissä keskusteluissa samoin kuin sovintosopimuksen laatimisessa ja oikeusvaikutuksen saamisessa sopimukselle asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla tarvitaan oikeudellista erikoistietämystä. Keskusviranomaisen tai tätä varten perustettu kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyshenkilö (katso luku 4, Sovittelun saatavuus) voi helpottaa tiedonsaantia tai osapuolten oikeudelliset asiantuntijaedustajat voivat antaa tiedot.²³¹

6.1.3 SOVITTELUUN SOVELTUVUUDEN ARVIOINTI

→ **Yksittäisen asian soveltuvuutta sovitteluun on arvioitava analyttisen tarkastelun avulla.**

- 203 Alustavan analyttisen tarkastelun edut on esitetty osioissa 2.1 ja 4.2.

229 Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 5.1, s. 17 ja 18, sovittelun reunite-kokeilujärjestelmästä (ks. alaviite 97):

Kun reunite-kokeiluhankkeen mahdollisiin osallistujiin otettiin yhteyttä, kummallekin vanhemmalle korostettiin, että sovittelu voidaan aloittaa vain kummankin osapuolen täydellä suostumuksella ja että haluttomuus aloittaa sovittelua ei vaikuttaisi Haagin lapsikaappauspöytäkirjan mukaisen hakemuksen käsittelyyn.

230 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet, myös tietoon perustuvaa suostumusta koskeva yleisperiaate.

231 Katso alaosio 6.1.7, tietoon perustuva päätöksenteko. Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) I perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

x. Sovittelija voi antaa oikeudellista tietoa, mutta hänen ei pitäisi antaa oikeudellista neuvontaa. Hänen olisi asianmukaisissa tapauksissa ilmoitettava osapuolille mahdollisuudesta kysyä neuvoa asianajajalta tai muulta ammatinharjoittajalta.

6.1.4 PUOLUEETTOMUUS, RIIPPUMATTOMUUS, TASAPUOLISUUS JA OIKEUDENMUKAISUUS

→ Puolueettomuuden, riippumattomuuden, tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden yleisperiaatteet ovat sovittelussa välttämättömiä, ja ne on taattava.

204 Puolueettomuuden, riippumattomuuden, tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat sovittelussa ratkaisevan tärkeitä.²³² Periaatteet liittyvät läheisesti yhteen, vaikka ne koskevat sovitteluprosessin eri näkökulmia. Sovittelun olisi oltava puolueetonta suhteessa prosessin tulokseen. Sovittelijan on hoidettava sovittelua riippumattomasti. Samalla sovittelijan on suhtauduttava osapuoliin tasapuolisesti.²³³ Lisäksi sovittelu on tehtävä oikeudenmukaisesti. Viimeksi mainittu edellyttää, että osapuolille annetaan yhtäläinen mahdollisuus osallistua sovitteluprosessiin. Sovitteluprosessi on mukautettava kuhunkin yksittäiseen tapaukseen, jotta neuvotteluvalmiudet olisivat tasapainossa. Esimerkiksi osapuolten toivomusta käyttää äidinkieltään tai kieltä, jota he tuntevat osaavansa hyvin, olisi kunnioitettava mahdollisimman pitkälle.²³⁴

6.1.5 LUOTTAMUKSELLISUUS

→ Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset takeet sovittelun luottamuksellisuuden tukemiseksi.

→ Valtioiden olisi harkittava sellaisten sääntöjen käyttöönottoa, joilla varmistetaan, että sovittelijaa ja muita sovitteluun osallistuvia ei voida pakottaa antamaan todistusta tai paljastamaan sovittelussa saamiaan tietoja riita-asian oikeudenkäynnissä tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.

→ Osapuolille on kansainvälisessä perheasioiden sovittelussa ilmoitettava kaikki asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla sovellettavat salassapitosäännöt.

205 Kaikkien sovittelun aikana ja sen yhteydessä käytävien keskustelujen olisi oltava luottamuksellisia, ellei sovellettavasta laista muuta johdu²³⁵ ja elleivät osapuolet toisin sovi.²³⁶ Sovittelun luottamuksellisuus auttaa luomaan tarvittavaa luottamuksen ilmapiiriä, jotta osapuolet voivat sitoutua avoimeen keskusteluun riidan kaikista mahdollisista ratkaisutavoista. Osapuolet saattavat olla vähemmän halukkaita harkitsemaan eri vaihtoehtoja, jos he pelkäävät, että ehdotuksia voidaan pitää myönnytyksinä ja käyttää heitä vastaan oikeudenkäynnissä. Lapsikaappaustapauksessa esimerkiksi vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, on todennäköisesti haluton ilmoittamaan, että hän voisi suostua lapsen jäämiseen toiselle oikeudenkäyttöalueelle, jos hän pelkää, että tämä voitaisiin tulkita ”hyväksymiseksi” vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen a kohdan tarkoittamassa merkityksessä.

206 Luottamuksellisuutta ei loukkaa puhtaasti hallinnollisen, sovittelun aloittamista, jatkamista tai päättämistä koskevan tiedon välittäminen tuomioistuimelle tai keskusviranomaiselle, joka

232 Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 3.2–3.4, s. 11–13 sekä Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

i. Sovittelija suhtautuu osapuoliin tasapuolisesti.

ii. Sovittelija suhtautuu sovitteluprosessin tulokseen puolueettomasti.

iii. Sovittelija kunnioittaa osapuolten näkemyksiä ja säilyttää näiden neuvotteluasemat tasa-arvoisina.

233 Katso myös USA:n käytännesääntöjen II sääntö (alaviite 56); katso myös perheasioiden sovittelun hyviä toimintatapoja koskevan AIFIn oppaan 8 artikla (mt. alaviite 144); katso myös J. Zawid, “Practical and Ethical Implications of Mediating International Child Abduction Cases: A New Frontier for Mediators”, *Inter-American Law Review*, nide 40, 2008, s. 1, ks. s. 37 ja seur.

234 Katso osio 2.5.

235 Katso luottamuksellisuusperiaatetta koskevat poikkeukset, kohta 211.

236 Katso myös USA:n käytännesäännöt (alaviite 56), V sääntö; katso myös perheasioiden sovittelun hyviä toimintatapoja koskeva AIFIn opas (mt. alaviite 144), 7 artikla.

on osallistunut sovitteluun ohjaamiseen.²³⁷ Päinvastoin tämän tiedon jakaminen on tärkeä osa sovittelijoiden, keskusviranomaisten ja tuomioistuinten välistä organisatorista yhteistyötä kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.²³⁸

- 207 Sovittelun luottamuksellisuuden varmistamiseksi sovelletaan eri toimenpiteitä. Monissa vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioissa sovittelun luottamuksellisuutta käsitellään lainsäädännössä.²³⁹ Lisäksi sovittelijan ja osapuolten välillä ennen sovittelun aloittamista laadittavat sopimukset sisältävät usein salassapitosääntöjä.²⁴⁰ Sopimus voi esimerkiksi sisältää ehdon, joka kieltää osapuolia haastamasta sovittelijaa oikeuteen, ja jopa sisältää pelotemääräyksen, joka velvoittaa sovittelijan oikeuteen haastavan osapuolen maksamaan sovittelijan asianajokulut.²⁴¹
- 208 Jos ei ole lainsäädäntöä tai muita sääntöjä, jotka sitovat tuomioistuimia ja jotka vapauttavat sovittelijan ja muut sovitteluprosessiin osallistuvat antamasta todistusta sovittelun yhteydessä saaduista tiedoista riita-asian oikeudenkäynnissä, sovittelun luottamuksellisuus saatetaan tällaisen oikeudenkäynnin aikana rikkoa.
- 209 Valtioiden olisi harkittava sääntöjen käyttöönottoa tämän estämiseksi poikkeustapauksia lukuun ottamatta.²⁴² Eri alueellisissa asiakirjoissa, kuten EU:n sovitteludirektiivissä²⁴³ tai USA:n sovittelulaisissa²⁴⁴, vaaditaan, että sovittelun luottamuksellisuus turvataan tällaisin lainsäädäntötoimenpitein. Monet valtiot ovatkin jo toteuttaneet tällaisia toimenpiteitä.

237 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52):
V. Sovittelun ja oikeudellisessa tai muussa toimivaltaisessa viranomaisessa käytävän menettelyn suhde - - .
b. Valtioiden olisi perustettava mekanismit, joiden avulla
iii. oikeudelliselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoitetaan, jatkavatko osapuolet sovittelua ja ovatko osapuolet päässeet sopimukseen.

238 Katso alaosio 2.1.2.

239 Katso Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 19.2. Valtioita, joissa on sovittelun luottamuksellisuutta koskevaa lainsäädäntöä ovat muun muassa **Belgia, Espanja, Irlanti, Israel, Kreikka, Liettua, Norja, Panama, Paraguay, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Unkari, Viro ja Yhdysvallat** (USA:n eri osavaltioissa sovelletaan eri sääntöjä).

240 Katso osio 4.5. Katso myös Vigers S., *Mediating International Child Abduction Cases* (mt. alaviite 95), s. 47 ja seur.

241 Kovach K. K. (alaviite 110) s. 197 ja 198.

242 Poikkeukset, katso kohta 211.

243 EU:n sovitteludirektiivi (alaviite 5), katso 7 artikla (Sovittelun luottamuksellisuus):

”1. Koska sovittelu on tarkoitus toteuttaa luottamuksellisesti, jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, elleivät osapuolet toisin sovi, että sovittelijat tai sovittelumenettelyyn osallistuvat henkilöt eivät ole velvollisia todistamaan siviili- tai kauppaoikeudellisessa oikeudenkäynnissä tai välimiesmenettelyssä sovittelumenettelyn yhteydessä esiin tulleista seikoista, paitsi

- a) jos tämä on tarpeen asianomaisen jäsenvaltion yleiseen järjestykseen liittyvistä pakottavista syistä, erityisesti kun on tarpeen varmistaa lasten etujen suojaaminen tai estää henkilöiden ruumiillisen tai henkisen koskemattomuuden loukkaaminen; tai
- b) jos sovittelulla aikaansaadun sopimuksen sisällön julkituominen on tarpeen kyseisen sopimuksen toteuttamiseksi tai täytäntöönpanemiseksi.

2. Edellä oleva 1 kohta ei estä jäsenvaltioita säätämästä tiukempia toimenpiteitä sovittelun luottamuksellisuuden suojaamiseksi.”

Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

v. Perheasioiden sovittelu olisi toteutettava olosuhteissa, jotka takaavat yksityisyydensuojan.

vi. Sovittelussa käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia eikä niitä saa sittemmin käyttää, paitsi osapuolten suostumuksella tai kansallisen lain sallimissa tapauksissa.

244 **USA:n** sovittelulaki (alaviite 54), katso 4 § (Vaitiolo-oikeus; hyväksyttävyyys; esittäminen):

a) Ellei 6 §:ssä toisin säädetä, sovittelussa annetut tiedot ovat b momentin mukaisesti luottamuksellisia eikä niitä voida velvoittaa esittämään tai hyväksyttyä todistusaineistoksi oikeudenkäynnissä, ellei vaitiolo-oikeudesta luovuta tai sitä suljeta pois 5 §:n mukaisesti.

b) Oikeudenkäynnissä sovelletaan seuraavia vaitiolo-oikeuksia:

1) Sovittelun osapuoli voi kieltäytyä esittämästä sovittelussa saatuja tietoja ja voi estää toista henkilöä esittämästä niitä.

2) Sovittelija voi kieltäytyä esittämästä sovittelussa saatuja tietoja ja voi estää toista henkilöä esittämästä sovittelijan sovittelussa esittämiä tietoja.

3) Sovitteluun osallistunut muu kuin sovittelun osapuoli voi kieltäytyä esittämästä sovittelussa antamia tietoja ja voi estää toista henkilöä esittämästä niitä.

c) Todiste tai tieto, joka muutoin voidaan hyväksyä todistusaineistoksi tai esittää, on edelleen hyväksyttävissä todistusaineistoksi, vaikka se olisi esitetty tai sitä olisi käytetty sovittelussa, eikä sitä suojata vaitiolo-oikeudella pelkästään sen takia.

- 210 Sovittelijan on ilmoitettava osapuolille kaikki sovellettavat salassapitosäännöt. Kansainvälisessä perheasioiden sovittelussa on äärimmäisen tärkeää, että otetaan huomioon salassapitoa koskevat toimintamallit molemmilla (kaikilla) asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla. Osapuolten on tiedettävä, voidaanko sovittelun aikana vaihdettuja tietoja käyttää kyseisillä oikeudenkäyttöalueilla tuomioistuimissa. Jos sovittelija ei tunne toisen oikeudenkäyttöalueen salassapitosääntöjä, hänen on kiinnitettävä osapuolten huomio siihen, että säännöt saattavat olla erilaisia ja että sovittelun aikana käytäviä keskusteluja ei ehkä pidetä luottamuksellisina toisella oikeudenkäyttöalueella. Osapuolia voidaan kannustaa hankkimaan tietoa oikeudellisilta asiantuntijaedustajilta. Lisäksi vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofilit voivat olla yleissopimuksen sopimusvaltioiden voimassa olevaa sovittelulainsäädäntöä koskeva hyödyllinen tietolähde.²⁴⁵
- 211 Tehtyjä ja suunniteltuja rikoksia koskevat tiedot muodostavat tietenkin poikkeuksen, eikä luottamusperiaate suojaa niitä. Monissa sovittelun luottamuksellisuutta sääntelevissä säännöissä on tätä koskevia nimenomaisia poikkeuksia.²⁴⁶ Lisäksi poikkeukset voivat johtua suoraan muista säännöistä, kuten rikoslaista. Tällaisten sääntöjen mukaan sovittelija tai muu sovitteluun osallistuva henkilö voi olla velvollinen ilmoittamaan tietyt tiedot poliisille ja, jos tieto liittyy lapselle mahdollisesti aiheutuvien ruumiillisten tai henkisten vaurioiden vaaraan, mahdollisesti muille lapsen hyvinvoinnista vastaaville organisaatioille tai muille lastensuojeluelimille. On eri asia, voidaanko sovittelijaa tällaisissa tapauksissa pyytää antamaan tuomioistuimissa todistus sovittelun yhteydessä saaduista tiedoista. Se riippuu sovellettavasta laista.

245 Alaviite 121, katso myös alaviite 239. Maaprofileissa tarkoitettu asiaankuuluva lainsäädäntö on saatavana myös Haagin konferenssin verkkosivustosta yhdessä maaprofiilien kanssa, jos asiaankuuluvat sopimusvaltiot ovat toimittaneet sen sinne.

246 Katso myös EU:n sovitteludirektiivi (alaviite 5), 7 artiklan a kohta, jossa säädetään poikkeuksesta, ”jos tämä on tarpeen asianomaisen jäsenvaltion yleiseen järjestykseen liittyvistä pakottavista syistä, erityisesti kun on tarpeen varmistaa lasten etujen suojaaminen tai estää henkilöiden ruumiillisen tai henkisen koskemattomuuden loukkaaminen”. Katso myös **USA:n** sovittelulaki (alaviite 54), 6 § (Vaitiolo-oikeutta koskevat poikkeukset):

- a) Sovittelussa saatuja tietoja ei koske 4 §:n mukainen vaitiolo-oikeus, jos
 - 1) tiedot ovat kirjallisessa sopimuksessa, jonka kaikki sopimuksen osapuolet ovat allekirjoittaneet
 - 2) tiedot ovat yleisön saatavilla [lakiviittaus asiakirjojen julkisuuslakiin] tai ne on annettu julkisessa sovittelukokouksessa tai niiden avoimuudesta ja julkisuudesta on säädetty laissa
 - 3) tiedot koskevat uhkausta tai suunnitelmaa aiheuttaa ruumiillista vahinkoa tai tehdä väkivaltarikos
 - 4) tietoja on tarkoitettu käytetty rikoksen suunnitteluun, yritykseen tehdä rikos tai rikoksen tekemiseen tai käynnissä olevan rikoksen tai rikollisen toiminnan salaamiseen
 - 5) tiedot on pyydetty tai tarjottu sovittelijaa vastaan esitetyn ammatillista rikkomusta tai väärinkäytöstä koskevan väitteen tai kantelun todistamiseksi tai sen todistamiseksi vääräksi
 - 6) paitsi jos toisin säädetään c momentissa, tiedot on pyydetty tai tarjottu sovittelun osapuolta, sovitteluun osallistuvaa muuta kuin osapuolta tai osapuolen edustajaa vastaan sovittelun aikana toteutetun toimen perusteella esitetyn ammatillista rikkomusta tai väärinkäytöstä koskevan väitteen tai kantelun todistamiseksi tai sen todistamiseksi vääräksi
 - 7) tiedot on pyydetty tai tarjottu kaltoinkohtelun, laiminlyönnin, heitteillejätön tai hyväksikäytön todistamiseksi tai edellä mainittujen väitteiden todistamiseksi vääräksi menettelyssä, jossa on osallisena lasta tai aikuista suojeleva virasto, ellei [vaihtoehto A: tuomioistuin ole ohjannut [valtion on lisättävä esimerkiksi lapsen tai aikuisen suojelua koskevaa] asiaa sovitteluun ja julkinen virasto osallistuu siihen]. [vaihtoehto B: julkinen virasto osallistuu [valtion on lisättävä esimerkiksi lapsen tai aikuisen suojelua koskevaan] sovitteluun - -

6.1.6 LAPSEN EDUN JA HYVINVOINNIN HUOMIOON OTTAMINEN

- **Kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelussa on otettava huomioon lapsen etu ja hyvinvointi.**
- **Sovittelijan olisi kannustettava vanhempia keskittymään lasten tarpeisiin ja muistutettava heitä siitä, että heidän tärkein tehtävänsä on lasten hyvinvointi ja että heidän on pidettävä lapsensa ajan tasalla ja kysyttävä lasten mielipidettä.²⁴⁷**

- 212 Koska huoltoa ja yhteydenpitoa koskeissa vanhempien riidoissa sovittelun lopputulos vaikuttaa suoraan kyseiseen lapseen, sovittelussa on otettava lapsen etu ja hyvinvointi huomioon. Sovittelu ei tietenkään ole ohjaava prosessi; sovittelija vain helpottaa osapuolten vuoropuhelua, mikä auttaa heitä löytämään riitaan ratkaisun, josta he ovat itse vastuussa. Kuitenkin sovittelijan olisi otettava erityisesti huomioon lapsen hyvinvointi ja etu, kannustettava vanhempia keskittymään lapsen tarpeisiin ja muistutettava vanhempia siitä, että heidän tärkein vastuunsa on lapsen hyvinvointi ja että heidän olisi pidettävä lapsensa ajan tasalla ja kysyttävä lapsen mielipidettä.²⁴⁸
- 213 Myös Maltan prosessin yhteydessä laadituissa sovittelurakenteiden perustamista koskeissa periaatteissa²⁴⁹ tunnustetaan tämän näkökulman tärkeys toteamalla, että vanhempia olisi autettava saamaan aikaan sopimus, jossa otetaan huomioon lapsen etu ja hyvinvointi.
- 214 Lapsen edun ja hyvinvoinnin huomioon ottaminen korostaa asianmukaisella tavalla lapsen oikeuksien tärkeyttä, ja se voi olla myös ratkaisevaa, kun sovintosopimukselle pitää saada oikeusvaikutus. Monissa valtioissa tuomioistuimen on hyväksyttävä vanhempainvastuuta koskevat vanhempien sopimukset ja varmistettava, että sopimus on lapsen edun mukainen.

6.1.7 TIEToon PERUSTUVA PÄÄTÖKSENTEKO JA OIKEUDELLISEN NEUVONNAN TARKOITUKSEN MUKAINEN SAATAVUUS

- **Sovittelua kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa hoitavan sovittelijan on kiinnitettävä osapuolten huomio siihen, kuinka tärkeää on ottaa huomioon oikeudellinen tilanne molemmissa (kaikissa) asiaankuuluviissa oikeusjärjestelmissä.**
- **Osapuolten on saatava asiaankuuluvat oikeudelliset tiedot.**

- 215 Osapuolten sovinnollisen ratkaisun olisi oltava tietoon perustuvan päätöksenteon tulos.²⁵⁰ Osapuolten on oltava täysin tietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä päätöstensä oikeudellisista seurauksista. Kuten jo on korostettu, kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa oikeudellinen tilanne on erityisen monimutkainen. Osapuolten huomiota on siksi kiinnitettävä siihen, että oikeudellista asiantuntijatietoa tarvitaan sovittelukokouksissa käytävien keskustelujen pohjaksi ja jotta osapuolia voidaan auttaa laatimaan sovintosopimus ja saamaan sille oikeusvaikutus kyseisillä oikeudenkäyttöalueilla.

247 Tämä periaate sisältyy perheasioiden sovittelusta annettuun Euroopan neuvoston suositukseen nro R (98) I (alaviite 52), III kohtaan (sovitteluprosessi).

248 Mt.

249 Katso liite 1.

250 Katso liite 1, myös periaatteet, jotka koskevat tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja oikeudellisen neuvonnan tarkoituksenmukaista saatavuutta.

- 216 Osapuolilla olisi oltava käytettävissään oikeudellista asiantuntijaneuvontaa.²⁵¹ Keskusviranomainen tai tätä varten perustettu kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste (katso alaosio 4.1.4) voi helpottaa tiedonsaantia, tai osapuolten oikeudelliset asiantuntijaedustajat voivat antaa tiedot.²⁵²
- 217 Jos vain yksi osapuoli on oikeudellisesti edustettu, sovittelijan on kiinnitettävä toisen osapuolen huomio siihen, että oikeudellista tietoa on välttämätöntä saada. Sovittelija voi tietenkin myös itse antaa joitakin oikeudellisia tietoja, mutta hänen on tehtävä selväksi, että hän ei voi antaa oikeudellista neuvontaa.

6.1.8 MONIKULTTUURISET TAIDOT

→ **Sovittelija tarvitsee kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan sovittelussa monikulttuurisia taitoja.**

- 218 Kuten edellä on todettu, kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa sovitteluun osallistuu säännönmukaisesti osapuolia, joiden uskonnolliset ja kulttuuritaustat ovat erilaisia.²⁵³ Tällaisissa asioissa sovittelua hoitavien sovittelijoiden olisi oltava tietoisia asiaan mahdollisesti liittyvistä kulttuurisista ja uskonnollisista kysymyksistä ja otettava ne huomioon. Tähän tarvitaan erikoiskoulutusta.²⁵⁴

6.1.9 SOVITTELIJOIDEN TAI SOVITTELUYKSIKÖIDEN PÄTEVYYS – KOULUTUKSELLE ASETETTAVAT VÄHIMMÄISVAATIMUKSET

→ **Kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelua on hoidettava kokeneiden perheasioiden sovittelijoiden, jotka ovat saaneet erikoiskoulutuksen tällaiseen sovitteluun.**

- 219 Sovittelua kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa hoitavilta sovittelijoilta edellytetään erikoiskoulutusta. Katso lisätietoja luvusta 3.

6.2 Sovittelumallit ja -menetelmät

- 220 Kuten edellä todettiin, tässä oppaassa ei ole mahdollista esittää kattavaa yleiskatsausta eri valtioissa ja eri sovittelujärjestelmissä käytettäviin sovittelumalleihin ja -menetelmiin. Oppaassa ei voida myöskään todeta, että yksi malli tai menetelmä olisi parempi kuin toinen. Oppaassa pyritään kiinnittämään huomio tiettyjä sovittelumalleja ja -menetelmiä koskeviin hyvin toimintatapoihin, jotka ovat hyödyllisiä kansainvälisten lapsikaappaustapausten sovittelussa.

251 Katso myös tietoon perustuvaa suostumusta käsittelevä alaosio 6.1.2, kohta 202.

252 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

x. Sovittelija voi antaa oikeudellista tietoa, mutta hänen ei pitäisi antaa oikeudellista neuvontaa. Hänen olisi asianmukaisissa tapauksissa ilmoitettava osapuolille mahdollisuudesta kysyä neuvoa asianajajalta tai muulta asiaankuuluvalla ammatinharjoittajalta.

253 Katso osio 2.4; katso myös esimerkiksi Kriegel K., "Interkulturelle Aspekte und ihre Bedeutung in der Mediation", teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 91–104; Chouchani Hatem R. (mt. alaviite 110), s. 43–71; Ganancia D. (mt. alaviite 110), s. 132 ja seur.; Kucinski M. A. (mt. alaviite 110), s. 555–582.

254 Koulutus, katso luku 14.

6.2.1 SUORA TAI VÄLILLINEN SOVITTELU

→ **Kussakin yksittäisessä tapauksessa riippuu olosuhteista, onko suora vai välillinen sovittelu asianmukaisin.**

- 221 Päätös siitä, käytetäänkö suoraa vai välillistä sovittelua²⁵⁵ tai niiden yhdistelmää, riippuu olosuhteista, kuten paikkaan liittyvistä kustannuksista, mahdollisista perheväkivaltaa koskevista väitteistä (katso luku 10) jne. Päätös liittyy läheisesti myös sovittelupaikan määrittämiseen sen jälkeen, kun henkilökohtainen tapaaminen on todettu parhaaksi etenemistavaksi (katso osio 4.4).

6.2.2 YKSI TAI USEAMPI SOVITTELIJA

→ **Erittäin ristiriitaisissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa olisi kannustettava käyttämään yhteissovittelua, jos se on toteutettavissa.**

- 222 Yhteissovittelua eli kahden sovittelijan hoitamaa sovittelua on käytetty menestyksekkäästi eri sovittelujärjestelmissä, jotka on perustettu erityisesti kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia varten.
- 223 Erittäin ristiriitaisissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelu on erittäin intensiivistä ja monimutkaista. Osapuolten keskustelut saattavat olla hyvin tunnepitoisia ja mahdollisesti räjähdysalttiita. Tällaisissa olosuhteissa yhteissovittelun käyttö on osoittautunut erityisen hyödylliseksi.²⁵⁶ Yhteissovittelusta on hyötyä, koska näin saadaan käyttöön kahden sovittelijan kokemus, tietämys ja menetelmät, mikä lisää todennäköisyyttä päästä sovinnolliseen lopputulokseen erittäin ristiriitaisissa tapauksissa. Jo kahden sovittelijan läsnäolo huoneessa voi helpottaa rauhallisen ja rakentavan ilmapiirin aikaansaamista keskustelua varten. Sovittelijoiden yhteistyö voi toimia esimerkkinä vanhemmille. Yhteissovittelulla voidaan taata, että osapuolia ei missään tilanteessa sovittelun aikana jätetä kahden kesken. Samalla on otettava huomioon, että kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovittelu on tehtävä hyvin tiukoissa aikarajoissa, mikä merkitsee, että sovittelukokoukset on ehkä järjestettävä lyhyenä sarjana kahden kolmen tunnin kokouksia. Tällaisissa olosuhteissa sovittelu muodostaa sovittelijalle raskaan taakan, joten yhteissovittelusta voi olla hyötyä kaikille asianomaisille.²⁵⁷
- 224 Voi kuitenkin olla tapauksia, joissa yhteissovittelua ei voida toteuttaa. Yhteissovittelu on todennäköisesti kalliimpaa kuin yhden sovittelijan käyttö. Voi myös olla vaikeaa lyhyessä ajassa löytää kaksi sopivaa sovittelijaa. Lisäksi sovittelijat voivat tarvita aikaa sopeutua yhteissovittelun erilaiseen dynamiikkaan, jos he eivät ole ennen sovitelleet yhdessä. Tällöin on hyödyllisempää käyttää yhtä sovittelijaa, jolla on kokemusta kansainvälisten lapsikaappausten sovittelusta, sillä se on todennäköisesti edullisempaa, mahdollisesti helpompi aikatauluttaa eikä siihen sisälly vaaraa, että kahden sovittelijan menetelmät ovat ristiriitaisia, jos he eivät ole ennen sovitelleet yhdessä.
- 225 Kun otetaan huomioon yhteissovittelun edut, erittäin ristiriitaisissa tapauksissa olisi kuitenkin harkittava yhteissovittelun käyttöönottoa, kun suunnitellaan sovittelujärjestelmää vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvia lapsikaappaustapauksia varten.²⁵⁸

255 Katso määritelmät termistöosasta.

256 Katso esimerkiksi *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 42–44, sovittelijoiden kokemuksista kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa.

257 *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt.): sovittelijat suosittelivat erittäin voimakkaasti, että sovittelu tällaisissa asioissa hoidetaan yhteissovitteluna, s. 11.

258 Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiileissa (alaviite 121) on osan 19.1 kohdassa tietoa siitä, missä sopimusvaltioissa yhteissovittelu on käytettävissä. Yhteissovittelu on käytettävissä muun muassa **Australiassa, Belgiassa, Liettuassa, Ranskassa, Saksassa, Sloveniassa, Unkarissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa, Pohjois-Irlannissa) ja Yhdysvalloissa.**

6.2.3 KAKSIKULTTUURINEN JA KAKSIKIELINEN SOVITTELU

- **Valtioiden rajat ylittävissä lapsikaappaustapauksissa olisi kannustettava käyttämään kaksikulttuurista ja kaksikielistä sovittelua aina, kun se on asianmukaista ja toteutettavissa.**
- **Keskusviranomaisen tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen olisi annettava asianomaisille osapuolille tiedot mahdollisista sovittelumalleista ja -menettelyistä.**

- 226 Kaksikulttuurinen, kaksikielinen sovittelu on erityinen yhteissovittelun muoto. Kaksikulttuurisessa, kaksikielisessä yhteissovittelussa otetaan huomioon monikulttuuristen taitojen ja kielitaidon tarve, kun sovitellaan eri alkuperävaltioista tulevien ja eri äidinkieltä puhuvien osapuolten välillä.
- 227 Tässä mallissa sovittelua hoitavat kaksi kokenutta perheasioiden sovittelijaa: yksi kummankin osapuolen alkuperävaltiosta ja kulttuuritaustasta. Jos alkuperävaltioissa puhutaan eri kieliä, sovittelijat tuovat tarvittavan kielitaidon mukanaan, vaikkakin on korostettava, että ainakin toisen heistä on ymmärrettävä hyvin myös toista mukana olevaa kieltä. Joissakin kansainvälisiä lapsikaappauksia varten perustetuissa sovittelujärjestelmissä, joissa käytetään kahden maan yhteistä sovittelua, yritetään tasapainottaa kahta muutakin kysymystä eli sovittelijoiden sukupuolta ja ammatillista kokemusta. Näissä järjestelmissä yhteissovittelua hoitavat yksi nais- ja yksi miessovittelija, joista toisella on oikeustieteellinen tausta ja toisella sosiaalipsykologinen tausta. Näin voidaan yhdistää ammatillinen asiantuntemus ja kulttuuriset taidot erilaisten sovittelukysymysten käsittelyssä. Tällaisia yhteissovittelujärjestelmiä, joihin osallistuu eri sukupuolta ja erilaista ammatillista taustaa edustavia sovittelijoita, voitaisiin siten luonnehtia kahden kulttuurin, kahden kielen, kahden sukupuolen ja kahden ammatin käsittäviksi sovittelujärjestelmiksi.²⁵⁹
- 228 Kaksikulttuuristen sovittelujärjestelmien kehityshistoria vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen alaan kuuluvien lapsikaappausten yhteydessä on alkanut ranskalais-saksalaisesta kahden maan yhteisestä parlamentaarista sovittelualoitteesta. Ranskan ja Saksan oikeusministeriöt päättivät vuonna 1998 perustaa parlamentaarisen sovittelijaryhmän ja rahoittaa sen työn, jotta voitaisiin auttaa erityisen vaikeissa Saksan ja Ranskan välisissä lapsikaappaustapauksissa, joissa oli mukana kummankin maan kansalaisia. Ryhmä käsitti kolme ranskalaista ja kolme saksalaista parlamentaarikkoja. Heistä yksi ranskalainen ja yksi saksalainen oli Euroopan parlamentin jäsen. Ryhmä aloitti työnsä vuonna 1999. Tapaukset soviteltiin yhteissovitteluna siten, että mukana oli yksi ranskalainen ja yksi saksalainen sovittelija.²⁶⁰ Vuonna 2003 parlamentaarinen järjestelmä korvattiin järjestelmällä, johon kuului parlamentin ulkopuolisia ammattimaisia sovittelijoita kummastakin maasta, ja se toimi vuoteen 2006.²⁶¹ Siirtyminen parlamentaarikoiden osallistumisesta ammattimaisten

259 Esimerkiksi saksalaisen yleishyödyllisen järjestön MiKK e.V.:n kautta nykyisin **saatavana** olevat sovittelujärjestelmät: **saksalais-puolalainen** hanke (aloitettu vuonna 2007), **saksalais-amerikkalainen** hanke (aloitettu vuonna 2004), **saksalais-ranskalainen** hanke, jolla jatketaan **Saksan** ja **Ranskan** oikeusministeriöiden (2003–2006) järjestämän ja rahoittaman ranskalais-saksalaisen sovittelujärjestelmän työtä ja **saksalais-brittiläinen** (vuosina 2003–2004 aloitettu) hanke yhteistyössä reuniten kanssa, katso lisätietoja alaviitteestä 97. Katso myös vuodelta 2008 oleva Wrocławin julkilausuma periaatteista, joita tällaisissa kaksikulttuurisissa sovittelujärjestelmissä halutaan noudattaa. Asiaa on käsitelty artikkelissa Kiesewetter S. – Paul C. C. – Dobiejewska E., “Breslauer Erklärung zur binationalen Kindschaftsmediation”, *FamRZ* 8/2008, s. 753 ja seur.; Wrocławin julkilausuma on saatavana myös verkko-osoitteessa < <http://www.mikk-ev.de/english/codex-and-declarations/wroclaw-declaration/> > (viittauspäivä 16.6.2012).

260 Lyhyt kuvaus parlamentaarista sovittelualoitteesta on ranskalais-saksalaista ammatillista kahden maan yhteissovittelua käsittelevässä raportissa teoksessa T. Elsen, M. Kitzing ja A. Böttger, *Professionelle binationale Co-Mediation in familienrechtlichen Streitigkeiten (insbesondere Umgang) – Endbericht*, Hannover 2005. **Ranskalais-saksalaisessa** parlamentaarisessa sovitteluhankkeessa oli mukana myös ammattimaisia sovittelijoita, katso mt.

261 Mainitun teoksen mukaan **Saksan** oikeusministeriö arvioi, että tämän ryhmän käsittelyssä on ollut tai on noin 30 sovittelutapausta ajanjaksolla sen perustamisesta lokakuussa 2003 sen toiminnan päättymiseen maaliskuussa 2006. Näissä tapauksissa mukana olleet ammattimaiset sovittelijat tiesivät, että valtion rahoitus hankkeelle päättyisi vuonna 2006, joten he perustivat vuonna 2005 järjestön kahden maan yhteistä perheasioiden sovittelua varten Euroopassa – *Médiation familiale binationale en Europe* (MFBE) –, jotta hanke voisi jatkua.

- riippumattomien sovittelijoiden yhteissovitteluun oli askel eteenpäin, sillä siten oli mahdollista välttää yksityisiin perhesuhteisiin liittyvien riitojen politisoituminen ja kansallinen luonnehdinta.²⁶²
- 229 Ranskalais-saksalaisesta sovitteluhankkeesta saatujen myönteisten kokemusten jälkeen²⁶³ Saksassa aloitettiin muita kahdenvälisiä hankkeita (yksi Yhdysvaltojen kanssa sekä puolalais-saksalainen kahdenvälinen kokeilusovittelujärjestelmä).
- 230 Tietenkään ammatillisten sovittelijoiden kansallisuus ei sinällään tee heistä erityisen sopivia hoitamaan sovittelua tapauksissa, joissa on mukana osapuolia sovittelijoiden kotimaista. Pikemminkin sovittelijan kulttuuritausta ja siitä johtuva kyky ymmärtää osapuolten arvoja ja odotuksia on tärkeää, samoin kuin kyky ”kääntää” kulttuurisesti väritettyä kielellistä ja muuta viestintää tavalla, joka tekee siitä toiselle osapuolelle ymmärrettävämpää. Viimeksi mainittu tietenkään edellyttää, että sovittelija tuntee hyvin myös toisen osapuolen kulttuurin.
- 231 Kun tiedetään, että henkilön kulttuuriin vaikuttaa moni tekijä, joista kansallisuus on vain yksi, ja että tietyissä tapauksissa muut näkökohdat, kuten uskonto ja yhteys tiettyyn etniseen ryhmään, voivat vaikuttaa henkilön kulttuuriin paljon voimakkaammin kuin kansalaisuus, voitaisiin periaatteena kannustaa edistämään ”kaksikulttuurista” sovittelua.²⁶⁴
- 232 Kaksikulttuurisen, kaksikielisen yhteissovittelun suuri etu on, että se voi tarjota osapuolille luottamusta herättävät puitteet ja luoda ilmapiirin, jossa osapuolet tuntevat, että heidän viestejään ymmärretään ja heitä autetaan heidän omasta kielellisestä ja kulttuurisesta taustastaan käsin. Vaarana on kuitenkin se, että osapuoli mahdollisesti samastuu toiseen sovittelijoista ja pitää häntä edustajanaan sovittelussa, joten sovittelijoiden on korostettava asemaansa puolueettomina ja tasapuolisina kolmansina osapuolina.
- 233 Kaksikulttuurinen sovittelumalli voi olla hyödyllinen myös, jos osapuolet tulevat samasta alkuperävaltiosta mutta heillä on erilainen kulttuuri-identiteetti, koska he kuuluvat eri uskonnolliseen tai etniseen yhteisöön, jolloin yhteissovittelua hoitavat sovittelijat voivat tulla vastaavista kulttuuritaustoista.
- 234 Kaksikulttuurisen, kaksikielisen yhteissovittelun haittapuolia saattavat olla kustannusvaikutukset. Lisäksi voi olla vielä vaikeampaa löytää sopivia käytettävissä olevia sovittelijoita lyhyessä ajassa kuin tavallisessa yhteissovittelussa, erityisesti jos sovittelun on lisäksi määrä olla kahden sukupuolen ja kahden ammattitaustan sovittelua.
- 235 On selvää, että tapauksissa, joissa osapuolet tulevat samasta kulttuurista, kaksikulttuurisella sovittelulla ei ole mitään lisäarvoa, mutta kahden sukupuolen ja kahden ammattitaustan yhteissovittelulla saattaa olla, jos sellainen on toteutettavissa.
- 236 Keskusviranomaisen tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen olisi annettava asianomaisille osapuolille tiedot sovittelumalleista (katso luku 4).

262 Valitettavasti monet erityisen vaikeat kansainväliset lapsikaappaustapaukset lisäksi kärjistetään tiedotusvälineissä, joissa korostetaan säännöllisesti liikaa tapausten kansallisuusnäkökohtia. Asiaankuuluvassa kansainvälisessä oikeudellisessa kehityksessä, erityisesti vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksessa mutta myös muissa asiakirjoissa, kuten vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksessa ja Bryssel IIa -asetuksessa, osapuolten kansallisuudella ei ole merkitystä, vaan ratkaisevana pidetään kohteena olevan lapsen asuinpaikkaa.

263 Lisätietoja **saksalaisesta** kahden maan yhteisestä ammattimaisesta sovitteluhankkeesta on **Saksan** oikeusministeriön pyynnöstä laaditussa raportissa: Elsen T. – Kitzing M. – Böttger A (mt. alaviite 260); katso myös Carl E. – Copin J.-P. – Ripke L., *Das deutsch-französische Modellprojekt professioneller Mediation*, KindPrax 2005, s. 25–28.

264 Katso myös Vigers S., *Mediating International Child Abduction Cases* (mt. alaviite 95), s. 34 ja seur.

7 Lapsen osallistuminen

- 237 Lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa lapsen osallistumisella riidanratkaisuun voi olla monta tarkoitusta. Ensinnäkin lapsen näkemysten kuunteleminen saa ymmärtämään hänen tunteitaan ja toivomuksiaan, jotka voivat olla tärkeitä, kun määritetään, onko ratkaisu lapsen edun mukainen. Toiseksi se voi avata vanhempien silmät lapsensa toiveille ja auttaa heitä etäännyttämään itsensä omista kannoistaan yhteisesti hyväksyttävän ratkaisun hyväksi.²⁶⁵ Kolmanneksi lapsen osallistuminen kunnioittaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi²⁶⁶, ja samalla lapsi saa tietää, mitä on tekeillä.
- 238 Kun harkitaan, missä määrin lapset voivat ja heidän pitäisi osallistua sovitteluun kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, on hyödyllistä luoda lyhyt katsaus siihen, kuinka lapset osallistuvat Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisiin palauttamismenettelyihin ja perheoikeudellisiin oikeudenkäynteihin yleensä eri oikeusjärjestelmissä. Erityisesti kun sovintosopimuksesta on saatava oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen, asiaankuuluvien oikeusjärjestelmien vaatimukset on otettava huomioon.

7.1 Lapsen osallistuminen vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn ja muihin perheoikeudellisiin menettelyihin

- 239 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä lapsen näkemykset voivat antaa tietoa tuomarin päätöksen pohjaksi lapsen ikä ja kypsyystaso huomioon ottaen. Erityistä painoa on sillä, jos lapsi vastustaa palauttamista. Haagin lapsikaappaussopimuksen 13 artiklan toisen kappaleen mukaan tuomioistuimien voi ”kieltäytyä määräämästä lasta palautettavaksi, jos lapsi vastustaa palauttamista ja jos viranomainen katsoo, että lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota”.²⁶⁷
- 240 Historiallisesti tätä määräystä olisi luettava yhdessä vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen 4 artiklan kanssa. Siinä rajoitetaan yleissopimuksen soveltamisala alle 16-vuotiaisiin lapsiin ja tunnustetaan, että iältään yli 16-vuotiaalla henkilöllä on yleensä oma tahto, jota toinen tai molemmat hänen vanhemmistaan taikka oikeus- tai hallintoviranomaiset eivät voi helposti sivuuttaa.²⁶⁸ Yleissopimuksen 13 artiklan toinen kappale lisättiin, jotta tuomioistuimella olisi palauttamismääräystä koskevaa harkintavaltaa, jos alle 16-vuotias lapsi vastustaa palauttamista.²⁶⁹

265 Katso esimerkiksi McIntosh J., *Child inclusion as a principle and as evidence-based practice: Applications to family law services and related sectors*, Australian Family Relations Clearinghouse, 2007, s. 1–23.

266 Katso lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen 12 artikla, joka koskee lapsen oikeutta ”tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti”; 12 artiklan tosiasiallisesta täytäntöönpanosta katso *The right of the child to be heard*, lapsen oikeuksien komitean laatima yleiskommentti nro 12, heinäkuu 2009 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm> >, viittauspäivä 16.6.2012).

267 Lisäksi lapsen haastattelu on tärkeää, kun harkitaan, onko ”olemassa vakava vaara, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiillisille tai henkisille vaurioille alttiiksi taikka että lapsi muutoin joutuisi kestävämmään tilanteeseen” Haagin lapsikaappaussopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tarkoittamassa merkityksessä.

268 Pérez-Vera E., *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* (mt. alaviite 93), s. 450, kohta 77; katso myös Beaumont P. – McElevy P., *The Hague Convention on International Child Abduction*, Oxford 1999, s. 177 ja 178.

269 Lisätietoja Haagin lapsikaappaussopimuksen 13 artiklan toisen kappaleen taustasta, katso Pérez-Vera E. (alaviite 268, mp.). Katso myös McElevy P., *INCADAT-Case Law Analysis Commentary: Exceptions to Return – Child’s Objection – Requisite Age and Degree of Maturity* (saatavana verkko-osoitteessa < www.incadat.com > linkki *Case Law Analysis*).

- 241 Nykyään tätä määräystä tarkastellaan kuitenkin yhä yleisemmin laajemmassa kontekstissa, joka koskee lapsen oikeutta tulla kuulluksi.²⁷⁰ Lapsen oikeus tulla kuulluksi on tunnustettu lapsen oikeuksista tehdystä YK:n yleissopimuksessa²⁷¹, vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksessa²⁷² sekä useissa alueellisissa asiakirjoissa²⁷³ ja aloitteissa²⁷⁴.
- 242 Tämä kehitys käy esiin tiedoista, jotka vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltiot ovat antaneet maaprofileihin²⁷⁵, ja siitä keskusteltiin vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennessa kokouksessa. Valiokunta suhtautui myönteisesti siihen valtavaan tukeen, jota annetaan lasten mahdollisuudelle tulla kuulluksi ikänsä ja kypsytyensä mukaan Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisessa lapsen palauttamista koskevassa menettelyssä riippumatta siitä, onko esitetty 13 artiklan toisen kappaleen mukainen puolustus.²⁷⁶ Valiokunta tunnusti myös, että lapsen on saatava tietää käynnissä olevasta prosessista ja sen mahdollisista seurauksista asianmukaisella tavalla lapsen ikä ja kypsyys huomioon ottaen.²⁷⁷
- 243 On lisättävä, että myös monien sopimusvaltioiden oikeuskäytäntö heijastaa lisääntyntä tietoisuutta siitä, että lapsella on oltava oma edustus tietyissä vaikeissa kaappaustapauksissa.²⁷⁸

270 Katso Beaumont P. – McElevy P. (alaviite 268, mp.).

271 Lapsen oikeus tulla kuulluksi, katso lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen 12 artikla (esitetty alaviitteessä 266); 12 artiklan tosiasiallinen täytäntöönpano, katso yleiskommentti nro 12 (mt. alaviite 266).

272 Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 23 artiklan 2 kappaleen b kohta on saanut innoituksensa lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen 12 artiklasta. Sen mukaan sopimusvaltiossa toteutetun toimenpiteen tunnustamisesta voidaan kieltäytyä, ”jos toimenpide on tehty oikeudenkäynnissä tai hallinnollisessa menettelyssä ilman, että lapselle on varattu tilaisuutta tulla kuulluksi ja tämä loukkaa pyynnön vastaanottaneen valtion menettelyllisiä peruseriaatteita, eikä asia ole ollut kiireellinen”; katso myös. Lagarde P, ”Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention” (mt. alaviite 80), s. 585, kohta 123.

273 Esimerkiksi Euroopan neuvosto hyväksyi vuonna 1996 lasten oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen, joka tuli voimaan 1. heinäkuuta 2000. Sen tavoitteena on suojella lasten etuja useilla prosessuaalisilla toimenpiteillä, joiden avulla lapset voivat käyttää oikeuksiaan erityisesti perheoikeudellisissa menettelyissä. Tämän oppaan kirjoitusajankohtana yleissopimus oli voimassa entisessä **Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa, Italiassa, Itävallassa, Kreikassa, Kroatiassa, Kyproksessa, Latviassa, Montenegrossa, Puolassa, Ranskassa, Saksassa, Sloveniassa, Suomessa, Turkissa, Tšekissä ja Ukrainassa**, katso < <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=160&CM=8&DF=05/12/2010&CL=ENG> > (viittauspäivä 16.6.2012); myös Bryssel IIa -asetus, jota sovelletaan 1. maaliskuuta 2005 alkaen kaikissa EU:n jäsenvaltioissa **Tanskaa** lukuunottamatta ja joka täydentää vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen soveltamista näissä valtioissa, heijastaa viimeaikaista nopeaa kehitystä lasten oikeuksien edistämiseksi oikeudenkäynneissä. Bryssel IIa -asetus perustuu suurelta osin vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimukseen, ja siinä kannustetaan vielä voimakkaammin ottamaan huomioon lasten toiveet.

274 Esimerkiksi *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice*, lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevat ohjeet, jotka Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi 17.11.2010 (saatavana verkko-osoitteessa < <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1705197&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> >, viittauspäivä 16.6.2012); katso myös *Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Lapsen oikeuksia koskeva EU:n toimintasuunnitelma*, KOM(2011)60 lopullinen, 15.2.2011, erityisesti s. 6 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:FI:PDF> >, viittauspäivä 16.6.2012).

Katso lisäksi alustava raportti, Kilkelly U., Listening to children about justice: Report of the Council of Europe on Child-friendly Justice (saatavana verkko-osoitteessa < http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/CJ-S-CH%20_2010_%2014%20rev.%20E%205%20oct.%202010.pdf >, viittauspäivä 16.6.2012).

275 Katso Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 10.4.

276 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 50.

277 Mt.

278 Katso Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 10.4, kohta d ja valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 51. Katso myös **Yhdistynyt kuningaskunta**, Freeman M. – Hutchinson A.-M., ”Abduction and the Voice of the Child: Re M and After”, *IFL* 2008, s. 163–167. Katso myös esimerkiksi **Uusi-Seelanti**, käytännemuistio *Hague Convention Cases: New Zealand Family Court Guidelines* (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.justice.govt.nz/courts/family-court/practice-and-procedure/practice-notes> >, viittauspäivä 16.6.2012) sekä lasten huoltoa ja hoivaa koskevan Uuden-Seelannin lain *Care of Children Act 2004 No 90* (sellaisena kuin se on voimassa 29.11.2010) 106 ja 6 § (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0090/latest/DLM317233.html> >, viittauspäivä 16.6.2012).

- 244 On kuitenkin todettava, että valtioiden lähestymistavat lasten oikeuksien ja etujen suojelemiseen oikeudenkäynneissä ovat erilaisia, ja tavat, jolla lapsi voi osallistua tai tulla edustetuksi oikeudenkäynnissä, sekä menetelmät, joilla lapsen näkemyksistä voidaan varmistua, ovat eri valtioissa hyvin erilaisia.²⁷⁹ Joissakin valtioissa tuomarit kuulevat lasta suoraan vanhempainvastuuta koskevissa perheoikeudellisissa menettelyissä. Lasta voidaan haastatella tavanomaisessa tuomioistuinkäsittelyssä tai erikoisistunnossa, jossa tuomari haastattelee lasta yksin tai sosiaalityöntekijän läsnä ollessa jne.²⁸⁰ Kuitenkin niissäkin maissa, joissa lapset otetaan suoraan mukaan oikeudenkäyntiin, näkemykset siitä, mikä on varhaisin ikä, jossa lapset voivat osallistua, vaihtelee. Toisissa valtioissa, joissa tuomarit ovat haluttomia kuulemaan lasta suoraan, lapsen näkemykset voidaan toimittaa tuomioistuimelle raportissa, jonka on laatinut esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai psykologi, joka haastattelee lasta sitä varten.²⁸¹
- 245 Sen lisäksi, kuinka lapsen näkemykset saadaan asiaa käsittelevän tuomarin tietoon, on ratkaistava, kuinka paljon painoa lapsen mielipiteille ja toivomuksille olisi pantava. Se riippuu tapauksen asiasisällöstä ja lapsen iästä ja kypsyydestä.
- 246 Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennessa kokouksessa valiokunta totesi, että valtioiden kansallisessa laissa suhtaudutaan eri tavoin siihen, kuinka lapsen näkemys voidaan saada ja ottaa huomioon oikeudenkäynnissä. Valiokunta korosti olevan tärkeää varmistaa, että henkilö, joka haastattelee lasta, oli hän tuomari, riippumaton asiantuntija tai muu henkilö, saa asianmukaisen koulutuksen tähän tehtävään, jos se on suinkin mahdollista.²⁸²

7.2 Lapsen ääni sovittelussa

- **Lapsen näkemykset olisi otettava sovittelussa huomioon lapsen iän ja kypsyyden mukaan.**
 - **On syytä huolellisesti harkita, kuinka lapsen näkemykset voidaan ottaa huomioon sovittelussa ja voiko lapsi osallistua sovitteluun suoraan vai välillisesti. Päätös riippuu yksittäisen tapauksen olosuhteista.**
- 247 Lapsen näkemykset on otettava huomioon lasta koskevan perhesuhteisiin liittyvän riidan sovittelussa.²⁸³ Sama koskee muita vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja. Yhtä lailla kuin lapsen oikeuksien ja edun turvaaminen on kehittynyt oikeudenkäynnin yhteydessä olisi myös vaihtoehtoisissa riidanratkaisumenettelyissä kunnioitettava lapsen oikeuksia ja etua ja erityisesti lapsen oikeutta saada näkemyksensä otetuksi huomioon.

279 Vertailu Euroopan eri valtioista, katso esimerkiksi Reich Sjögren M., *Protection of Children in Proceedings*, Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnalle valmisteltu muistio, Bryssel, marraskuu 2010, PE 432.737.

280 Esimerkiksi **Saksassa** lasta on kuultava 14-vuotiaasta alkaen tai tätä nuorempana, jos lapsen näkemykset katsotaan oikeudenkäynnin kannalta erityisen tärkeiksi (FamFG, 159 §, alaviite 227, korvaa FGG:n (hakemuslainkäyttöä koskevan lain) 50b §:n), kuten yleensä on asia huoltajuusoikeudenkäynneissä (tällöin kuullaan joskus jopa 3–4-vuotiaasta lasta). Katso myös oikeusministeriön tilaama tutkimus lasten kuulemisesta Karle M. – Gathmann S. – Klosinski G., *Rechtstatsächliche Untersuchung zur Praxis der Kindesanhörung nach § 50b FGG*, 2010. **Ranskassa** tuomari tai tuomarin nimeämä henkilö voi kuulla lasta **Ranskan** tasavallan siviililain (*Code civil*) 388-1 §:n mukaisesti.

281 Katso lisäviitteitä Reich Sjögren M. (mt. alaviite 279); **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** tuomioistuimien voi huoltajuutta ja yhteydenpitoa koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä tilata raportin asiaan erikoistuneelta sosiaalityöntekijältä, joka työskentelee CAF/CASS-yksikössä (*Children and Family Court Advisory and Support Service*); katso myös Potter M., "The Voice of the Child: Children's 'Rights' in Family Proceedings", *IFL* 2008, s. 140–148, ks. s. 143.

282 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 50.

283 Katso myös Brittiläisen Kolumbian oikeusministeriön perheoikeudellisen yksikön julkaisema katsaus *The Involvement of Children in Divorce and Custody Mediation – A Literature Review*, maaliskuu 2003 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.ag.gov.bc.ca/dro/publications/index.htm> >, viittauspäivä 16.6.2012).

- 248 Lapsen oikeuksien komitea vahvisti tämän periaatteen käsitellessään lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen 12 artiklan tosiasiallista täytäntöönpanoa lapsen oikeutta tulla kuulluksi koskevassa vuoden 2009 yleiskommentissa. Komitea totesi yleiskommentissa, että oikeutta ”tulla kuulluksi [lasta] koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa” on kunnioitettava myös, kun kyseisiin toimiin kuuluu vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja, kuten sovittelu ja välimiesmenettely.²⁸⁴
- 249 Lapsen kuuleminen sovittelussa poikkeaa merkittävästi oikeudenkäynnissä tapahtuvasta kuulemisesta kahdessa suhteessa. Ensinnäkin tapa, jolla lasta voidaan kuulla sovitteluprosessissa, voi erota huomattavasti oikeudenkäynnin yhteydessä käytettävissä olevista keinoista. Toiseksi tapa, jolla lapsen mielipiteet ja toiveet voidaan ottaa huomioon, on erilainen.
- 250 Voidaanko lasta kuulla sovitteluprosessissa ja miten se tehdään, riippuu jossain määrin vanhempien suostumuksesta tiettyyn menettelyyn. Tämä johtuu siitä, että useimmilla oikeudenkäyttöalueilla sovittelijoilla ei ole kuulusteluoikeuksia. Toisin sanoen sovittelijat eivät yleensä voi, toisin kuin tuomarit, kutsua lasta kuultavaksi tai määrätä asiantuntijaa haastattelemaan lasta ja laatimaan siitä raportin. Sovittelija voi vain kiinnittää vanhempien huomiota siihen, kuinka tärkeää on kuunnella lasta, ja ilmoittaa tarvittaessa, että tuomioistuim, jota pyydetään saattamaan sopimus oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi, saattaa tutkia, onko lapsen näkemykset otettu riittävässä määrin huomioon. Sovittelijan olisi suositeltava menettelyä, jolla lasta kuullaan sovittelussa, ottamalla huomioon yksittäisen tapauksen olosuhteet (esim. lasten ikä, uuden kaappauksen vaara, onko ollut perheväkivaltaa, jne.). Eräs mahdollinen vaihtoehto on lapsen suora osallistuminen yhteen tai useampaan sovittelukokoukseen. Toinen mahdollisuus on järjestää lapsen erillinen haastattelu, josta raportoidaan vanhemmille.²⁸⁵ Lasta haastattelevalla henkilöllä on kuitenkin oltava erikoiskoulutus²⁸⁶ sen varmistamiseksi, että lapsen kuuleminen tehdään lasta ja lapsen kehitystä tukevalla tavalla ja että kuulemistavalla vältetään ja poistetaan lapseen kohdistuva päätöksentekotaakka.²⁸⁷

284 Katso yleiskommentti nro 12 (mt. alaviite 266), s. 12, kohta 33; katso myös s. 15, kohta 52.

285 *Centrum Internationale Kinderontvoering Alankomaissa* on järjestänyt kokeiluhankkeen, jossa erikoiskoulutuksen saanut sovittelija, joka ei tässä tapauksessa hoitanut sovittelua, haastatteli asianomaista lasta ja antoi haastattelusta raportin. **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** reunite-sovittelujärjestelmään osallistuvat sovittelijat pyytävät tarvittaessa palauttamismenettelyä käsittelevää tuomioistuinta määräämään, että CAF/CASS-yksikön (*Children and Family Court Advisory Support Service*) virkailija haastattelee lasta ja että sitä koskeva raportti annetaan vanhemmille ja sovittelijalle, katso *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 10.

286 Esimerkiksi **Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa)** perheasioiden sovitteluneuvoston jäsenorganisaatioiden sopimissa perheasioiden sovittelun käytännösäännöissä (*Code of Practice for Family Mediators*, 2010, saatavana verkko-osoitteessa < www.familymediationcouncil.org.uk >, viittauspäivä 16.6.2012), määrätään, että sovittelijat saavat kuulla lapsia suoraan vain, jos he ovat menestyksekkäästi suorittaneet jäsenorganisaationsa ja/tai neuvoston hyväksymän erikoiskoulutuksen ja ovat saaneet erikoisluvan rikosrekisterivirastolta (kohdat 3.5 ja 5.7.3). Katso myös luku 14 jäljempänä.

287 Katso McIntosh J. (mt. alaviite 265), s. 5.

- 251 Kun lapsen näkemyksiä on kuultu sovitteluprosessissa, myös tapa, jolla ne voidaan ottaa huomioon, on erilainen kuin oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynnissä tuomari tekee kuulemisesta päätelmänsä ja ottaa lapsen iän ja kypsyyden mukaan lapsen näkemykset huomioon tehdessään päätöksensä lapsen edusta. Sitä vastoin sovittelija voi vain kiinnittää osapuolten huomion lapsen näkökulmaan tai näkökohtiin, joilla voi olla merkitystä lapsen edun ja hyvinvoinnin kannalta, mutta on kokonaan vanhempien asia päättää sopimuksensa sisällöstä. Kuten jo edellä todettiin, tässä yhteydessä on korostettava sitä, että sovittelijan olisi erityisesti huolehdittava lapsen hyvinvoinnista ja edusta. Sovittelijan olisi kannustettava vanhempia keskittymään lapsen tarpeisiin ja muistutettava vanhempia siitä, että heidän päätehtävänsä on huolehtia lapsensa hyvinvoinnista.²⁸⁸
- 252 Sovittelijan on myös ehkä muistutettava vanhemmille, että sopimuksen oikeudellinen hyväksyntä saattaa joissakin oikeusjärjestelmissä riippua siitä, onko lapsen oikeuksia ja etua suojeltu asianmukaisesti.

8 Kolmansien henkilöiden mahdollinen osallistuminen

→ Jos riidan osapuolet näin sopivat ja jos sovittelija pitää sitä toteuttamiskelpoisena ja asianmukaisena, sovittelu voidaan avata kolmansille henkilöille, joiden läsnäolosta saattaisi olla apua sovinnollisen ratkaisun aikaansaamisessa.

- 253 Jotta perhesuhteisiin liittyvässä riidassa saadaan aikaan kestävä ratkaisu, voi joskus olla hyödyllistä ottaa sovitteluprosessiin mukaan henkilö, jolla on läheiset yhteydet toiseen tai kumpaankin osapuoleen ja jonka yhteistyötä tarvitaan, jotta sovinnollinen ratkaisu voidaan onnistuneesti panna täytäntöön. Tämä voi olla esimerkiksi toisen vanhemman uusi kumppani tai isovanhempi. Osapuolten kulttuuritaustasta riippuu, haluavatko osapuolet mahdollisesti, että yhteisön vanhempi edustaja osallistuu sovitteluun.
- 254 Eräs sovittelun eduista onkin, että prosessi on riittävän joustava, jotta siihen voidaan ottaa mukaan henkilöitä, joilla ei ole asiassa asianosaiskelpoisuutta mutta jotka voivat kuitenkin voimakkaasti vaikuttaa riidanratkaisun onnistumiseen. Sovittelijan on kuitenkin tapauskohtaisesti päätettävä, onko kolmannen henkilön osallistuminen sovittelukokoukseen tai sen osaan toteutettavissa ja asianmukaista sovittelun tehokkuutta vaarantamatta. Kummankin osapuolen on ennakolta suostuttava siihen, että kolmas henkilö osallistuu sovittelukokoukseen tai että sovittelija haastattelee kolmatta henkilöä. Kolmannen henkilön mukaan ottaminen voi muodostaa haasteen erityisesti, kun on varmistettava, että valta ei jakaudu osapuolten välillä epätasaisesti. Lisäksi on otettava huomioon luottamuksellisuus, jos kolmas henkilö osallistuu sovittelukeskusteluihin.
- 255 On tietenkin korostettava sitä, että sovittelussa aikaansaatu sovinnollinen ratkaisu on osapuolten välinen sopimus ja että kolmannesta henkilöstä ei sovitteluun osallistumisen kautta tule sopimuksen osapuolta. Tietyissä tapauksissa voi kuitenkin olla hyödyksi, jos kolmas henkilö, jonka yhteistyöstä sopimuksen täytäntöönpano riippuu, antaa hyväksyntänsä osapuolten sopimukselle merkiksi siitä, että hän on sitoutunut tukemaan sopimusta.

²⁸⁸ Katso Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi). Lapsen edun ja hyvinvoinnin huomioon ottamisen periaate, katso alaosio 6.1.6.

9 Yhteydenpidon järjestäminen sovittelun aikana lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu

- 256 Lapsikaappaus johtaa säännönmukaisesti äkkinäiseen ja täydelliseen yhteyden katkeamiseen lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu. Tämä on kummallekin hyvin tuskallista ja voi johtaa vieraantumiseen, jos yhteydenpito keskeytyy pitkäksi ajaksi. Jotta lasta voitaisiin suojella lisävaurioilta ja koska lapsella on oikeus pitää yhteyttä kumpaankin vanhempaansa, on tärkeää palauttaa nopeasti yhteys lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu. Yhteys voidaan palauttaa monella tavalla väliaikaisesti heti kaappauksen jälkeen. Nykyaikaisia viestintävälineitä voidaan harkita (kuten sähköposti, pikaviestit, internetpuhelimet jne.).²⁸⁹
- 257 Jos vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, matkustaa pyynnön vastaanottaneeseen valtioon vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaiseen palauttamismenettelyyn liittyvää tuomioistuinkäsittelyä tai sovittelukokousta varten, on erittäin suositeltavaa harkita toimenpiteitä, jotta lapsi ja vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, voivat tavata henkilökohtaisesti.²⁹⁰ Tämä on arvokas vaihe kohti riidan liennytyä. Sovittelussa osapuolten rakentava vuoropuhelu on ratkaisevan tärkeää, joten tällainen henkilökohtainen tapaaminen voi olla erityisen hyödyllinen. Sovittelijat, joilla on kokemusta kansainvälisistä lapsikaappaus tapauksista, tunnustavat, että tällaisella henkilökohtaisella tapaamisella on myönteinen vaikutus sovitteluprosessiin.²⁹¹

9.1 Suojatoimet ja uuden kaappauksen estäminen

→ Suojatoimia saattaa olla tarpeen toteuttaa, jotta varmistetaan väliaikaisten yhteydenpitojärjestelyjen ehtojen noudattaminen ja estetään uuden kaappauksen riski.

Tällaisia suojatoimia voivat olla muun muassa seuraavat:²⁹²

- **Passi tai matkustusasiakirjat on luovutettava, ja ulkomaista konsulaattia/ suurlähetystä pyydetään olemaan antamatta lapselle uutta passia tai matkustusasiakirjoja.**
- **Pyynnön esittänyttä vanhempaa pyydetään ilmoittautumaan säännöllisesti poliisille tai muulle viranomaiselle yhteydenpitojakson aikana.**
- **Asetetaan rahallinen sitoumus tai vakuus.**
- **Ammattihenkilö tai perheenjäsen valvoo yhteydenpitoa.**
- **Rajoitetaan paikkoja, joissa tapaaminen voidaan toteuttaa, jne.**

- 258 Lisätietoja on valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen oppaan²⁹³ luvussa 6, jossa otetaan huomioon myös lapsiin liittyvästä yhteydenpidosta 15. toukokuuta 2003 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen tavoitteet.²⁹⁴

289 Katso myös valtioiden rajat ylittävää yhteydenpitoa koskeva hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 6.7, s. 33.

290 Katso myös Vigers S., *Note on mediation* (mt. alaviite 11), 6.1, s. 20.

291 Katso esim. Kiesewetter S. – Paul C. C., "Family Mediation in an International Context: Cross-Border Parental Child Abduction, Custody and Access Conflicts: Traits and Guidelines", teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 47.

292 Katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 6.3, s. 31 ja 32.

293 Mts. 31 ja seur.

294 CETS 192; yleissopimuksen teksti on saatavana verkko-osoitteessa

< <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/192.htm> > (viittauspäivä 16.6.2012).

9.2 Läheinen yhteistyö keskusviranomaisen sekä hallinto- ja oikeusviranomaisten kanssa

→ Kun järjestellään yhteydenpitoa kaapatun lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu, yhteistyö viranomaisten kanssa saattaa olla välttämätöntä, jotta vältetään lasta uhkaavat vaarat, kuten uusi kaappaus.

- 259 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen mukaan keskusviranomaisella on vastuu ”asian koskiessa tapaamisoikeutta, järjestää tai turvata tapaamisoikeuden tehokas käyttäminen” (katso 7 artiklan toisen kappaleen f kohta; katso myös 21 artikla).²⁹⁵ Samalla Haagin lapsikaappaus sopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen b kohdassa veloitetaan keskusviranomaiset toteuttamaan kaikki tarvittavat toimenpiteet ”lapselle koituvan enemmän vahingon tai asianosaisille aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ryhtymällä väliaikaisiin toimenpiteisiin tai huolehtimalla niihin ryhtymisestä”. Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkasteleva valiokunta on kuudennessa kokouksessaan todennut, että Haagin lapsikaappaus sopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen b kohdan ja 21 artiklan nojalla pyynnön vastaanottanut valtio voi asianmukaisissa tapauksissa antaa hakijavanhemmalle mahdollisuuden pitää yhteyttä menettelyn kohteena olevaan lapseen (oleviin lapsiin) vireillä olevan palauttamismenettelyn aikana.²⁹⁶
- 260 Keskusviranomaisia kannustetaan asennoitumaan ennakoivasti ja aktiivisesti omien tehtäviensä hoitamiseen kansainvälisluonteisissa tapaamisissa ja yhteydenpitoa koskeissa asioissa.²⁹⁷ Sovittelijoiden olisi oltava tietoisia siitä merkittävästä avusta, jota keskusviranomaiset voivat antaa, kun järjestetään väliaikaista yhteydenpitoa kaapatun lapsen ja sen vanhemman välillä, jolta lapsi on kaapattu. Heidän olisi myös oltava tietoisia tarpeesta tehdä läheistä yhteistyötä keskusviranomaisten ja muiden elinten kanssa tarvittavien turvaamistoimien järjestelyissä. Katso lisätietoja valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen oppaasta.²⁹⁸

10 Sovittelu ja syytökset perheväkivallasta

- 261 Perheväkivalta on valitettavan laajalle levinnyt ilmiö, jota voi esiintyä monessa muodossa: se voi olla fyysistä tai henkistä kaltoinkohtelua;²⁹⁹ se voidaan suunnata lapseen (”lapsen kaltoinkohtelu”)³⁰⁰ ja/tai kumppaniin;³⁰¹ ja se voi vaihdella yksittäisestä tapauksesta jatkuvaan ja toistuvaan käyttäytymismalliin. Jos perheväkivalta on toistuvaa, tyyppilliseen väkivaltasykliin voi sisältyä 1) jännityksen kertymisvaihe, johon liittyy vähäisiä hyökkäyksiä; 2) äkillinen tapahtuma, johon liittyy väkivallan kärjistyminen; ja 3) sovitteluvaihe, jossa tekijä usein pyytää anteeksi ja lupaa, ettei koskaan enää ole väkivaltainen, kun taas uhri yrittää uskoa vakuutteluja ja tuntee toisinaan jopa olevansa vastuussa tekijän henkisestä hyvinvoinnista.³⁰² Toistuvalla väkivallalla on luonteenomaista, että uhri tuntee olevansa avuton ja

295 Katso lisätietoja valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen oppaasta (mt. alaviite 16), osio 4.6, s. 23.

296 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 20; katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16), osio 4.4, s. 21 ja 22.

297 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 38), suositus nro 18; katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (alaviite 296, mp.).

298 Mt. alaviite 16.

299 Fyysinen ja henkinen kaltoinkohtelu voi ulottua seksuaaliseen, tunneperäiseen ja jopa taloudelliseen kaltoinkohteluun. Lähisuhdeväkivalta on monimutkainen ja kulttuurisesti väritynyt ilmiö ja koskee kaikkia sukupuolia, rotuja, etnisiä ryhmiä, ikäluokkia ja sosiaalis-taloudellisia olosuhteita. Lähde: Alanen J., ”When Human Rights Conflict: Mediating International Parental Kidnapping Disputes Involving the Domestic Violence Defense”, *40 U. Miami Inter-Am. L. Rev.* 49 (2008–2009), s. 64.

300 Lapseen kohdistuva väkivalta on oppaassa jaettu suoraan ja välilliseen väkivaltaan. Suora väkivalta määritellään lapseen kohdistuvaksi väkivallaksi, ja välillinen väkivalta on vanhempaan tai muuhun taloudessa elävään kohdistuvaa väkivaltaa, joka vaikuttaa haitallisesti lapseen. Katso myös perheväkivallan määritelmä termistöosassa ja kohdassa 270.

301 Suurimmassa osassa tapauksia nainen on parisuhteessa perheväkivallan uhri; katso esim. *Domestic Violence Parliamentary Report of the United Kingdom*, julkaistu kesäkuussa 2008, tiivistelmä julkaisussa *IFL* 2008, s. 136 ja 137. Sen mukaan valtaosa vakavasta ja toistuvasta väkivallasta on miesten nainiin kohdistamaa. Katso myös Joyce H. (mt. alaviite 228), s. 449: naiset ovat uhreja 95 prosentissa ilmoitetuista perheväkivaltatapauksista.

302 Mts. 499 ja 450.

- loukussa väkivallan kiertessä sekä uskoo, että tilannetta ei voida muuttaa, ja pelkää jättää tekijän, koska tämä voi kostaa väkivallalla.³⁰³
- 262 Syytökset perheväkivallasta eivät ole kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa harvinaisia. Toisinaan syytökset osoittautuvat perusteettomiksi, mutta toisinaan ne ovat oikeutettuja ja saattavat olla syy siihen, miksi lapsen kaapannut vanhempi on lähtenyt maasta lapsen kanssa. Perheväkivalta on hyvin arkaluonteinen kysymys, johon on suhtauduttava hienotunteisesti.
- 263 Näkemykset vaihtelevat laajasti siitä, sopivatko sellaiset perhesuhteisiin liittyvät riidat sovittelaviksi, joissa on mukana perheväkivaltaa. Eräät asiantuntijat pitävät tällaisia tapauksia yleensä sovitteluun soveltumattomina useista syistä. He huomauttavat, että sovittelu voi saattaa uhrin vaaraan. Koska eroaminen pahoinpitelijästä on uhrin kannalta kaikkein vaarallisin ajankohta, heidän mielestään mahdollinen henkilökohtainen tapaaminen pahoinpitelijän kanssa kyseisenä ajankohtana tuo mukanaan lisäväkivallan tai traumatisoitumisen riskin.³⁰⁴ Lisäksi järkeillään, että sovittelu on vaihtoehtoisena riidanratkaisukeinona tehoton tapauksissa, joihin liittyy perheväkivaltaa, koska sovittelu perustuu yhteistyöhön³⁰⁵ ja sen onnistuminen riippuu siitä, että osapuolilla on tasa-arvoiset neuvotteluvälmiudet. Väitetään, että koska perheväkivallan uhreilla on usein vaikeuksia puolustaa omia etujaan tavatessaan pahoinpitelijän henkilökohtaisesti, sovittelu johtaa väistämättä epäoikeudenmukaisiin sopimuksiin.³⁰⁶ Sovittelun käyttöä vastustetaan perheväkivaltatapauksissa myös siksi, että sovittelu laillistaisi perheväkivallan sen sijaan, että tekijöitä rangaistaisiin.
- 264 Toisaalta monet asiantuntijat vastustavat sovittelun yleistä poissulkemista perheväkivaltatapauksissa edellyttäen, että mukana on hyvin koulutettuja ja asian tuntevia ammattihenkilöitä.³⁰⁷ He huomauttavat, että perheväkivaltatapauksia on merkittävästi erilaisia ja että tapauskohtainen arviointi on ratkaisu: toiset saattavat olla käsiteltävissä sovitteluprosessissa, kun taas toiset olisi selkeästi käsiteltävä tuomioistuimissa.³⁰⁸ Jos uhri on saanut riittävästi tietoja, jotta hän voi tehdä tietoon perustuvan päätöksen, olisi kunnioitettava uhrin toivetta osallistua prosessiin, joka voi olla hyödyllinen, jos turvallisuus varmistetaan.³⁰⁹ Eräät kirjoittajat ovat todenneet, että uhrin osallistuminen asianmukaiseen ja hyvin hoidettuun sovitteluprosessiin saattaa voimaannuttaa häntä.³¹⁰ Uhrin turvallisuutta sovittelun aikana koskevat epäilykset voidaan kuitata väitteellä, että sovitteluun ei tarvitse välttämättä sisältyä henkilökohtaisia tapaamisia, vaan se voidaan hoitaa myös puhelinneuvotteluina tai siten, että sovittelija tapaa osapuolia vuorotellen.
- 265 Sovitteluprosessia puoltaa se, että sitä voidaan monella tapaa mukauttaa uhrin suojelemiseksi ja voimaannuttamiseksi. Sovittelukokoukselle voidaan esimerkiksi määrätä sääntö, jossa kielletään halventava käyttäytyminen ja jonka mukaan sovittelu päätetään välittömästi, ellei sääntöjä noudateta. Ammattisovittelijoiden pitäisi tuntea kuntoutusohjelmat ja muut resurssit, joita saattaa olla käytettävissä pahoinpitelevää vanhempaa varten.
- 266 Erilaiset näkemykset näkyvät myös lainsäädännössä. Joillakin oikeudenkäyttöalueilla laissa kielletään nimenomaan sovittelun käyttö lasta koskevissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, jos on näyttöä perheväkivallan esiintymisestä, tai sovittelun käytölle asetetaan tällaisissa tapauksissa tiettyjä ehtoja.³¹¹
- 267 On korostettava, että perheväkivalta on usein itsessään vakava rikos, eikä se tietenkään ole sovittelun aihe; sovittelussa käsitellään muun muassa lapsen huoltajuutta ja tapaamisia, elatustukisäännöksiä ja muita perheasioiden järjestämiseen liittyviä kysymyksiä.³¹²

303 Mt.

304 Lisätietoja tästä näkemyksestä on mts. 452.

305 Lisätietoja tästä näkemyksestä on mt.

306 Lisätietoja tästä näkemyksestä on mts. 451.

307 Katso esimerkiksi *2006 Report on the reunite Mediation Pilot Scheme* (mt. alaviite 97), s. 53.

308 Katso lisää viitteitä ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 665.

309 Katso lisäviitteitä mt.

310 Alanen J. (mt. alaviite 299), s. 69, alaviite 69.

311 Katso myös Joyce H. (mt. alaviite 228), s. 459 ja seur.

312 Alanen J. (mt. alaviite 299), s. 87 ja 88, alaviite 151.

10.1 Perheväkivallan käsittely Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä

- 268 Ennen kuin käsitellään sovittelua lapsikaappaustapauksissa, joihin liittyy perheväkivaltasyytöksiä, on tärkeää sanoa muutama sana perheväkivaltasyytöksistä Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisissa palauttamismenettelyissä yleensä.
- 269 Lapsikaappaustapauksessa keskusviranomaisilla on vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen b kohdan mukaisesti velvoite toteuttaa toimenpiteitä ”lapselle koituvan enemmän vahingon tai asianosaisille aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ryhtymällä väliaikaisiin toimenpiteisiin tai huolehtimalla niihin ryhtymisestä”. Näin ollen, jos on olemassa vaara, että lapsen kaapannut vanhempi voisi vahingoittaa lasta, keskusviranomaisen voi sopimusvaltion antaman toimivallan mukaan toteuttaa väliaikaisia toimenpiteitä tai saada toimivaltaisen viranomaisen toteuttamaan tällaisia toimenpiteitä. Tämä määräys toimii yhdessä vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 11 artiklan kanssa. Artiklan mukaan sen sopimusvaltion viranomaiset, jossa lapsi on, ovat kiireellisissä tapauksissa toimivaltaisia toteuttamaan välttämättömät suojelutoimenpiteet.
- 270 Suurimmassa osassa tapauksia perheväkivaltasyytökset eivät kuitenkaan kohdistu lapsen kaapannutta vanhempaa vaan sitä vanhempaa vastaan, jolta lapsi on kaapattu.³¹³ Lapsen kaapanneeseen vanhempaan ja/tai lapseen kohdistuvasta välittömästä turvallisuusriskistä huolehtivat pyynnön vastaanottaneen valtion viranomaiset kyseisen valtion prosessioikeudellisen lainsäädännön mukaan. Esimerkiksi keskusviranomaisen ja/tai tuomioistuimen voivat toteuttaa toimenpiteitä, jotta perheväkivallan uhrin nykyinen olinpaikka ei paljastu toiselle vanhemmalle, tai muutoin varmistaa, että osapuolet eivät tapaa kahden kesken.³¹⁴
- 271 Perheväkivaltasyytöksillä on merkitystä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä, kun päätetään, voidaanko todeta, että lapsen palauttamista koskee Haagin lapsikaappausopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan mukainen poikkeus. Kyseisen artiklan mukaan pyynnön vastaanottaneen valtion oikeus- tai hallintoviranomainen ei ole velvollinen määräämään lasta palautettavaksi, jos voidaan osoittaa ”vakava vaara, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiillisille tai henkisille vaurioille alttiiksi taikka että lapsi muutoin joutuisi kestämättömään tilanteeseen”. Tällaisen vaaran voi muodostaa paitsi lapsen kaltoinkohtelu, myös lapsen kaapanneeseen vanhempaan kohdistuva perheväkivalta, joka vaikuttaa haitallisesti lapseen. Haagin lapsikaappausopimuksen tavoitteiden mukaisesti 13 artiklan poikkeukset on kuitenkin laadittu ahdasrajaisesti.³¹⁵ Se, täyttyvätkö vakavaa vaaraa koskevan poikkeuksen edellytykset perheväkivaltasyytöksiä koskevassa tapauksessa, riippuu paitsi yksittäisen asian olosuhteista, myös valmiudesta järjestää turvaamistoimia, jotta lapsen ja mahdollisesti lapsen kaapanneen vanhemman turvallinen paluu³¹⁶ asuinpaikkavaltioon voidaan varmistaa.
- 272 Vaikka vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimus koskee lapsen palauttamista, lapsen kaapanneen vanhemman turvallinen paluu on usein huolenaihe Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista lapsen palauttamista käsittelevälle tuomioistuimelle, erityisesti jos lapsen kaapannut vanhempi on lapsen ainoa ensisijainen hoivaaja. Lapsen kaapanneen vanhemman turvallinen paluu voi olla lapsen palauttamista koskevan määräyksen välttämätön edellytys, jos lapsen kaapanneen vanhemman kyvyttömyys palata aiheuttaisi vanhemman ja lapsen eron, joka asettaisi lapsen vakavaan vahingoittumisvaaraan. Katso myös osio 2.8, jossa käsitellään rikosoikeudenkäyntiä esteenä lapsen kaapanneen vanhemman paluulle.

313 Vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen 7 artiklan toisen kappaleen b kohta laadittiin etupäässä, jotta vältettäisiin lapsen uusi poisvieminen. Katso Pérez-Vera E., *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* (mt. alaviite 93), kohta 91.

314 Katso myös kohta 277.

315 Katso Pérez-Vera E. (mt.), s. 434, kohta 34; katso myös valiokunnan neljännen kokouksen päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 34), nro 4.3, s. 12, ja valiokunnan viidennen kokouksen päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 34), nro 1.4.2, s. 8.

316 Turvallisen paluun varmistavia toimenpiteitä voivat olla muun muassa kyseisessä maassa annettavat tuomioistuimen määräykset (*mirror orders, safe harbour orders*) tai muut turvaamistoimet. Katso tarkemmin pakkotytäntöönpanoa koskeva hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), luku 9, s. 35 ja seur.; katso myös Garbolino J. D., *Handling Hague Convention Cases in U.S. Courts* (kolmas laitos), Nevada 2000, s. 79 ja seur.

- 273 Jos voidaan näyttää toteen, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiillisille tai henkisille vaurioille alttiiksi tai että lapsi joutuisi muutoin kestävämpään tilanteeseen, palauttamishakemusta käsittelevä tuomioistuin ei ole velvollinen määräämään lapsen palauttamista.³¹⁷ Palauttamatta jättämistä koskeva määräys johtaa yleensä viime kädessä siihen, että huoltajuusasioita koskeva toimivalta³¹⁸ siirtyy lapsen uuteen asuinpaikkavaltioon.³¹⁹
- 274 Perheväkivaltasyytösten käsittely Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisissa palauttamismenettelyissä on hyvin arkaluonteinen kysymys, eikä yleistyksiä voi tehdä, erityisesti kun otetaan huomioon, että tapaukset, joissa perheväkivaltasyytöksiä esitetään, ovat hyvin monitahoisia. Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennessa kokouksessa korostettiin, että palauttamismenettelyä käsittelevä tuomioistuin voi autonomisesti arvioida näytön ja määrittää vakavaa vaurioiden vaaraa koskevan poikkeuksen (13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohta), myös perheväkivaltasyytösten osalta, ottamalla asianmukaisesti huomioon vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen tavoite, joka on varmistaa lapsen pikainen ja turvallinen palauttaminen.³²⁰ Samalla valiokunta esitti toimenpiteitä, joilla lisätään 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tulkinnan ja soveltamisen yhtenäisyyttä.³²¹ Ehdotuksen perusteella neuvosto päätti huhtikuussa 2012 perustaa työryhmän, johon kuuluu laajasti erilaisia asiantuntijoita, myös tuomareita, keskusviranomaisia ja monialaisia asiantuntijoita, laatimaan hyvien toimintatapojen oppaan Haagin lapsikaappausopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tulkinnasta ja soveltamisesta siten, että siinä on osa, jossa erityisesti ohjeistetaan oikeusviranomaisia.³²²

10.2 Suojatoimet sovittelussa – Haavoittuvassa asemassa olevan osapuolen suojelu

- Tapauksissa, joihin liittyy perheväkivaltaa, sovittelua olisi harkittava huolella. Riittävä koulutus on välttämätön, jotta tapauksen soveltuvuus sovitteluun voidaan arvioida.
- Sovittelu ei saa vaarantaa kenenkään eikä varsinkaan perheväkivallan uhrin, perheenjäsenten tai sovittelijan henkeä tai turvallisuutta. Suoran ja välillisen sovittelun, sovittelupaikan sekä sovittelumallin ja -menetelmän valinta on mukautettava tapauksen olosuhteisiin.
- Jos sovittelun katsotaan soveltuvan tapaukseen, johon liittyy perheväkivaltaa, kokeneiden sovittelijoiden, jotka on erityisesti koulutettu sovitteluun tällaisissa olosuhteissa, on hoidettava sovittelu.

317 Bryssel IIa -asetus, joka toimii rinnan vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen kanssa, sisältää 11 artiklan 4 kohdassa lisäasäynnön, jonka mukaan ”[t]uomioistuin ei voi kieltäytyä lapsen palauttamisesta Haagin lapsikaappausopimuksen 13 artiklan b kohdan perusteella, jos on todettu, että on toteutettu riittävät järjestelyt lapsen suojelemiseksi hänen palauttamisensa jälkeen”.

318 Toimivaltakysymyksistä katso luku 13; katso myös vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimusta koskevan käytännön oppaan (mt. alaviite 223) luku 13, joka koskee toimivallan siirtämistä Haagin lastensuojelusopimuksen 7 artiklan mukaisesti.

319 Bryssel IIa -asetuksen 11 artiklan 8 kappaleen mukaan lapsi on ehkä palautettava palauttamatta jättämistä koskevan tuomion antamisesta huolimatta, jos asetuksen nojalla toimivaltainen tuomioistuin antaa myöhemmin lapsen palauttamista edellyttävän tuomion.

320 Katso vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennen kokouksen II osassa (25.-31.1.2012) hyväksytyt päätelmät ja suositukset (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net > kohdassa *Child Abduction Section*), suositus nro 80.

321 Mt., suositukset 81 ja 82:

81. Valiokunta suositaa, että 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tulkinnan ja soveltamisen yhtenäistämistä jatketaan myös, mutta ei yksinomaan, perheväkivaltaan liittyvien syytösten osalta.

82. Valiokunta suositaa, että yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevä neuvosto valtuuttaa perustamaan työryhmän, joka muodostuu tuomareista, keskusviranomaisista ja monialaisista asiantuntijoista ja jonka tehtävänä on laatia hyvien toimintatapojen opas 13 artiklan ensimmäisen kappaleen b kohdan tulkinnasta ja soveltamisesta, siten että siinä on osa, jossa erityisesti ohjeistetaan oikeusviranomaisia, ottamalla huomioon valiokunnan edellisten kokousten päätelmät ja suositukset ja hyvien toimintatapojen oppaat.

322 Neuvoston vuoden 2012 kokouksessa hyväksytyt päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 39), suositus nro 6.

- 275 On syytä harkita huolellisesti, soveltuuko sellainen kansainvälinen lapsikaappaustapaus sovitteluun, jossa on esitetty perheväkivaltasyytöksiä toista vanhempaa vastaan. Henkilöllä, joka arvioi tapauksen soveltuvuuden sovitteluun, on oltava koulutus.³²³ Vaikka syytöksiä perheväkivallasta ei olisikaan esitetty, sovitteluun soveltuvuuden arvioinnissa on otettava huomioon, että tapaukseen saattaa siitä huolimatta liittyä perheväkivaltaa.
- 276 Seuraavat tekijät saattavat olla erityisen merkittäviä, kun arvioidaan, kuinka tietty tapaus soveltuu saatavana olevaan sovittelupalveluun:³²⁴ perheväkivallan vakavuus ja tiheys,³²⁵ perheväkivallan kohde, väkivaltainen käyttäytymiskaava,³²⁶ osapuolten ruumiillinen ja mielenterveys,³²⁷ pääasiallisen tekijän todennäköinen reagointi,³²⁸ perheväkivaltatapauksia varten erityisesti suunnitellun sovittelun saatavuus, miten saatavana olevassa sovittelupalvelussa voidaan käsitellä turvallisuuskysymyksiä sekä onko osapuolilla edustus.³²⁹ Lisäksi on korostettava, että jos sovittelija alustavan analyttisen tarkastelun aikana tai myöhemmin sovitteluprosessissa saa tietoonsa olosuhteita, jotka viittaavat rikokseen (kuten lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön), hänellä on monilla oikeudenkäyttöalueilla velvoite ilmoittaa siitä viranomaisille, esimerkiksi poliisille ja lastensuojeluviranomaisille. Tämä velvoite voi olla olemassa huolimatta sovittelun luottamuksellisuutta koskevasta periaatteesta.³³⁰
- 277 Sovittelu ei saa vaarantaa kenenkään eikä varsinkaan perheväkivallan uhrin, perheenjäsenen ja sovittelijan henkeä tai turvallisuutta. Henkilökohtainen tapaaminen sovittelun aikana tai valmistelevana kokouksena olisi kutsuttava koolle vain, jos turvallisuus voidaan varmistaa. Tapauksen olosuhteiden mukaan saatetaan tarvita valtion viranomaisten apua.³³¹ Muissa tapauksissa saattaa riittää, että vältetään osapuolten kahdenkeskisten tapaamisten riski. Tällaisissa tapauksissa olisi esimerkiksi estettävä se, että osapuolet tapaavat sattumalta matkalla sovittelupaikalle, joten olisi järjestettävä osapuolten erillinen saapuminen ja lähteminen.³³² Lisätoimenpiteisiin voi kuulua hätänappi sovittelukokouhuoneessa. Sovittelukokouksen aikana osapuolia ei saa koskaan jättää yksin. Tässä suhteessa yhteissovittelun käyttö saattaa olla erityisen hyödyllistä. Kahden kokeneen sovittelijan läsnäolo saattaa rauhoittaa uhria ja auttaa lieventämään jännitteitä. Jos toinen sovittelija joutuisi jostain syystä lähtemään kokouksesta, näin varmistetaan, että yksi kokenut sovittelija jää paikalle osapuolten kanssa. Myös muiden henkilöiden, kuten asianajajan tai tukihenkilön, läsnäoloa saatetaan tarvittaessa harkita.³³³
- 278 Jos saatavana olevassa sovittelupalvelussa ei ole mahdollista poistaa henkilökohtaisiin tapaamisiin liittyviä turvallisuusriskejä tai jos tällainen tapaaminen osoittautuu muista syistä soveltumattomaksi, voidaan harkita välillisen sovittelun käyttöä. Siinä järjestetään erillisiä kokouksia sovittelijan ja kummankin osapuolen välillä (niin kutsuttuja valmistavia kokouksia) tai käytetään nykyaikaista tekniikkaa, kuten videoyhteyttä tai internetviestintää.

323 Ammattitaitoista analyttistä tarkastelua koskevien menettelyjen merkityksestä, katso Parkinson L., *Family Mediation – Appropriate Dispute Resolution in a new family justice system*, toinen laitos, Family Law, 2011, luku 3, s. 76 ja seur.

324 Katso myös naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta 11.5.2011 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen 48 artikla (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm> >, viittauspäivä 16.6.2012). Siinä edellytetään, että sopimusvaltiot toteuttavat tarvittavat lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla kielletään pakolliset vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot, myös sovittelu ja välitysmenettely, kaikissa tapauksissa, joihin liittyy tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallan muotoja.

325 Katso lisää viitteitä ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 665.

326 Mt.

327 Mt.

328 Mt.

329 Mt.

330 Luottamuksellisuusperiaatetta koskevista poikkeuksista, katso kohta 211.

331 Mitä vakavampia olosuhteet ovat, sitä todennäköisempää on, että tapaus ei yleisesti sovellu soviteltavaksi.

332 Katso myös Parkinson L. (alaviite 323, mp.).

333 Katso lisää viitteitä ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 666.

- 279 Sen lisäksi, että sovittelussa toteutetaan suojatoimet vahinkojen vaaraa vastaan, on toteutettava toimenpiteitä, joilla taataan, että epätasa-arvoiset neuvotteluvaihtoimet eivät haittaa sovittelua.³³⁴ Erikoiskoulutuksen saaneiden kokoneiden sovittelijoiden on hoidettava sovittelu, ja sovittelijoiden on mukautettava sovitteluprosessi kunkin yksittäisen tapauksen haasteisiin. Myös turvallisuuskysymykset, jotka liittyvät sovintosopimuksen täytäntöönpanoon myöhemmässä vaiheessa, on otettava huomioon.
- 280 Yleensä läheinen yhteistyö oikeus- ja hallintoviranomaisten kanssa auttaa välttämään turvallisuusriskejä.³³⁵
- 281 Sovittelijoiden olisi yleisesti kiinnitettävä huomiota perheväkivallan ja/tai tulevan väkivallan vaaran merkkeihin ja kyettävä tunnistamaan³³⁶ ne, vaikka toinen osapuoli ei olisikaan esittänyt tätä koskevia syytöksiä, ja heidän olisi oltava valmiita toteuttamaan tarvittavat varotoimet ja toimenpiteet.³³⁷

10.3 Tietoa turvaamistoimista

→ Vanhempaa ja lasta koskevista mahdollisista turvaamistoimista asianomaisella oikeudenkäyttöalueella olisi saatava tietoa.

- 282 Tietoa mahdollisista turvaamistoimista, joita voidaan toteuttaa vanhemman ja lapsen suojelemiseksi valtiossa, jossa lapsen asuinpaikka oli ennen kaappausta, sekä valtiossa, johon lapsi on kaapattu, olisi oltava saatavana sovittelukokouksessa käytäviä keskusteluja varten. Keskusviranomaisen tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspiste voi helpottaa tämän tiedon saantia.³³⁸ Lisäksi vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofiilit voivat olla hyödyllinen saatavana olevia turvaamistoimia koskeva tiedonlähde.³³⁹

11 Sovintosopimuksen ehdot – faktojen tarkistaminen

→ Sovintosopimuksen ehdot on laadittava realistisesti ja ottamalla huomioon kaikki asiaan liittyvät käytännön kysymykset, erityisesti yhteydenpitoon ja tapaamisiin liittyvät seikat.

334 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

ix. Sovittelijan olisi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko osapuolten välillä aiemmin esiintynyt väkivaltaa tai voiko sitä esiintyä tulevaisuudessa ja miten se voi vaikuttaa osapuolten neuvotteluasemiin, ja harkittava, onko sovitteluprosessi näissä olosuhteissa asianmukainen.

335 Katso lisätietoja tiettyjen erityisten suojatoimien saatavuudesta, Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 19.4, kohdat g ja h.

336 Lisätietoja erilaisista väkivallan ja kaltoinkohtelun lajeista, jotka sovittelijan olisi tunnistettava ja erotettava, on muun muassa teoksessa Parkinson L. (alaviite 323, mp.).

337 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), III kohta (sovitteluprosessi):

Valtioiden olisi varmistettava, että käytössä on asianmukaiset järjestelmät, jotta sovitteluprosessissa voidaan noudattaa seuraavia periaatteita:

ix. Sovittelijan olisi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko osapuolten välillä aiemmin esiintynyt väkivaltaa tai voiko sitä esiintyä tulevaisuudessa ja miten se voi vaikuttaa osapuolten neuvotteluasemiin, ja harkittava, onko sovitteluprosessi näissä olosuhteissa asianmukainen.

338 Kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen tehtävä tiedonsaannin helpottamisessa, katso osio 4.1.

339 Katso Haagin lapsikaappaus sopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 11.2.

- 283 Sen jälkeen, kun sovinnollinen ratkaisu alkaa hahmottua, sovittelijan on autettava osapuolia laatimaan sopimuksen yksityiskohdat. Sovittelija laatii useissa tapauksissa varsinaisen sopimuksen tai yhteisymmärrysmuistion osapuolten toivomusten mukaisesti.³⁴⁰
- 284 Kuten edellä luvussa 5 (Sovittelun ala) todettiin, kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa sovintosopimukseen sisältyvät todennäköisesti seuraavat kohdat: sopimus lapsen palauttamisesta tai palauttamatta jättämisestä ja viimeksi mainitussa tapauksessa sopimus siitä, missä lapsen uusi asuinpaikka on ja kenen kanssa lapsi asuu, sekä sopimus vanhempainvastuusta ja sen harjoittamisesta. Lisäksi sopimuksessa käsitellään todennäköisesti joitakin taloudellisia kysymyksiä, kuten matkakustannuksia mutta joissakin tapauksissa myös lapsen ja puolison elatusapua.
- 285 On tärkeää, että sovintosopimus laaditaan sovellettavan oikeudellisen kehyksen mukaisesti, jotta se voi saada oikeusvaikutuksen molemmilla (kaikilla) asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla. Tässä suhteessa sovittelija voi viitata kansalliseen tai kansainväliseen oikeudelliseen kehykseen, vaikka on selvää, että sovittelijan tehtävä ei ole oikeudellisen neuvonnan antaminen. Sovittelijan olisi joka tapauksessa kiinnitettävä osapuolten huomiota siihen, kuinka tärkeää heidän on tässä suhteessa kysyä neuvoa oikeudelliselta asiantuntijaedustajalta tai muutoin saada oikeudellista asiantuntijaneuvontaa oman tapauksensa oikeudellisesta tilanteesta.
- 286 Sen jälkeen, kun sopimus on luonnosteltu, saattaa olla suositeltavaa antaa rajallinen harkinta-aika ennen sen allekirjoittamista.³⁴¹ Aika olisi hyödynnettävä myös tarvittavien oikeudellisten tiedustelujen tekemiseen.³⁴²
- 287 Sovintosopimuksen on oltava realistinen, ja siinä on mahdollisimman yksityiskohtaisesti esitettävä kaikki velvoitteet ja oikeudet, joihin siinä viitataan. Tämä ei ole tärkeää ainoastaan sopimuksen ongelmattoman täytäntöönpanon kannalta vaan myös sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuuden varmistamiseksi (katso myös luku 12). Jos vanhemmat esimerkiksi sopivat lapsen palauttamisesta, on käsiteltävä palauttamisen menettelytapoja, myös matkustuskustannuksia, sekä sitä kenen kanssa lapsi matkustaa takaisin ja missä lapsi oleskelee välittömästi paluun jälkeen.³⁴³ Jos vanhempien on tarkoitus asua eri valtioissa, vanhempainvastuun harjoittamista valtioiden rajojen yli on säänneltävä realistisesti.³⁴⁴ Kun laaditaan valtioiden rajat ylittävää yhteydenpitoa koskevia järjestelyjä, sopimukseen on esimerkiksi sisällytettävä tietyt päivämäärät ja ajanjaksot, jotta voidaan ottaa huomioon koulujen loma-ajat jne. Myös matkustuskustannuksia on käsiteltävä. On tärkeää mahdollisimman tarkoin poistaa kaikki mahdolliset väärinymmärrysten lähteet ja yhteydenpitojärjestelyn käytännön esteet. Esimerkiksi tapauksessa, jossa vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, suostuu siihen, että lapsi saa jäädä kaappauksen tehneen vanhemman kanssa valtioon, johon lapsi on kaapattu, edellyttäen, että hänen yhteydenpito-oikeutensa turvataan riittävällä tavalla, vanhemmat voivat sopia, että lapsen kaapannut vanhempi ostaa lentoliput, jotta lapsi voi viettää kesälomat aiemmassa asuinvaltiossa sen vanhemman kanssa, jolta lapsi on kaapattu. Tulevat taloudelliset valmiudet olisi otettava huomioon, ja jotta voidaan välttää viime hetken vaikeudet lippujen ostamisessa, vanhemmat voisivat esimerkiksi sopia, että tietty määrä rahaa talletetaan hyvissä ajoin ennen matkaa, jotta vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, voi tehdä matkajärjestelyt.³⁴⁵
- 288 Sellaisiin ehtoihin, jotka eivät ole osapuolten vaikutusvallassa, on suhtauduttava varovaisesti. Sopimuksessa ei pitäisi esimerkiksi antaa toisen osapuolen tehtäväksi rikosoikeudenkäynnin peruuttamista, jos asiaankuuluvassa oikeusjärjestelmässä rikosoikeudenkäynnin voi sen vireillepanon jälkeen keskeyttää vain syyttäjä tai tuomioistuin.³⁴⁶

340 Kovach K. K. (mt. alaviite 110), s. 205.

341 Katso Euroopan neuvoston suositus Rec (2002)10 sovittelusta riita-asioissa (alaviite 53), VI periaate (sovittelussa aikaansaadut sopimukset):

16. Sopimuksen asiasisällön, soveltamisalan ja päätelmien määrittämiseksi sovitteluprosessin lopuksi olisi tavallisesti laadittava kirjallinen asiakirja. Osapuolille olisi annettava rajallinen harkinta-aika, josta osapuolet sopivat sen jälkeen, kun asiakirja on laadittu, ja ennen sen allekirjoittamista.

342 Sopimuksen saattaminen oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi, katso luku 12.

343 Palauttamismääräykseen sisällytettävät yksityiskohtaiset tiedot, katso pakkotäytäntöönpanoa koskevan hyvien toimintatapojen oppaan (mt. alaviite 23) luku 4, s. 21 ja seur.

344 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet, B-osan kohta 3.

345 Katso myös valtioiden rajat ylittävän yhteydenpidon hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 16).

346 Rikosoikeudenkäyntiin liittyvästä erityishaasteesta, katso osio 2.8.

12 Tavoitteena oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen sopimus

- Sovintosopimuksen ehdot on laadittava siten, että sopimus voi saada oikeusvaikutuksen ja täytäntöönpanokelpoisuuden asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla.
- On erittäin suositeltavaa, että osapuolille annetaan ennen sopimuksen viimeistelyä harkinta-aikaa, jotta he voivat hankkia oikeudellista asiantuntijaneuvontaa kaikista oikeudellisista seurauksista ja siitä, onko alustavan sopimuksen sisältö eri oikeusjärjestelmissä sovellettavan lain mukainen.
- Toimenpiteet, joita tarvitaan oikeusvaikutuksen saamiseksi sopimukselle ja sen täytäntöönpanokelpoisuudelle asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla, olisi toteutettava ripeästi, ennen kuin sopimus pannaan täytäntöön.
- Keskusviranomaisen tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen olisi helpotettava tiedonsaantia asiaankuuluvista menettelyistä asianomaisilla oikeudenkäyttöalueilla.
- Hallinto- ja oikeusviranomaisten yhteistyötä saatetaan tarvita helpottamaan sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuutta kaikissa asianomaisissa valtioissa.
- Tuomioistuimia kannustetaan käyttämään hyödyksi kansallisia, alueellisia³⁴⁷ ja kansainvälisiä oikeudellisia verkostoja, kuten International Hague Network of Judges, ja pyytämään tarvittaessa apua keskusviranomaisilta.³⁴⁸
- Valtioiden olisi tarvittaessa tutkittava, onko toivottavaa ottaa käyttöön sääntöjä tai säännöksiä, joilla helpotetaan sovintosopimusten täytäntöönpanokelpoiseksi saattamista koskevia menettelyjä.

289 Jotta sovittelussa aikaansaatu sovinnollinen ratkaisu voisi toimia kestävästä riidanratkaisun perustana, sopuratkaisun olisi täytettävä sellaiset vaatimukset, että se voi saada oikeusvaikutuksen asianomaisissa valtioissa, ja se olisi saatettava oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi kyseisissä valtioissa ennen sen käytännön täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanokelpoisuus molemmissa (kaikissa) asianomaisissa oikeusjärjestelmissä on erityisen ratkaisevaa, jos sovinnolliseen ratkaisuun kuuluu vanhempainvastuun harjoittaminen valtioiden rajojen yli. Lasta on suojeltava mahdolliselta uudelta kaappaukselta tulevaisuudessa, samoin kuin muulta vahingolta, jota aiheutuisi, jos jompikumpi vanhempi jättäisi noudattamatta sopimusta. Samalla lapsen palauttaminen olisi toteutettava mahdollisimman nopeasti sen jälkeen, kun vanhemmat ovat päässeet sopimukseen, jotta vältettäisiin lapsen lisähämmennys tai vieraantuminen.

290 Sovittelussa saavutettu ratkaisu olisi ensin saatettava kirjalliseen muotoon, ja molempien osapuolten olisi allekirjoitettava se. Sopimus saattaa muodostaa oikeudellisesti sitovan sopimuksen osapuolten välillä sen tekoajankohdasta alkaen. Tämä riippuu siitä, mitä asioita osapuolten sopimuksessa on käsitelty, ja sovellettavasta laista. Monissa oikeusjärjestelmissä perheoikeudessa rajoitetaan osapuolten autonomiaa jossain määrin varsinkin vanhempainvastuun osalta.³⁴⁹ Monissa valtioissa katsotaan, että lapsen oikeudet ja hyvinvointi on turvattava siten, että oikeus- tai hallintoviranomaiset osallistuvat asian käsittelyyn. Useimmissa järjestelmissä kannustetaan sopimaan vanhempainvastuun harjoittamisesta, mutta sitä koskevat sopimukset voivat esimerkiksi tarvita tuomioistuimen hyväksynnän saadakseen oikeusvaikutuksen. Tällöin tuomioistuin tarkistaa, että sopimus on lapsen edun mukainen.³⁵⁰

347 Esimerkki alueellisesta verkostosta on siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto, katso lisätietoja verkko-osoitteesta < http://ec.europa.eu/civiljustice/index_fi.htm > (viittauspäivä 16.6.2012).

348 Katso pakkotäytäntöönpanoa koskeva hyvien toimintatapojen opas (mt. alaviite 23), periaate 8.2.

349 Katso myös *Feasibility Study on Cross-Border Mediation in Family Matters* (mt. alaviite 13), kohta 5.4, s. 23.

350 Katso esimerkiksi **Ranskan** liittotasavallan siviililain (*Code civil*) 376 ja 373-2-7 § tai perheoikeudellisia menettelyjä koskevan **Saksan** liittotasavallan lain 156 §:n 2 momentti (*FamFG*, alaviite 227); katso myös sovittelua Maltaan prosessin yhteydessä käsittelevän työryhmän II kyselylomakkeeseen annetut vastaukset (alaviite 42); katso myös Lloyd M., "The Status of mediated agreements and their implementation", *Family mediation in Europe – proceedings*, perheoikeutta käsittelevä neljäs eurooppalainen konferenssi, Palais de l'Europe, Strasbourg, 1. ja 2.10.1998, Council of Europe Publishing, huhtikuu 2000, s. 87–96.

- 291 Lisäksi osapuolten autonomiaa saatetaan rajoittaa sellaisissa perheoikeudellisissa asioissa kuin lapsen elatusapu. Joissakin oikeusjärjestelmissä esimerkiksi rajoitetaan vanhempien oikeutta sopia sovellettavan lain mukaisten lapsen elatusapuvälvoitteiden poistamisesta.
- 292 On myös huomattava, että saattaa syntyä tilanne, jossa sovintosopimuksessa käsiteltävistä asioista osa on vapaasti osapuolten sovittavissa ja osa ei, ja että sovellettavan lain mukaan sopimuksesta tulee välittömästi osapuolia sitova ensinnä mainittujen asioiden osalta, kun taas viimeksi mainitut asiat sopimuksessa tarvitsevat tuomioistuimen hyväksynnän.³⁵¹ Tilanne voi olla hankala, jos tuomioistuimen hyväksyntää ei saada (tai ei voida saada) sopimuksen loppuosalle, koska osapuolet sopivat yleensä kokonaisratkaisusta ja osittain sitova sopimus saattaa suosia toista osapuolta.³⁵²
- 293 Koska oikeudellinen tilanne on kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa usein monimutkainen, on erittäin suositeltavaa, että ennen sovintosopimuksen viimeistelyä järjestetään ”aikalisä”, jonka aikana osapuolet voivat hankkia oikeudellista asiantuntijaneuvontaa. Osapuolten on saatava tietää, mitkä ovat suunnitellun sopimuksen kaikki oikeudelliset seuraukset ja onko alustavan sopimuksen sisältö näihin asioihin asianomaisissa oikeusjärjestelmissä sovellettavan lain mukainen. Vanhempi ei ehkä ole tietoinen siitä, että hän suostuu luopumaan tietyistä oikeuksista tai että sopimus tai sen käytännön täytäntöönpano voi johtaa tiettyjä asioita koskevan oikeudenkäyttöalueen ja niihin sovellettavan lain (pitkäkestoiseen) muuttumiseen. Jos esimerkiksi vanhempi, jolta lapsi on kaapattu, suostuu lapsen ja lapsen kaappaneen vanhemman muuttoon, lapsen asuinpaikka muuttuu tämän takia ennemmin tai myöhemmin³⁵³, mikä todennäköisesti johtaa siihen, että oikeudenkäyttöalue ja lasta koskeviin asioihin sovellettava laki vaihtuvat.³⁵⁴
- 294 Jos koko sopimuksen tai sen osan pätevyys riippuu tuomioistuimen hyväksynnästä, sopimukseen pitäisi sisällyttää ehto, jonka mukaan sen voimaantulo riippuu tuomioistuimen hyväksynnästä. Näissä tapauksissa saattaa olla suositeltavaa viitata sovittelun lopputulokseen ”alustavana sopimuksena”, minkä tulisi näkyä sovinnollisen ratkaisun sisältävän asiakirjan otsikossa ja sanamuodossa. Joissakin oikeusjärjestelmissä sovittelijat viittaavat sovittelun välittömään lopputulokseen termillä ”yhteisymmärrysmuistio” sopimuksen sijasta, jotta vältetään se, että sopimuksen voisi tässä vaiheessa ymmärtää olevan sitova.
- 295 On korostettava, että osapuolia yhdessä oikeusjärjestelmässä oikeudellisesti sitova sopimus ei ole automaattisesti täytäntöönpanokelpoinen kyseisessä oikeusjärjestelmässä. Kuitenkin niissä oikeusjärjestelmissä, joissa vanhempainvastuuta koskeva sopimus edellyttää oikeus- tai hallintoviranomaisen hyväksyntää tullakseen oikeudellisesti sitovaksi, toimenpide, jolla hyväksyntä myönnetään (esimerkiksi sopimuksen ehtojen sisällyttäminen tuomioistuimen määräykseen), on usein samalla toimenpide, jolla sopimus saatetaan kyseisellä oikeudenkäyttöalueella täytäntöönpanokelpoiseksi.³⁵⁵ Toisaalta vanhempien sopimus, josta tulee oikeusjärjestelmässä oikeudellisesti sitova sen tekoajankohtana, saattaa vaatia julkisen notaarin oikeaksi todistamista tai tuomioistuimen vahvistusta, jotta siitä tulisi täytäntöönpanokelpoinen, ellei kyseisen valtion laissa toisin säädetä. Vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiilit³⁵⁶ voivat olla hyödyllinen tiedonlähde, kun selvitetään, mitä muodollisuuksia Haagin lapsikaappausopimuksen sopimusvaltioissa edellytetään, jotta sovintosopimuksista tulee täytäntöönpanokelpoisia.

351 Katso myös kohta 41.

352 Ongelmia syntyy tietoenkin vain, jos etua saanut osapuoli vaatisi omia oikeuksiaan osittaisen sopimuksen perusteella, ja monissa oikeusjärjestelmissä tällainen tilanne korjattaisiin, mutta se vaatisi oikeudenkäyntiä.

353 Edellyttäen, että lapsen asuinpaikka ei ole jo muuttunut; lisätietoja ”asuinpaikan” merkityksestä, katso McEleavy P., *INCADAT-Case Law Analysis Commentary: Aims and Scope of the Convention – Habitual Residence* (saatavana verkko-osoitteessa < www.incadat.com >, linkki *Case Law Analysis*).

354 Katso luku 13.

355 Yksityiskohdat riippuvat asiaankuuluvasta prosessioikeudellisesta laista.

356 Katso Haagin lapsikaappausopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 19.5, kohta b. Joissakin valtioissa on useampi kuin yksi vaihtoehto. Seuraavat valtiot ovat ilmoittaneet, että sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuus edellyttää tuomioistuimen hyväksyntää: **Argentiina, Australia, Belgia, Brasilia, Burkina, Costa Rica, Espanja, Honduras, Irlanti, Israel, Kanada (Manitoba, Nova Scotia), Kiina (Hong Kongin erityishallintoalue), Kreikka, Latvia, Liettua, Mauritius, Meksiko, Norja, Paraguay, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi (socialnämmen), Slovenia, Suomi** (sosiaalilautakunta), **Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari** (holhousviranomaisen), **Venezuela, Viro, Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti ja Wales, Pohjois-Irlanti) ja Yhdysvallat**; julkisen notaarin oikeaksi todistaminen on vaihtoehto seuraavissa maissa: **Belgia, Burkina, Romania, Slovenia, Tanska, Unkari ja Viro**; rekisteröinti tuomioistuimessa on vaihtoehto seuraavissa maissa: **Australia, Burkina, Honduras, Kanada (Brittiläinen Kolumbia, Nova Scotia, Saskatchewan), Kreikka ja Viro** (maaprofiilit – tilanne kesäkuussa 2012).

296 Kun sellainen sopimus, joka on saanut täytäntöönpanokelpoisuuden (tuomioistuimen määräykseen sisällyttämällä tai muulla tavoin) yhdessä oikeusjärjestelmässä (valtio A), halutaan saattaa oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi toisessa asiaankuuluvassa oikeusjärjestelmässä (valtio B), harkittavana on yleensä kaksi reittiä:

1) Tunnustaminen ja täytäntöönpano valtiossa B:

Sopimuksen sisältävä valtiosta A saatu tuomioistuimen määräys voidaan tunnustaa valtiossa B joko, koska tunnustamisesta määrätään kansainvälisessä, alueellisessa tai kahdenvälisessä sopimuksessa, tai, koska ulkomainen tuomioistuimen määräys voidaan muulla tavoin tunnustaa kyseisessä oikeusjärjestelmässä valtion B lain mukaisesti. Lisäksi sovinnollisen ratkaisun varsinaiseen täytäntöönpanoon saatetaan tarvita täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen tai rekisteröinti valtiossa B. Tässä skenaariossa voi syntyä ongelmia, jos valtion B tuomioistuimet katsovat, että valtion A tuomioistuimilla ei ole ollut kansainvälistä toimivaltaa antaa päätöstä kyseisessä asiassa (lisätietoja toimivaltaan liittyvistä haasteista kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, katso luku 13). Toisena vaihtoehtona on mahdollista, että valtion A ja valtion B välillä sovelletaan sääntöjä, joiden ansiosta valtiossa A täytäntöönpanokelpoinen sopimus voidaan tunnustaa valtiossa B ilman sen sisällyttämistä tuomioistuimen määräykseen.³⁵⁷

2) Toinen reitti on viedä sopimus valtioon B ja toteuttaa tarvittavat järjestelyt sopimuksen saattamiseksi sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi valtiossa B.

Osapuolet voivat kääntyä valtion B viranomaisten puoleen sopimuksensa kanssa ja pyytää, että se saatetaan oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi valtion B omien menettelyjen mukaisesti. Tämä merkitsee, että he etenisivät riippumatta oikeudellisesta asemasta, jonka sopimus on saanut valtiossa A. Tässä ratkaisussa ongelmia voi syntyä toimivaltakysymysten takia. Voi esimerkiksi olla, että valtion B viranomaiset katsovat, ettei heillä ole (kansainvälistä) toimivaltaa muuttaa sopimusta tuomioistuimen määräykseksi tai toteuttaa muita tarvittavia toimia sopimuksen saattamiseksi sitovaksi, koska he katsovat, että valtion A viranomaisilla on yksinomainen toimivalta käsitellä sopimuksen kohdetta.

357 Katso esimerkiksi EU:n Bryssel IIa -asetuksen 46 artikla, jonka mukaan ”[Euroopan unionin] jäsenvaltiossa tehdyt ja siellä täytäntöönpanokelpoiset asianosaisten väliset sopimukset on tunnustettava ja ne ovat täytäntöönpanokelpoisia samoin edellytyksin kuin tuomiot [asetuksen mukaan]”. Katso myös lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä Haagissa 23 päivänä marraskuuta 2007 tehdyn yleissopimuksen 30 artiklan 1 kohta, jonka mukaan ”[s]opimusvaltiossa tehty elatusapusopimus on voitava tunnustaa ja panna täytäntöön samalla tavoin kuin – päätös, edellyttäen, että se on alkuperävaltiossa täytäntöönpanokelpoinen samalla tavoin kuin päätös”.

- 297 Ihanteellisessa tilanteessa kansainvälisessä, alueellisessa³⁵⁸ tai kahdenvälisessä asiakirjassa on määrätty tuomioistuimen määräysten yksinkertaistetusta tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta toisessa valtiossa. Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus on tällainen asiakirja. Haagin lastensuojelusopimuksen mukaan tuomioistuimen määräys, joka sisältää huoltoa tai yhteydenpitoa koskevan sopimuksen yhdessä sopimusvaltiossa, muodostaa ”suojelutoimenpiteen” ja sellaisena se tunnustetaan ilman eri vahvistusta ja on täytäntöönpanokelpoinen kaikissa sopimusvaltioissa. Tämä merkitsee, ettei ole tarpeen käyttää mitään menettelyä sopimuksen tunnustamiseksi toisissa sopimusvaltioissa.³⁵⁹ Sen sijaan toimenpiteen varsinaista täytäntöönpanoa varten saatetaan tarvita täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen tai rekisteröinti (26 artiklan 1 kappale). Haagin lastensuojelusopimuksessa veloitetaan kuitenkin jäsenvaltioita soveltamaan tässä yhteydessä ”yksinkertaista ja nopeaa menettelyä” (26 artiklan 2 kappale, korostus lisätty). Täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta tai rekisteröinnistä voidaan kieltäytyä vain, jos voidaan soveltaa jotakin 23 artiklan 2 kappaleessa luetelluista tiukasti rajoitetuista syistä kieltäytyä tunnustamisesta. Kieltäytymisperusteita ovat esimerkiksi se, että ”toimenpiteen on suorittanut sellainen viranomaisena, jonka toimivalta ei ole perustunut johonkin [Haagin lastensuojelusopimuksen] määräysten mukaisista perusteista”, ja että ”toimenpide on tehty oikeudenkäynnissä tai hallinnollisessa menettelyssä ilman, että lapselle on varattu tilaisuutta tulla kuulluksi ja tämä loukkaa pyynnön vastaanottaneen valtion menettelyllisiä peruseriaatteita, eikä asia ole ollut kiireellinen”.
- 298 Mahdolliset epäilykset tunnustamatta jättämisen perusteista voidaan hälventää varhaisessa vaiheessa käyttämällä vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 24 artiklan mukaista ennakkotunnustamista. Artiklan mukaan ”[a]sianosainen voi pyytää sopimusvaltion toimivaltaisia viranomaisia päättämään toisessa sopimusvaltiossa suoritetun toimenpiteen tunnustamisesta tai tunnustamatta jättämisestä”. (Katso lisätietoja Haagin lastensuojelusopimusta koskevasta käytännön oppaasta.³⁶⁰)
- 299 On korostettava, että lapsikaappaustapauksissa tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskeva tilanne on hyvin monimutkainen.³⁶¹ Sekä vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimus että vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus perustuvat sille ajatukselle, että lapsikaappaustilanteessa sen valtion viranomaisilla, johon lapsi on kaapattu (pyynnön vastaanottanut valtio), on toimivalta päättää lapsen palauttamisesta, mutta ei huoltajuuden perusteista.³⁶² Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaista palauttamismenettelyä pyynnön vastaanottaneessa valtiossa käsittelevän tuomioistuimen on siten vaikea muuttaa sovintosopimusta tuomioistuimen määräykseksi, jos sopimus koskee palauttamiskysymyksen lisäksi myös lapsen huoltoa tai muita asioita, joihin palauttamismenettelyä käsittelevällä tuomioistuimella ei ole (kansainvälistä) toimivaltaa (katso lisätietoja kansainvälisten lapsikaappaustapausten erikoisesta toimivaltatilanteesta luvusta 13).
- 300 Toimivaltatilannetta voi mutkistaa lisää muiden asioiden, kuten puolison tai lapsen elatusavun, sisällyttäminen sopimukseen. Tämän takia saattaa olla, että tarvitaan eri viranomaisten osallistumista, mahdollisesti eri valtioissa, jotta koko sopimuksesta saadaan oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen asianomaisissa oikeusjärjestelmissä. Tällaisissa tapauksissa saatetaan tarvita oikeudellista asiantuntijaneuvontaa siitä, mitä toimia on toteutettava missäkin asianomaisista valtioista.
- 301 Keskusviranomaisena tai muu elin, joka toimii kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteispisteenä asiaankuuluvalla oikeudenkäyttöalueella, voi helpottaa tiedonsaantia siitä, mistä hankkia oikeudellista asiantuntijaneuvontaa ja mitä toimia tarvitaan sopimuksen saattamiseksi täytäntöönpanokelpoiseksi asianomaisissa valtioissa.³⁶³

358 Samoin kuin vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus, EU:n Bryssel IIa -asetus sisältää vanhempainvastuuseen liittyviä asioita koskevien päätösten yksinkertaistettua tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevia sääntöjä. Lisäksi Bryssel IIa -asetuksen 46 artiklassa määrätään itse sopimusten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta edellyttäen, että ne ovat täytäntöönpanokelpoisia siinä jäsenvaltiossa, jossa ne on tehty, katso alaviite 357.

359 Katso Lagarde P., ”Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention” (mt. alaviite 80), s. 585, kohta 119.

360 Mt. alaviite 223.

361 Katso lisätietoja luvusta 13.

362 Katso vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen 16 artikla ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 7 artikla.

363 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet, C-osa (Sovintosopimuksen saattaminen oikeudellisesti sitovaksi). Katso lisätietoja kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteispisteen tehtävistä osiossa 4.1.

- 302 Asianomaisten valtioiden hallinto- ja oikeusviranomaisten välinen yhteistyö saattaa olla tarpeen, kun on varmistettava sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuus eri oikeudenkäyttöalueilla.
- 303 Tuomioistuinten olisi mahdollisuuksien mukaan tuettava sovinnollisten ratkaisujen kestävyyttä auttamalla osapuolia pyrkimyksissä saada sopimuksesta oikeudellisesti sitova ja täytäntöönpanokelpoinen asianomaisissa oikeusjärjestelmissä. Tähän saattaa sisältyä erilaisia lapsen turvallista paluuta varmistavia tuomioistuimen määräyksiä (*mirror orders, safe harbour orders*).³⁶⁴ Lisäksi tuomioistuinten olisi, jos mahdollista ja asianmukaista, hyödynnettävä olemassa olevia oikeudellisia verkostoja³⁶⁵ ja pyydettyä keskusviranomaisten apua. Erityisen tärkeä oikeudellinen verkosto tässä yhteydessä on *International Hague Network of Judges*, joka on perustettu³⁶⁶ helpottamaan tuomarien välistä yhteydenpitoa ja yhteistyötä kansainvälisellä tasolla ja varmistamaan, että lastensuojelualan kansainväliset sopimukset, kuten vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimus, toimivat tehokkaasti.³⁶⁷ Oikeudellisten viranomaisten suoran yhteydenpidon ansiosta Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä käsittelevä tuomari voi ehkä koordinoita tukea sellaiselle vanhempien väliselle sopimukselle, joka koskee myös huoltajuusasioita, ottamalla yhteyttä sen valtion huoltajuusasioissa toimivaltaiseen tuomariin, johon lapsi on palautettava.³⁶⁸
- 304 Valtioiden olisi edistettävä yksinkertaisia menettelyjä, joiden avulla toimivaltainen viranomainen voi osapuolten pyynnöstä hyväksyä sovintosopimukset ja/tai saattaa ne täytäntöönpanokelpoisiksi.³⁶⁹

364 *Mirror order* tarkoittaa määräystä, jonka pyynnön esittäneen valtion tuomioistuimet antavat ja joka on sisällöltään identtinen eli samanlainen kuin pyynnön vastaanottaneessa valtiossa annettu määräys. *Safe harbour order* on pyynnön esittäneen valtion tuomioistuimen määräys, joka usein annetaan sen vanhemman pyynnöstä, jolta lapsi on kaapattu, ja jonka tavoitteena on varmistaa palauttamisen ehdot. Lisätietoja tällaisten turvamääräysten käytöstä kansainvälisissä lapsikaappausapauksissa on pakotäytäntöönpanoa koskevassa hyvien toimintatapojen oppaassa (mt. alaviite 23), luvussa 5 (vapaaehtoisien noudattamisen edistäminen) ja luvussa 8 (valtioiden rajat ylittävä yhteistyö turvallisen paluun varmistamiseksi). Katso esimerkkejä myös Carl E. – Erb-Klünemann M., “Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 59 ja seur., ks. s. 72; katso myös Nehls K., “Cross-border family mediation – An innovative approach to a contemporary issue”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt.), s. 18 ja seur., ks. s. 27.

365 Lisätietoja oikeusviranomaisten suorasta yhteydenpidosta sopimusten oikeudellisen tunnustamisen ja täytäntöönpanokelpoisuuden varmistamiseksi kansainvälisissä lapsikaappausapauksissa, katso kahden saksalaisen tuomarin raportti: Carl E. – Erb-Klünemann M., “Integrating Mediation into Court Proceedings in Cross-Border Family Cases”, teoksessa Kiesewetter S. – Paul C. C. (toim.) (mt. alaviite 98), s. 59 ja seur., ks. s. 72 ja 73.

366 Verkosto perustettiin sen jälkeen, kun kansainvälistä lasten suojelua käsittelevässä De Ruwenbergin tuomariseminaarissa oli tehty asiaa koskeva ehdotus vuonna 2008, katso lisätietoja verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*. Lisätietoja *International Hague Network of Judges* -verkostosta ja oikeusviranomaisten suorasta yhteydenpidosta on alaviiteessä 128.

367 Katso *Conclusions and Recommendations of the Joint EC-HCCH Conference on Direct Judicial Communications on Family Law Matters and the Development of Judicial Networks*, Euroopan komission ja Haagin yksityisoikeudellisen konferenssin 15. ja 16.1.2009 järjestämän yhteisen oikeudellisen konferenssin päätelmät ja suositukset, jotka ovat saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*. Yli 140 tuomaria yli 55 oikeudenkäyttöalueelta hyväksyivät asiakirjan konsensuskella.

368 Katso esimerkiksi **australialaisen** asiantuntijan lausunto valiokunnan kuudennessa kokouksessa, *Conclusions and Recommendations and Report of Part I of the Sixth Meeting of the Special Commission on the practical operation of the 1980 Hague Child Abduction Convention and the 1996 Hague Child Protection Convention (1-10 June 2011)*, valmisteluasiakirja nro 14, marraskuu 2011, laatinut pysyvä toimisto vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan tammikuun 2012 kokoukselle, kohta 252 (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*); katso myös Carl E. – Erb-Klünemann M. (mt. alaviite 364), s. 59 ja seur., ks. s. 72.

369 Kehityksestä Euroopan unionissa, katso EU:n sovitteludirektiivin (alaviite 5) 6 artikla, jonka mukaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden on ”huolehdittava siitä, että osapuolet voivat tai yksi osapuolista voi toisten nimenomaisella suostumuksella pyytää sovittelulla aikaansaadun kirjallisen sopimuksen sisällön vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi”. Poikkeuksen muodostavat sellaiset 6 artiklassa mainitut tapaukset, joissa ”joko sopimuksen sisältö on sen jäsenvaltion lainsäädännön vastainen, jossa pyyntö esitetään, tai jos kyseisen jäsenvaltion lainsäädäntö ei mahdollista sen täytäntöönpanoa”. Direktiivin 6 artiklassa korostetaan, että ”[t]ämä artikla ei vaikuta sääntöihin, joita sovelletaan [tämän artiklan] mukaisesti täytäntöönpanokelpoiseksi vahvistetun sopimuksen tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon toisessa jäsenvaltiossa.” Toimenpiteistä, joita Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet direktiivin noudattamiseksi, katso Euroopan siviilioikeudellinen atlas (alaviite 60).

Jos tällaisia menettelyjä ei ole, valtioiden olisi tutkittava, onko toivottavaa ottaa käyttöön tällaisia menettelyjä edistäviä sääntöjä tai säännöksiä.³⁷⁰

13 Tuomioistuimen toimivalta ja sovellettava laki

- Tuomioistuimen toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskevat kysymykset on otettava huomioon, kun sovintosopimusta laaditaan.
- Pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen valtion oikeus- ja hallintoviranomaisten olisi mahdollisuuksien mukaan tehtävä yhteistyötä keskenään, jotta ylitetään vaikeudet, joita kansainvälisen lapsikaappausriidan sovinnollisesti ratkaisevan sopimuksen saattamisella oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi mahdollisesti on. Tässä yhteydessä oikeusviranomaisten välinen suora yhteydenpito lienee erityisen hyödyllistä.

- 305 Kuten luvussa 12 on korostettu, tuomioistuimen toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskevat kysymykset on ratkaisevan tärkeä ottaa huomioon kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, kun halutaan varmistaa sovintosopimusten täytäntöönpanokelpoisuus asianomaisissa valtioissa. Voi hyvin olla, että sovittelun alaa on mukautettava tämän harkinnan perusteella, jos tiettyjen asioiden, kuten elatusavun, sisällyttäminen sovittelun alaan monimutkaistaisi asiaa kohtuuttomasti.³⁷¹
- 306 Kun puhutaan toimivallasta valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa, on erotettava toisistaan kansainvälinen toimivalta (eli millä valtiolla on toimivalta) ja kansallinen toimivalta (eli millä tuomioistuimella tai viranomaisella on toimivalta tietyissä asioissa valtion sisällä). Toimivaltaa käsittelevissä monenvälisissä sopimuksissa käsitellään vain kansainvälistä toimivaltaa, kun kansallisen toimivallan sääntely jätetään yksittäisille valtioille.
- 307 Kansainvälisissä lapsikaappausasioissa sovintosopimusten alaan kuuluu säännönmukaisesti kahden asian yhdistelmä eli 1) lapsen palauttaminen tai palauttamatta jättäminen ja 2) huolto ja yhteydenpitoa koskevien oikeuksien sääntely lapsen paluun tai palauttamatta jättämisen jälkeen. Tällä kaksijakoisella sisällöllä on omat vaikutuksensa tuomioistuimen kansainväliseen toimivaltaan kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa. Lapsen luvaton poisvienti tai palauttamatta jättäminen muodostaa vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen ja/tai vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa toimivaltaa koskevan erityistilanteen. Kansainväliseen toimivaltaan yleisesti sovellettu periaate on, että lapsen asuinpaikan tuomioistuimella on toimivalta ratkaista lapsen huoltajuutta ja yhteydenpitoa lapseen koskevat pitkäaikaiset päätökset sekä päätökset, jotka koskevat perheen muuttoa valtioiden rajojen yli. Haagin lastensuojelusopimus³⁷², joka toimii rinnan Haagin lapsikaappausopimuksen sekä asiaankuuluvien alueellisten asiakirjojen³⁷³ kanssa, tukee tätä periaatetta. Periaate perustuu siihen näkökohtaan, että lapsen asuinpaikan tuomioistuin on yleensä asianmukaisin foorumi päättää huoltajuusasiasta, koska se on tuomioistuin, jolla on läheisin yhteys lapsen säännölliseen elinympäristöön. Toisin sanoen kyseinen tuomioistuin voi helposti arvioida lapsen elinolosuhteet ja on siten sopivin tekemään lapsen edun mukaisen päätöksen. Haagin lapsikaappausopimuksella suojellaan lapsen etua estämällä vanhempaa luomasta keinotekoisia toimivaltaan liittyviä yhteyksiä tavoitteena saada lapsen (yksin)huoltajuus.³⁷⁴ Tässä hengessä Haagin lapsikaappausopimuksen 16 artiklassa varmistetaan, että kun pyynnön vastaanottaneen valtion tuomioistuin ”on saanut tiedon siitä, että kysymyksessä on – – luvaton lapsen poisvieminen tai palauttamatta jättäminen, se ei saa antaa ratkaisua lapsen huoltoon koskevista oikeuksista ennen kuin on selvitetty, että tämän sopimuksen mukaisia edellytyksiä lapsen palauttamiselle ei ole olemassa, tai ellei hakemusta lapsen palauttamisesta ole tehty kohtuullisessa ajassa edellä mainitun tiedon saamisesta lukien”.

370 Katso myös Euroopan neuvoston suositus nro R (98) 1 perheasioiden sovittelusta (alaviite 52), IV kohta (sovintosopimusten asema):

Valtioiden olisi helpotettava sovintosopimusten hyväksymistä oikeusviranomaisessa tai muussa toimivaltaisessa viranomaisessa osapuolten pyynnöstä ja säädettävä tällaisten hyväksytyjen sopimusten täytäntöönpanojärjestelyistä kansallisen lain mukaisesti.

371 Mikään ei estä osapuolia palaamasta sovitteluun käsittelemään tällaisia lisäseikkoja, sen jälkeen kun lapsikaappausasia on ratkaistu.

372 Asuinpaikka on tärkein liittymäperuste, jota käytetään kaikissa nykyaikaisissa perheasioita koskevissa Haagin yleissopimuksissa, samoin kuin alueellisissa lastensuojeluun liittyvissä asiakirjoissa, kuten Bryssel IIA -asetuksessa.

373 Esimerkiksi Bryssel IIA -asetus.

374 Katso Pérez-Vera E., *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention* (mt. alaviite 93), s. 428, kohta 11.

- 308 Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksella vahvistetaan samassa hengessä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimusta määräämällä yleissopimuksen 7 artiklassa, että lapsen luvattoman poisviemisen tai palauttamatta jättämisen käsittävissä tapauksissa sen sopimusvaltion viranomaiset, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä, säilyttävät huoltajuusasioita koskevan toimivaltansa, kunnes edellytykset täyttyvät.³⁷⁵
- 309 Jos vanhempien sopimukseen sisältyy edellä tarkoitettujen asioiden yhdistelmä, Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä käsittelevällä tuomioistuimella on toimivalta käsitellä vain sopimuksen osaa 1 eli palauttamista tai palauttamatta jättämistä, mutta sillä ei ole kansainvälistä toimivaltaa hyväksyä sopimuksen osaa 2, joka käsittelee huoltoa ja pitkäaikaista yhteydenpitoa koskevia oikeuksia. Jos tuomioistuin kaikesta huolimatta sisällyttää vanhempien koko sopimuksen tuomioistuimen määräykseen, jolla se päättää Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn, tuomioistuimen määräys ei ehkä sido pyynnön esittäneen valtion (eli sen valtion, josta lapsi on viety) tuomioistuimia siltä osin, kuin se koskee pitkäaikaista huoltoa, koska asiaa koskeva kansainvälinen toimivalta puuttuu.
- 310 Seuraavassa annetaan asian havainnollistamiseksi esimerkki vaikeuksista, joita toimivaltaan liittyvät kysymykset voivat käytännössä aiheuttaa:

- *Vakavien parisuhdeongelmien takia nuori aviopari, jolla on kahdeksanvuotias lapsi, päättää erota. Puolisot ovat alkuperältään valtiosta B, mutta he ovat asuneet valtiossa A lapsen syntymästä lähtien. Valtiossa A vireillä olevan avioero-oikeudenkäynnin aikana äiti vie lapsen luvattomasti valtioon B (pyynnön vastaanottanut valtio), koska hän pelkää menettävänsä lapsen yhteishuoltajuuden. Isän pyynnöstä valtiossa B pannaan vireille vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukainen lapsen palauttamista koskeva menettely. Samaa aikaan valtion A (pyynnön esittänyt valtio) tuomioistuin myöntää isälle lapsen väliaikaisen yksinhuoltajuuden. Kun isä on läsnä valtiossa B tuomioistuinkäsittelyyn osallistumista varten, tehdään onnistunut sovitteluyritys. Sovittelukokousten aikana vanhemmat laativat yksityiskohtaisen sopimuksen, jonka mukaan he sopivat yhteishuoltajuudesta ja lapsen vaihtelevasta asuinpaikasta. Lisäksi he sopivat, että he matkustavat takaisin valtioon A ja että äiti maksaa matkakulut.*

Äiti ja isä haluavat tehdä sopimuksesta oikeudellisesti sitovan ennen sen täytäntöönpanoa. Erityisesti äiti haluaa varmistaa, että valtion A tuomioistuimet kunnioittavat vanhempien sopimusta, koska isälle on myönnetty valtiossa A lapsen väliaikainen yksinhuoltajuus lapsen luvattoman poisviennin takia.

He saavat tietää, että valtiossa B Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista palauttamismenettelyä käsittelevä tuomioistuin voi sisällyttää tuomioistuimen määräykseen vain sopimuksen sen osan, joka käsittelee lapsen palauttamista ja sen menettelytapoja, mutta ei osaa, joka liittyy huoltajuuden perusteisiin, ainakaan tavalla, joka sitoisi valtion A viranomaisia. Varsinkaan äiti ei ole tyytyväinen sopimuksen osittaiseen hyväksyntään. Siksi äiti ja isä harkitsevat kääntymistä niiden valtion A viranomaisten puoleen, joilla on kansainvälinen toimivalta huoltajuusasioissa. He saavat kuitenkin tietää, että valtion A toimivaltainen tuomioistuin vaatii yleensä kummankin osapuolen läsnäoloa ja lapsen kuulemista osana lakisääteisiä velvollisuuksiaan, jotta lapsen etu huoltajuusasioissa voidaan varmistaa, vaikka tuomioistuin todennäköisesti hyväksyisikin vanhempien sopimuksen. Äiti ei kuitenkaan ole halukas palaamaan valtioon A lapsen kanssa, ennen kuin hän on varma siitä, että valtion A viranomaiset kunnioittavat sopimusta. ■

375 Vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen mukaan ”sen sopimusvaltion viranomaiset, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä, säilyttävät toimivaltansa kunnes lapsi on saanut asuinpaikan toisessa valtiossa, ja a) kukin sellainen henkilö, laitos tai muu elin, jolla on huoltoa koskevia oikeuksia, on antanut suostumuksensa poisviemiseen tai palauttamatta jättämiseen; tai b) lapsi on asunut kyseisessä valtiossa vähintään yhden vuoden sen jälkeen, kun sellaisella henkilöllä, laitoksella tai muulla elimellä, jolla on huoltoa koskevia oikeuksia, on ollut tai olisi pitänyt olla tieto lapsen olinpaikasta, eikä enää ole vireillä tuon ajanjakson aikana vireille pantua pyyntöä lapsen palauttamiseksi, ja lapsi on sopeutunut uuteen ympäristöönsä.”

- 311 Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennen kokouksen I osassa käsiteltiin kesäkuussa 2011 melko yksityiskohtaisesti kansainvälisten lapsikaappaustapausten erikoisesta toimivaltatilanteesta mahdollisesti johtuvia käytännön vaikeuksia.³⁷⁶ Asiaa käsitellään syvällisesti myös valiokunnan kuudennen kokouksen tammikuussa 2012 järjestettyä II osaa varten laaditussa valmisteluasiakirjassa nro 13, marraskuu 2011.³⁷⁷ Tällöin asiaa tarkasteltiin uudelleen laajemmassa kontekstissa, kun käsiteltiin mahdollista tarvetta yksinkertaistaa perheoikeudellisten sopimusten tunnustamista ja täytäntöönpanoa.³⁷⁸
- 312 Nykyisessä oikeudellisessa tilanteessa kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa aikaansaadun sovinnollisen ratkaisun kestävyys riippuu suuresti siitä, että pyynnön vastaanottaneen ja pyynnön esittäneen valtion oikeusviranomaiset yhteistyössä auttavat osapuolia saattamaan sopimuksen oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi kummassakin valtiossa. Kuten luvussa 12 mainittiin, sekä lapsen palauttamista koskevaa menettelyä käsittelevä tuomioistuimien päätös pyynnön esittäneen valtion tuomioistuimien päätöksistä toteuttaa sopimuksen tueksi useita toimenpiteitä (*mirror orders, safe harbour orders*, lisätietoja edellä). Oikeusviranomaisten välinen suora yhteydenpito voi olla näissä tapauksissa erityisen suureksi avuksi.³⁷⁹
- 313 Edellä mainittujen alueelliseen toimivaltaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi myös toimivallan siirtoa vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen 8 ja 9 artiklan nojalla voidaan harkita, jos molemmat valtiot ovat Haagin lastensuojelusopimuksen sopimusvaltioita. (Lisätietoja toimivallan siirrosta on Haagin lastensuojelusopimusta koskevassa käytännön oppaassa.)
- 314 On erittäin suositeltavaa, että vanhemmat hankkivat asiansa hoitamiseen oikeudellista asiantuntijaneuvontaa, kun otetaan huomioon, kuinka monimutkaista kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia koskevien sopimusten saattaminen oikeudellisesti sitovaksi on, kuten edellä todettiin. Keskusviranomaisten olisi tuettava osapuolia ja tuomioistuimia mahdollisimman paljon antamalla tietoja ja tukemalla osapuolten ja tuomioistuinten ponnisteluja niiden toimivaltaan liittyvien esteiden poistamiseksi, joita liittyy sovintosopimuksen saattamiseen oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi sekä pyynnön vastaanottaneessa että pyynnön esittäneessä valtiossa.
- 315 Toimivalta-asioiden lisäksi sovellettavaan lakiin liittyvät kysymykset voivat olla tärkeässä osassa kansainvälisessä perheoikeudellisessa sovittelussa. Sovintosopimuksen on oltava sovellettavan lain mukainen, jotta se voisi toimia riidanratkaisun toteuttamiskelpoisena perustana. Kansainvälisluonteisen perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolet on saatava tietoisiksi siitä, että tiettyihin sovittelussa käsiteltäviin asioihin sovellettava laki ei välttämättä ole sen valtion laki, jossa sovittelua käydään. Heidän on saatava tietää olevan jopa mahdollista, että eri asioihin sovelletaan sovittelussa eri valtioiden lakeja.
- 316 Esimerkiksi kansainvälisessä lapsikaappaustapauksessa, jossa sovittelu käydään pyynnön vastaanottaneessa valtiossa (eli valtiossa, johon lapsi on kaapattu) Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisen palauttamismenettelyn rinnalla, huoltajuuden perusteisiin sovellettava aineellinen laki on säännönmukaisesti muu kuin kyseisen valtion laki, ja todennäköisesti se on pyynnön esittäneen valtion laki (eli sen valtion, jossa lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen kaappausta). Yleistäminen on tässä suhteessa tietenkin vaikeaa, koska sovellettava laki riippuu kussakin erityistapauksessa asiaankuuluvissa valtioissa voimassa olevista kansainvälisistä, alueellisista tai kahdenvälisistä sopimuksista ja, ellei sellaisia ole, asiaankuuluvista kansallisista lainvalintasäännöistä. Jos asiaan sovelletaan vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimusta, tuomioistuimien, jolla on huolto-oikeuden perusteita koskeva toimivalta välittömässä lapsikaappaustilanteessa (joka kuten edellä mainittiin

376 Katso valiokunnan kuudennen kokouksen I osan päätelmät ja suositukset, valmisteluasiakirja nro 14, marraskuu 2011 (mt. alaviite 368), kohta 247 ja seur.

377 Katso *Guide to Part II of the Sixth Meeting of the Special Commission and Consideration of the desirability and feasibility of further work in connection with the 1980 and 1996 Conventions*, valmisteluasiakirja nro 13, marraskuu 2011, laatinut pysyvä toimisto vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan tammikuun 2012 kokoukselle, erityisesti kohta 29 ja seur. (saatavana verkko-osoitteessa < www.hcch.net >, linkki *Child Abduction Section*).

378 Vuosien 1980 ja 1996 Haagin yleissopimusten käytännön toimivuutta tarkastelevan valiokunnan kuudennessa kokouksessa annetun suosituksen (katso valiokunnan kuudennen kokouksen II osan päätelmät ja suositukset, mt. alaviite 320, suositus nro 77) perusteella neuvosto valtuutti Haagin konferenssin perustamaan asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on tehdä lisätutkimusta kansainvälisissä lapsia koskevissa riidoissa myös sovittelun avulla aikaansaatuisten sopimusten valtioiden rajat ylittävistä tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ottamalla huomioon vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen täytäntöönpano ja soveltaminen. Lisäksi neuvosto totesi, että tähän työhön sisältyy oikeudellisten ja käytännön ongelmien luonteen ja laajuuden selvittäminen ja joko sitovan sopimuksen tai sitomattoman uuden asiakirjan hyötyjen arviointi tällä alalla. Katso neuvoston vuoden 2012 kokouksen päätelmät ja suositukset (mt. alaviite 39), suositus nro 7.

379 Katso alaviite 368. Lisätietoja oikeusviranomaisten suorasta yhteydenpidosta on alaviitteessä 128.

on pyynnön esittäneen valtion tuomioistuin), soveltaa Haagin lastensuojelusopimuksen mukaisesti pääsääntöisesti omaa lakiaan (katso Haagin lastensuojelusopimuksen 15 artikla). Tässä tilanteessa sovintosopimuksen määräysten on, siltä osin kuin ne koskevat huoltoa ja pitkäaikaista yhteydenpitoa, oltava sen valtion aineellisen oikeuden mukaisia, jossa lapsella on asuinpaikka (katso lisätietoja Haagin lastensuojelusopimusta koskevasta käytännön oppaasta).

- 317 Muita sovintosopimuksessa käsiteltyjä asioita kuten lapsen tai puolison elatusapua koskeva toimivalta ja sovellettava laki voivat vaihdella. Asian olosuhteista ja siihen sovellettavista kansainvälisen yksityisoikeuden säännöistä riippuu, kuuluuko toimivalta elatusapuasioissa muulle tuomioistuimelle kuin huoltajuusasioissa toimivaltaiselle tuomioistuimelle, ja elatusapuasioihin sovellettava laki saattaa olla toinen kuin huoltajuusasioihin sovellettava laki. Tämä lisää asioiden monimutkaisuutta ja korostaa jälleen osapuolten tarvetta saada omassa asiassaan oikeudellista asiantuntijaneuvontaa.

14 Sovittelun käyttö lapsikaappausten estämiseen

- **Vapaaehtoisten sopimusten edistäminen ja sovittelun helpottaminen huoltoa ja yhteydenpitoa tai tapaamisia koskevissa asioissa saattaa auttaa estämään lapsikaappauksen myöhemmin.380**
- **Monikulttuurisissa suhteissa elävien parien ongelmiin erikoistuneen sovittelun etuja kannattaa harkita.381**

- 318 On tunnustettava, että eri valtioista peräisin olevien henkilöiden välisen suhteen rikkoutuminen on monen kansainvälisen lapsikaappaustapauksen perussyys, joten vapaaehtoisen sopimuksen varmistaminen vaiheessa, jolloin vanhemmat ovat eroamassa tai keskustelevat huoltajuudesta ja yhteydenpidosta tai tapaamisista, on hyödyllinen ennaltaehkäisevä toimenpide.³⁸²
- 319 Jos esimerkiksi toinen vanhempi haluaa kumppanista eroamisen jälkeen muuttaa toiseen valtioon, sovittelun käyttöönotto varhaisessa vaiheessa voi olla erityisen hyödyllistä. Erikoistunut sovittelu voi auttaa vanhempia ymmärtämään paremmin toistensa näkökohtia ja löytämään sovinnollisen ratkaisun, jossa otetaan huomioon lapsen tarpeet. Tulokset voivat vaihdella yhtä paljon kuin kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteet. Niihin voi kuulua kummankin vanhemman muuttaminen uuteen valtioon, kummankin vanhemman jääminen samaan valtioon tai toisen vanhemman muutto siten, että toisen vanhemman yhteydenpito-oikeudet taataan riittävällä tavalla.
- 320 Samalla kun sovittelua käytetään varmistamaan, että yhteydenpitojärjestelyjä noudatetaan sekä yhden valtion rajojen sisällä että valtioiden rajojen yli, se voi auttaa ehkäisemään tilanteet, jotka voivat johtaa kansainväliseen lapsikaappaukseen. Lisätietoja tilanteista, joissa lapsikaappausriski saattaa olla erityisen korkea, on ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen oppaan³⁸³ osiossa 2.1.
- 321 Jos keskusviranomaiset tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyshenkilöt helpottavat tietojen saantia sovittelusta ja toimenpiteistä, joita tarvitaan, jotta sovintosopimuksesta saadaan täytäntöönpanokelpoinen kummallakin oikeudenkäyttöalueella, se auttaa edistämään sovittelua toimenpiteenä, jolla ehkäistään lapsikaappauksia.³⁸⁴
- 322 Sovittelu on tietenkin vain yksi mahdollisuus. Asuinpaikan muutosta koskevan oikeudenkäynnin aloittamisen ehtona ei saisi olla osapuolten osallistuminen sovittelukokouksiin.³⁸⁵

380 Katso ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen oppaassa (mt. alaviite 23) esitetyt periaatteet, kohta 2.1, s. 15.

381 Katso ennaltaehkäisyyn liittyvien hyvien toimintatapojen oppaassa (mt.) esitetyt periaatteet.

382 Mt.

383 Alaviite 23.

384 Lisätietoja keskusviranomaisten ja muiden elinten asemasta tietojen saannin helpottamisessa on osiossa 4.1.

385 Katso *Washington Declaration on International Family Relocation* (alaviite 160).

15 Muut menettelyt sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi

- Sovittelun lisäksi olisi kannustettava käyttämään myös muita lasta koskevien kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnolliseen ratkaisuun tähtääviä menettelyjä.
- Kansallisissa asioissa käytettävien sovinnollisiin ratkaisuihin tähtäävien menettelyjen käyttöä kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa olisi harkittava vain, jos ne on mahdollista mukauttaa kansainvälisten asioiden erityistarpeisiin.
- Valtioiden olisi annettava tietoa siitä, mitä menettelyjä sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa on saatavana heidän oikeudenkäyttöalueellaan.

- 323 Tässä oppaassa pyritään kannustamaan sovinnolliseen ratkaisuun tähtäävien menettelyjen käyttöön lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa.
- 324 Sovittelun lisäksi on kehitetty monia muita menettelyjä, joilla pyritään sovinnolliseen ratkaisuun ja joita on onnistuneesti sovellettu perhesuhteisiin liittyviin riitoihin eri maissa.³⁸⁶ Näitä ovat välitysmenettely (*conciliation*), vanhempainvastuun koordinointi (*parenting co-ordination*), varhaisvaiheen puolueeton arviointi (*early neutral evaluation*) sekä lähestymistavat, jotka perustuvat asianajan avustuksella toteutettaviin riidanratkaisumalleihin, kuten *collaborative law* ja *co-operative law*.
- 325 Välitysmenettelyä (*conciliation*) hoitaa usein asiaa käsittelevä tuomari oikeudenkäynnin aikana, ja se on luetelluista riidanratkaisukeinoista eräs eniten ohjauksiin perustuvia. Kuten termistöosassa huomautettiin, välitysmenettely sekoitetaan toisinaan sovitteluun. Sovittelussa puolueeton kolmas osapuoli ei voi olla henkilö, joka tekee päätöksen osapuolten puolesta. Sovittelija vain helpottaa osapuolten vuoropuhelua ja auttaa heitä löytämään riitaan ratkaisun, josta he ovat itse vastuussa. Välitysmenettelyssä sen sijaan puolueeton kolmas osapuoli voi säännönmukaisesti vaikuttaa paljon enemmän riidan ratkaisuun.³⁸⁷ Välitysmenettelyä käytetään useissa maissa säännöllisesti perhesuhteisiin liittyviä riitoja koskevissa oikeudenkäynneissä, erityisesti avioero-oikeudenkäynneissä ja vanhempainvastuuta koskevissa oikeudenkäynneissä.³⁸⁸ Jotta saadaan aikaan tuomioistuimessa tehty sovinto ilman viivästymisten riskiä, asiaa käsittelevän tuomarin välitysmenettelyä on helppo soveltaa Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisessa palauttamismenettelyssä, jos se katsotaan asianmukaiseksi ja toteutuskelpoiseksi.
- 326 Yhdysvalloissa joillakin oikeudenkäyttöalueilla tarjotaan vanhempainvastuun koordinointiin liittyviä ohjelmia (*parenting co-ordination*) käytettäväksi erittäin ristiriitaisissa huoltajuus- ja tapaamisasioissa, kun vanhemmat ovat jo toistuvasti osoittaneet olevansa kyvyttömiä tai haluttomia noudattamaan tuomioistuimen määräyksiä tai vanhempien sopimuksia.³⁸⁹
- Parenting coordination* on lapsikeskeinen vaihtoehtoinen riidanratkaisukeino, jossa mielenterveys- tai oikeusalan ammattihenkilö, niin sanottu koordinaattori (*parenting coordinator*), jolla on sovittelukoulutus ja -kokemusta, avustaa erittäin riitaisia vanhempia toteuttamaan vanhempainvastuutaan. Hän helpottaa riitojen ratkaisua ajantasaisesti, valistaa vanhempia lasten tarpeista ja tekee vanhempia sitovia päätöksiä tuomioistuimen määräyksen tai koordinointisopimuksen alaan kuuluvissa asioissa joko osapuolten ja/tai tuomioistuimen ennakoon antaman hyväksynnän perusteella.³⁹⁰

386 Lisätietoja vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussopimuksen sopimusvaltioissa saatavana olevista vaihtoehtoisista riidanratkaisukeinoista on Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiilien (alaviite 121) osassa 20.

387 Lisätietoja sovittelun ja välitysmenettelyn eroista on termistöosassa, ks. kohta ”Sovittelu”.

388 Esimerkiksi **Marokossa** puolisoiden on yrittävä välitysmenettelyä, ennen kuin tuomioistuin päättää avioerosta, katso perheasioita koskevan **Marokon** kuningaskunnan lain 81 § ja seur. (*Code de la Famille – Bulletin Officiel No 5358 du 2 ramadan 1426*, 6.10.2005, s. 667), saatavana verkko-osoitteessa < www.justice.gov.ma >. Vastaavasti **Italiassa** puolisoiden välinen välitysmenettely-yritys on pakollinen asumus- ja avioero-oikeudenkäynneissä, katso Italian tasavallan siviilioikeudenkäyntilain 708 § sekä avioerolain 1 § ja 4 §:n 7 momentti (*Legge 1 December 1970, No 898, Disciplina dei casi di scioglimento del matrimonio, Gazzetta Ufficiale* nro 306, 3.12.1970)

389 Katso ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 663 ja 664.

390 Katso *Guidelines for Parenting Coordination*, jonka on laatinut vanhempainvastuun koordinointia käsittelevä AFCC:n (*Association of Family and Conciliation Courts*) työryhmä, toukokuu 2005 (saatavana verkko-osoitteessa < <http://www.afccnet.org/Portals/0/PublicDocuments/Guidelines/AFCCGuidelinesforParentingcoordinationnew.pdf> >, viittauspäivä 14.6.2012).

- 327 Vanhempien koordinaattorin nimittämä huoltajuusoikeudenkäynnissä toimivaltainen tuomioistuin. *Parenting co-ordination* perustettiin erittäin ristiriitaisia huoltajuusasioita käsittelevän ABA:n rahoittaman monitieteisen konferenssin suosituksesta vuonna 2000.
- 328 Toinen keino kannustaa sovinnolliseen ratkaisuun perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa on varhaisvaiheen puolueeton arviointi (*early neutral evaluation*)³⁹¹, jossa osapuolet saavat ei-sitovan asiantuntija-arvion oikeudellisesta tilanteestaan, minkä jälkeen heille annetaan mahdollisuus neuvotella sovinnollinen ratkaisu.³⁹² Tämä menettely on käytettävissä muun muassa joillakin Yhdysvaltojen oikeudenkäyttöalueilla. Varhaisvaiheen arviointikokoukset kestävät kahdesta kolmeen tuntia, niitä hoitaa yksi tai useampi asiantuntija ja ne ovat luottamuksellisia.³⁹³
- 329 Sovinnollisiin ratkaisuihin tähtäävien menettelyjen edistäminen eri oikeusjärjestelmissä näkyy myös asianajajien muuttuneessa suhtautumisessa perheoikeudellisten asioiden hoitoon. Nykyään asianajajat yleensä pyrkivät keskittymään sopimusten aikaansaamiseen asiakkaidensa kannalta parhaana lopputuloksena.
- 330 Tässä yhteydessä on mainittava kaksi mielenkiintoista oikeusala, joista toinen on *collaborative law* -malli (avustettu sopimusmenettely). Mallia käytetään useilla oikeudenkäyttöalueilla,³⁹⁴ ja siinä osapuolia avustavat sopimusmenettelyyn sitoutuneet asianajat (*collaborative lawyers*), jotka käyttävät intressipohjaiseen ongelmanratkaisuun perustuvia neuvottelutekniikoita riidan ratkaisemiseksi ilman tuomioistuinkäsittelyä.³⁹⁵ Jos sopimukseen ei päästä ja asia on ratkaistava oikeudenkäynnissä, sopimusasianajat eivät enää saa toimia osapuolten edustajina, vaan osapuolet tarvitsevat asian käsittelyyn uuden edustajan. Joillakin oikeudenkäyttöalueilla, kuten joissakin Yhdysvaltojen osavaltioissa, *collaborative law* -mallia on jo jonkin aikaa käytetty onnistuneesti. Joissakin näistä oikeusjärjestelmistä on jo kehitetty tätä menettelyä koskevaa lainsäädäntöä tai eettisiä ohjeita.³⁹⁶
- 331 Toinen asianajajan avustuksella toteutettava vaihtoehtoinen riidanratkaisumalli on *co-operative law* (yhteistyömenettely). Tässä mallissa noudatetaan edellä esitetyn *collaborative law* -mallin periaatteita, mutta siihen osallistuvat asianajajat saavat jatkaa osapuolten edustajina, vaikka asia olisikin vietävä tuomioistuimeen.³⁹⁷
- 332 Menettelyjä, joita on saatavana kansallisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnolliseen ratkaisuun, voidaan harkita käytettäväksi kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa. Menettelyt on kuitenkin mukautettava kansainvälisluonteisia perhesuhteisiin liittyviä riitoja ja erityisesti kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia koskeviin erityishaasteisiin, kuten edellä on sovittelun yhteydessä esitetty. Esimerkiksi *collaborative law* -mallin käyttö ei ehkä ole suositeltavaa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, koska osapuolet voivat tällöin ehkä tarvita toisen parin edustajia, jos menettelyssä aikaansaadun sopimuksen sitovuus edellyttää tuomioistuinkäsittelyä ja heidän edustajiensa olisi tällöin pakko luopua asian hoidosta.
- 333 Tässä oppaassa esitetyt sovittelua koskevat hyvät toimintatavat olisi mukautettava muihin vaihtoehtoisiin riidanratkaisukeinoihin.
- 334 Valtioita kannustetaan antamaan oikeudenkäyttöalueillaan tietoa vaihtoehtoisista riidanratkaisukeinoista, joita voidaan soveltaa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa. Keskusviranomaiset tai kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteet voisivat antaa tätä tietoa.³⁹⁸

391 Katso lisätietoja muun muassa ver Steegh N. (mt. alaviite 8), s. 663.

392 Mt.

393 Mt. Varhaisvaiheen puolueeton arviointi on saatavana myös **Kanadassa (Manitobassa)**, katso Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 20, kohta a.

394 Avustettua sopimusmenettelyä käytetään nykyisin muun muassa **Kanadassa (Albertassa, Brittiläisessä Kolumbiassa, Manitobassa, Nova Scotiassa ja Saskatchewanissa)**, **Israelissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa ja Walesissa; Pohjois-Irlannissa)** ja **Yhdysvalloissa**, katso Haagin lapsikaappaussopimuksen maaprofiilit (alaviite 121), osa 20, kohta a.

395 Lisätietoja, katso muun muassa ver Steegh N., (mt. alaviite 8), s. 667.

396 Mts. 667 ja 668.

397 Mts. 668.

398 Lisätietoja keskusviranomaisten ja muiden elinten asemasta tietojen saannin helpottamisessa on osiossa 4.1.

16 Sovittelun ja vastaavien menettelyjen käyttö sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi muissa kuin vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen alaisissa asioissa

- Sovittelun ja vastaavien menettelyjen käyttöön sovinnollisten ratkaisujen aikaansaamiseksi olisi kannustettava myös lasta koskevissa kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa ja erityisesti lapsikaappaustapauksissa, joihin ei sovelleta vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimusta tai muita vastaavia sopimuksia.
- Valtioiden olisi edistettävä sovittelujärjestelmien perustamista tällaisia tapauksia varten, kuten Maltan prosessin yhteydessä laadituissa sovittelurakenteiden perustamista koskevissa periaatteissa esitetään.³⁹⁹ Valtioiden olisi erityisesti harkittava kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen nimeämistä helpottamaan tiedon levitystä saatavana olevista sovittelu- ja muista siihen liittyvistä palveluista, kansainvälisen perheasioiden sovittelun erikoiskoulutusta koskevista hyvistä toimintatavoista ja kansainvälisestä sovitteluprosessista. Samalla olisi annettava apua sovintosopimusten saattamiseksi sitoviksi asianomaisissa oikeusjärjestelmissä.
- Tarvittaessa valtioiden olisi tutkittava, onko toivottavaa ottaa käyttöön sääntöjä tai säännöksiä sovintosopimusten täytäntöönpanoa varten.⁴⁰⁰

- 335 Jos lasta koskevassa kansainvälisluonteisessa perhesuhteisiin liittyvässä riidassa on mukana kaksi valtiota, joiden välillä vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimus, vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimus tai muu asiaankuuluva kansainvälinen tai alueellinen oikeudellinen kehys ei ole voimassa, sovittelu ja muut sovinnolliseen ratkaisuun tähtäävät menettelyt saattavat olla ainoa oikeussuoja ja ainoa tapa auttaa lapsia, jotta he voivat ”säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa –”, mikä on lapsen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen mukainen oikeus.⁴⁰¹
- 336 Vanhemmat voivat tietenkin käyttää kansallisen lain mukaisia oikeussuojakeinoja, vaikka asiaankuuluvia alueellisia tai kansainvälisiä sopimuksia ei voisikaan soveltaa. Tapauksissa, joissa on meneillään kansainvälinen lapsikaappaus tai muu lapsen huoltoa ja yhteydenpitoa lapseen koskeva valtioiden rajat ylittävä riita, sovellettavan alueellisen tai kansainvälisen oikeudellisen kehysten puuttuminen johtaa kuitenkin säännönmukaisesti eri oikeudenkäyttöalueilla annettuihin ristiriitaisiin tuomioihin, mikä merkitsee umpikujaa riidan oikeudellisen ratkaisun kannalta.
- 337 Kuten edellä on kerrottu,⁴⁰² sovittelua Maltan prosessin yhteydessä käsittelevä työryhmä on laatinut sovittelurakenteiden perustamista Maltan prosessin yhteydessä koskevat periaatteet. Valtioiden olisi edistettävä periaatteiden mukaisten sovittelurakenteiden perustamista. Valtioiden olisi erityisesti harkittava kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyspisteen nimeämistä edistämään tiedon levitystä saatavana olevista sovittelupalveluista ja muista asiaankuuluvista seikoista. Lisäksi valtioiden olisi edistettävä kansainvälisiin perheasioihin erikoistuneiden sovittelijoiden koulutuksen ja kansainvälisen sovitteluprosessin hyviä toimintatapoja.
- 338 Tässä oppaassa esitettyjä, vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa annettavaa sovittelua koskevia hyviä toimintatapoja voidaan yhtä lailla soveltaa tällaisissa tapauksissa. Samoin kuin Haagin lapsikaappausopimuksen alaan kuuluvissa kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, sovittelu on hoidettava äärimmäisen huolellisesti ja sovintosopimus on laadittava sitä silmällä pitäen, että se olisi asianomaisten oikeudenkäyttöalueiden lain mukainen ja saatettavissa niillä täytäntöönpanokelpoiseksi. Aika on ratkaiseva tekijä myös kansainvälisissä kaappaustapauksissa, joihin ei voida soveltaa alueellista tai kansainvälistä oikeudellista kehystä; lapsen ja sen vanhemman välinen yhteys, jolta lapsi on kaapattu, olisi palautettava mahdollisimman nopeasti vieraantumisen välttämiseksi.
- 339 Kaiken kaikkiaan sovitteluolosuhteet ovat hyvin erikoisia kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa, joihin ei sovelleta alueellista tai kansainvälistä oikeudellista kehystä. Häätäratkaisuna ei voida turvautua oikeudenkäyntiin, jos sovittelu epäonnistuu tai jos sovintosopimus saatetaan asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla täytäntöönpanokelpoiseksi, mutta jokin menee pieleen sen käytännön

399 Katso liite 1.

400 Katso liite 1.

401 Katso yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappale.

402 Katso kohta 14 sekä kohta 112 ja seur.

toteutuksessa. Siitä syystä on ratkaisevan tärkeää, että näissä tapauksissa aikaansaatu sovinnollinen ratkaisu voidaan saattaa oikeudellisesti sitovaksi ja täytäntöönpanokelpoiseksi asianomaisissa oikeusjärjestelmissä ennen kuin sen käytännön toteutus aloitetaan. Tällä tavoin sovittelulla voidaan ratkaista eri oikeusjärjestelmien ristiriitatilanne; sovintosopimus voi sinällään toimia asiaa koskevan yhdenmukaisen oikeudellisen näkemyksen perustana asianomaisissa oikeusjärjestelmissä.

- 340 Valtioiden rajat ylittävän perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolille olisi annettava kaikki mahdollinen apu, jotta sovintosopimuksesta saadaan sitova ja täytäntöönpanokelpoinen asiaankuuluvissa oikeusjärjestelmissä. Keskuselimen, kuten kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyshenkilön, olisi helpotettava tiedonsaantia siitä, mitä vaiheita oikeusvaikutuksen saaminen sopimukselle edellyttää.⁴⁰³ Tarvittaessa valtioiden olisi tutkittava, onko toivottavaa ottaa käyttöön sääntöjä tai säännöksiä sovintosopimusten täytäntöönpanoa varten.⁴⁰⁴
- 341 Sovittelijoiden olisi oltava tietoisia oman vastuunsa laajuudesta lapsen huoltoa ja yhteydenpitoa lapseen koskevassa kansainvälisluonteisessa perhesuhteisiin liittyvässä riidassa, johon ei sovelleta kansainvälistä tai alueellista oikeudellista kehystä. Heidän on kiinnitettävä osapuolten huomio siihen, mitä oikeudellisia vaikutuksia on sillä, että asiaankuuluvia alueellisia tai kansainvälisiä oikeudellisia sopimuksia ei sovelleta. Osapuolille on korostettava, että heidän on hankittava oikeudellista asiantuntijaneuvontaa ja että sopimus on saatettava täytäntöönpanokelpoiseksi asiaankuuluvissa oikeusjärjestelmissä ennen kuin sen käytännön toteutus aloitetaan. Osapuolet on saatava tietoisiksi siitä, mitä erikoisvaikutuksia huoltoa ja yhteydenpitoa koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevien ylikansallisten sääntöjen puuttumisella on tulevaisuudessa. Heidän on ymmärrettävä, että vaikka sopimus olisi saatettu täytäntöönpanokelpoiseksi molemmilla (kaikilla) asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla sovittelun jälkeen, muutokset olosuhteissa saattavat vaikuttaa sopimuksen täytäntöönpanokelpoisuuteen tulevaisuudessa. Sopimuksen sisältöön tehtävät muutokset olisi tunnustettava molemmissa (kaikissa) oikeusjärjestelmissä, mihin tarvitaan osapuolten yhteistyötä.

403 Lisätietoja kansainvälisen perheasioiden sovittelun keskusyhteyshenkilön tehtävistä, katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet ja edellä osio 4.1.

404 Katso liitteessä 1 esitetyt sovittelurakenteiden perustamista koskevat periaatteet.

Liitteet

Liite I

PERIAATTEET SOVITTELURAKENTEIDEN PERUSTAMISEKSI MALTAN PROSESSIN YHTEYDESSÄ

laatinut työryhmä pysyvän toimiston avustuksella

A KESKUSYHTEYSPISTE

Valtioiden olisi perustettava tai nimettävä kansainvälistä perheasioiden sovittelua varten keskusyhteyspiste, jonka tehtävänä on joko suoraan tai asianomaisen elimen välityksellä:

- toimia henkilöiden yhteyspisteenä ja samalla valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelijoiden verkostoitumispiirteenä
- antaa tietoja kyseisessä maassa saatavana olevista perheasioiden sovittelupalveluista, muun muassa seuraavat tiedot:
 - > luettelo perheasioiden sovittelijoista, myös yhteystiedot ja tiedot sovittelijoiden koulutuksesta, kielitaidosta ja kokemuksesta
 - > luettelo sovittelupalveluja kansainvälisluonteisissa perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa tarjoavista organisaatioista
 - > tiedot sovittelun kustannuksista
 - > tiedot saatavana tai käytössä olevista sovittelumalleista ja
 - > tiedot siitä, kuinka sovittelu hoidetaan ja mitä asioita sovittelussa voidaan käsitellä
- antaa tietoja, joiden perusteella toinen vanhempi ja lapsi voidaan paikallistaa kyseisessä maassa
- antaa tietoja siitä, mistä voi saada perheoikeutta ja oikeusmenettelyjä koskevaa neuvontaa
- antaa tietoja siitä, kuinka sovintosopimuksesta saadaan sitova
- antaa tietoja sovintosopimuksen täytäntöönpanosta
- antaa tietoja siitä, onko sovintosopimuksen pitkäkestoisen toteutuksen varmistamiseen saatavana tukea
- edistää eri asiantuntijoiden yhteistyötä edistämällä verkostoitumista, koulutusohjelmia ja parhaiden toimintatapojen vaihtoa
- kerätä ja antaa säännöllisesti julkiseen käyttöön tietoja keskusyhteyspisteiden käsittelemien tapausten määrästä ja luonteesta, toteutetuista toimista ja tuloksista, myös sovittelun tuloksista, jos ne ovat tiedossa, luottamuksellisuusperiaatteen mukaisesti.

Tiedot olisi annettava kyseisen valtion virallisella kielellä sekä englanniksi tai ranskaksi.

Haagin konferenssin pysyvälle toimistolle olisi ilmoitettava keskusyhteyspisteen yhteystiedot, myös postiosoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite, sekä vastuuhenkilön nimi (vastuuhenkilöiden nimet) ja tiedot käytettävistä kielistä.

Keskusyhteyspisteelle osoitetut tieto- ja avustuspyynnöt olisi käsiteltävä nopeasti.

Jos mahdollista, keskusyhteyspisteen olisi esitettävä sovittelupalveluja koskevat tiedot verkkosivustossa virallisella kielellä sekä joko englanniksi tai ranskaksi. Jos keskusyhteyspiste ei voi tarjota tätä palvelua, pysyvä toimisto voisi antaa keskusyhteyspisteeltä saadut tiedot saataville verkkoon.

B SOVITTELU

1 Keskusyhteyspisteen nimeämien sovittelijoiden tai sovitteluorganisaatioiden ominaisuudet

Keskusyhteyspisteen olisi otettava muun muassa seuraavat ominaisuudet huomioon nimetessään ja luetteloidessaan kansainvälisiä perheasioiden sovittelijoita tai sovitteluorganisaatioita:

- ammatillinen suhtautuminen (myös kansainväliseen) perheasioiden sovitteluun ja siihen sopiva koulutus
- merkittävä kokemus monikulttuurisista kansainvälistuonteisista perhesuhteisiin liittyvistä riidoista
- asiaankuuluvien kansainvälisten ja alueellisten oikeudellisten sopimusten ja asiakirjojen tuntemus ja ymmärtäminen
- asiaankuuluvien (sekä kotimaisten että kansainvälisten) yhteysverkostojen käyttömahdollisuus
- eri oikeusjärjestelmien tuntemus ja tieto siitä, kuinka sovintosopimuksista saadaan täytäntöönpanokelpoisia tai sitovia asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla
- hallinnollisen ja ammatillisen tuen saatavuus
- jäsenelty ja ammattimainen suhtautuminen hallintoon, tietojen säilyttämiseen ja palvelujen arviointiin
- asiaankuuluvien resurssien saatavuus kansainvälisen perheasioiden sovittelun yhteydessä (materiaalit, viestintävälineet jne.)
- sovittelupalvelun laillinen hyväksyminen valtiossa, jossa se toimii, jos siellä on tällainen järjestelmä
- kielitaito.

On tunnustettava, että valtioissa, joissa kansainvälistuonteisten sovittelupalvelujen kehittäminen on alkuvaiheessa, monet edellä luetelluista ominaisuuksista ovat lähinnä tavoitteellisia eikä niitä voida tässä vaiheessa realistisesti vaatia.

2 Sovitteluprosessi

Tiedetään, että eri maissa perheasioiden sovittelussa käytetään hyvin monenlaisia menettelyjä ja menetelmiä. Sovittelun ohjeena olisi kuitenkin käytettävä eräitä yleisperiaatteita, ellei sovitteluprosessiin sovellettavasta laista muuta johdu:

- tietyn asian sovitteluun soveltuvuuden analyttinen tarkastelu
- tietoon perustuva suostumus
- vapaaehtoinen osallistuminen
- vanhempien avustaminen sovintoratkaisuun, jossa otetaan huomioon lapsen etu ja hyvinvointi
- puolueettomuus
- oikeudenmukaisuus
- äidinkielen tai sellais(t)en kiel(t)en käyttö, jo(i)ta osallistujat tuntevat osaavansa hyvin
- luottamuksellisuus

- tasapuolisuus
- monikulttuuriset taidot
- tietoon perustuva päätöksenteko ja oikeudellisen neuvonnan tarkoituksenmukainen saatavuus.

3 Sovintosopimus

Sovittelijoiden olisi aina pidettävä sopimuksen varsinainen käyttötarkoitus mielessään, kun he avustavat sopimusten laadinnassa valtioiden rajat ylittävissä perhesuhteisiin liittyvissä riidoissa. Sopimuksen on oltava asiaankuuluvien oikeusjärjestelmien mukainen. Huoltoa ja yhteydenpitoa koskevien sopimusten olisi oltava mahdollisimman käytännönläheisiä, ja niissä olisi otettava huomioon asiaankuuluvat käytännön asiat. Jos sopimus liittyy kahteen oikeudenkäyttöalueeseen, joilla käytetään eri kieliä, sopimus olisi laadittava näillä kahdella kielellä, jos se helpottaa sopimuksen saattamista oikeudellisesti sitovaksi.

C SOVINTOSOPIMUKSEN SAATTAMINEN SITOVAKSI

Huoltoa ja yhteydenpitoa koskevien kansainvälisluonteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelijoiden olisi toimittava läheisessä yhteistyössä osapuolten oikeudellisten edustajien kanssa.

Ennen sopimuksen täytäntöönpanon aloittamista se olisi saatettava täytäntöönpanokelpoiseksi tai sitovaksi asiaankuuluvilla oikeudenkäyttöalueilla.

Asianomaisten oikeudenkäyttöalueiden keskusyhteyspisteiden olisi avustettava osapuolia antamalla menettelyjä koskevia tietoja.

Tarvittaessa valtiot voivat tutkia, onko toivottavaa ottaa käyttöön sääntöjä tai säännöksiä sovintosopimusten täytäntöönpanoa varten.

Liite II

PERIAATTEET SOVITTELURAKENTEIDEN PERUSTAMISEKSI MALTAN PROSESSIN YHTEYDESSÄ SELITYSMUISTIO

laatinut työryhmä pysyvän toimiston avustuksella

TAUSTAA

Haagin konferenssin yleisiä asioita ja toimintaperiaatteita käsittelevä neuvosto valtuutti kokouksessaan 31. maaliskuuta – 2. huhtikuuta 2009 perustamaan Maltaan prosessin yhteydessä työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin sellaisten sovittelurakenteiden perustamisen edistäminen, joilla autetaan ratkaisemaan valtioiden rajat ylittäviä, lapsen huoltoa tai yhteydenpitoa lapseen koskevia perhesuhteisiin liittyviä riitoja, lapsen yksipuolinen vieminen toiseen valtioon mukaan lukien, asioissa, joissa ei voida soveltaa *kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 tehtyä yksityisoikeuden alaa koskevaa yleissopimusta* ja *toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa Haagissa 19 päivänä lokakuuta 1996 tehtyä yleissopimusta*.

Työryhmän perustamista koskeva suositus oli annettu St Julianissa Maltassa 23.–26. maaliskuuta 2009 järjestetyssä valtioiden rajat ylittäviä perheoikeudellisia kysymyksiä käsittelevässä kolmannessa oikeudellisessa konferenssissa.

Joitakin vuoden 1980 Haagin lapsikaappaussovimuksen sopimusvaltioita ja sopimukseen kuulumattomia valtioita, jotka oli valittu väestötekijöiden ja erilaisten oikeudellisten perinteiden perusteella, pyydettiin kesäkuussa 2009 nimittämään työryhmään asiantuntija. Valtiot olivat Australia, Egypti, Intia, Jordania, Kanada, Malesia, Marokko, Pakistan, Ranska, Saksa, Yhdistynyt kuningaskunta ja Yhdysvallat. Lisäksi työryhmään kutsuttiin osallistumaan pieni joukko riippumattomia sovittelun asiantuntijoita.

Työryhmä järjesti kaksi puhelinkokousta, toisen 30. heinäkuuta 2009 ja toisen 29. lokakuuta 2009, sekä henkilökohtaisen tapaamisen 11. ja 12. toukokuuta 2010 Ottawassa Kanadassa. Kokousten yhteispuheenjohtajina toimivat Lillian Thomsen Kanadasta ja tuomari Tassaduq Hussain Jillani Pakistanista. Kaikissa kokouksissa oli käytettävissä simultaanitulkkaus englannin, ranskan ja arabian välillä. Puhelinkokousten valmistelemiseksi jaettiin kaksi kyselylomaketta, jotka koskivat nykyisiä sovittelurakenteita ja sovintosopimusten täytäntöönpanokelpoisuutta. Vastaukset ovat saatavana Haagin konferenssin verkkosivustossa osoitteessa <www.hcch.net>; valitse linkki *Work in progress* ja sitten *Child Abduction*.

Ensimmäisessä puhelinkokouksessa työryhmä totesi, että jokaiseen maahan olisi tärkeää perustaa keskusyhteispiste helpottamaan tiedonsaantia kullakin oikeudenkäyttöalueella saatavana olevista sovittelupalveluista. Toisen puhelinkokouksen jälkeen työryhmä alkoi laatia sovittelurakenteiden perustamista koskevaa periaateluonnosta. Sitä käsiteltiin henkilökohtaisessa tapaamisessa Kanadassa 11. ja 12. toukokuuta 2010, ja periaatteet viimeisteltiin käytyjen syvällisten keskustelujen pohjalta sekä niiden asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen, jotka eivät olleet voineet osallistua Kanadan kokoukseen.

Periaatteet sovittelurakenteiden perustamiseksi Maltan prosessin yhteydessä

Periaatteet laadittiin, jotta lasta koskevien valtioiden rajat ylittävien perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovittelua varten voitaisiin perustaa tehokkaat sovittelurakenteet valtioissa, jotka eivät ole liittyneet vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimukseen ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimukseen tai muihin asiaankuuluviin sopimuksiin. Jos ei ole sovellettavaa kansainvälistä tai alueellista oikeudellista kehystä, sovittelu tai vastaavat vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ovat usein ainoa tapa löytää ratkaisu, jonka avulla lapset voivat edelleen pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa.

On todettava, että myös vuoden 1980 Haagin lapsikaappaus sopimuksen ja vuoden 1996 Haagin lastensuojelusopimuksen alaan kuuluvia valtioiden rajat ylittäviä perhesuhteisiin liittyviä riitoja varten on yhtä tärkeää perustaa valtioiden rajat ylittävää perheasioiden sovittelua koskevat rakenteet. Kummassakin yleissopimuksessa tuetaan perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnollista ratkaisua sovittelulla tai vastaavilla keinoilla. Periaatteet voivat siten hyödyllisellä tavalla täydentää yleissopimuksilla perustettua kansainvälistä oikeudellista kehystä.

Periaatteet

Periaatteissa kehoitetaan perustamaan keskusyhteyspiste, joka muun muassa helpottaa tiedonsaantia kullakin oikeudenkäyttöalueella tarjottavista sovittelupalveluista, sovittelun saatavuudesta ja muista asiaan liittyvistä tärkeistä kysymyksistä, kuten asiaankuuluvista oikeudellisista tiedoista.

A-OSA

Periaatteiden A-osassa kerrotaan, mitä tietoja olisi annettava ja kuinka keskusyhteyspisteiden olisi annettava tiedot saataville.

Kansainvälisen perheoikeuden alan sovittelupalveluja koskeviin tietoihin olisi ennen kaikkea sisällytettävä luettelo tällaisia palveluja tarjoavista sovittelijoista tai sovitteluorganisaatioista. Luetteloissa olisi annettava tiedot sovittelijoiden koulutuksesta, kielitaidosta ja kokemuksesta sekä yhteystiedot. Keskusyhteyspisteen olisi lisäksi helpotettava tiedonsaantia sovittelun kustannuksista, joihin olisi sisällytettävä sovittelupalkkiot sekä muut sovitteluun liittyvät kustannukset. Lisäksi keskusyhteyspisteen olisi annettava tietoja itse sovitteluprosessista, toisin sanoen siitä, mitä sovittelumalleja käytetään tai on saatavana, kuinka sovittelu hoidetaan ja mitä aiheita sovittelussa voidaan käsitellä. Näiden tietojen olisi oltava mahdollisimman yksityiskohtaisia, ja niissä olisi kerrottava myös yhteissovittelun ja yhteissovittelun eri muotojen, kuten kahden maan yhteisen sovittelun, saatavuudesta.

Keskusyhteyspisteen olisi lisäksi annettava tietoja, joiden perusteella toinen vanhempi ja lapsi voidaan paikallistaa kyseisessä maassa. Samaten olisi annettava tietoja siitä, mistä saa perheoikeutta ja oikeusmenettelyjä koskevaa neuvontaa, kuinka sovintosopimuksesta tehdään sitova ja kuinka se pannaan täytäntöön. Koska perhesuhteisiin liittyvän riidan osapuolten varat ovat usein rajalliset, olisi ilmoitettava myös yksityiskohtaiset tiedot kustannuksista, ja huomiota olisi kiinnitettävä ilman korvausta annettavaan oikeudelliseen avustukseen (*pro bono*) tai palveluihin, joissa oikeudellista asiantuntijaneuvontaa tarjotaan alhaiseen hintaan, missä sellaisia on saatavana. Keskusyhteyspisteen olisi myös annettava tietoja siitä, onko sovintosopimuksen pitkäkestoisien toteutuksen varmistamiseen saatavana tukea.

Keskusyhteyspisteen olisi parannettava valtioiden rajat ylittävää kansainvälisuhteisten perhesuhteisiin liittyvien riitojen sovinnollista ratkaisua koskevaa yhteistyötä ja vakiinnutettava se edistämällä eri asiantuntijoiden yhteistyötä verkostoitumisen, koulutusohjelmien ja parhaiden toimintatapojen vaihdon avulla. Lisäksi keskusyhteyspisteen olisi kerättävä ja annettava julkisesti saataville käsiteltyjä tapauksia koskevat yksityiskohtaiset tilastotiedot luottamuksellisuuspiaatetta noudattaen.

B-OSA

Periaatteiden B-osassa käsitellään 1) tiettyjä kansainvälisten sovittelupalveluiden nimeämistä koskevia vaatimuksia, 2) sovitteluprosessia ja 3) sovintosopimusta.

Periaatteiden B-osan kohdassa 1 esitetään joukko sovittelijoiden tai sovitteluorganisaatioiden ominaisuuksia, jotka keskusyhteyspisteiden olisi otettava huomioon, kun ne nimeävät ja luettelevat kansainvälisiä sovittelupalveluja. Samalla periaatteissa tunnustetaan, että perheasioita koskevien kansainvälisten sovittelupalvelujen kehittäminen on monissa valtioissa vielä alkuvaiheessaan ja että joitakin ominaisuuksia on pidettävä vain tavoitteellisina. Kuitenkin toivotaan, että periaatteita toteuttavat valtiot kannustavat asteittain kehittämään sovittelupalveluja, jotka täyttävät mainitut ominaisuudet.

B-osan kohdassa 2 luetellaan joukko laajoja yleisperiaatteita, jotka kansainväliseen perheasioiden sovitteluun olisi liitettävä, ellei sovitteluprosessiin sovellettavasta laista muuta johdu. Yleisperiaatteita ei haluta asiakirjassa määritellä kiinteästi, koska on tiedossa, että periaatteet saatetaan eri oikeusjärjestelmissä tulkita hieman eri tavoin, ja hyvien toimintatapojen halutaan antaa kehittyä. On huomattava, että vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukaisia hyviä toimintatapoja koskevassa oppaassa, jota parhaillaan valmistellaan, käsitellään näitä yleisperiaatteita koskevia hyviä toimintatapoja paljon yksityiskohtaisemmin.

B-osan kohdassa 3 korostetaan tiettyjä tärkeitä näkökohtia, jotka on otettava huomioon, jotta sovintosopimuksesta saadaan sitova asianomaisissa oikeusjärjestelmissä. Yksityiskohtaisia tietoja sovintosopimuksen laatimista koskevista hyvistä toimintatavoista saa vuoden 1980 Haagin lapsikaappausopimuksen mukaista sovittelua koskevasta hyvien toimintatapojen oppaasta.

C-OSA

C-osassa korostetaan olevan tärkeää saattaa sovintosopimus sitovaksi tai täytäntöönpanokelpoiseksi kaikissa asianomaisissa oikeusjärjestelmissä ennen sen täytäntöönpanoa. Siinä painotetaan myös tarvetta tehdä läheistä yhteistyötä osapuolten oikeudellisten edustajien kanssa. Samalla keskusyhteyspistettä pyydetään tukemaan osapuolia antamalla tietoa asiaankuuluvista menettelyistä.

Loppuhuomautus

Työryhmä halusi sisällyttää tähän selitysmuistioon omaa näkemystään koskevan lausuman, jonka mukaan sellaisten valtioiden, jotka eivät ole *toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa Haagissa 19 päivänä lokakuuta 1996 tehdyn yleissopimuksen ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 yksityisoikeuden alalla tehdyn yleissopimuksen* sopimuspuolia, olisi huolellisesti harkittava, mitä etuja näiden yleissopimusten ratifiointi tai niihin liittyminen voisi tarjota.

The Hague Conference on Private International Law

Permanent Bureau

6, Scheveningseweg
2517 KT The Hague
The Netherlands

Puhelin: +31 70 363 3303

Faksi: +31 70 360 4867

Sähköposti: secretariat@hcch.net

Internet: www.hcch.net



ISBN 978-92-79-32397-3



9 789279 323973

doi:10.2838/55399